

MAGYAR
PÉLDABESZÉDEK,
KÖZMONDÁSOK
ÉS
SZÓJÁRÁSOK GYÜJTEMÉNYE.

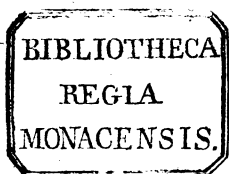
ÖSSZESZEDTE, ÉRTELMEZTE, S MÁS NEMZETEKNEK HASON-
ÉRTELMŰ MONDATAIVAL FÖLVILÁGÍTOTTA

Dr. BALLAGI MÓR.

Komoly a komolyaknak, mulattató
- a mulatni akarónak.

Szarvason,
Réthy Lipót nyomdájában.

1850.

Előszó.

Apáink tetteiről és viszontagságiról sokat beszéltek és énekeltek a nemzet jelesei. Én az apák egyszerű bölcsességét akarom felkölteni, és a nemzetnek elásott ősi kincsét napfényre hozni.

Nyelvünknek legszebb gyöngyei moly-ette régi könyvekben kopnak, vagy a' nép száján elhangzanak, és nem akadt, ki azokat korunk igényeihez mértén a' közönség számára összegyűjtené és füzérbe illesztené. Én azt megkísértettem, és érje bár milly sors e munkámat, de tiszta honfias szándékom annak kidolgozásában, reméllem, félrcismertetni nem fog. Se meggyőződésben nyugodt lélekkel bocsátom e bűgondok közt ápolt szülöttemet közre. — Kisérje istenünk áldása és a közönség tetszése utain.

Szarvason májusban 1850.

A szerző.

Bevezetés.

1. A példabeszéd fogalma, eredete és fejlődése.

A társaság embere az anyanyelvvel együtt egy kincset nyer ajándékkul, mellyet élete ösvényén gyakran használ, de mellynek, mivel könnyen birtokába jut, egész becsét felismerni nem tudja. E kincset képezik a közajkon forgó *köszmondások és példabeszédek*, — józan ész s életrevaló bölcseségnek dúsan tenyésző sarjadékai, mellyek az előkor tapasztalátit, az apák bölcsességét rövid, velős szavakkal friss élelvenségben adják az utókor fiának át. — Mint ismeretlen kéz csodái, elmúltak honából hangzanak felénk, de sem születésük helye, sem koruk nem tudatik. — Nemzedékről szállnak nemzedékre örökül s a ma bővítve adja át a hónapnak vezércsillagokul a nép embe-reinek s intésül vezetőinek.

Történetét tehát a közmöndásoknak nem adhatni, de el-möndjuk röviden, mikép képzeljük keletkezésüket s mikép tör-tént fenmaradásuk.

A mint rideg vad állapotjukból kikelve társaságba szer-zöttek az emberek, hogy kölcsönös gyámolítás által egy részt az. egyesnek ügyefogyottságán segítve lön, más részt feloszlott munka nyomán a tökéletesedésnek is útja nyílt, legott az em-ber gondolkodó és vizsgáló természete is mintegy álmából fel-ébredve működni kezdett. Gyakran visszaforduló tapasztala-tokból nem sokára szabályok alkottattak és felötlő házi ese-

mények, társasági viszonyok szavakba foglaltattak, nem írástudó módra sok beszédben áradozva, hanem egyszerűn és együgyűn, kevés jelentős kifejezéssel. — A mit pedig az egyik tapasztalt és kimondott, azt szomszédja hasonló alkalommal utána mondta, illy uton az elmés szó felkapatott, a jó ötlet elterjedt és megvolt a *közmondás*.

Azonban vannak másféle eredetű közmondások is. A régi világban tudomány és bölcsesség nem volt úgy úton útfélen elszórva, mint a mai időkben, hol könyvek segítségével ezrek tapasztalatit és a világkerekség minden ismeretit négy falaid közt kitanulhatod. — Az őskor emberei máskép voltak: ők sokat tettek, de keveset okoskodtak. Csak testi erejükből véggkép kifogyott vének, cselekvőségben leforgott életök tapasztalatira visszatekintve, és ritka ihletű egyes isten avatottjai jós pillanatokot a jövőndőbe vetve szólaltak föl tanácsadólag, intőleg az ifjabb nemzedék előtt; ez pedig áhitattal hallgatott az apák bölcsességére, az ítéltetett dalnok s a felavatott bölcs szavára, melly törvény gyanánt és szentségképen szállt utóvilágra. — De bölcs és dalnok ismerték is hivatásukat. A bölcs intéseit és tanításait rövidre szabta és olly dolgokkal hozta kapcsolatba, hogy vagy tárgyilag felőlők vagy alakjuknál fogva szembetűnők legyenek; a dalnok pedig közel környezetéből szedte képeit s a közéletből kölcsönözött tárgyakkal hatott a közembernek lelkületére.

Midőn azonban időfolytával a családi élet egyszerűsége az elágozottabb nemzeti viszonyok bonyadalmai közé került; midőn fejlettebb tehetségekből keresettebb szükségek, s egyesek lelki creje s a tömeg alátermettsége nyomán rendek és osztályok keletkeztek, hogy egyfelől munkátlanság és bőség, más felől munka és nyomor fejlődött; midőn a nagyok bősége fényűzést, a hivalkodás csalfa politicát szült s az együgyű erkölcs helyébe a mézes-mázos udvariasság lépett, akkor a közmondás is, mint az egyszerűség szülöttje, odahagyva a pici nagyok körét a paraszt ember gunyhójába vonult, ki mint

apái örökét, mint a multak oktató szózatát, de legfőbbkép mint faja szent erekléjét áhitattal őrzi és szentül ápolja, mint minden honit.

Nem is igen kedves vendég a közmondás a túlfinom nagy világi körökben, hol a nyílt igazság botorságnak, az egyenes-ség gorombaságnak vétetik. — A homokpuszták vad lákójáról azt beszélnek, hogy víz utáni örökös nyomozásában érzéke úgy kiképződik, hogy a föld mélyében fakadó vizeret is megsejti; ilyen a példabeszéd: a legsimább külsőn áthatva, finom középbe találó tapintattal a lélek legmélyében honoló érzelmeket is ki-puhatolja, és minthogy a mellett szavakban nem válogat, hasonlatokban és a képek megválogatásában nem finnyás, épen nem csodálkozhatni, ha az úgy nevezett magasabb körökből, hol a simaság első jó tulajdon és még ha valakit nyakon felejtess is, csak keztyűs kézzel tegyed, se baj! — számkiüzetett. De a közmondás avval nem sokat gondol, nem sír az üres pompa után, melly annyi bajjal és olly kevés élvezettel jár, mert, a mint szokása mondani: „*béles sütéshez, úri nérhoz sok eszköz kiondatik,*“ pedig hol sok az eszköz, hamar a kár, s azért jobb kevéssel beérni, mint sokhoz szokni, sokat kívánni és nem birni.

II. Kiterjedése.

A példabeszéd nem egy kornak, de nem is egy körnek szüleménye. A nemzetnek mintegy szellemi légkörét képezve minden életviszonyait körülözlönlí. Részt vesz mindenben, figyelemmel tart mindent és joggal mondhatná magáról: „*nihil humani a me alienum puto,*„ De épen mivel mindenbe avatkozik, maga szerint, „*a sok beszéd nehezen készül meg hazugság nélkül,*“ azért is a példabeszédek gyűjteményében a legbölcsebb útbaigazítások mellett nem ritkán kézzelfogható tévedésekre is akadhatni, s míg egyfelől a bohóságokat kiméltetlen ostromolják, másfelől az emberi gyöngeségeknek en-

gedve magok is előitéleteket hirdetnek és a népbabonával *) szövetkeznek. Többnyire azomban jónak, szépnek és igaznak hirdetője a közmondás, s valamint egyrészt kedvtelve csügg az üdvös intézkedéseken, úgy más részt a hiábavalóságot, a személyenyvesztő külsőséget éles gúnnyal sújtogatja. — Így a vallás mindenek felett legmélyebb tiszteletének tárgya, de annál jobban szeret a vallás álnok szolgálival összetűzni és míg egy felől isten iránti véghetlen bizodalmat tanít, istenfélelemre int, mint: *jó az isten, jót ad; hadd istenre dolgozz, bűből vigasztalást hoz; tudja isten, minek hogy kell lenni; az isten szavát nem alku megszegni stb.*, addig azok irányában kik az ember legszentebbjével galádul visszaélve, isten dolgát önhasznukra kibányászsák, kimondja: *papra lelket ne bízd; ha bajod nincs, verj papot majd lesz; papzsák nem telik stb.* — Általán véve azomban a nép ajkán kelt vallást érdeklő közmondások száma annál csekélyebb, minél több olly tartalmú magasztos elvtételek és életszabályokat kölcsönzött a szent íráshól.

Tartózkodóbbnak mint a vallás ügyében mutatkozik a közmondás a politikában. A politika nem minden ember dolga. A közember úgy él a politika alkotta társadalmi viszonyok közepezt a nélkül hogy azoknak egyéni jóléte és boldogságára való befolyását ismerné, vagy azoknak létrehozásába befolylni akarna, mint a levegőben, melyet folyvást szí, de melynek azért természetével megismerkedni vagy mérsékletét elkészíteni eszébe sem jut. De azért senki a közembert közönyösség vádjával illetni nem fogja. Életköre kötelelességeit híven teljesíteni s a kormányzat gondjait azokra bízni, kiknek hivatásuk, nem annyira közönyösség, mint ama józan gondolkodásnak jele, melly dolgokba nem avatkozik, mikhez nem ért. A köz-

*) Babonás példabeszédek a magyarban: Csörög a szarka, vendég jó. Megcsendült a fülem, jó hírt hallok. Csuklik, emlegetik. Pénteki öröm, vasárnap i öröm. Nyulat látott, nem lesz szerencséje, stb.

ember állása mélyebb politikai belátás fejlődését nem is engedi. Hogy a részeknek az egészhezi viszonyát felfoghassuk, az egészet magasabb álláspontból kell néznünk, mint a melybe a részek helyezvék, valamint egy vidék phisiognomiáját magasból fogjuk fel, mely szem elől azonkép eltűnik a mint egyes részeit bejárjuk.

Bővebben, mint a politikában s érzékeny bensőséggel hallatja szavát a közmondás a haza érdekében honszeretettel költve és hűséget; — mint mindenütt hol a nép lelke szabadon nyilatkozik, a közmondásban is a hazafiságnak friss élete mutatkozik s a nemzetiség virági dúson nyiladoznak. — Ha hazafiságának nyilatkozása nem harsogó is, de annál tartósabb, annál biztosabb. — A túlfinomított embernek mindég szevedély kell, hogy drága önjét perciglen elfelejthesse és Horác, ki a harcmezőről gyáván megfutamott, hajléka négy falai közt fennyen biztatja magát, hogy *dulce et decorum pro patria mori*; a természet fia ellenben a veszedelemmel bátran szembe száll, de szavai olly mérsékelvék mint elvei s a magyarnak egyszerű mondása „*édes hazánknak szerelme*“, bizonyosan nem kevesebb honfiasságnak kifejezése, mint a rómainak fennhangu szava. — Milly boldog volna a haza, ha hogy minden, ki földjét lakja a közmondás ama egyszerű szavait szívébe vési: „*ha magyar kenyeret eszel, becsüld meg a magyart.*“ A köznép ez egyszerű mondásában annyi józan ész, annyi méltányosság fekszik, hogy a politika minden bölcseségével felér, holott Szent Istvánnak nem tudom, milly szent sugallta, ama híres elve: „*unius linguae uniusque moris regnum imbecille et fragile est*“ a nemzetet legszentebb igazától megfosztotta és az Árpád szerzette hont belvillongások színhelyévé tette.

Találkozhatni azomban e mezőn némi kinövésekkel is, s ezek azon ellenszenves kifejezések, melyekkel a nemzetet háborgató idegeneket illetni szokta. Ilyenek: *tót nem ember*; vagy „*tótnak borsó, németnek koporsó*“; „*három görög, há-*

rom török, három zsidó, kilencz pogány“, stb. Sőt sok eset van, hol önvéreit sem kiméli s valamint a görögöknél az Abderitákra, a németeknél a Rrähmínfler-ekre úgy nálunk a rátótiakra, és rédeiekre a bohóság bélyege süttetvén, minden döreség azoknakrovására iratik. Igen nevezetes még az, hogy nem kevés példabeszéd maga a nép ellen van irányozva. Illyen: „Mennél szebben kéred a parasztot, annál inkább elbűszta magát;“ „A pénz megszédíti a parasztot;“ „szép szótért bolot, keményért kalácsot nyerhetsz paraszt embertől, stb.“

A háztartás apró gondjaival szinte sok dolga van a közmondásnak s a házi életben, a család bizalmas körében egészen honos. Itt fejti ki legnagyobb jártasságát, s tapasztalatai egyiránt kiterjednek a gazdaszat legkülömbözőbb ágaira s a benső házi viszonyokra. Figyeltet az időjárás viszonyaira,*) a szántásvetés kellékiro, a marhatenyésztés módjaira és a család tartás gondjaira. „Ismeretes cselédet — úgy tanít — hét rétekekkel, mint ismeretlent egygyel inkább befogadhatni.“ Sarkallja a röst szolgát, inti a hanyagot; de a gazdának is meghagyja, hogy a jó szolgán egy rétekért túl ne adjon, mert a mint példában tartja; „a jó ebet sem ütök agyon egy tűróért.“ — A szolgának viszont hozzáalkalmazásul szem eleibe tartja, hogy „dologra szegődik a szolga“ s hogy „rossz szolgának minden órán telik esztendeje.“

Ha a gyermeknevelés ügyében sok szót nem tesz, e szent ügy azért figyelmenét ki nem kerülte; hanem e hallgatagság által is kimutatja, mikép mint minden életviszonyban, úgy a nevelésben is minden mesterkélésnek ellensége, mert legjobban nevelünk akkor, midőn legkevesebbet látszunk nevelni akarni.

Nem csekély ügyclettel van a jogviszonyokra is; sőt leletett idő, midőn az írott törvényt egészen az pótolá. Annyi

*) Pl. Alól derül, bocskor merül. Fekete karácson, fehér husvét. stb.

bizonyos, hogy a közmondások közt sok oly emlékmondatok találhatunk, melyek törvényekképen szolgálhattak. Ilyenek pl: *ígéret adományt vár; kezes fizess stb.* később azonban az igazságkiszolgáltatási térről végkép leszorítottván, azóta folyvást gyanus szemmel nézi a pozitív törvénynek napról napra öregbedő szövevényességét és kimondja tapasztalását, miként „*sok törvény, sok vétek,*“ s ugyan azért, a pörös feleknek is azt adja intésül, hogy „*jobb az ösztörér alku, hogy sem a bírónak kövér végzése.*“

Legfelesebb számmal vannak az életbölcseséget, erkölcsöt tárgyazó közmondások. E mezőn fejtik ki legnagyobb gazdagságukat, és túlzás nélkül mondhatni, miszerint az erkölcsiségnek nehezen van egy egy pontja, melyet a példabeszéd szívünkre kötni elmulasztana. — Ha e tanításokat az újabb kor túlfinomított izlése lenézi, az ő kára. Korunk elméletben az erkölcsi igényeket túlfeszíti, hogy a gyakorlatban magának annál többet engedhessen; sokkal üdvösebb volna elméletben és gyakorlatban a közmondás egyszerű erkölcsstanához szegődni és tanban s életben az őskor bölcsességét követni. Az el nem fogult, és különcödési vágyaktól nem ösztönzött értelem úgy sem fogadhat el más igazságot cselekvése alapjául, mint azt, mit a közértelem és az elmúlt nemzedékek is erkölcsi igazságoknak ismertek el. Okoskodhatunk váltig azon igazságok természete, gyökerük és eredetük felett, de magok azon igazságok örökké ugyanazok lesznek és lelkünkre annál nagyobb lesz hatásuk, minél egyszerűbben, minél rövidebben és határozottabban jelenkeznek, mint ez a közmondásban történik.

Általában mondhatjuk, nincs az életnek egy egy viszonya, nincs az emberi kebelnek egy egy szándéka, melyben a közmondás, ha komolyan megkérdezd, tanácsadólag, intőleg vagy serkentőleg szavát nem hallatná. — Ha sorsod új helyzetbe tesz s hiányzik az elv, mely lépteidet biztosítsa és az ide amoda botorkálástól megóvjja, kérdézd meg a' közmondást, és

a viszonyok tömkelegéből a tapasztalat biztos fonálán az el-
tökélés vidor világába juttat el.

De midőn az élet különböző viszonyaira illyképen kiter-
jeszkedett a közmondás, mindenütt azon kornak és körnek
tartotta meg nyomát, mellyben keletkezett, minélfogva a
múlt korok életviszonyainak részletesb ismeretéhez, melly-
nélkül fajunk fejlődését tárgyzó események rajza (a história)
kellőképen fel nem fogható, becses adatokat nyújt. —

Számos közmondásaink vannak, mellyek ősi nép szoká-
sokra, szertartásokra vagy játékokra vonatkoznak, nem kevés
olyan, melly nevezetes köz- vagy magáneseeménynek kö-
szöni eredetét. Gűjteményünknek majd minden lapján talál-
hatni példabeszédeket, mellyek ez állításunkat igazolják, a
miért is egyes példák felhordását ez alkalommal feleslegesnek
tartottam. Nem sokat mondok, ha azt állítom, hogy minden
nemzet általában a nyelvben bírja egész kifejtett észkincsét;
de nincs egy egy szellemű is, mellybe eszejárását, jellemét
tisztábban kifejezte; nincs egy egy terméke, mellybe lelkét
sajátságosabb alakban ihlette volna, mint a nyelv képes kife-
jezésibe, a példabeszédek és közmondásokba; mert ha ezek-
nek tartalmát az emberiség közkincsének mondhatjuk is, mi-
után a tiszta ész, melly minden emberekkel közös, csak
egyenlő értelmi anyagot nyújt; de midőn a gondolat a kü-
lömböző nemzeteknél testté válik, sajátos alakot ölt, egyéni
szellem tükrödzik arcvonásiból. Egy töből fakadt virágok
mind, még is mindenik egyéni sajátos létpompában tűnik
fel. — Midőn az angol azt, hogy valaki tíz ezer font sterling-
gel bír, úgy fejezi ki, hogy 10000 font sterlinget ér (he is
worth ten thousand pounds), ki nem gondol e szójárásnál
mindjárt azon, az embert csupán pénze szerint becsülő kalmári
világnézetre, melly azon tenger urait bélyegzi? Vagy ha a
magyar, hogy valakit dicsérjen, azt mondja róla, hogy „ma-
gyar anya szülte,“ vagy midőn bajban „a magyarok istenére“
hivatkozik, nem ismerni-e első pillanathban azon keleti büsz-

keségre, mely a magyarnak olly kitűnő jellemvonása? — Együjteménynek egyik fő feladata lesz nyelvünknek ebbeli sajátosságait, különösen az egyes mondatok mellé iktatott párhuzamok által idegen nyelvekből kiemelni és figyelembe venni.

III. Rokontársai.

A példabeszédek és közmondások nem egyetlen sajátos virágai a nyelvkincsnek s a népszellemnek; vannak számos rokontársai, melyek vagy alakra nézve hasonlítanak a példabeszédhez vagy evvel tartalomra nézve egyezők. Hlyenek *a szójárás, az elmondat, a jeles mondat, a mese, az elmés ötlet*, egy szóval, mind mi az élő szóban képes kifejezés által sajátoságos önállóságra vergődött.

Ezen önállóság mértéke szerint legutolsó, legalsóbb fokon áll a *szójárás* (die Redensart), mely nem egyéb, mint a szavaknak valami kölcsönzött értelem szerinti használata bizonyos összeköttetésben, mint: *fűnek fának panaszkodni*, az az, minden embernek elbeszélni a baját, mely mondatban azon sajátoságos értelmén kívül, melyben a szavak használvák, semmi különös eszme kifejezve nincs.

A szójárással sarkellenesek az *elmondat* (maxima) és a *jeles mondat* (sententia), mert ezekben alaki tekintetben a szabatos rövidségén kívül semmi feltűnő, de bennök az ember szellemi, sokszor hosszas gondolkozási munkásságának általános eredménye kifejezve.

A *példabeszéd* a szójárás s az elmondat közt közepet tart: amattól a képes kifejezést bírja, evvel eszmei tartalmánál fogva rokon; de míg az elmondat általános értékű, változatlan, a példabeszéd viszonyokhoz kötött, ezekhez alkalmazkodó, a honnan az is van, hogy sokszor önmagának ellent mond.

A *mese* (Fabel) cselekvény által ábrázolt elv- vagy közmondat. Az igazság itt háttérbe vonúl, elrejtődzik, hogy ez által maga iránt annál nagyobb érdeket gerjeszsen.

Az *elmés ötletben* (Einfalt) a nép értelmi találékony-sága tükröződik, s a példabeszédek között csak annyiban foglal helyet, a mennyiben egy részt képes kifejezésű, más részt valami igazságot, ha bár tréfásan is képvisel.

IV. *Módja és modora.*

Módja és modora a közmondásnak egyenes, cikornyátlan és egyszerű, egyiránt távol a mindennapi beszéd hosszadalmasságától s a költői nyelv virágos pompájától; nem vágy lengeni s a költő röptét követve hallgatóit elragadni; neki elég ha szava nógat, figyelemre; gondolkozásra költ. Még kevesbő szereti a hosszú mondókákat, hanem kevés szóval megadja savát a lének, röviden és velősen: egyet mond, kettő lesz belőle. E mellett kerüli a komor pedánszást, sőt mikor sújt is, neveltet és játszva végzi a legkomolybakat.

A mit Kölcsey nemzeti jellemünk fővonásának mond: „a nem tisztán szállongó, hanem komolyságba mártott kedv-él,” ez a közmondásnak bélyegző sajátsága; mert ha tartalmára nézve mindég komoly életviszonyokkal foglalkozik is, de azért ráncba homlokát nem szedi, hanem vidor arccal szavait úgy ejti, hogy egyes fordulatok és szűrő pontokkal, valamint jelentőségünk mélysége által az illetőt élénken érje, a nem illetettét mosolygásra bírja.

„*Nem sok mentség kell az igazmondáshoz*” úgy tartja a példabeszéd, s ehhez híven a közmondás nem szokta csúrní csavarni a dolgokat, hanem kimondja kereken, magyarul, a mi mondani valója van. —

Ha néha, nyersőbb a kifejezése, mint talán kellene, nem szabad elfelejtenünk, hogy a közember illyesmikben nem olly finnyás válogató, mert szavejárása szerint „a szó be nem tör embernek fejét.”; ellenben a méz-s-mázos szavak alatt rendszeren rossz lelket lappangani hisz, s ebben, a mint tudjuk, igen is igaza van.

Azt sem kell felejtenuk, hogy a legdurvább kifejezés, sokszor olly helyes, sőt helyesebb lehet mint a finom szólás-mód, melly keresett, virágos szavakkal él; mert ha a durva szó a maga helyén van s a tárgynak megfelel, a kifejezés természetsszerű, s ez minden egyéb szépségnél többet ér.

Véleményem szerint az a bizonyos nyersség, mellyel a közmondás gondolatait ejti, ezeknek hatását nem csak, hogy nem csökkenti, de még jóval elő is segíti. Az ember a műveletlen külső után csekély értékű tartalmat vár és kedvesen meg-lepetik, midőn az egészből egy gondolatgyöngyöt lát előtűn-dőkölni. — Ki a finomra köszörült cseli követ a durva gyé-mántsál nagyobbra becsüli, — ám lássa; mi izlését nem irigyeljük.

V. Külömböző nevezetel.

A nevezet a tárgyak felőli fogalmainkra sokkal tetemesb befolyást gyakorol, mint első tekintetre hinnők. Gyakran az elnevezésben a tárgy természetének lényege van ki fejezve, úgy hogy az elnevezés helyes felfogásával a tárgy fogalmát is bírjuk. Illy esetben vagyunk épen a szóban lévő tárgy két-féle magyar nevezetével is, mellyek jelentékenységüknel fogva a tárgy természetét mind anyagi mind alaki tekintetben annyira kifejezik, hogy azokat a tárgy körül tett mély tudománys vizsgálatok nyomán készülteknek mondanád. *Közmondásoknak* ugyan is neveztetnek, mért köz ajkon forognak, országos keletben vannak; *példabeszédeknek* pedig, mert jobbára példázatok, képek és hasonlatokban szólnak.

Más nemzeteknél divatos képes elnevezései a példabeszédeknek ezeknek természetére még bővebb világot árasztand. A keleti népeknél *nyelv virágjának* mondatnak, melly képes kifejezéssel a példabeszédeknek a többi nyelvkincshez viszonyuk van kiemelve; mert valamint a tavasz kedvenc szü-löttje a mező virányát ékesíti, úgy nem különben a közmondás a beszédet eleven színezettel hímezi, kedvessé teszi.

Inkább hasznos oldalukat emelik ki a nyugoti népeknél divatos elnevezéseik. A spanyol *lélekorvosságnak* mondja. Mert az igazság, mely a példabeszédekben rejlik, mint a gyógyszer gyakran keserű, csipős lehet ízre, s mégis jótékony, a léleknek felbomlott egészségét helyre állító hatással, követve az elvet: irgalomból irgalmatlannak lenni kell, ki javítani akar.

Nem kevésbé szerencsés tapintattal az olasz *népiskolának* nevezte el a példabeszédek gyűjteményét; mert a mi a népeletnek kifolyása, új életet ébresztőleg hat ismét a népre; nép szava pedig az isten szava, melyről a sz. írásban mondván, hogy „mikép az eső és a hó égből aláhullva, oda vissza nem tér, ha csak a' földet elébb nem itatta, termékenyítette s sarjasztotta, hogy vetést adna a vetőnek s kenyeret az evőnek, illyképen van a számból kijött szóval is, nem tér hozzám üresen vissza, hanem megteszi a mit akarok, sikerrel jár el a mibe küldtem.“

VI. Haszna.

Midőn valamely szellemű hasznáról van szó, soha magunkat ama kalmári szempontra helyeznünk nem szabad, mely minden dolgok értékét fontok, rőfök szerint méregeti. — A mívelt embernek a szellemi szükségek nem kevésbé nélkülözhetlenek, mint az anyagi kellékek. Az igazság, mely a kétkezés gyötrelmét megszünteti, a teremő lángész szépműve, mely a végetlenbe csapongó vágyódást szárnyaira veszi, a szellemnek szintolly szükségesek, s ennél fogva nem csekélyebb hasznuak az emberre nézve, mint a minden napi kenyér.

A példabeszédeket, mint a népszellem műveit szinte eszenipontból kell megítélnünk, s akkor nem lehet azokat nagy becsűeknek nem mondani. Már maga az, hogy a tapasztalás bölcsesége, mely leginkább a példabeszédben találta kifejezését, az egyesnek lelkét mintegy egész fájának eszével gaz-

dagítja és tetteit irányzó eszmeinek szilárd alapot nyújt, nem lehet, hogy a csupán csak önjavát is kereső embernek figyelmét magára ne vonja.

A népnek két szellemműve van, melybe érzelmeit és tapasztalása bölcsességét lerakta, a népdal és a közmondás: ezt mint amazi a népnek szemé elibe állítani, annyit tesz, mint a népet önmagával megismertetni, mi, minthogy ama híres ételszabály „ismerd ten magadat” népeknek még inkább mint egyeseknek szól, a népdalok s közmondások gyűjteményinek nagy fontosságát közműveltségi tekintetből elvitázhatlanná teszi. — Mit akar a népnevelés? Nem egyebet, mint hogy minden ember maga tehetségeit használni, magát és nemzetét ismerni tanulja, hogy az egyes magát a nagy nemzeti test tagjául érezze, mellytől elválva, mint a testtől elszakadt tag, hitvány életnélküli hústömeg s nem egyéb. — De mi által akarunk a népben illy tudatot fölkelteni, ha az által nem, mi mint fájának szellemi sajátja gondolatihoz simul, eszébe mintegy befúrja magát. — Ha általános eszmét akarsz a nép emberével megfogatni vagy nagy feneket kell kerítened s az ügyet meguntatod még mielőtt rákerülnél, vagy derékon kell megragadnod a dolgot s ekkor a félreértés veszedelmének vagy kitéve; de hozzád az eszmét valamelly közmondással kapcsolatba és megtalálta a dolog nyitját; mert hisz a közmondás mi is egyéb, mint általánosságát vesztelte eszme, mely a nép szájában megtestesült?

Jól érezték ezt azon férfiak, kik arra hivatva hogy a nemzet érdekeit a népnek tolmácsolják, beszédeiket közmondásokkal hímezik, mellyek az okoskodó fejtegetést olly szerencsésen pótolják, hogy azoknak hiányát nem érezhetni. Tanulhatnak azon férfiak példáján a hitszónokok is, kik ha keletes flosculusok helyett a példabeszédeket alkalmazzák, beszédjük érthetőség és életrevalóság tekintetéből legalább is annyit nyerne, mennyit netalán tudós fényben vesztene.

De ha a közmondásnak nagy szembeütköző hasznát ve-

hated a nép tanításában, nem csekélyebb fontosságu az a nép erkölcsi természetének kitanulására nézve.

Ha igaz ugyan is, hogy minden erkölcs kútfeje az ember, akkor az erkölcs elveit az embernek testi és szellemi természetére kell alapítanunk, mellyben a cselekvés mind rugóit mind irányzatait találja. Érzékiség, kedély, értelem és lelkiismeret, ezek a források, mellyekből az erkölcsi élet előbuzog. — Az *érzékiségből* folynak a gyönyör, a boldogság, az önérdek elvei; a *kedély*, vagy az embert embertársához vonzó hajlam szüli a társadalmiságot, a közszellemiséget, a szolgálatkészséget; az *értelemnek* megfelel az igazság elve; *lelkiismeret* az önmagávali egyezést, a tökélyt sürgeti. — Az erkölcsi élet e különböző irányokban különböző fokokig fejlődhetik az egyén vagy a nemzet-egyén jelleme szerint. Egyik nemzetben az érzékiség, a másokban az értelem, a harmadikban a kedély stb. túlnyomó, s e szerint az erkölcsi élet is leginkább ama hajlamnak megfelelő irányban fog fejlődni. — A statusférfinak, történetbuvárnak s mind azoknak, kik a népelet egyetemes törvényeit tanulmányukká tették, érdekükben áll a nemzeti erkölcsiség e túlnyomó irányát kilesni. De célhoz egy út sem visz el olly biztosan mint a példabeszéd, mellyben a nemzet erkölcsi világnézetét egész terjedelmében fejtette ki. — E gyűjtemény telisded teli a gyakorlati életbölcsestre tanító közmondásokkal s ha majd a munka végén a kifejtett források szerinti összeállításukat adandjuk, rövid összehasonlítás a nemzet erkölcsi jellemét jobban felderítendi, mint az elvont bölcseletnek leghosszabb okoskodása. —

De ki akarja egye: kint mind azon hasznokat elősorolni, mellyek a nép e kincsének kellő alkalmazásából eredhetnek. — Ha minden szellemű fejlődése véghetellenségében kimeríthetlennnek mondható, mennyivel inkább áll az a közmondásról, melly mint az elvetett mag, azon föld mineműsége szerint, mellybe szórattott sokszorozott gyümölcsöt termendő. —

Csak egy életviszonyt kell még megemlítenem, mellyben

különös hasznát vehetni a közmondás alkalmazásának, értem a gyermekoktatást. Ebben, a mennyiben nem csupán ismeretgyarapítást céloz, hanem legfőbbkép az ismeretek felfogására szükséges lelki erők fejlesztésére irányzódik, a közmondás nem kis mértékben vonhatja a tanítók figyelmét magára. — A közmondások többnyire rejtélyes ejtésük, képleges elméncségük s azon látszólagos ellenmondásuknál fogva, melyekben nem ritkán egymáshoz állnak, megfejtésükben olly dús forrást nyitnak folytonos, célszerű elmegyakorlatokra, hogy alig lehet egy egy tantárgyat felmutatni, melly észfejlesztés tekintetéből a közmondásokkal mérközhetnek.

A közmondásoknak más különbféle hasznait egyenkint fejtegetni szintolly sikeretlen mint felesleges dolog volna; elég, ha azokat a nemzeti szellem legeredetibb, legsajátságosb termékeinek ismertük fel, hogy egész figyelmünket már csak e tekintetből is magokra vonják.

Nyelvbeli sajátságok.

Magától értetik, hogy a nyelv, mellyel a közmondás él, a nép nyelve; már maga a név arra mutat, de benső természete is a nép szavajárásához simul, melly ha egy részt a művelt könyvnyelvnél durvább és minthogy a nyelvtörvényeknek tiszta tudata nélkül, csupán ösztöni tapintat szerint ejtetik — gyakran nem helyeselhető eltéréseket mutat; más részt sokkal fesztelenebb, elevenebb és — a mi fő — lélegesen teremő. — A példabeszéd nyelvbeli sajátságai e szerint vagy a meglévő nyelvkincsnek grammaticai használatában mutatkozó eltérésekből alakulnak, vagy szóalkotási, értelem-másító újításokban nyilatkoznak.

A mi már a nyelvtani sajátságokat illeti, a népdalban előforduló hajlítási, ragozási eltérések, valamint a kihagyások és szaporítások, miket Erdélyi János a közkézen forgó népdalgyűjtemény 2-ik kötetéhez ragasztott jels értekezésében felmutatott, ép olly alakban a példabeszédben is fellelhetők;

csak hogy a példabeszéd, midőn a műveltebbnek ajkáról hangzik, azon sajátságokból néha kivetkezik, holott a népdalban a hangmérték vagy a rím a szót az egyszer bevett alakjából kiforgatni nem engedi és így sajátságai maradandóbbak. — Minden esetre feleslegesnek tartom az említett nyelvtani sajátságokról ez alkalommal bővebben szólni, miután Erdélyi János úr értekezése e tárgyról országszerte ismeretes.

De kell szót tennem a szóalkotási vagy értelemmásító sajátságokról, melyek mint a nyelvkincs szaporításának legfőbb forrásai különös figyelmet érdemelnek.

Az értelem-másító sajátságok vagy egész mondatra vonatkozók, vagy csak egyes szavakban mutatkoznak. A mi az elsőket illeti, azok többnyire homályos eredetűek és rólok *Varro*-val mondhatni „non mediocreis enim tenebrae in silva, ubi haec captandae;” ilyenek; „*kiszedték a hindrból; uti fűvet tett a talpa alá; bácsút tett a kapufától; rossz fát tett a tűzre stb.*”

Az egyes szavakra vonatkozó értelemmásítások feles számmal vannak és támadnak minden nap; egy tréfás ötlet, egy nevetséges kifejezés felkapatik és ironice egészen más értelemben használtatik, mint a mit eredetileg jelentett és megvan az értelemmásítás. Mindenki ismeri a forradalom ideje alatt divatba jött *mákrirdg* szót. A szó akkor egészen új értelmet váltott, s a mi több — tökéletes önkény szerint, úgy hogy a kölcsönzött és az eredeti értelem közt semmiféle összeköttetés. Hasonló értelem-másítás *dedk konyha*, gyógy-szertár helyett; *görög*, kereskedő helyett stb.

Sokszor az egyes szókkal nem igazolható szeszély játékát is űzi, így, midőn gondolni helyett tudni-t mond (*ast tudnád, hogy elnyél stb*); kezemre bírt a jószága jutott helyett s. i. t.

Legtöbb e rovatba tartozó kifejezések azomban országos vagy házköri eseményekből veszik eredetüket. Ilyenek: *Cse-hül can*; *tatár étel*, *török tánc*; *magyar adta*, *ördög lánc*, stb.“

Szóalkotási sajátságok támadnak: a) idegen nyelvből kölcsönzések által, mely alkalommal az idegen, nem értett

szó alakjából kiforgattatik s elferdítettetik, így lett „*Serr Gott Vater!* német felkiáltásból *herkópáter*, *Sber-Enä*-ből *operenciás*, *Bärenhäuter*-ből pernahajder, *Locomotiv*-ből *lóggós-maty*i stb. b) tréfából ejtett és esetleg közdivatba felkapott érthetetlen hangokból, ilyenek: *egyedem-begyedem*; *abri-fabri* stb. c) Midőn adandó nyomaték kedvéért a szó megketőztetik, még pedig vagy minden módosítás nélkül, vagy oly módosítással, hogy az egyik magában véve, néha mind a kettő külön semmi határozott értelemmel nem bír.

Nem lesz érdektelen e sajátságos termékeit a nyelvnek ez alkalommal egybe állítani. Az ismeretesebbek ábécé rendben e következők:

Ág-bog, ágas-bogas, agya-bugya, agyba-főbe, ákom-bákom, aláz-felez, ángo-bángo, apró-cseprő, áta-bolába, ázik-fázik.

Bara-borá, bi-bi, bü-bá (se büi se hát nem mondott), bú-báj, búvös-bájós, búvöl-bájol.

Cele-cula, cók-mók, cica-maca.

Csaté-paté, csatlog-pattog, cserse-becse, csele-csala, csél-csap, cseng-peng, csere-bere, csereg-bereg, csiga-biga, csihel-csahol, csinja-binja, csipeg-csöpög, csip-csup, csiri-biri, csiszeg-csoszog, csiti-pati, csonka-bouka, csőre-móré, csórál-mórá, csöng-leng, csőr-pör, csőröl-pöröl, csőtöl-botol, csügg-lógg, csűr-csavar.

Dér-dúr, díb-dáb, díbeg-dobog, dúnom-dánom, dirib-darah, dörög-morog.

Ecke-ficke, egyes-egyedül, egyetlen-egy, egyről-egyig, egyről-egyre, elegy-belegy, élet-kelet, éllel-féllel, encsem-bencsem, emez-amaz. erre-arra.

Fántom-fánt, filit-falat, fity-firity, fűr-sarag, fűnek-fának, füle-farka.

Genye-gunya, geze-mize, gézen-gúz, ginc-gönc, gizgaz, görbe-gurba, gyim-gyom, gyűr-gyűr.

Hái-bái, handa-banda, handa-bandáz, hápa-lupas, hébe-

hóba, hebe-hurgya, hegyke-begyke, hejje-hujja, hère-hóra, hetye-mítye, hereg-morog, hével-lével, hí-hó, hibli-hubli, himez-hámoz, hipp-hopp, híre-hamva, hogy-hogy, hóri-horgas, horgas-borgas, hova-tova, húza-vona, hű-hó, hül-fül.

Iceg,-biceg, icsog-vicsog, ide-oda, ide-tova, igygyel-bigygyel, így-úgy, ihog-vihog, illeg-billeg, ilyen-amollyan, imígy-amúgy, imítt-amott, ímmel-ámmal, incen-binc, inc-sinc, ingó-bingó, innen-onnan, ireg-forog, írka-írká, írkál-írkál, írúl-pírúl, ítt-ott, íze-búze, izog-mozog, izseg-pizseg.

Jaj-baj, jár-kel, jártas-keltes, jő-megy, jött-ment, ákom-bákom, kece-síce, ken-fen, kénye-kedve, kever-kavar, kencse-fencse, kereg-forog, keresztül-kasúl, kete-puta, kesze-kusza, kézen-közön, kicsi-pici, kiper-kapor, kipez-kapoz, kipked-kapkod, kityeg-kotyog, kótya-vetye, körös-körül.

Leg-esleg, libeg-lobog, licseg-locsog, lig-lógg, lik-lyuk, lim-lon, lity-loty, lityeg-fityeg, locs-pocs, locska-fecske, locsog-fecseg, lótt-fut, lötyöm-fity.

Mende-monda, mézes-mázos, mén-mendegél, miszel-maszat.

Néha-néha, nyál-fal, nyakra-főre, nyif-nyaf, nyifeg-nyafog, nyimmeg-nyámmog, nyimmel-nyámmal, nyisz-nyusz.

Okkal-móddal, ország-világ, ollykor-ollykor.

Öhöm-böhöm, örökkön-örökké, össze-vissza, ötöl-hatol, ötött-kiáltott.

Per-patvar, pif-paf, pifeg-pofog, pity-poty, pity-palaty, pitteg-patlog.

Rettye-rutya, ringy-rongy, rip-ropp, repeg-ropog, ront-bont.

Sehbel-lobbal, serte-fertél, sí-rí, sűg-bűg, sunyi-bunyi, sül-fő, süreg-forog, sūt-föz, sūtör-kotor.

Szánt-vet, szántó-vető, szánom-bánom, szedi-vedi, szedte-vedte, szeg-lyuk, szeglye-szuglya, szegről-végre, szemre-főre, szemtől-szembe, szére-szóra, szerte-szét, sze-

tye-szotyá, szipeg-szöpög, szöröstül-böröstül, szörén-szálán, szuszi-muszi.

Tura-fara, tarka-barka, látva-nyitva, leng-leng, tere-tura, teszi-veszi, té-tó, té-tova, tip-top, tipeg-topog, tity-loty told-fold, torzon-borz, türés-lagadás, töri-marja, töri-zúzza, tuskön-bokron.

Út-fut, úton-útfélen.

Ügygyel-bajjal, üreg-forog, üti-veri, üzi-füzi.

Zege-zuga, zene-bona, züg-büg, zür-zavar.

VII. Nyelvirágok.

A példabeszéd a köznépnél kizárólagos sajátja, melyet mint minden köznépet, a legnagyobb egyszerűség bélyegez. Nem szereti a hasztalan cifrát s szavakban nem áradoz: csak oly kifejezéseket használ, mellyek egyenesen a tárgyhöz visznek, s legnagyobb ékessége abban áll, hogy sehol ékességet nem keres.

Azomban van az egyszerűségnek is a maga csúja, s a példabeszéd nem idegenkedik élni azon fogásokkal, mellyek a nyelvnek színt, élénkséget kölcsönöznek vagy nyomatékos-ságát öregbítk, s a mondatot külalakja által is feltűnővé teszik, miáltal magát a lélekbe jobban befúrja és meghonosítja. E végett

a) Keresi a lehető legnagyobb rövidséget, minél fogva magát emlékezetünkbe annál könnyebben befészkel s lelkünket annál erősebben meghatja. E tekintetben nyelvünk dicsekedve vetekedhetik a földkerekségnek akármmely nyelvével. A számos példák közül csak egynehányat jegyzek ide: ítéljen rólok, a ki akar, valljon képzelhető e nyelv, mellyben azon gondolatok kevesebb szóval lennének kifejezhetők. Ilyenek: *elég szép, hajó; ruha tisztesség, pénz emberség; sok szó, kevés só, stb.*

b) A folyó beszédnek közönségesen megszokott szerkezetét elforgatja s szokatlan rövidsége szorítja, mint: *ki hol bízik, ott hízik*, e helyett: *a hol bízik az ember, ott hízik.*

c) Nyomatékadás kedvéért egyes kifejezéseket megkettőztet vagy azokat ellentétes összeállítás által kiemeli, mint : *szó a mi szó, de a való is való; hamar munka, késő haszon.* Gyakran a kettőztetés hasonértelmű szavak által történik, mint pl. *vak veti világitalannak szemére.* A mi az ellentétes összeállítást illeti az egyébkint kedvenc alak a példabeszédekben, mi által sokszor a legközönségesebb gondolat is érdekessé válik, mint : *nincs nehezebb a könnyű uti költségnél.*

d) Szereti a gúnyoló elméncséget, melyet a beszéd negédes elferdítése alá rejti, mint : *nem keveset iszik, hanem sokszor : Ritkán hazudik, ha igazat mond.*

e) Gyakran a nagyítás és túlzás által teszi a gondolatot feltűnővé, mint mikor a fősvényről mondja : *„éjjel torkát is beköli, hogy párját hasztalanul ne fújja,“* vagy hogy *„a tiszta vizet is megszűri, hogy zsirt találjon benne.*

f) Nem ritkán találós mese alakjában jelenkezik, mint : *„Ha nem látom, fölveszem; ha látom, nem veszem fel.“* *Lyuhas mogyoró.* *„Ha víze van, bort iszik: ha víze nincs, vizet iszik.“* *A molnár.*

g) Legjobban szereti a gondolatot képek és hasonlatok által kifejezni, melyek mint az eszme érzékenyítésének leg-hathatós eszközei a népszerű oktatásban mindég nagy szerepet játszottak s azért a régi bölcsék mondatait rendesen díszíték. A hasonlat és képmásítás példáját e gyűjtemény minden lapján találhatod.

h) Gyakran él általvitt értelmű kifejezésekkel (metaphora), mi az igazságoknak a kíváncsiságot ingerlő rejtélyességet kölcsönözvén, azokat hatóbbakká teszi, ilyenek : *ki álnokságot vet, bűt arat; Nagy konc esett ki szájából,* az az: jövedelmes hivatalt vesztett.

i) Különös gondot fordít a hangidomra és a szók kimért ejtésére, mert a mint Cleanthes helyesen mondja: valamint a hang a harsona szűk csatornájából erősebben és élesebben tör ki, úgy a gondolat versbe szorítva annál élénkebbé hat. Azért

is legszebb közmondásaink vagy a régi nyelvek hangmértékére fogvák, mint: „*ki mint vet, úgy arat*”; vagy rimelők, mint „*néha reggel tánc, este pedig lánc*.”

k) gyönyörködik a hanghasonlaton alapuló szójátékban (paronomasia), ilyenek; *feleség, fele segítség; hajdan volt ő hajdon: legrosszabb vallás a kárvallás*. Szintugy kedveli

l) egy és ugyanazon betűnek egymásutáni előfordulását (alliteratio), mint: *lónak, lúdnak, leánynak nem jó hinni. Mindentől, mindent mindennütt el ne végy*.

m) Ügyes fogással felcserélteti az egyes szavakkal szerepüket, úgy hogy például hajtogatott igét főnévül, ragozott főnevet jelzőül stb. használ. Ilyenek: *Nebántsnak* hijják a másót; *ette* haszna, *alutta* bére; *helyre* legény stb.

Ezek lennének azon képes kifejezések, mellyekkel a közmondás eszmei előadásban él. Legyen szabad most ezekre nézve egy általános észrevételt tennem.

Az első szavak, mellyeket az ember általános fogalmak kifejezésére használt, kétségkívül az érzéki világból kölcsönözve s így új jelentésükben mindmégannyi metaphorák voltak; a szellemi ismeretek a testi tárgyakról levont fogalmakból állottak, mellyek ihletett egyesek lelkein szerencsés pillanatban átvonulván, azokat mint csupa ötleteket azon tárgy képe alatt öltöztették szóba, melly figyelmüket felkeltötte. — Ami pedig eleintén kénstelenségből történt, azt később, midőn az ész magának több utakat módokat talált, gyakran fogásból tették. — Vannak fogalmak, mellyek sokkal bonyolodottabbak, s olly sok részekből összealkotvák, hogy azokat a lélek száraz okoskodás fonalán soha fel nem foghatná. De midőn a fogalom képbe öntve hozatik a lélek elibe, azonkívül hogy a fogalom egészét egyszerre áttekinthetjük, még az is hozzájárul, hogy midőn a kép szellemi tárgyával egybevettetik, ennek sok olly homályos rejtett oldalaira figyelmeztetünk, mellyekre a kép nélkül tán soha nem akadunk.

Mindenki tapasztalhatta, hogy midőn valami eszmét papi-

rosra teszünk, sokszor a gondolatok egymásután élénken és bőven özönlének tollunk alá, holott az előtt a tárgyat napokig elménkben forgattuk, és nem bírtunk semmire menni vele. Igen, mert midőn a gondolatnak a szóban mintegy testet adunk, a szó szót szül, és sokszor egy használt kép által az ész új tárgyakra vezettetik s a gondolat tovább fűzetik.

A mondottakból magyarázható, miért olly lényeges a példabeszédben a külalak, miért nem lehet sokszor a példabeszédet alakjából kivételketni a nélkül, hogy a gondolat egészen csorba ne ejtessék. — Az eredeti példabeszéd műszeres egész, hasonló a gyógyinedvet tartalmazó virághoz; ha a jólékony nedvet kifacsartad, hasznát vetted a növénynek, de alakját lerontva egy életet megöltél.

Irodalom.

Az egyes nemzetek művelődésében feltűnő az, hogy előbb mintsem az önlékükben rejlő szellemkincseket kibányásznak, más műveltebb nemzetek utánzásában keresik üdvöket. — Csak midőn az idegenszerű művelődés pályáján előbbre haladtak, lassankint a kölcsönzött felvilágosodás fényénél át kezdik látni, mikép minden valódi műveltség csak öngyökereiből fejlődve lesz azon terebélyes fává, melynek árnyékában az emberek népei pihennek. — E tanmenyt tapasztaljuk az újabb kor fejlődése eredeténél, hol a görög és római műveltség fényvilágánál út nyitott új szellemmunkaságnak, sajátos nemzeti fejlődésnek. — Ugyan azt tapasztaljuk irodalmunk pályakezdetén is. — A francia, a római s tudja isten micsoda más iskolákon még, kellett elébb keresztül mennünk, míg oda jutottunk, hogy íróink valahára átlátlák, miszerint a sajátos magyar modor az, melyre magyar írónak leg is legelőbb kell törekednie. — Illy körülmények között nem csoda, hahogy a közmondások, mint vadon sarjadékaik, melyek kizárólag a nép saját, háttérbe szorítva az írók figyelmét soká kikerülték. — Mind a mellett találkoztak min-

dég e bölcsesség-forrásnak becsülöi; nem mint ha a nép egyszerű eszejárását a tudós görög valaha megtisztelte volna, de legalább utánzási viszketegből. — Rotterdami Rázmán (Erasmus Rotteredamus) ugyan is a 16-ik század elején a görög és római példabeszédek és jeles mondatok roppant gyűjteményét kiadván, azon jeles munka a mívelt nemzetek tudósainak figyelmét olly mértékben magára vonta, hogy azonnal mindenütt támadtak, kik azokat több kevesebb szerencsével anyanyelvükre átöltöztetni törekedtek. Illyképen támadtak nálunk is már a 17-ik század elején a *Kis Vicay* és *Benickyféle* közmondási rímek, mellyekben a jeles magyarság, mellyen a görög és római gondolatok ejtvék, elfelejtetik ugyan velünk az idegen eredetet, de azért nem kevésbé idegen fa gyümölcszeinek mondhatók.

Kis Vicay és Benicky után másfél századnál tovább míveletlenül hever e mező, míg végre a múlt század vége felé, nemzetiségünk ébredése hajnalán, *Kordcs Péter* a nép száján élő közmondási nyelvemlékeket összeszedi, azokat Kis-Vicay és Benicky rímeivel gazdagítja, némellyeket ügyes fordításban Rázmán gyűjteményéből hozzávet, s ez elemekből egy munkát alkot, melly ha abba némi rendet hoz, jeles művé válandhatott volna.

Századunk elején két gyűjtője akadt a példabeszédeknek: *Baróti Szabó Dávid* és *Szirmay Antal* (*A magyarság virági*. B. Sz. D. 1803 és *Hungaria in Parabolis sive commentarii in Adagia et dicteria hungarorum per Antonium Szirmay de Szirma* 1804). Az első a nyelv mindennemű sajátságait, virágos, képes kifejezéseit egybe szedvén, a közmondások közül csak azokat vette fel, mellyek ejtésükben valami meglepő fordulatot mutathatnak fel.

Szirmay becsesnél becsesb ritka adatokat gyűjtött történeti alapon nyugvó példabeszédeink magyarázatára; de kár, hogy munkáját csak amúgy időöltésből időöltésül készítette, minden komolyabb cél és törekvés nélkül; — mind a mellett

munkájának homlokára bátran tehetne volna jeligeül; „kevés de jó.“ — Hogy munkáját latinul írta elég furcsa, de csak táblabíró copfos korát jellemzi.

Utolsó, ki a magyar példabeszédeket nagyban összegyűjtötte, volt *Dugonics András*, kinek munkája: „Magyar példabeszédek és jeles mondások. Összeszedte Dugonics András. 2 köt. 1820,“ mint minden, mi e jeles igyekezetű író keze alól kikerült, kitűnő szorgalomra inultat és minden esetre egyik örök becsü maradványa a századunk elején ébredt szent nemzeti törekvéseknek. — Sokat levon azomban a munka érdeméből az, hogy nem ábécé, hanem rovatok szerint van rendezve, mellyek a mellett nem is igen szigorún elválasztvák egymástól, úgy hogy az olvasó igen gyakran azon kellemetlenségnek van kitéve, hogy egy mondásért az egész két kötetű munkát keresztüllapozni kénytelen. Ezenkívül sok benne az önkoholta felesleg.

E gyűjtemény szerkezete.

E könyvben a példabeszédek ábécé rendben vannak összeállítva a mondat alapszava vagy kezdő betűje szerint. — Az egymásra vonatkozó mondatok idézetek által viszonyba hozattak egymással, mi által mind az egyik mind a másik jobban felvilágosíttatik. Így e példabeszédnek *macska is szereti a halat, de kerüli a vizet*,“ teljes értelmét nyerjük a mellette álló idézet által „*Minden szereti a hasznat, de kerés a munkát*.“

Ha valamelly példabeszédnek más népek példabeszédiben megfelelőt találtunk, azt el nem mulasztottuk mellé iktatni, hogy meg mutassuk egy és ugyan azon eszme milly különbözőféleképp fogatott fel a különböző népektől. Hogy azomban a szöveget ne igen tarkázzuk, és a könyvnek közhasznúsága ne csökkentessék, a keleti nyelvekből, valamint a görög-ből beiktatott mondatokat csak fordításban közlöttük, holott mik a nyugoti nyelvekből vétettek, azokat eredetiben adtuk.

Az értelmezésben a lehető rövidséget kerestük, s azért ovakodnunk kellett az okoskodástól még ott is, hol a mondat tartalma kínálkozó alkalmat szolgáltatott hosszabb értekezésre.

Mulatság kedvéért, a hol alkalom adódott, itt ott népies anecdoták vétettek fel, jó részt Dugonics szerint csekély nyelvbeli változásokkal.

Ha tehát az olvasó e részben az új mellett sok ismerettest is talál, jussanak az evangélium ama szavai eszébe: *Minden bölcs irástudó hasonló a házi gazdához, ki az ő kincséből újakat és ókat hoz elő.*

A mondottak — reméllem — elegendők arra, hogy a példabeszédekkel megismerkedést eszközöljem, de koránt sem elegendők, hogy azokat végzetlenül sokszerű viszonyaikban szem elibe állítsák. Ezt a munka végéhez ragasztott tárgy szerinti tartalommutató talán szerencsésb sikerrel teendi.

S most ezeket előre bocsátva bátrabban kezdedbe adom, kedves olvasó, művem. Éljen vele, mikor kedved tart s fordítsd haszonra kincseit. A mi jó van benne, szintúgy a te sajátod, mint az enyém; az egy érdem, mellyel magamnak tulajdonítok az, hogy közös kincsünket rendbe szedni s figyelmet rá fordítani törekedtem. Isten veled.

A.

1. A. Nem akart tovább menni az Á-nál.

Egy gyermeket erővel olvasni akart taníttatni az anyja, de a' mester még csak az első betű kimondására sem bírhatta rávenni a gyereket. Kérdezte az anya, miért nem mondja ki az Á-t? Azért, felele a gyerek, mert aztán majd Bé-re is fogna a mester. --

A német közmondás is úgy tartja:

Wer A sagt, muß auch B sagen.

A francia: Le premier pas engage au second.

2. Aba nem posztó;

3. Ábécé. Még az ábécén sem mentél keresztül!

Igen tudatlan, tapasztalatlan emberről mondatik, ki semmit sem tanult, semmiben sem okult.

A latin: Ne Aesopum quidem trivit.

4. Nem mehelett tovább az ábécénél.

5. Ábécére tanítja a szamarat.

Az az: siker nélkül fáradozik, hogy kinek isten nem adta, azt tanítás által bölcsesé varázsolja.

A latin: In frigidum furnum panes immittere.

A francia: D'une buse on ne saurait faire un épervier.

6. Az Ábécét se tudja, még is papolni akar.

7. Ablak. Mindent az ablakon vetnek be neki.

Az az: keresetlen is utóléri a szerencse. *A latin* az ilyenről azt mondja: „Quidquid calcit, rosa fit.” mi körülbelül annyit mond, mint a nálunk divatozó költői szójárás: a mihez keze nyúl, mind aranyra válik.

8. Abrak: Az abrak piszkálja az alfélet.

Az az: igen jó dolga van, azért nem bír kedvével.

9. Abrakját hordozó lónak nem törik föl a háta.

Mert az abrak fogyton fogyván, a teher mindinkább könnyebbedik.

10. Ábrázol: Elég szép, csak az ábrázatja görömbö.

11. *Abrosz*: A sáhos abrosznak szebb a színe, mint visszája.
12. A mely abroszt sokan viselnek, szőszszé válik.
13. Ismerem az abroszt, szőszből fonták.

Bököszo az alacson származásu szerencsefira, ki felkapván az uhorkafára, magát valami nagynak képzei és a világot csak úgy félvállról nézi.

14. *Acél*: Jó az acélja de a tüzköve rossz.

Az az: jeles tehetsége van, de rosszra használja.

15. Könnyebb az acélt eltörni, mint meghajtani.

16. *Ácsorog*, { mint a boltos legény.
17. { mint a Jászok ebe a dombon.

18. *Ádám* látott ilyen dolgot, nőtelen korában.

19. *Ádámfi*: Kiki közülünk Ádámfi.

Az az: Kiki részesült az emberi gyarlóságban.

A német: Keiner der nicht nach Adam schmecke
und der Eva unterröde.

20. *Ad*; Könnyen ad, a kinek van.

21. A ki nem akar adni azt mondja, hogy nincs.

22. Könnyű adni abból, a mi nem kell.

23. Szép ott adni, a hol senki sem kér.

24. Ha adsz, adj jó szívvvel, ha kérsz, vedd jó kedvvel, hogy meg ne utáltassál.

A német: Ich gebe, wie ich habe, und nehme, wie ich friege.

25. Nem úgy adja, a mint árulja.

26. Erősen fújja az ádtát.

Az az: szórja a szitkot.

27. *Addig* kell a fát egyenesíteni, míg fiatal.

28. *Addig* hajtsd a fát, { míg hajlik.
- { míg vessző.

Az az: szoktasd fiadat a jóra, míg gyöngye koránál fogva hajlani kész és bírsz vele; mert ha egyszer feje lágya bennőz, a megrögzött rossz hajlamokat többé ki nem vered.

A német: Biege den Baum, so lange er noch jung ist.
(szint így az angol s az olasz).

29. Addig hánts d a hársfát, míg hánlik.
30. Addig tekerd a gúzs t, míg hajlik a vessző.
31. { Addig verd a vasat, míg meleg. (160)
 { Addig üsd a vasat, míg tüzes.

Az az: élni kell az alkalommal, míg kedvez; mert ha a kedvező időpontot elmulasztottad, könnyen soha többé meg nem ragadod. Jól mondja a *Spányol*; ki nem tudja megragadni a szerencsét mikor jő, ne panaszkodjék, ha eltávozott.

A francia: Il faut battre le fer, tandis qu'il est chaud.

Az angol: Make hay while the sun shines.

A német: Man soll das Eisen schmieden, weil es heiß ist.

32. Addig hajlik a vessző, míg gyöng e.
33. { Addig jár a korsó a kútra, hogy egyszer oda szakad.
 { Addig viszik a korsót a kútra, míg ben vész.
 { Addig megy a korsó a vizre, míg eltörik.

A német: So lange geht der Krug zum Brunnen bis er bricht.
(szint így csak nem minden európai nyelvekben).

A francia: Addig jár a légy a mézre, míg egyszer fejét ott hagyja.

Az olasz: Addig jár a macska a szalonnára, míg egyszer körmét ott hagyja.

34. Addig jár lopni a tolvaj, míg felakasztják.
35. Addig hányja a róka a cselt, míg csávéba kerül.
36. Addig játszik a macska az egérrel, míg megeszi.
A német: Der Fägen Scherz ist der Mäuse Tod.
37. Addig úszik a tök, míg el nem merül.
38. Mind addig uszkál az alma, míg elmerül.
39. Addig kell nyújtózni, meddig a takaró ér.

Az az: Tehetséged, értékedhez képest szabjad kiadásaidat és ne akard többnek látszani, mint valósággal vagy.

A latin: Pro opibus tuis strue moenia.

A német: Strecke dich nach der Decke.

Az olasz: Non bisogna distendersi più, ché l'lenzuola sia lunga.

Az angol: Cut your cloak according to your cloth.

A francia: Il faut tailler la robe selon le corps.

40. Addig kapar a tyúk, míg szemre talál.

41. Addig hamis az ember míg eleven.

42. Addig játszik az eb, míg kutyó.

Vickándozik a gyermek, mert fel nem éri észszel az élet nyomorúságát.

43. Addig papé a fára, míg benne a pára.

44. Addig szopta-nyalta, míg elcsábította.

45. Addig zárd be istállódat, míg el nem lopták lovadat.

46. Sok bárányt elhord addig a farkas.

47. Sok csep esik le addig az eszterháról.

48. Deszkát árul addig földváron.

Az az: meghal, mert akkor az ember koporsója deszkáit magával a sírba vagy a földvárba viszi.

49. Sok pénzt vernek addig Körmöcön.

50. Sok tűt előltenek addig a szabók.

51. Még is öszül addig az ember.

52. Sok elpatkol addig.

53. Sokszor megjárják addig Budát.

54. Sok bakot megnyúznak addig.

55. Sok pipákat adnak el addig Debrecenben.

56. A tós embernek sokszor kell hazudni.

Mert akkorra is kéntelen igérni a fizetést, mikor tudja, hogy nem fizethet.

A német: Der Schuldige schietet.

A francia: Le faiseur de dettes a toujours le mensonge en croupe.

Az angol: Debtors are liars.

57. Fülíg adós.

58. Még lelkével is adós.

59. Torkig adós.

60. Sarkalással szokott az adós jól fizetni.

Az angol: Jó adósság rosszszá vlik, ha nem sürgettetik.

A német: Guter Mahner macht guten Zahler.

61. Ki vagyonánál többel adós, semmije sincs.
62. *Adósság*: A régi adósság annyira felmegy, hogy végre el sem éred.
63. Bizonytalan adósságnak szalma a kamatja.
Németül: Für ungewisse Schulden nimmt man auch fa-
 ferstroh.
A latin: Antiqua debita pensat saepe numero stramen.
64. Ha eszed van, adósságot ne csinálj, elveszted a hitelt.
A német: Viel Borgen verdirbt den Credit.
55. *Ág*: Ágon mutatni madarat.
 Valakit hiú reményekkel tartani.
A német: Jemanden den Mund wässerig machen.
66. Ágról szakadt ember.
 Nyomorult, rongyember.
67. Ágcsap, uram, ágcsap.
68. *Agár*: Ásítóznak az agarak, jó nyulászati lesz.
69. Hátrább az agarakkal.
 Ne olly bátran büszkén előre.
70. *Ágas*: Megfejné az ágast is, ha tejet adna.
 Az az: feletébb zsugori, mindenből pénzt akarna csinálni.
71. Ágasra való. (113).
72. *Agg* ebnek, vén szolgának egy a fizetése.
A német: Alte Diener, Hund und Pferd
 Sind bei Hof in einem Werth.
73. *Aggódik*, mint a törbe szorult madár.
74. *Ágy* terhe.
 Henyélő, idejét ágyban töltő ember.
75. Nagyobb az ágy a lepelnél.
76. Majd megkönnyebbedik ágya szalmája.
 Fel nem veszi magát nyavalyájából, meghal.
77. { A mint veted ágyadat, úgy nyugszol benne.
 Ha jól veted ágyadat, jól nyugszol,
 Ki mint veti ágyát, úgy nyugszik benne.
A latin: Tibi aras, tibi occas, tibi seris.

A német: Wie du dein Bett machst, so magst du darauf schlafen.

As angol: You shall have as good, as you bring.

78. Jó ágyat vetett magának.

79. Nyomja az ágyat, mintha leszegezték volna. (74)

80. Megvetették az ágyát.

81. *Ajak:* Felbigyeszti ajakát.

82. *Ajándék* a szemest is megvakítja.

83. *Ajándék* a jó baráttal is nótát fordíttat.

84. Az *ajándék* megvakítja a bírót (bibliai mondat).

85. A kérés nélkül nyújtott *ajándék* legkedvesebb.

86. A Krisztus koporsója őrzőjét is *ajándék* hazudtatta meg.

87. A szegénynek *ajándéka* drágába kerül.

88. *Ajándék*-elfogadás, szabadság-eladás.

A német: Groß Geschenk.

Bindets Gelsen. Vagy

Das Schenken pflegt sich zu bringen,

Daß man des Schenkers Lied muß singen.

A francia: Qui prend, se vend.

89. *Ajándékkal* mindent meg lehet hajtani.

Ovidius: Munera crede mihi placant hominesque deosque,
Placatur donis Jupiter ipse datis.

A német: Schmieren und Salben

Stift allenthalben.

A francia: L'or ouvre tous les verroux.

90. *Ajándék* - marhának { nincs odva fogának.
 { nem kell borju fogát nézni.

Ha mit *ajándékban* kapsz, nem kell szorosan vizagálnod,
valjon megfelel-e tökéletesen kívánságodnak, hanem vedd
köszönnetül, a mint jó.

A német: Geschenktem Gaul, sieh nicht ins Maul. (szintígy
franciául, olaszul és angolul).

91. *Ajtó:* Nyitva az *ajtó*, akár föl, akár alá.

Igy szólunk, mikor valamelly kellelten emberen kiadunk.

92. { Az okos nem tartja két ajtó között az újját.
 { Ajtó közé nem teszem a kezemet.
A német: Zwischen Thür und Wand
 Reg' Niemand seine Hand.
A francia: Il ne faut pas mettre le doigt entre le bois et
 l'écorce.
93. Nem sokat vásítom ajtaját.
A francia: Quand j'irai le voir, il fera beau temps.
94. Ha egy ajtón kiverik a másikon bemegy.
*Szemtelen tolakodó, kin bajos kifogni; mert ha egyszer
 kiutasítod is, másszor még is eljő.*
95. Ajtóstúl dül a tanyába be, (német)
A német: Mit der Thür ins Haus fallen.
96. Kutya se teszi be maga után az ajtót.
97. Akár ég, akár pokol, neki mindegy.
98. Akár túrják, akár gyúrják, mindegy.
99. Akár zuhog, akár puhog, egy dolog.
100. Akar. Soha ne akarj egyebet, mint a mit tenned kell;
 mert akkor azt teheted, a mit akarsz.
*De legtöbbször azt se tudják jóformán, mit akarnak, azt
 sem, mit tehetnek.*
A német: Man kann Alles was man will, wenn man will,
 was man kann.
101. Ha Péter nem akarja, akarja Pál.
102. Nem mint akarnánk, hanem a mint lehet.
103. Könnyű az akarót rábeszélni.
104. Akarat: Nagy benne az akarat, mint a vén leányban.
105. Az akarathoz erő is kívántatik.
*Igen; de a szilárd akarat az elibe gördült akadályokkal
 megküzdvén, új, nem sejtett erőfejlésnek lesz kútfejévé, s
 ezért helyesen mondja*
A latin: Animus hominis quidquid sibi imperat obtinet. S
A német: Wer nur will, der kann wohl.
A francia pedig: Le vouloir fait le pouvoir.
 (Akarat teszi a hatalmat).

106. Ki nem veheti hasznodat, érte jó akaratodat.

Horatius; Voluisse sat est.

A német: Man muß den guten Willen für die That nehmen.

107. Ha jó akaratot veszek, másnak adós leszek.

108. *Akasztás:* Az akasztás sem esik ingyen.

Nem tudni, hová való ítélő széknek nem volt hóhérja, ki egy tolvaj cigányt felakasztana. Azt határozták tehát, hogy a cigányt elküldik, hogy maga akasztassa fel magát. A cigány látván, kivel van dolga, azt mondá erre, hogy őt ingyen sehol sem fognák felakasztani. Ezért hát egy pár forintot adtak neki, mellyekkel elment ugyan a cigány, de felakasztatta e magát vagy nem, erről hallgat a krónika.

a) Néha az akasztással is elhíresedik az ember.

109. *Akasztófa:* Kinek akasztófa helye, nem hal a Dunába.
 110. Az akasztófa senkit se hí, mindent magához fogad.
 111. Nehezen ereszti el az akasztófa prédáját.
 112. Homlokán az akasztófa anyajegy.
 113. Akasztófa címere, hóhérpallos levele.
 114. Az akasztófán is csak addig nehéz lógni, míg hozzá nem szokik a tolvaj.
 115. Két lába is akasztófa formájára mered.
 116. Ha templomot keres is, akasztófára talál.
 117. Kit isten akasztófára rendelt, nem hal a vízbe (109).
 118. Könnyű az akasztófát megszokni.

Szabadkozott a cigány, hogy az akasztófát meg nem szokhatja; felakasztatása szempillantásban észre is vette, hogy kutya szokás biz az; de a nézők látván, hogy fejét lesütve meg se moccan, úgy találták, hogy hamar hozzá szokott, és úgy van, mintha miudég rajta függött volna.

119. { *Akkor* abrakolja lovát, mikor harcra indul.
 { *Nem akkor* kell a lovat abrakolni, mikor harcra kell menni.

120. Akkor lássam, mikor hátam végét.

Az az: soha.

121. Akkor jó a berkenye s a naspolya, mikor megfől a fája alatt.
122. Ki csak akkor gondolja meg magát, mikor merül, későn bánja meg hogy vízre ment.

Hiábavaló bánkódásod, mikor már benne vagy a veszedelemben; akkor inkább tőkél el magad és utolsó próbára szedd össze minden erődöt, tán valahogy még is sikerül ki-
vergődnöd. De az okos ember előre gondolja meg, hová lép, hogy se késő bánat ne érje, se nyaktörő elszántságra ne szorúljon.

*A német: Vergethan und nachbedacht,
hat Manchen in groß Leid gebracht.*

A Scót: He that looks not ere he loup, will fall ere he wit of himself. (ki nem néz mielőtt ugrik, elbukik mielőtt magát észre venné.)

123. Akkor keresi a puskát, mikor a varju elszállt.
124. Akkor kiméli a kolbászt, mikor elfogyott.
125. Akkor vet lakatot az istállóra, mikor már lovát kilopták.
126. Még akkor Ádám is fiatal volt.

Az az: régen volt az, s a mint a szó példa hozzá adja: tán nem is igaz.

127. Még akkor Barta Erzsók is pártát hordozott.
128. Még akkor a birónak se volt ám bajusza.
129. Még akkor Debrecen is falu volt.
130. Még akkor emberek se voltak magyar országban.
131. Még akkor Éva is mennyasszony volt.
132. Még akkor a farkas is a földön járt.
Most pedig már talpán jár!
133. Még akkor a falu temploma is kápolna volt.
134. Talán még akkor a fecske sem fecsegett annyit.
135. Akkor a nap is melegebbet sütött.
136. Még akkor a világon se voltál.
137. Az akkor volt, mikor a tehén megellett.

138. *Akkora*, { mint a kakasugrás.
 { mint a veréblépés.
139. *Akkora* volt, mint egy lopótök.
140. *Ákom-bákom*.
Rendetlen írka írka.
Németül: Gefe-gafe.
141. *Alábbhagyott* benne.
A latin: Leo prius, jam lepus.
142. *Alábbvaló* { a saját kukacnál.
 { a fa szűnál.
143. *Alánő*, mint az ökör fark.
A latin: Nepam imitatur.
Németül: Er geht den Krebsgang.
144. { mint a barát.
145. { mint a kin kifogtak.
146. { mint a koldus.
147. *Alázatos*, { mint a leforrázott kutya.
148. { mint a pap macskája.
149. { mint a verembe esett farkas.
150. { mint az elcsapott szolga.
151. { mint az ügyevesztett.
152. *Alázatosság* nem gyalázatosság.
153. *Alázni* és felezní
Sületlen kifogásokkal valamit elszínléni akarni.
154. *Aldi*. Jól hozzá láttak az aldihoz.
155. *Áld*. Ugy áldja meg az isten, mint a Tördemici malmot.
Az az: üsse meg a menykő, a mint azt megütötte.
156. *Áldomás* áldomással jó.
157. Jobb lesz ha megisszuk az áldomást.
158. *Alfél*. Méltó volna, hogy szásrétü pálcába varrnák alfelét.
Az az: száz botot érdemelne farára.
159. *Alkalmatosság*. Maga alkalmatosságán.
Az az: gyalog.

160. Élni kell az alkalmatossággal. (31)

161. *Alku*: Jobb az ösztövért alku, hogy sem a bírónak kövérvégzése.

Erről Hartung Kristóf, német tudós egy egész könyvet írt illy cím alatt: „De redemptione vexae. Jenae, 1751. 4.” De kinek csak egyszer életében póré volt, azt könyv nélkül is tudhatja.

Németül: Ein magerer Vergleich ist besser, denn ein fetter Prozeß. (szintgy franciául és olaszul).

As angol: Agree, for the law is costly.

162. *Áll*, { mint a bálvány.

163. { mint ha oda szúrták volna.

164. *Áll*. Fölkopik az álla.

Az az: hiba ásitoz (koptatja állát) utána, nem kapja meg.

165. { mint a bástya.

166. { mint a halál.

167. *Állandó*, { mint a köszál.

168. { mint a kövár.

169. { mint a pokol.

170. { mint a szikla.

171. *Állapot*. Ugyan derék állapot, beittam a kalapot.

172. Egy állapotban van, mint a Samu nadrága.

Mező-Túri iskolatanító, Búsi Sámuel, a kiköpdés elleni ovatossághól, ujonnan varratott nadrágának fenekére, térdére s egyéb könnyen szakadó helyeire előlegesen foltot vetett; ha a folt megkeshedt, azt ismét újjal váltá fel. Úgy történt, hogy 34 évi hivatalkodása alatt csak két nadrágot volt képes elviselni, s nadrágának tartóssága közmondássá vált.

173. Ritkán jut embernek előbbeni állapota eszébe.

174. { mint Ádámfi.

175. { mint a sörgeteg.

176. *Állhatatlan*, { mint a gyermekjáték.

177. { mint az őszi idő.

178. { mint a sátoros cigány.

179. *Állóhely*: Megmarad mindennap egy állóhelyben.

180. *Alma*: Nem esik messze alma fájától. (292)*A latin*: Non procul a proprio stipite poma cadunt.*A német*: Der Apfel fällt nicht weit vom Baum.*Az olasz*: La scheggia ritrae del ceppo. (Amilyen a tuskó, ollyan a forgácsa).*A francia*: Tels parens tels enfans.

181. Későn érő alma szokott soká tartani.

182. A tilalmas alma mindenkor jobbízú.

Ovidius: Nitimur in vetitum semper, cupimusque negata.*A német*: Verbotene Frucht schmeckt am besten.*A francia*: Pain dérobé réveille l'appetit.

183. Ritka alma, kiben féreg nincs.

184. Akárkinek vad alma, nekem édes alma.

185. { A szép } alma is gyakran { sérges.
A piros } { savanyú.*A német*: Schöner Apfel ist auch wohl sauer.*A latin*: Saepe nates scabras facies commendat honesta.*Az olasz*: La castagna di fuori è bella, e dentro ha la magagna.

186. Kiki jól beleharapott az almába.

187. Ötet is megcsalta a kigyó almája.

188. Szelid almának van becsülete.

189. Vad almának kevés a becsülete.

190. Az almának is szépét szokták felkötni.

191. Az almának is szépe férgesül meg.

192. *Álmodik*: Nem álmodna, ha nem aludna.193. *Álom* azt jelenti, hogy aludtál.

Annak szokták mondani, ki sokat tart az álmakról, s azokból jóvendőlni akar.

A német: Traum sind Schäume.*A francia*: Tous songes sont mensonges.

194. Álom után jó a nyugalom.

195. Egy jó álom minden fáradságot helyre hoz.

196. Álomban és szerelemben nincs lehetetlenség.

197. A mit az elme ébren forgat, avval játszik áloidétt is.

A német: Womit einer umgeht, davon träumt ihm.

A latin: Aurigae somni currus.

198. Álmot hüvelyez.

Az az: hiábavaló dolgot tesz.

199. Minden álmot kialunni se hasznos.

200. Álomszítj.

Igy neveztetik azon gyepölőtartó szítj, mely a kocsis t aludni engedi.

201. Álomtáska.

Másképp „álomszuszek,” felette tunya álmos ember.

A német: Schlafmüße.

202. Álnokság; A ki álnokságot vet, bút arat.

203. Alpári ember.

Ostoba együgyű ember. Azon történetről, hogy Alpáron rá hagyta magát szedetni Zalán, midőn egy fehér lovon országát eladta.

204. Megjártá az alpári táncot.

Ez a régi közmondás — azt mondja Dugonics — akkor származhatott, midőn Zalánt Alpárból kiverte Árpád, és minden jószágát, mely a Duna és Tisza közt vala, magáévá tette. Megjártá akkor Zalán az alpári táncot, de sírva és mindene után bánkódva.

205. Alszik, { mint a holt.

206. { mint a hörcsök.

207. Nappal alszik, éjjel álmodozik.

208. Úgy alszik, hogy fejét szinte elveszti.

209. Úgy alszik, mintha ökörbőrt vonnának a fagyon.

Az az: Igen hortyog álmában.

210. Ki mennél kevesebbet alszik, annál többet él.

211. Mind a két fülére alszik.

212. Állva alszik, mint a ló.

213. Kinyilt szemmel aludd minden álmaidat.

A nyulakról azt mondják, hogy kinyilt szemmel, az az vi-gyázva alusznak.

214. Csak annyit aludj a mennyi elég.

215. A kitől telik, és nem alszik, azt a röstég bántja.

216. Az alszik legjobban, a ki nem érzi, mily keményen fekszik.

217. *Általesik*: Ezen is általesett, mint Bakó a házán;

Bakónak háza mellett égés támadott. A meddig lehetett, egész erejéből védelmezte a házat. A hogy aztán ez is meggyuladt, felhagyott a hiábavaló erőlködéssel azt mondván: hála Istennek ezen is általestem már.

218. *Általfutott* rajta, mint a tyúk a szénén.

219. *Átallát* ő nem csak a rostán, hanem a szítán is.

220. *Általut*: Úgy keresd az általutatót, hogy kerülőbe ne akadj.

221. *Általvető*: Az általvetőnek csak elejét láthatni.

222. *Általvetőre* szorult.

Koldusbotra jutott.

A latin: Ad manticam res rediit.

A német: Er kann nur immer sein Bündel schnüren.

223. *A mint* atyák fújják, fiak úgy ropják. (180)

A szülők példája után iudúlnak a gyermekek.

A német: Wie die Alten fungen

So zwitschern die Jungen.

224. *A mint* élsz, úgy halsz meg.

225. *A mint* fohászkodol, úgy üdvözülsz.

226. { *A mint* főztél, úgy laktál.

{ *A mint* főzöd, úgy eszed.

A latin: Colo quod aptasti, tibi nendum.

A német: Wie man's einbrocht, muß man's essen.

Az angol: As you have brewed, so you must drink.

227. *A mint* érdemletted, úgy laktál.

228. *A mint* gyűjtöd, úgy osztogatod.

229. *A mint* fújják a nótát, úgy táncol.

230. *A mint* iparkodtál, úgy értél.

A német: Wie man's treibt, so geht's.

231. A mint kérdezed, úgy tudósíttatol.
 232. A mint kérted, úgy vetted.
 233. A mint kötötte bocskorát, úgy járt.
 234. A mint míveled a kertet, úgy termi a zöldet.
 235. A mint mosod kezéd, úgy veszed le a szennyet.
 236. A mint öntik a harangot, úgy szól.
 237. A mint rakod a tüzet, úgy forralod a vizet.
 238. A mint szaladsz, úgy haladsz.
 239. A mint tartod az enédet, úgy ihatod a tejedet.
 240. A mint tanúlsz, úgy veszed hasznát.
 241. A mint tanultad, úgy tudod.
 242. A mint töltöttél, úgy löttél.
 243. A mint üszögölöd gyopárod, úgy ütsz belé.
 244. A mint vágod a fát, úgy hull a forgács.
 245. A mint végzed dolgodat, úgy veszed hasznát.
 246. A mint veted a hálót, úgy fogsz.
 247. A mint vetéd a pendelhálót, úgy fogod a keszeget.
 248. A mint vettem, úgy adom.

A mint hallottam, úgy mondom.

A latin: Relata refero.

249. *A mit* megjobbítani nem lehet, békével tûrd.

Horatius: Levius fit patientia

Quidquid corrigere est nefas.

A német: Der tragt leichtlich, was er tragt,

Der Geduld zur Bürde legt.

As angol: What can't be cured, must be endured.

As olasz: Radoppia il mal, chi contro il mal si sdegnà,
 Ne allevà la metà, chi si rassegnà.

250. *Amica:* Jobb egy szép amica, mint a legszebb processus.

251. *Am-rád!*

(101)

A vadászoknak szokásba vett szavuk, midőn a vad valamelyiktől eltávozik és más valakire fordul. De élnek e szó-

val csintalankodva akkor is, mikor valaki haldoklik így: ámrád a halál.

252. *Andalog*: Mintha feje se volna, úgy andalog.

253. *Anda-Pál* hadából való

Olyan férfiről mondatik, kinek felesége viszi a kormányt.

254. *Ángó-bángó*.

Szája tátott, ügyetlen ember.

255. *Ángy*: Ne játszá!l ángyoddal.

256. *Angyal* ül a szemöldökön, ördög a szeme alatt.

257. Nem megy többé oda, a hova az angyalok se járnak.

Az az: többé még csak szükségére sem menend, ágyából fel nem kel.

258. Az ezüst angyalokat szállni tanítja.

Az az: lop.

259. } mint a dobánymag.

260. *Annyi*, } mint a hangya.

261. } mint a kurta kutya.

Igen számos. Ez előtt ugyan is a kutyák farkát rendszeren elvágták, s így a kurta kutyák száma tömérdek volt.

262. } mint a mákszem.

263. } mint a Mátra szele.

264. } mint a nem-ett.

265. } mint az öreg tenger vize.

266. } mint az öreg tenger fővénye.

267. } mint a polyva.

268. } mint a sajtkukac.

269. *Annyi*, } mint a sáska.

270. } mint a seregély.

271. } mint a sváb gyerek.

272. } mint a Szegedi kofa.

273. } mint inasnadrágon a sujtás.

274. } mint nyárban a napfény.

275. } mint őszkor a hulló levél.

276. } mint télen a hidegvette légy.

277. Csak annyi neki, mint a hajdu seggén a kobak.

278. Csak annyira lát, a mennyire tapint.

279. Annyira ne vágy, a mennyire nem lehet.

280. Annyira van, mint Makó Jerusálemhez

281. Annyira van egymástól, mint az ég a földtől.

282. Annyit él az ember, a mennyi időt örömmel tölt.

283. *Antal* a fejed.

A francia: Àne bâte.

284. Antal harasztjára bocsátotta.

285. Legjobb prókátor a tokaji Antal.

Az az: a tokaji boros antalog.

286. *Anyá*: A hol nyájas az anyá, kényes lesz a leánya.

287. Még a rossz anyá is jámbor magzatot szeret.

A német: Es ist keine Mutter so böse, wie die gern ein fromm Kind.

288. Nem gyűlthet annyit a fősvény anyá, a mennyit tékozló ifju el nem pazarolhat.

289. Az anyának szép a gyermeke, ha taknyos is.

290. Minden anyának a maga gyermeke tetszik.

Az anyai szeretetnek nincsen szeme szülöttje fogyatkozásai iránt. Tudva van hogy a szerelem istenét szinte vaknak festették a régiek:

A latin: Quidquid amat ranam, ranam putat esse Dianam.

291. Könnyen ugrálhat, ki az anyát megfogta.

Az anyát megfogni annyit tesz, mint magát jól megszédni vagy elsőségre kapni.

292. Anyja nyelvén beszél a gyermek.

Az az: a gyermek a szülők példáját követi.

293. Anyja után csiripel a veréb.

294. Anyja után szalad a borju.

295. Anyja után járja templomot a leány.

296. Anyja után úszik a kácsa.

297. Anyja csalogatja a kecskegedőt a kertbe.

298. Anyja kinja.

299. Anyja leánya.

300. Az anyja hasában sem volt jobb dolga.

Igen szerencsés életre jutott.

301. A melly gyermek megijed, anyja ölébe siet.

302. Talán az anyja is megfélelkezett róla.

Olly régi dolog már.

303. Vagyon anyja, de ki tudja ki az apja.

304. Anyjuk után pipelnek a pulykák.

As angol: The young cock crows after the old one.

305. Anyjuk után kaparnak a csirkék.

306. *Anyatej:* Az anyatej légédesebb.

307. Előbb apád anyádnál.

Intés az előre tolakodókhöz, mellyel értésükre adják hogy hátra lépjenek, mert náoknál érdekesebbek jönnek.

308. Apádat ne tanítsd.

309. Nyakas apának fejes a fia.

310. Fiát az apja kezén fogva viszi akár merre.

311. Apja is ember volt; vas villával ette a szerdékét.

312. Apja se volt jó.

Igen rossz, hitvány ember.

313. Volt az apjának, de nincs a fiának.

314. Apjáról semmi sem maradt, maga se keresett semmit, még is dús gazdag.

315. *Apostol:* Tizenkét apostolok közt is volt egy rossz.

316. *Aprít:* A mit aprítottál, magadnak kell megenned.

A német: Wie man's einbrodt, muß man's essen.

A latin: Colo quod aptasti tibi nendum.

As angol: As you have brewed, so you must drink.

317. *Apró:* Ne mindent apróra, néha hasábra is.

318. *Aprólék*: Nem jó minden aprólékot arany tollal írni.

319. Minden aprólékra ne csiripelj.

Ollyanoknak mondatik, kik minden csekélységen felakadnak, s apróságok miatt nagy lármát ütnek.

320. *Ár*: Most adjuk meg az árát a többinek.

321. Ha megittad, add meg az árát.

322. *Arany*: Az arany sárban is csak arany.

Az az: A derék embernek, habár alárendelt állapotba helyezte is a sors, csak megmarad a becsé.

323. Az arany tűzben tisztul, a polyva megég.

Az az: a nagy lelket a sors csapásai még nemesbé teszik, a hitvány ember viszontagságok közt még inkább elvetemedik.

324. Az arany is elveszti divatját ha kezébe fogja.

Olly hitvány, semmirevaló.

325. Kellemetes az arany, ha ganéjből jő is.

Tudva lévő dolog, miszerint Vespasianus császár szerfelett pénzszomjas volt és minden uton azon iparkodott, hogy minél több aranyat halomra gyűjtjön. Többek közt arra is vetemedett, hogy a vizelletre adót rótt, mi miatt gyakran kellett Titus fiától szemrehányásokat hallani. Azért is, a mint azon adóból az első pénzt bekapta Vespasianus, Titusnak orra alá tartotta a pénzdarabot: Nos — mondá — rossz büze van-e? pedig tudod honnan jő.⁴

Az angol: Money is welcome, though it comes in dirty clout.

326. Nem mind arany, a mi fénylik.

Az az: nem mind az, minek külsőleg mutatkozik. „Némelyik, a mint bölcs Salamon mondja, gazdagnak mutatkozik, s mit sem bír, némellyik pedig szegénynek tettei magát, s ropant a vagyona;“ egy másik fontos arccal a titkok titkaiba avatott bölcsét játsza és botor tökfikő; egy harmadikat ma szabadelműnek, jog- és népbarátnak ismersz, holnap zsíros hivatalba lép; és álarcából kivetkező, rablelkű népjogtiprói látsz; egy negyedik barátodnak mutatja magát és megejteni akar, és így a végetlenségig. Egész életünk színjáték, melyben az egyik láthatólag hamisan, a másik hívebben viszi szerepét, de mindég csak színlelt szerep.

A német: Es ist nicht alles Gold was glänzt. (Szingty franciául, angolul, olaszul, és spanyolul.)

327. { Nem használ az arany, míg a föld gyomrában hever.
 { Míg a földben vagyon, nem használ az arany.

328. Nem mindenütt hever az arany.

329. Ha peng az arany, bátran hallgat a prókátor.

A német: Ein Quentlein Gold wiegt mehr als ein Centner Recht.

330. Arany elmének gyöngy a gondolatja.

331. Kinek nincs aranya, szolgálatját ajánlja.

A német: Wer nicht kann mit dem Beutel, muß mit der Haut bezahlen.

332. A ki azt igéri, hogy aranyat csinál, ezüstöt akar csinálni.

Az aranycsinálás kora, hála a tudomány előhaladtának, rég letűnt ugyan, de a más verejtékén élősködők fogásokban kifogyhatlanok és ha egy forrásuk bedugul, van ezer más módjuk a pénzsomj könnyenhipőségét megejtteni. — Az illy erszényfejek mindég készek a kincseket hozó speculációkkal; a jövődre arany hegyeket ígérnek, de időközben, ha kit körmeik közé keríthettek, azt fenekig kizsebelik.

333. Ne kívánd az aranyat, éhezést szerez.

Ezt mondták N. Sándornak a Szittyák.

334. Az aranyból is elcseppen.

A latin: Modica non curat praetor.

335. Aranyval jól nem lakik az ember.

336. Kivetette sarkából aranyval.

337. Aranyos hüvelyben fűzfa kard. (görög)

Ostoba ember cifra drága ruhában.

338. Aranygyapjas vitéz.

Igy cimezett Diogenes egy dús gazdag, de ostoba embert.

339. Nincs szebb szó az aranypengésnél. (329)

A latin: Auro loquente nihil pollet quaevis oratio.

A német: Wo Geld rehet, da gilt all andere Rede nicht.

340. Arat: Ott is arat, a hol nem vetett.

Más ember véres verejtékén él, mások fáradságának húzza a hasznát.

Ujgörög: Az ördögnek se volt kecskéje, még is sajtot árult.

341. Nem mindenkor az arat, a ki vet.
342. Rossz aratása van.
343. *Arca* olyan, mintha kótya-vetyén szedte volna össze vonásait.
344. Olly vastag az *arca* bőre, mint a bocskorták.
345. Bocskorbőr az *arcája*.
Szemtelen, nem pirul.
346. Nincs *arcája*, mint a kicsapott ringyónak.
347. *Arcáján* hordozza az ajánló levelet.
348. Korán-későn *arcájára* kerül embernek a nem jó, ha alattomban cselekedte is.
349. A bélyeges *arcának* ne higgy.
350. *Árok*: Árkon kívül hegy mester.
Semmi sincs rábizva, semmi szólása a dologhoz, még is parancsolgat.
351. Ne ugrándoz árkon, nem esel belé.
352. *Árnyék* után kapkod.
Hiú reményekkel kecsegteti magát.
353. Ez nem árnyék, hogy vele kiköss.
354. { Vékony a hajsza, még is van árnyéka.
A hajsza, is van árnyéka. (Sztintig a spanyol).
A német: Jedeß Haar hat seinen Schatten, und jede Ameise ihren Born.
355. Ma is akkora árnyéka, mint tegnap.
Nagy Sándor felette kis termetű ember létére meggyőzte Archidamust, a híres Agezilausnak legvitézesebb fiát, kit magos termeténél fogva szinte az óriások közé számították. Ezen nem remélt győzelmen nagyon felfuvalkodott Nagy Sándor, mit Agezilaus hallván, azt írta neki: hallom, hogy győzelmed után kevélyebb lettél; a kár, mert ma is csak akkora az árnyékod, mint tegnap.
356. A fehér lilomnak is fekete az árnyéka.
Az az: Nincs olly tiszta, jó ember, kiben valami kivetnivalót nem találhatna a rossz nyelv.

357. A melly fának árnyékában nyugszol, azt ne nyessed.

Az az: kinek oltalma, pártfogása alatt vagy, annak kárát ne keresd.

358. { Az öreg fa árnyékában jobban megnyugodhatni.
{ A vén fának árnyékában jól lehet nyugodni.

Evvel biztatják a fiatal leányt, hogy az öreg emberhez menjen feleségül.

359. Az agg fát árnyékaért becsüljük.

360. Ellenséginék árnyékához sem közelít.

Igen szelíd, békeszerető ember.

361. Arra jutott, hogy maga árnyékának is köszönt

Az az: biceg a feje a nagy vénségtől és köszönteni látszik, mikor más sincs előtte, mint csak saját árnyéka.

362. A maga árnyékától is megijed,

Igen félénk, nyúlósívű ember.

A német: Seinen eigenen Schatten fürchten.

363. A ki az árnyékon kapdoz, a koncot elejti.

A kutya koncot lopott és prédáját szájában tartva megszökött. Utjában folyóra akadt, mellyen átúsznia kellett, de akkor árnyékát a vízben megpillantván, azt gondolta, hogy ott más kutya is koncot visz. Hogy ezt elmarhassa, utána kapott, s a maga valóságos koncát vízbe ejtette el is vesztette.

364. Árpád: Nagy apja varga volt, még is Árpádtól mondja magát eredetlnek lenni.

365. Arra ugyan még nem jutottunk, hogy egy szűznek fel-találása okaért az egék élemessébe hágjunk.

366. Árt a vargának.

Midőn valami ételről vagy italról azt mondják a betegnek, hogy neki árt; erre ő másra fordítva a szó értelmét azt szokta felelni: árt a vargának, az az: ár vargának való.

367. A ki ártani akar, nem fenyegetődzik.

368. { mint a bárány.

369. Ártatlan, { mint a ma lett gyermek.

370. { mint a szűz.

371. Olly ártatlan, hogy húsvét napján a bárányhús közé lehetne állítani, hogy megszenteljék.

372. *Ártatlanság*: Az ártatlanságnak csak egy a szava.

A sz. írás: Beszédetek legyen, igen, igen, nem, nem, a mi ezen felül van, a gonosztól van.

Seneca: Veritatis oratio simplex.

A német: Die Wahrheit bedarf keiner Umschweife.

373. *Áru*: Vásár nélkül is elkel a jó áru.

A német: Gute Waare verkauft sich selbst.

Az angol: Good ware makes quick market.

374. Nem sokat hajtanak a hitvány árura.

A latin: Rubo neglecto vitis impetitur.

375. Hitvány kereset az árulkodás.

376. *Árva*, { mint a lehullott levél.

377. { mint az ágon ülő madár.

378. Árva az árva, ha kapufája arany is.

379. A szegény árvát az ág is húzza.

380. *Árviz* hajtotta ember.

381. *Ásítózik*: Egész nap ásítózik, mint Pruszkai gyereke.

382. Ásó, kapa címere.

383. Csak ásó es kapa választja el egymástól.

384. *Asszony* nem ember.

Az az: nem férfi.

385. Köszönjetek ludak, én is asszony vagyok.

{ Két lúd, egy asszony, egész vásár.

386. { Három asszony egy vásár.

{ A hol három asszony, ott van egész sokadalom.

A latin: Quando conveniunt Catharina, Regina, Sibylla,

Garrire incipiunt et ab hoc, et ab hac, et ab illa.

A német: Drei Weiber, drei Gänse und drei Gröschle machen einen Jahrmarkt.

Az angol: Many women, many words, many gees, many turds.

387. Néha az asszony is ember.

Mikor t. i. férfiasan viseli magát.

388. Sok asszony majd egész életében örömanya.

389. Nem titok a mit két asszony tud.

De sokszor az sem titok, a mit csak egy férfi is tud.

390. Ritka madár a jó asszony.

*A német: Ein frommes Weib des Lebens Feil,
Man findet's aber selten feil.*

391. A rossz asszony nagy gyötrellem a háznál.

392. Akkor jó az asszony, mikor nyilván rossz.

Publius Syrus után: *Aperte mala cum est mulier, tum de-
mum est bona.*

393. Egy asszony sem szemérmes a sölétben.

394. Okos asszony nem marad gyermek nélkül.

Hogyan? azt kinek esze van, könnyen felérheti.

395. A melly asszony hányja-veti jámborságát, fekszik ott valami.

396. Az asszony csak gyarló,

Hamisságra hajló,

Ritkán találsz igen jót.

Impertinens, fás rímek, mellyek gyalázatunkra köz szójáratossá lettek. A szép nem ócsárlása mind azon szívteleneknek kedvenc tárgyak, kiknek az elméncség és gúny mesteriségük. Egy francia egész munkát írt a nők gonoszságáról e cím alatt: *„a tökéletlenségnek abécéje vagy az asszonyok gonoszága.“* Jeligája: Ezer ember közt találtam egy jót, de minden asszonyok közt egyet sem. Ajánlva van a munka a nők legrosszabbikának. A bevezetésben a nőt így jellemzi: az asszony a világegyetemnek legtökéletlenebb teremtménye, a szerencsétlenségek tálháza, a veszekedés forrása, a bolondok játékszere. — Különös dolog az, hogy a gyöngébb iránti igaztalanság mindenben egy nyomon jár. Ha Icík vagy Móschele lop, nem mondják, hogy ez vagy amaz egyén lopott, hanem: zsidó lopott, tolvaj minden zsidó! — ha egy szerencsétlen embert az isten rossz feleséggel megvert, az egész nőnem ki-kapja, s már akkor nincs gonoszabb az asszonynál. *Parcito*

paucarum diffundere crimen in omnes!“ Bizony sok a gyarlóság a világon, de nem csak a nők gyarlók, de mindnyájan az vagyunk. — Ha a nők emancipációja túlzott álmodozás, a nők megvetése az erkölcsi elaljasodásnak legbiztosabb fokmértéke.

397. A szép asszony is, ha megvénül, csúnya időt ér.

398. Az asszony vagy szeret vagy gyűlöl.

Publius Syrus után: Aut amat, aut odit mulier, nihil est tertium.

E nem volna egyébként éppen rossz, ha így volna.

399. { Nagy szomorúság a rossz asszony.
Tűz, víz és az asszony éppen győzhetetlen.

A talmud mondása: Tizennégy dolog, egyik erősebb a másikonál, egyik túl tesz a másikon: az őrvény erős s a föld túl tesz rajta, ránehezült; a föld erős a bércek túl tesznek s felül emelkednek rajta; a bérc erős, a vas túl tesz s keresztül tör rajta; a vas erős, a tűz elolvasztja; a tűz erős; a víz túl tesz rajta, eloltja; a víz erős, a felhők elbírják; a felhők erősek, a szél szétozlatja őket; a szél erős, a fal túl tesz rajta s megáll; a fal erős, az ember túl tesz rajta, ledönti; az ember erős, a baj megtöri; a baj erős, a bor túl tesz rajta s elfelejteti a betegség erős a halál angyala túl tesz rajta, éltét elveszi; mind ezeknél gonoszabb s erősebb a rossz asszony.

A német: Bösem Weib kann Niemand steuern.

400. A szép asszony s rongyos köntös mindenütt megakad.

401. Ha szemérmes is az asszony, ne bíz idegen kézre.

A német: Verliehen Weib, Noß, Laut und Wehr,
Befommt im vorigen Stand nicht mehr.

402. Nem jól foly a dolog, hol az asszony viseli a gatyát.

As olass: In quella casa non v'è pace.

Dove gallina canta, e gall: tace.

A német: Wo Weiber regieren, steigen die Stühle auf die Bänke.

A tót: Szerencsétlen a ház, hol a kakas hallgat s a tyúk szól.

403. Süveges asszony, ebszokás.

404. Mennél jobban sír az asszony, annál hamarabb akarja a férfit megcsalni. (431)

405. Vén asszony fellobban, mint a puskapor.

406. Könnyebben felejtí a kigyó farka vágását, mint az asszony legkisebb bosszuságát.

407. { A pénz olvasva, az asszony verve jó.
Diófának, asszonynak, számárnak verve veszik hasznát.
Ha a hörcsögös asszonyt megakarod szelidíteni, járd
meg vele a táncot a mogyorósban.

A német színt olly gorombául: Weiber und Pferde wollen geschlagen sein.

408. Soha nagy titkodat asszony orrára ne függeszd.

409. Nem kell az asszonynak, mindent orrára kötni.

410. Háznál kell az asszonynak, mint az ebnek, kusolni

A német: Das Weib und der Ofen sollen zu Hause bleiben.

411. Az asszonynak fegyvere a nyelve.

E példabeszéd a chinaiaknál is meg van, de igen hamis toldalékkal: „Az asszonyok nyelve — úgy mond — az ő fegyverük, s nem hagyják soha rozsdásodni.”

412. Ne higy az asszonynak, { míg a kerékvágást átlépheti.
míg egy pénz ára borsot elbír.

*A német: Bei Weibe
Frau keinem Weibe,
Ob gleich sie tobt ist.*

A latin: Mulieri ne credas ne mortuae quidem.

413. Az asszonynak hosszú a haja, rövid ez elméje.

A német: Weiber haben langes Haar und kurzen Sinn.

414. Mérges asszonynak haragos a leánya.

A latin: Aspis a vipera mutuatur venenum.

415. Mosolygós asszonynak, görhész lónak, világos felhőnek nem kell hinni.

416. Asszonynak könnye, gonoszságának fűszerszáma.

417. Örökség és majorság, ház minden gazdagság nem ér jámbor asszonynyal.

Biblia: Derék nőt, ki találja?

Becsét a gyöngy távol sem éri fel (példab. 31. 10)

418. A ki szóbeli asszonygyal társalkodik, hamar kurafi név ragad rá.

419. Ha asszonyok sírnak, megnyírnak. (431)

420. Asszonyoknak fegyverjük a fenyegetés.

421. Az asszonyoknak könnyárjuk hamar kiszárad.

422. A mit az ördög maga végbe nem vihet, vén asszonyra bizza.

A német: Wo der Teufel nicht hin mag, da schickt er ein alt Weib.

423. Tálban a konc, ne nézz az asszonyra.

424. Asszonyt, vászont nem jó gyertyavilágnál venni.

Németül: Weib und Leinwand kauft man nicht bei Licht.

425. Könnyebb az asszonyt táncba vinni, mint ráncba szedni.

426. Jaj az olly szegénynek sorsa, ki gazdag asszonyt vesz.

A német: Mährt das Weib den Mann, so muß er ihr Spielmann sein.

Chilonnak mondása: Alsorsu s kevés vagyonu nőt kell venni, nehogy nő helyett parancsoló asszonyt vigy házadba.

427. Legjobb ollyan asszonyt elvenni, kinek urát felakasztották; mert második urának soha szemére nem vetheti, hogy nálánál jobb volt az első.

428. Soha az asszonyt el nem lehetne túrni, ha a világ a fától szaporodhatnék.

429. Ójjad magadat a szakállos asszonytól.

Mátyás király három dolgot tartott kelemetlennek: a kétszer főtt levest, a megbékélt barátot és a szakállos asszonyt. A kétszer főtt levesben mindég van valami izetlenség; a megbékélt-barátban valami harag; a szakállos asszonyokban valami férfiaság, melly utóljára kutyasággá válik. (Dug).

A latin: Barbata eminus salutanda.

430. Asszonyfán is elkél a bor.

Asszonyfának nevezik a csapzésekben azt a törzsököt, mellyen ül a kocsmárosné, midőn bort ereszt; de néha maga is szereti a tütüt, és az asszonyfán költi el a bort ülte.

431. Asszonysírásnak, ebszomoruságnak ritkán lehet hinni.

*A német: An der Hunde Hinten,
An der Huren Hinten,
An der Weiber Zähnen
Und der Krämer Schwören,
Soll sich Niemand kehren.*

b. Asszonysemély ne ártsa magát a férfiak dolgába.

432. Nem sok becsületet nyer az ember az asszonyverésből.

*A német: Weiber schlagen giebt schlechte Ehre. vagy
Am Weib schlägt der Mann seine Ehre.*

433. Asztag: A nagy asztag alatt nem tikkad az egér,

434. Tavali asztag nem szerez szükségét.

435. Asztagban tűt keres.

Hűbavaló munkát tesz.

436. Szamár se birja az asztagot.

Az az: a mi sok, csak sok.

437. Asztalt: Magas az asztala.

Nem bír tálba nyúlui, nincs mit ennie.

438. Más asztalához törüli a kését.

439. Nem asztalhoz való a veszekedés.

440. Neki dül az asztalnak, mint ökör a járomnak.

441. Éhen marad ki az asztalnál szemérmeskedik.

442. Nehéz dolog haragos asszony az asztalnál.

443. Alacsony asztalon bátorságosb enni.

444. Átkozódik, mint a kereke tört kocsis.

445. Atya: Nem gyűjthet annyit a fősvény atya, mennyit a tékozló fiu elpazarolhat.

446. Hol gyáva az atya, ott a fiúk anyjuk nevéen hivattatnak.

447. Bár komoron nézzen,

Fiára tekintsen atya:

Van más szívében.

448. Ki az atya-anyja oktatását megveti, hóhérra talál.

449. Mint atyák dúdolnak, fiak úgy táncolnak.

450. Atyáink sem voltak bolondok.

A német: Die Alten sind auch keine Narren gewesen.

451. *Atyafi.* Ollyan atyafia, mint az ökör a lónak.

452. Ollyan az atyafiság köztök: egyik a dombra rakott, a másik a völgybe; a víz mind a kettőt összemosta.

453. A ki sokba avatja magát, egynek sem felel jól meg.

Mert a sok miatt egynek sem szentelheti oszthatlan erejét; ezen felől a sokféle az embert szórakozottá is teszi, mi az erő összevegből szinte jócskán levon.

A latin: Pluribus intentus, minor est ad singula sensus.

A német: Wer zu viel anfängt, bringt wenig zu Stande.

454. Azóta a csillagszám is megfogyott.

455. Azóta a fák sokszor lehullattak leveleiket.

456. Azóta a nap is más oldalára fordult.

457. Sok aratás volt azóta.

458. Sok leány ment azóta férjhez.

459. Sok víz lefolyt azóta a Dunán.

460. Sok szüret volt azóta.

B.

461. *Bába*: A sok bába közt elvész a gyermek.
A latin: Multitudo imperatorum Caryam perdidit.
Horatius: Segnius expediunt commissa negotia plures.
A német: Viele Köche verderben den Brei.
462. Semmi bába nem ér vele.
463. A vén bába ördögnek hadnagya.
A német: Ein altes Weib ist des Teufels Großmutter.
464. *Bab*. Egy babot nem adnék rajta.
Athen: Ne crepitu quidem digiti dignum.
A német: Ich wollte nicht einen Schnalling darum geben.
465. *Babot* sem leveért főzik.
A hasznos dolognak ne nézd külső színét.
466. *Babuk*: A бүдös babuk berzenkedik a hattyúra.
467. Keserves fia lesz a babukának.
468. Bagoly is azt véli, hogy sólyom az ő fia. (90).
A német: Ein jeder denkt seine Braut ist die schönste.
A latin: Quisquis amat ranam, ranam putat esse Dianam.
A: francia: Il n'y a point de laides amours.
469. Bagoly is { biró a barlangjában.
 { vagdalkozik a maga odujában.
Seneca: Gallus in suo sterquilinio plurimum potest.
A spanyol: Sz. Péter legjobban érzi magát rómában.
A német: Der Hahn ist kühn auf seinem eigenen Mist.
A francia: Tout chien est lion en sa maison.
470. A bagoly is fényre néz.
471. A bagoly nem szereti a napsényt.
A német: Die Gule lobt den Tag nicht.
472. Nem lesz a bagolynak soha sólyomfia.
A német: Ein Adler heßt keine Taube.

A latin: Aquila non generat columbam.

A francia: Un loup n'engendre pas des moutons.

473. Bagolyt akart fogni s elszalasztotta a sólymot.

474. Néha a bagolyt nagyobbra becsülik a sólyomnál.

475. A baglyokkal huhogass, a verebekkel csiripelj.

Az az: alkalmazkodjál azokhoz, kik közt élsz. Veszedelmes elv, melyet bajosan követhetünk, a nélkül hogy erkölcsünkön csorbát ne ejtenénk. Cselekvésünkben az egész világhoz alkalmazkodni és mindennek szája ízére szólani, annyit tenne, mint legszentebb igazunkról, az erkölcsi méltóságról lemondani, mellynél fogva cselekvésünket és szavainkat saját belátásunk és nem mások szeszélye szerint intézhetjük.

A német: Wer unter Wölfen ist, muß mit den Wölfen heulen.

A francia: Il faut hurler avec les loups.

476. Baj: Mindennek van maga baja.

A latin: Quisque suos patimur manes.

A német: Ein jeder hat sein Kreuz.

477. Kis bajt került, nagyba esett.

478. Bajusz s szakáll férfiembert illet.

479. Azt gondolod, hogy csak szőr a bajusz.

480. Gangosan pödörgeti kajla bajuszát.

Rátartja magát, fennhéjázó.

481. Mindennek bajuszát ő akarja pödöríteni.

482. Bajuszt érdemelt.

Akkor mondatik, mikor valaki a nagyon kézre esett vadat csúfosan elhibázza.

483. A bajuszos kétszer iszik.

A bajuszosnak, mikor iszik, bajuszára is ragad a bor, a mit lehörpöntvén, kétszer inni mondatik.

484. Bak: A kecskék közt bak a bika.

485. Megadták a bak árát.

486. Bakot tenni kertészsze.

A német: Den Boß zum Gärtner machen.

A latin: Canis canistri malus est custos.

A francia: Il ne faut pas enfermer le loup dans la bergerie.

487. { Mindég egy bakot nyúz.
 { Csak azon bakot nyúzza.

A latin ; Chorda aberrat eadem.

488. Egyik bakot fej, a másik rostát tart alája.

Egyik hasztalanabb, hiábavalóbb dologgal bibelődik a másiknál.

489. A baktól őrizkedjél, mert seggre taszit.

490. *Bakgedő*: Ártatlan bakgedő.

491. *Bakszekér*: Nehezen lesz abból bakszekér.

492. *Bakkancs* nem csizma.

493. Felhúzta a bakkancsot, isten hozzád bocskor.

Magash polcra jutván, felhagyott az egyszerű étellel.

494. Nem rüg patkót a bakkancsos lova.

495. *Bál*: A sok játék, a sok bál, bezzeg nekem sokban áll.

496. *Balázs* adósa.

Féleszü.

497. Hű bele Balázs, lovat ad az isten.

Igy szólítják a hebehurgyát, hogy avatosabban tessen dolgozni.

498. Hetedfél Balázsnak csak egy az esze.

Egy falu kovácsát többszöri zsványságaiért az úri szék akasztófára ítélte. Ezt hallván a falu eleje, heten közülök, kik mindnyájan Balázs családbeliek s egy közülök még igen fiatal volt, tanácsot tartottak, hogy a kovácsot az akasztófától megmentsek. De minekután minden előhordott okaik nem használtak, végre arra kérték az úri széket, hogy miután a helységnek egy kovácsa, ellenben két borbélyja volna, ezek közül akasztassanak fel egyet a kovács helyett. Ezt pedig még a fiatal Balázs kérésének is lenni mondták. Erre az úri szék: ti tehát hetedfelen vagytok? de ti hetedfél Balázsok egy bolondot tesztetk. — Általában a Balázsok híres bolondok voltak, innen van, hogy még több bolond ötletek a Balázs név alatt keringnek.

499. *Balkörmü*: Hol jámbor nines, balkörmü a táncos.

Németül: Wenn man keine Jungfern hat, muß man mit Furen tanzen.

500. *Bálovány*: Mindenkinek van egy bálványa

A német: Jeder hat sein Stedenpferd,
Das ist ihm über Alles werth.

501. A képet nem az arany, hanem az imádás teszi bálványnya.

A zsarnokot is nem önhatalma, hanem a népek gyávassága teszi félelmissé.

Martialis: Qui fingit sacros auro vel marmore vultus,
Non facit ille deos; qui rogat ille facit.

502. *Bámészködik*, mint a borjú az új kapura.

503. *Bámul*: A ki másra bámul, magáról elfeledkezik.

504. *Bán*: Ha megbánja, se bánja.

Ollyanról mondatik, ki valaminek neki durálta magát, hogy akármi is éri, kiviszi.

505. Azt se bánja, ha életével fizeti is.

506. Nem bánja, ha belesül is.

507. *Bánat*: Késő bánat, eb gondolat.

508. Nagy bánatban nehéz víg arcot mutatni.

509. *Bánfi-hajnal*: Jól kihúzza a bánfi-hajnalt.

510. *Bánik*: Úgy bánt vele, mint eb a ganéjával.

Elrugdosta, mint a kutya ganéjára szokta a port rugdosni.

511. *Bányavirág*: Akár fodor, akár menta, elég hogy bányavirág.

512. *Bányász*: A mi legdrágább a bányászoknál legkésőbbben érik.

A német: Gut Ding will Weile haben.

513. *Bárány*: A hol kevés a bárány, nehezebben esik, ha vész.

514. Kis bárányból válik a nagy kos.

515. Könnyű a báránynak vérét venni.

Mert nem védelmezi magát.

516. Nyakametszett báránynak sóhajlás a vége.

517. Mehéz a bárányt a farkassal összebékéltetni.

518. Sok húsvéti bárányt megevett.

519. Könnyű a bárányt megszeliíteni.

520. *Baranya*: Nem egész világ Baranya, laknak Somogyban is.

A latin: Abdera pulchra Tejorum colonia.

A német: Spinter den Bergen wohnen auch noch Leute.

521. *Bardt*: Az igaz barát életét hosszabbítja embernek.

522. Sok jó barát elfér egy parányi helyen.

A talmad: Míg szeretet uralkodott köztünk, kard élén elfértünk, most a szeretet megszűnván, hatvan rőf szélességtű ágy kettőnknek nem elegendő.

A német: Es gehen viel Freunde in ein klein Haus.

523. { Fehér holló, fekete hattyu az igaz barát.
{ Nem minden bokorban fekszik a jó barát. (556).

Az igaz barát igen ritka.

524. Eb ki nem barát.

525. A megbékélt barát soha se volt barát.

526. Tűz, víz nélkül lehetetlen, jó barát nélkül keserves élni.

A német: Freunde thun mehr Noth

Als Feuer, Wasser und Brot.

527. Jobb néha egy jó barát, mint száz atyafi.

528. Néha többet használ a jó barát az erszény pénznél.

Igy, hogy a számtalan esetek közül egyet például felhordjunk, mindenki tapasztalhatta, hogy mikor a szíy szorong, s az őszinte rokonszenv vigasza után szomjuzik a lélek, a simuló igaz barát többet ér, mint minden kincs.

529. Nem igaz barát az, ki csak annyiból az, hogy nem árt.

530. Beszél a barát, beszél, alamisna a vége.

A német: Bettel hat langen Bettel.

531. Egy barát nem szerzet.

532. Dobd el barát a vakarót.

533. Ki van a barát a csuklyából.

534. Nem egészen, hanem fele barát.

535. Nem vagy barát, hogy a pénzt el ne vedd.

536. Sok a barát, de kevés a jótévő.

537. Barátbau vérré válik a lencse.

A barát lensét evett, s azt mondá: vere valet. A paraszt ezt hallván, arra értette, hogy vérré válik.

538. { A ki senkinek nem barátja, vad, a ki mindennek, bolond.
 { Ki mindennek barátja, mindennek bolondja.

A ki mindennek barátja, mondja Aristoteles, senkinek sem barátja, nem kell sok barát egygyel is beérheted, ha az tökéletes.

A latin: Nec nulli sis amicus, nec omnibus.

A német: Xltermanns Freund ist Xltermanns Narr.

539. Hogy ha tarsolyodban, van jó pogácsádban, közöljed barátiddal.

540. Nem mind barátod, ki reád mosolyog.

A német: Es ist nicht Jeber dein Freund, der dich anlacht.

541. A legjobb barátod, legjobb idődet vesztegeti.

542. Ha megakarod tudni, ki legyen igaz barátod, ne a nyelvét, hanem kezét s szívét tekintsd.

543. Ha barátodat titkon fedded is, de mások előtt dicséred (l. Máté 18. 15).

A német: Freundes Gebrechen soll man kennen und tragen, Nicht aber nennen und nagen.

544. Meghitt barátodat testvéredért se hagyjad el.

A német: Ohne Bruder kann man leben, nicht ohne Freund.

545. Meg ne vesd barátodat kis fogyaikozásért.

546. Becsüld jó barátodat, de jobban istenedet. (559)

A latin: Amicus usque ad aras.

547. Soha barátodért ne tagadd az igazat.

548. { Megbékélt barátoddal ójjan bánjal.
 { Régi barátodtól s megsértett társadtól mindenkor őrizkedjél. (l. 429. jegyz.)

A német: Geslichte Freundschaft wird selten wieder ganz.

A latin: Ab amico reconciliato, a cibo bis cocto, libera nos Domine!

549. Legjobb testörzők a meghitt barátok.

550. Henyélő barátok sok időt vesztenek emberrel. (541)

551. A szükség próbálja meg az igaz barátokat.

c. Barátot látott, nem hoz vadat.

552. *Barátpatkóból* tüzet ejt.

553. *Barátság*: Addig tart a barátság, míg zsiros a konyha.

Ovidius: Míg boldog leszesz, sok barátid lesznek; ha szerencséd ege borul, egyedül maradsz.

A német: Glück macht Freunde, Unglück prüft sie.

As arabs: Három dolgot csak maga idejében lehet észrevenni: a bátorságot — veszedelemben, az okosságot — a haragban, és a barátságot — a szükségben.

As olasz közmondás a hamis barátokat a napóramutató árnyékához hasonlítja, mely mutatkozik míg derült az ég, s enyészik, mihelyt az beborult.

554. Nem igaz barátság az, mely könnyen elmúlik.

555. Az igaz barátság nem áll a sok boritalban.

556. Ritka madár az igaz barátság. (523)

A német: Ein wahrer Freund wohl selten erscheint.

557. Az igaz barátság kötelét csak a halál tudja elszakasztani.

558. Nem jó a felettébb való nagy barátság.

559. Nem jámbor barátság az, melyért megbántod istenedet.

560. A barátság vagy egyenlőket vesz, vagy tesz. (536)

561. A ki szokatlan barátságát mutatja, vagy megcsalt vagy meg akar csalni.

Ne higj — azt mondja Aristoteles — a felettébb messze vitt utánajárásnak, a nagyított barátságbizonyításnak.

562. Barátság nélkül mindent megmondani.

563. A barátságért egyszer egy barát is megházasodott.

564. Az igaz barátságot nem fazékban főzik.

565. Nehezebb a barátságot fentartani, mint sem kötni.

566. *Barátgaras*.

„Fogadj isten“ a barátoknak garasa, mert pénzük nem lévén fogadj istennel élnek fizetés helyett.

567. *Baráttánc*: Minden táncok közt legunalmasabb a baráttánc.

568. { Barátzsák, kántortorok nehezen telik.
 { Kocsis torka, barát zsákja nehezen telnek.
569. *Bársonysüveg*: Feltette a bársonysüveget.
570. *Bátor*, mint nyúl az agarak előtt.
571. { a hol senki sincs.
 572. { a hol puskát nem hall.
 573. *Bátor*, { a hol üstökét nem félti.
 574. { a kemence mögött.
 575. { a kenderben.
 576. { a kocsmákon.
577. *Bátor*, ha a kőhid alá juthat
578. *Bátor* katona a kávéházakban.
579. Terem a bátor, valamint a félénk.
580. Nem *Bátorban*, hanem *Futakon* lakik.
581. Bátorabb fakannából inni, mint arany pohárból.
582. *Bátya*: Légy magadnak bátya.
583. *Bécs*: Németnek Bécs, magyarnak Pécs.
584. Sokat végeznek Bécsben, de nem úgy rendelik az égből.
585. *Becs*: Annyi a becsé, mint a kitoló kásának.
586. *Becsengettek* neki, mint *Derecskének* a tatár.
587. *Becsúsz-mász*, mint a tű után a czérna.
588. *Becsül*: A ki mást becsül, magát becsülteti.
A latin: Honor est honorantis.
A német: Wer Andere nach Würden ehrt, ist selbst auch aller Ehren werth.
589. Csak az becsüli, a ki nem látja.
Felette hitvány ember.
590. A becsület a keresőt kerüli, a kerülőt keresi.
A német: Ehre folgt dem, der sie flieht und flieht den, der sie jagt.
Az olasz: Cosa non è che più faciliti le grandezze, che il monstrar di non curarsene.
A talmud. A ki hajhászza az uraságot, az uraság kerüli; ki kerülgeti az uraságot, az uraság őt hajhászza.

591. Előbb való a becsület a szalonnás káposztánál.
592. Egy szál becsület nincs rajta.
593. Nagyobb a becsület, { mint a fordított kása.
 { mint a velős konc.
594. Ha nem tartóztat a veszedelem, tartóztasson a becsület.
595. Ugy terjed a becsülete, mint a szalonnabőrke a tűzön.
A német: Ein weites Gewissen, wie Franciscaner-Armel,
vagy Sein Gewissen dehnt sich wie 'ne Bockshaut.
596. Mind jó ott lakni, a hol becsülete van az embernek.
597. Egy pénz ára becsületet nem hagytak rajta.
598. A becsületet minden ember szereti.
599. Elveszett becsületet nem találni fel a bokornál.
600. Fáradsággal adják a becsületet.
A latin: Fasces sunt fasces
A német: Ehr hat Beschwer.
Az angol: Honour and ease are seldom bedfellows.
601. Sok szenvedéssel nyerik a becsületet.
Ovidius: Ardua per praeceps gloria tendit iter.
Az olasz: A gloria non si va senza fatica.
602. Rossz ember az, a ki nem gondol a maga becsületével.
Mert a mint a *német* mondja: „a becsület az erénynek árnyéka,” úgy értve hogy a becsület csak az erényt követi, erény után adatik, de olly értelemben is, hogy az erény csak a becsület yédszárnya alatt tenyészhet.
603. *Becsületes:* Legtovább tart, a mi becsületes.
A német: Ehlích wáhrt am längsten.
604. *Bedő:* Kivágták Bedőn az erdőt.
Bedő oláh falu Biharban. Sok erdőjük volt, de az egész vármegye varjui oda szoktak. Ezt tapasztalván az oláhok, azt is gondolván, hogy az erdőt megakarnának enni, egy szálíg kivágták a fákat, hogy a varjuk el ne emészszeék.
605. *Beesett,* mint a kis keztyű.
606. *Befalatták* vele a szót.
607. *Befizettek* neki.

608. *Befűt* neki.

609. *Begy*: Megtelt már a begye.

610. Megrakta már a begyét.
Meggazdagodott.

611. *Behúz*: Behúzta magát, mint macska a tűzhelyen.

612. Behúzza magát, mint a téli csiga.

613. *Beinná* a Krisztus köntösét is.

614. *Béka*: Kicsiny a béka, de nagy a szája.

615. Bánja béka a deret.

616. Ha a tó kiszárad magától is kiugrik a béka.

Szükség legjobb s legerősebb ösztön a munkásságra; sőt leggyakrabban épen a lustaság vagy a várandó kényelem hajtja az embereket szorgalomra.

A német: Roth treibt den Faulen fort.

617. Megolvasta fogát a béka.

Száját tátó gyermeknek szokták azt mondani, hogy ha száját be nem fogja, megolvassa fogait a béka s mind kihullanak. Midőn aztán hét esztendő korában a tejfogak kihullnak, eszébe jutatják, hogy száját tátotta és hogy a béka csakugyan megolvasta.

618. Békalencse.

619. *Bekap*: Jól bekapott.

Leitta magát.

A német: Er hat seine Ladung vagy

Er hat sein Theil.

620. *Bekeg*, mint a kecske.

621. *Béke* a hadat, a had szüli a békét.

Ha békében akarunk élni — azt mondja Cicero — hadat kell viselnünk; ha elhagyjuk a hadakozást a békét soha nem élvezendjük.

A német: Wer Friede haben will, muß zum Kriege rüsten.

622. Csak az égben az állandó béke.

623. A teljes béke ritka madár e világon.

624. A békének üres helyét az ördög foglalja.

625. Békét az isten, civódást az ördög szereti.

626. Ki a békét nem szereti, hadakozni nem tud.

627. Békét kíván még az ellenség is.

628. Szeresd a békét, ha sokáig élni kívánsz.

629. Ha a békét szereted, ellene ne mondj senkinek.

A német: Des lieben Friedens willen läßt man sich viel gefallen.

630. Ki békével fekszik, maga békével kél.

631. Ha békével élhetsz, ne add a világ veszekedésciért.

632. Ha békével akarsz élni, sokat ne szólj.

633. Vannak, kik békével nem lehetnek.

634. Békével szenved, ha hátáról szíjat szelnek is.

635. Békével szenved a farba-rugást is.

636. Békével élnek az angyali karok.

637. Békével lehetne a tolvaj is, ha nem bántanák.

638. Békes városban a rossz is jóra fordul.

639. Békes gazda fele nyereség a háznál.

640. Legjobb Békes vármegyében lakni.

641. A békes alvás jobb a béketlen táncnál.

942. Háboru pokolban, békeség az égben.

643. Békeség és feleség istennek áldása.

644. Az arany szép és jó, de még se békeség.

Silius: — — — — — Pax optima rerum

*Quas homini novisse datum est: pax una triumphis
Innumeris potior.*

645. Dicsőség istennek, békeség embernek.

646. Ha békeség támad, romol a háboru.

647. A kutyák közt is szép volna a békeség.

648. Szent a békeség.

649. Sokszor a bíró se tehet békeséget.

650. Jobb egy békeség száz hadnál.

Cicero: Pax vel injusta, utilior est justissimo bello.

A német: Unbilliger Frieden ist besser als gerechter Krieg.

651. Jobb a száraz kenyér békeséggel, mint a hizlalt borjú perlekedéssel.

652. *Bekukkantott*, mint bolond Istók Debrecenbe.

Léván élt hajdan egy Istók nevű bolond, kinek bolondsága különösen abban állott, hogy esztendőnkint elment Debrecenbe megnézni; azonban a városba soha be nem lépett, hanem a vámkerlátnál bekukkantván, ismét visszaballagott Léva felé.

653. *Bét*: Pokol a béle.

Arról mondatik, ki igen sokat eszik és mindent megemészt.

654. *Belebuvík*, mint ijedt egér a lyukba.

655. Belédes belebujt, mint kullancs a bőrbe.

656. *Belefáradt* a munkába.

657. *Belejött*, mint Pilátus a credóba.

A német: Er ist dazu gekommen, wie Pilatus ins Credo.

658. *Belényert*, mint Bertók a csíkba.

Bertók csikokat vitt a vásárra. Az uton csak számítgatta nyereségét s előre örült a sok szép pénznek, mit majd csikjaiért bekap. De hogy megeredt orra vére, midőn a vásárra érkezvén, későn vette észre, hogy a csikok a likos kasból, melyben vitte, mind egy szálalig kisikamlottak.

659. *Belesült* a beszédbe.

660. *Béles*: Fölébredt a béles szagára.

661. *Bélessütéshez*, úri névhez sok eszköz kívántatik.

662. *Beleszakadt* ugyan a jégbe, de kezei felülmaradtak.

663. *Belevág*: Ő is belevág, mintha tudna hozzá.

A latin: Anser inter olores.

664. *Béllés*: Megadta béllését a posztónak.

Valakit jól megegyengetett, jól megpáholt.

665. *Bélyeges* arcnak ne higgy.

666. *Béna*: { A ki a bénát neveti, maga ne sántikáljon.
 { Ne nevesd a bénát, ha te sánta vagy.

667. *Bér*: Szegődött bér, osztott konc.

As az: Jó ha a cseléddel előre megalkuszol s világosan kikötöd, mennyi a bére, hogy mikor a kiérdemlett fizetését megadod, az evangelium szavaival mondhasd neki: íme, ennyibe szegődté, nem teszek neked rövidséget.

668. *Béres*: A röst béres gyakran nézi a napot.

669. Röst béresnek henyélés az ebédje.

670. Annyit higgy a béresnek, a mennyire látod.

671. *Beretvál*: Csinján beretválj, mert megakadsz.

672. *Berhe*: Nem volt még nekem ilyen foltos berhém.

673. { *Beste* kurafi.
 { *Beste* lélek karafia.

Átkozott emlékezetű históriai, és — a mint Pray az utól-sóról megjegyzé — ijesztökké vált nevek a magyarok közt, melyekkel a szülők mai napiglan kisdedeiket, mint valami rémmel csitítani szokták. Basta 1602 körül felső magyar országban dühöngött, s — a mint Istvánfy feljegyzé — alatta gazdagnak lenni kész bűn vala, semmi nő becsülete pedig biztos nem volt. Caraffa 1686 — 7-ben mint a híres eperjesi mé-szárszék látatlan feje, az általa elébb törbe ejtetett magyarokat hallatlan kínok közt sorra kivégezteté.

674. *A beszéd* nem enni, hanem hallani való.

675. *A sok beszéd* nehezen készül meg hazugság nélkül. (689).

A német: Wer viel schläft, den werden viele Träume plagen,
Wer viel spricht, wird viele Lügen sagen.

676. Kikopott a beszédből, mint mogyoró a tokjából.

677. Nem fizetnek itt vámot a beszédért.

678. Millyen az ember, olyan a beszédje. (Seneca mondása).

Csak ugyan a társaságban az embert szava után itélik és jól tartja egy más *latin* mondás: Loquere, ut te videam.

Buffon: Le style, c'est l'homme.

679. Hosszu a beszédje, mint a Sz. Iván éneke.

Sz. Iván, régi remete egész nap-hosszát énekelt, innen e hasonlat.

A latin: Prolixius Iliade.

680. Olly egyenes a beszédje, mint a kasza.

681. Megismerni embert beszédjéről.

682. A beszédnek egyenese jó, s a munkának horgasa.

683. Annyit tanultam beszédjéből, mint az égdörgésből.

684. A szamar füléről, oroszlán körméről, róka a farkáról, az eb a szőréről, madár a tolláról, bolond beszédjéről ismertetik.

Democrit: Tükörben az arcvonalok, beszédben pedig az ember lelke ismerszik meg.

Az olasz: Vedendo uno lo conosci mezo, udendo lo parlare lo conosci tutto.

A német: An der Red' erkennt man den Thoren,
Wie den Esel an den Ohren.

685. *Beszél:* Mást beszél, mint Bodóné, midőn a bor árát kéri.

Bodóné igen szerette a tütüt, de jobbára hitelre ivott. Midőn tehát a kocsmáros fizetésre intette, ő mintha sem hallója sem értője nem lett volna szavainak, másról kezdett szólni. Innen ha valakinek bibejét érintik, ő pedig erről másra fordítja a beszédet, ezen közmondással szoktak ellene élni.

686. Épen úgy beszél, mint van, mikor hazudik.

687. Úgy beszél, mint a jó őrlött.

Könnyen, félvállról beszél.

688. Csak annyit beszél, a mennyi elég.

689. A ki sokat beszél, vagy sokat tud, vagy sokat hazud.

Az olasz: Gran dormir non è senza sogni, gran parlar non è senza menzogne

A német: Wer viel redet, lügt viel.

690. Csak imígy amúgy beszél, mint lovával a kocsis.

691. Akár a részeg németnek beszélj, akár annak.

Nem hallgat a békítő szóra, nem lehet megkérlelni.

A latin: Durus alloquiis.

692. Beszélj, de ne hebegj.

693. Ocsmány beszélgetés, erkölcs vesztegetés.

Egy rabbi: Az ocsmány beszédeket könnyen szerzed, nehezen hagyod.

694. *Beszegődik:* Még be sem szegődött, már kiszolgálta urát.

695. Beteg vigasztalja az orvost.

696. Sokat kér a beteg, de az egészséges nem adja.

697. Akkor van legrosszabbul a beteg, mikor nem érzi, hogy fáj.

698. Beteg volt valaha a deák is.

Egy vándorló deák jó ebédre kapván egy vagyonos parasztnál, igen jóízűn evett. Elcsodálkozott a gazda s kérdezte tőle: régen van-e illy jó étvágya? betegségetől fogva; felele a deák: kérdé tovább a gazda: régen volt-e beteg? erre a deák: biz ennek már tíz esztendeje.

699. Elég beteg az is, ki beteget emel.

700. Míg egy beteg sinlődik, száz egészséges is meghal.

701. A beteg imádságra sem jó, hát másra hogy volna.

702. Beteg embernek a borjuszár is ízetlen.

703. Beteg ember bőjtje, részeg ember imádsága kelleetlen mind a kettő.

704. A beteg, míg piheg, mindig remél.

A német: Der Kranke hofft, biemeil ihm der Todem ausgeht.

705. Két beteget nem szeret az ágy: részeg beteget és haragjában beteget.

706. A ki betegen él, sokáig vonaglik.

707. Gyomra fáj a betegnek, s fogát húzza.

708. Szép, vigasztaló szó orvosszer a betegnek.

709. A betegség font számra jő, de lat számra megy el. (Sztinty olaszul).

*A német: Krankheit kommt libratim,
und geht hinweg unciatim.*

Tacitus: Tardiora sunt remedia, quam mala.

710. Nem lehet minden betegséget egy szerrel orvosolni.

711. Hosszu betegségnek { halál a vége.
 { ásó kapa a vége.

A német: Lange Krankheit, sicherer Tod.

712. Utolsó betegségnek isten az orvosa.

713. *Betekintett*, mint bolond-Istók Debrecenbe. l. Bekukantott.

714. *Betű*: Hosszú betűt csináltak belőle.

Az az: felakasztották.

716. *Bibe*: { Kiki maga érzi bibejét.
 { Kinek-kinek az ő bibeje fáj.

Az az: Minden ember maga tudja legjobban, mi a baja, hol és mi fáj.

Paulus Aemilius, római consul derék feleségétől szerencsés házasságban együtt leélt több évek után egyszerre elváltán, barátai e lépés miatt kérdőre vették, minthogy a mint mondták, felesége nem csak szép és erényes nő, de neki derék fiakat is szült. Erre Paulus Aemilius barátnak csizmáját előmutatván, ime, mondá, nem takaros egy pár csizma-e ez? De senki közületek nem tudja, hol és mennyire nyomják lábaimat! Innen

A német: Jeder weiß es am besten, wo ihn der Schuh drückt.

Az angol: A man know himself best, where his sore lies.

717. Eltaláltad a bibejét.

718. *Biblia* is csak hat betűből áll.

719. *Bicsak* nem kés.

730. Úri bicsak fa nyele.

721. Az úri bicsak sem illik mindég a lábába.

722. Beletört a bicskája.

Rosszul sült el a dolga; nyereséget keresett s kárt, ségyent vallott.

723. Igen feni bicskáját.

724. *Bika* alatt is borjut keres. (70)

Zsugori fősvényről mondatik.

725. Benn van már a bika a búzában, csak a farka áll ki.

726. Nehéz bikákon szántani.

727. Öklelős bikának széna a szarván.

728. A leesett bikát a gyermek is rugdossa.

A latin: Mortuo leoni vel lepores insultant.

A német: Wer den lebenden Löwen nicht magt anzusehn,
rauft den Todten am Barte.

Az olasz: Quando il leone è morto, le lepri gli saltano
addosso.

729. Nehéz a bikát járomba fogni.

730. Kerüld a bikát, mikor hányja a földet.

731. *Bikacsök:* Volt kelete a bikacsöknek.

Jól megkorbácsolták.

732. *Bikapénz:* Gyakran megveszik rajta a bikapénzt.

Ennek előtte a szabad királyi városokban a volt a szokás, hogy ha egy ifjat valamin rajta kaptak, elsőben tömlőbe vitték, azután tizenkét botra kárhoztatták. Kinek pénze nem volt, azt a sort el is vágták rajta; de a vagyonosabb polgárok a tizenkét botot rendesen tizenkét forinttal váltották meg, s e pénzt nevezték bikapénznek.

723. *Bikavér:* Egri bikavér.

Tréfás elnevezése az egri vörös bornak.

734. *Bimbó:* Kisded bimbóból ered a fontos körte.

735. A terepes rózsák is apró bimbókból erednek.

736. *Bir:* A ki bírja, az marja.

A latin: Viribus superior, sit quoque jure superior.

A német: Der Stärkste hat recht.

737. *Birka:* A vén birka eléli a téli takarmányt, kikeletkor döglik el.

738. *Bíró* hátán tört só.

739. *Bíró* hátán vágott dohány.

Gorombára és csak nagyból vágott dohány.

740. Kiki kegyes bíró magának.

741. Más bíró járása.

742. Előtte a bíró is csak fitty.

743. Molnárból lett bíró.

A molnárból lett bírót igazságtalannak tartják, minthogy mesterségénél fogva lopáshoz szokott, az illyentől pedig nem várhatni igazságszeretetet.

744. Azt se tudja, ki most a bíró.

Csendes, békés ember, kinek soha semmi dolga a bíró előtt. A *chinaiaknak* hasonló példabeszédjük van: „Drága kincs az olly ember, kire soha törvényszék előtt rossz szemmel nem nézett a Mandarin.”

747. Azt is tudja, hányat tojt a bíró tyúkjá.

748. A görbe kezűt szeretik a bírák.

749. A bírónak két fülének kell lenni.

750. A jó bírónak mind a két részt meg kell hallgatni.

Nagy Sándor a vádlók kihallgatásakor egyik fülétbe szokta veta dugni, minek okáról kérdeztetvén, azt mondá: a más félnek is helyet kell adnom a kihallgatásra.

751. Ha bíróvá lettél, tedd félre a komaságot.

752. *Bíróság*: Már a bíróságból is kiaggott.

753. *Bíró-szó*.

Bíró-szónak mondatik minden, mi után soká kell várakoznunk, s miről egy más szójárás szerint azt szokták mondani: „jó volna halál után küldeni.”

754. *Bírság*: Igazság a bírság.

755. *A bíral*, ha csak sohajt is, messze fú.

756. *Bizgat*: Ne bizgasd, nem lesz bűdös.

A latin. Stercus motum vehementius foetet.

A német: In mehr man den Kotz rührt, desto mehr stinkt er.

757. *Bízik*: Ki hol bízik, ott hízik

A latin: Spes alit.

758. Ki emberbe bízik, könnyen lerogyik.

A német: Wer sein Vertrauen auf Menschen stellt
Der bricht ein Bein noch eh' er fällt.

759. { mint a bak szarvához.

760. { mint betyár az öklében.

761. *Bízik*, { mint hóhér a pallosában.

762. { mint katona a lovában.

763. { mint kis tolvaj a farában.

764. { mint rossz katona a lábában.

765. *Bizonyos*: Jobb kevés bizonyos mint sok bizonytalan.

Egy halász hálóját a tengerben elvetvén, kis halacskát fogott, melly őt arra kérte, eresztené el, míg megnőne, mert akkor neki több hasznot hajtana. Erre a halász: Ostoba volnék, ha nagy de bizonytalan nyereségért elszalasztanám azt, mi a kezemben van, ha bár kicsi is.

A német: Ein Gewiß ist besser, denn zehn Ungewiß.

766. Bizonyosság: Nem kell ott bizonyosság, a hol maga szól a dolog.

767. Nem vonta ki fogát ennek a bizonyoságnak.

768. *Bizonytalan*: El ne hadd a mit birsch, bizonytalanokért.

Mert a mint helyesen mondja a német:

Wer's Ungewiß will nach Hause führen,
Kann's Gewisse vom Wagen verlieren.

769. Csak biztatja, mint katona a szolgáját.

Pusztá reménységgel tartja.

770. Bocskor: Lyukas bocskor télben nem igen vig dolog.

771. Bocskora a sárban maradt.

772. Bocskorban keresni, csizmában költeni, válik becsületedre.

773. Én bocskorának tákja nem leszek.

774. Jól felfüzte bocskorát.

775. Bocskorhoz fa pálca.

776. Eloldzott a bocskorszíjja.

777. Bodzafa: Még a bodzafának is jónapot mond.

A vénekről mondatik, kik hamar e' fáradván, pihenés végett, még a bodzafa mellé is ledűlnék.

778. *Bogár*: Sok bogár gyűl ott össze, a hol sok a tej.

779. A ki bogár után indul, { kerengőbe készül.
szarba viszi.

780. Bogarai vannak.

A német: Er hat Brillen.

781. Mi sem származtunk bogaraktól.

782. Bogárhátu kocsí.

Tréfás elnevezése az ernyős kocsinak.

783. *Bogrács*: Kiki maga bográcsa alá taszít.

784. *Bojtorjány*: Tökre hány bojtorjányt.

785. *Bojtorjános* csikóból válik a jó paripa.

A spanyol: De potro se conoce el cavallo si sara blando para la carga o desbocado, para la carrera. (megismerni a csikóról, a ló teherre való lesz-e, vagy futásra alkalmas).

786. *Boka*: Csonttal ütötte bokáját.

787. *Bokor*: Nyáron minden bokor szállást ad.

788. Jobb neked a nagy bokor mellett.

789. Bokorból ugrott ember.

790. *Boldog*, ki más kárán tanul.

Plautus: Feliciter sapit, qui alieno periculo sapit.

A német: Anderer Thorheit sei deine Weisheit.

A francia: Il se chatie bien, qui se chatie par d'autrui.

Az olasz: Savio è colui, chi impara à spese d'altrui.

791. Boldog az, kinek kezében kacsa.

A latin: Felix qui quae vult, habet.

792. *Boldogasszony* katonája.

A latin: Ollaris deus.

793. A boldogság csak akkor kezdődik, mikor a többrevágás megszűnik.

794. Nem ismeri jobb kezét, ki boldogságát balfelől keresi.

795. *Bolha*: Csoda féreg a bolha, addig szökdécsel, hogy vagy vízbe esik, vagy tűzbe.

797. Éhes bolha jobban csíp.

797. Bolhából tetű lett, azért olly büszke.

798. Elég fehér bolhája van a nyakadi pusztán.

799. { mint a cselédszoba.

800. { mint az elhagyatott gunyhó.

801. *Bolhás*, { mint a kutya.

802. { mint a pendel.

803. { mint a ránc.

804. *Bolond* a bolondot neveti.

805. A bolond avval is kérkedik, a mit szégyenlenie kellene.

806. A bolond veréssel okosodik.

807. Okos a bolond is, ha meg nem szólítják.

A német: Nichts sieht einem geschriebten Manne ähnlicher,
als ein Narr, der das Maul hält.

808. Azért van annyi bolond, hogy kiki okosnak véli magát.

A német: Jedem gefällt seine Weise wohl,
Darum ist das Land der Narren voll.

809. A bolond hogy hírét terjeszsze, a nevét mindenütt feljegyzí.

A latin: Nomina stultorum leguntur ubique locorum.

A német: Narrenhände beschmieren Tisch und Bänke.

Az olasz: Muro bianco carta de' matti. (Szingty angolul és franciául).

810. { ki eb után a lovát elveszti.

811. { ki egy kőbe kétszer ütközik meg.

812. { ki egy zabszemért a ló seggébe búvik.

813. Bolond, { ki a fának gyümölcsére néz, magosságát pedig
814. { nem tekinti.

815. { ki magát nem ismeri.

816. { kit a kötött eb megharap.

817. Néha a bolond is szól igazat.

A német: Narren sagen auch etwan wahr.

818. A bolond is okosan szól néha.

De csak bolondjában, amugy ta'álemra.

819. Kárán tanul a bolond, még sem eszes.

820. Futó bolond.

821. Sült bolond.

822. Ki magának bolond, másnak sem okos.

823. Maga magát árulja el a bolond.

824. Bolond, ki hajótörést másodszor szenved.

825. A bolond mély vízbe veti a kerítő hálót.

826. Okos bolond az.

Látszik bolondnak, de azért a maga hasznáról nem felejtkezik el.

827. Azért boldog a bolond, mert esze nincs.

A német: Der Narr hat Bortheil in allen Sanden.

828. Néma a bolond, nem szól.

829. Bolond mesternek eszelős tanítványa.

830. Egyik bolond a másiknak tetszik.

831. Egy bolond olyan követ vethet a kútba, melyet tíz okos se húzhatna fel.

A német: Ein Narr fragt in einer Stunde mehr als zehn Geschickte in einem Jahr beantworten können.

832. Egy bolond tizet is csinál maga után.

A német: Ein Narr macht zehn Narren, aber tausend Kluge noch keinen Klugen.

A francia: Il ne faut souvent qu'un fou pour rendre sous les autres.

833. Ha okosra megy is a füst, ha kiállja, bolond.

834. Ha eszes vagy, ne tedd magadat bolonddá.

A latin: Syrus cum non sis, ne syrissa.

A német: Geschickte Leute müssen keine Narren sein.

835. Bolonddal ki ne köss soha.

836. A ki bolonddal közli dolgát, végre maga is megesztelenül.

A német: Wer mit Narren zu Bette geht, steht mit Narren auf.

837. A bolonddal nem jó tréfálódni.

A latin: Cum stolidis risu durum verbiſque joculari.

A német: Mit Narren ist schlimm spaßen.

838. Megint rájött a bolondja. (860)

839. Sok bolondja vagyon istennek.

Annyi, hogy olasz példabeszéd szerint: ha minden bolond fehér sapkát viselne, egész libanyájhoz hasonlitanánk.

A latin: Mirabilis deus in sanctis suis.

840. Kivették a bolondját.

841. A bolondnak bú a járása, kár a társa.

A német: Narrenschiff fährt aller Eiden an.

842. Bolondnak sapézn is jó, ha elveszti nem kár érte.

843. Bolondnak is tetszik az ő faszlablája.

A német: Jedem Narren gefällt seine Kappe. (szintígy a francia).

844. Bolondnak szeme lábán van.

845. Bolondnak guba, nem szép suba.

846. A bolondnak nincs egyéb fegyvere a nyelvénél.

847. Bolondok és gyermekek leghamarább kimondják az igazat.

A német: Kinder und Narren reden gern die Wahrheit. (szintígy a francia s az olasz).

848. A bolondok bolond dologban főzik fejüket.

849. Bolondok házában született.

850. Beiratott a bolondok könyvébe.

Alfonzus, spanyol király nagy örömmel hallván, hogy Dániában különös szépségű lovak volnának, száz ezer forinttal oda küldött egy német születésű embert, ki akkor a király szolgálatában volt. Erre a királynak udvari bolondja, ki az országban történt bolondságokat jegyezte, elővevén jegyzőkönyvét a királynak e tettet bele iktatta. Oka iránt kérdeztetvén, azt felelé, hogy annyi pénzt egy idegenre bízni nagy bolondság. Hát ha, monda a király, követem mégis vagy a lovakkal vagy a pénzzel visszajő? Akkor, viszonzá az udvari bolond, fölséget nevét a könyvből kitörölöm s annak az idegennek nevét fogom belé iktatni. (Dug).

851. Rakva van a tarka világ sokféle bolondokkal (839)

Cicero: Stultorum plena sunt omnia.

A német: Narren findet man allenthalben.

Az angol: Knaves and fools divide the world.

852. Bolondot beszédéről, szamarat füleiről szokták megismerni.

853. Pénzen bolondot ne végy, ne is tarts.

A német: Wer einen Narren kauft, muß 'nen Narren halten.

854. Könnyü a bolondot elámlítani.

855. Bolondtól tanácsot kérni.

856. A bolondtól ritkán várhatsz okos szót.

857. *Bolondság* a szántásvetés, élet a szatyorkötés.

858. Az isten is elzsenvedi bolondságunkat.

A német: Mit Narren muß man Geduld haben,

As otasz: E bisogna, che'l savio porti il pazzo in spalla.

859. *Bolyongnak* mint a vad ludak.

860. *Bóna-óra:* Megint rajta a bóna-óra

 Olyanokról mondatik, kik hébe-hóba eszelösködnek.

861. *Bor* nélkül szegény a vendégség.

 Ebéd bor nélkül a franciánál: kutya ebéd — valamint a régi rómaiaknál is „prandium caninum”-nak mondatott — ; a dán-nál: lóebéd; az olasz azt mondja: örizzen isten evőtől, ki nem iszik utána.

862. Bor és pénz tartva tart, költve fogy.

863. Bor teje a vén embernek.

A német: Wein hilft den Alten aufs Bein.

864. A bor mutatja meg, kiben mi lakik.

A német: Was der Mann kann,
 Zeigt der Wein an.

865. A bor a némát is megtanítja szólni.

A német: Wein lehrt reden.

866. A bor lator bajnok, először is lábáról ejti le az embert.

 E közmondás *Plautustól* származik és nála így hangzik:
 Pedes captat primum, luctator dolosus est (vinum).

A német: Der Wein ist ein Raufbold, er schlägt einem ein Bein unter.

As angol: Wine is a turn-coat; first a friend, then an enemy.

867. A bor meghajtja a dallót.

868. A hált bor ízetlen.

869. Nem gyermeknek való a bor, mert nem tudja megrágni.

870. Jó a sör, de még is bor az anyja.

871. A bor tudóssá teszi az ostobát is.

*A német: Guter Wein
Macht gut Latein.*

872. A jó bor mellett könnyű szép verseket szerezni.

*A német: Wollen die Rufen fröhlich sein,
Eben sie sich beim Wachstein.*

873. Jól megtanulta bor az utját.

874. Ha éjjel jön is, ki nem tér a bor elől.

875. A jó bor hosszú meséje az iszákosnak.

876. Jó a bor, meleg a foltos nadrág.

Azoknak vigasztalása, kiknek a bor miatt nadrágra pénzük nem jut.

877. Nincs oly bölcs ember, kit a bor meg nem bolondít.

A német: Der Wein ist kein Narr, aber macht Narren.

878. { Bor mellett hamar kiugrik az igaz.
A bor kimondatja emberrel az igazat.

A német: Wein sagt die Wahrheit.

A latin: In vino veritas.

Egy lármás vendégségben egy jelenlévő nevezetes tudós magába vonulva hallgatag ott ült az asztalnál. Egyik szomszédja, hogy felvidítsa, összekoccantja a poharat vele, s „igyunk! — úgy mond — in vino veritas.” Uram! fele a tudós; tartsa meg azt a példabeszédet azok számára, kik józan létükben hazudni szoktak.

879. Tizenkét hordó bor néz ki a poszuján.

880. Senkinek nem kedvez a bor, a ki megissza.

881. Jó bor, szép feleség, csendes lelkiismeret drága dolog e világon.

882. Bor s kenyér nélkül { fázik a hujaság.
a test nem fircározik.
meghül a szerelem.

A latin: Sine Cerere et Baccho friget Venus.

A német: Ohne Wein und Brot leidet Venus noth.

Aristophanes a bort Venus tejének mondja és Sz. Jeromus nevű náivabb körülírással: „distento ventre, — azt mondja — distenduntur ea, quae ventri adherent.”

883. Nincs az a bölcs ember, kit a bor azzszony meg nem tántoríthat.
884. Ha a magyar bor olyan nem volna, a micsodás, minden bornál még is jobb volna.
885. Többet beszél ember a bor mellett, mint étel mellett.
886. A bor szól belőle.
887. Elérte a bor.
888. Megmutatja a bor, kiben mi lakik.
889. A budai piros bor nyelizű.
890. Jó a bor, de mértékkel.
891. Sokat tud a bor.
892. Jó legény a bor.
893. Nagy mester a bor.

Aristophanes egyik vígjátékban egyik szereplővel a következőket mondhatja el a borról: Nem látod-e, hogy mihelyt bort isznak az emberek, izaiben meggazdagodnak, vállalkozók, pörös ügyeikben nyertesek, isteniesen boldogok lesznek a barátaiknak minden tekintetben kedvükbe járnak?

894. Még a vén embert is táncba viszi a bor.
895. Konty alá való bor.
Az édes borról mondják az asszonyok, noha a savanyút sem utálják. (K. P).
896. Kardot köt a bor.
Megfordúl, ecetre készül.
897. Sokat vesz ki emberből a bor.
898. Meghasznált neki a bor.
Megrészegetett.
899. Nem is ital, ha nem bor.
900. Kinek bora nincs, ígyék vizet.
901. Mint az úr bora rajtunk, fenekét ki nem vágthatni,
902. Borban lakik az igazság. (l. 878)
903. Ebszölő sem terem a kertében, mégis válogat a borban.

904. Többen halnak borban, hogysen a tengerben.

A latin: Gula plures, quam gladius perimit.

A német: In Wein ertrinken mehr als in Wasser. vagy
Es ertrinken mehr im Glas als in allen Wassern.

905. Egy-két pohár borban sok jó barát lakik.

A német: Im Weinglas steht viel Ehr und Freundschaft.

906. Borbészi uraságtól származott.

Borbészi, másképp „bor be s ki“ azokról mondatik, kikjany-
nyit isznak, hogy ki is okádják.

907. Könnyű a borból ecetet csinálni, de nehéz az ecetből bort.

908. Jó borból jó ecet lesz.

909. { Elkel a jó bor cégér nélkül is.

910. { Jó bornak nem kell cégér.

A mi jó, nem szorul sok ajánlásra.

A francia: A bon vin point d'enseigne (szintgy angolul;
olaszul).

A német: Guter Wein bedarf keines Kranzes.

911. Bornak nincsen rakoncája.

912. A bornak Sz. Márton a bírása.

913. Nincs kormányja a bornak.

914. Bűdös bornak szép cégért szoktak kötni.

915. A mi bornál esett és poharak közt lett, azt nem illik fel-
venni.

916. A legjobb bornak is van sepreje.

A német: Jeder Wein hat seine Fesen, jedes Wehl seine
Kleien.

917. Borral mosdik, { sülttel törülközik.
{ kolbászszal törölődik.

918. Kinek a pincéje tele borral, bolond ha szomjúzik.

919. Ha fris vize volna, abba hagyná a legjobb sört s csupán
bort innék.

920. Nem nyeli, hanem csúsztatja a bort.

921. Újért az ő bort el ne hagyd.

922. A melyly bort a cigányok szeretnek, jó bor az.

A latin: Vinum theologicum.

923. Midőn a bort nyeli, semmi akadály a torkán.

924. A bort nem színeért, de kedves ízeért szokták pénzen megvenni.

925. Jó bort és a kinszet meghitt emberre kell bízni.

926. Nem tölti a csizmaszárába a bort.

927. Bort sem ivott s már is részeg.

928. Úgy issza a bort, mint a vizet.

929. Ha bort nem találsz, sört vagy vizet igyál.

930. A ki a bort megiszszá, ura legyen.

931. Talán több bort ivott, mint te vizet láttál.

932. Sokat beszél az ember a bortól.

A német: Wenn der Wein eingeht, geht der Mund auf.

933. Sok jó borocskát elmorzsolt életében.

934. Ha titkot akarsz kitanulni, jártasd a boros korsót.

Mert „józan a mit gondol, részeg arról papol“.

A talmud: Mikor a bor bemegy, a titok kimegy.

Szintígy a francia: Quand le vin entre, la secret sort.

A görög: A mi józannak szívében, a részegnek nyelvén van.

935. Borgazda fért az eszéhez.

936. Borhimlő: Kiverte a borhimlő pillangós arcáját.

937. Borital: A ki megszokta a boritalt, gyomra fáj a víztől.

938. Borkorcsolya.

Mindennemű oly étel, mely mellett józán csúszik a bor.

939. Bor-sóval tele a torka.

940. Borrovás: Tele immár a borrovás.

941. Borbély: Borotvája sincs, még is borbély.

942. { Ha nincs íred s szelencéd, mért teszed magadat borbélylyá
{ Ha se szelencét hozzá, se íred, ne borbélykodjál.

943. Borju vezeti a tehenet. (1295)

944. Szép a borju, nyilván kövér tehén alatt szopott.

945. { Nem sokat fincál a szalmán hízott borju.
{ Nem sokat ugrándozik az éh borju.

A latin: Lascivit raro non bene pasta caro.

946. Azt gondoltam borju repül.

Bökö szó arra, ki nagyot fillentett.

947. Kinek nem borja, nem nyalja.

A mostohákról szokták mondani, hogy a mostoha gyerekeket nem szeretik.

948. Ne nyald, ha nem borjud.

949. Borjat keresett, ökröt vesztett.

950. Ha borjait megeszed, keveset szántasz a szökén.

951. A borjunak, míg szopik, nincs neve.

952. Szint annyi borjubört visznek a vásárra, mint ökörbört.

Az az: Annyan hálnak ifjantan, mint vén korukban.

A német: Es sind eben so viele Kalb-, als Kuhfelle feil.

A talmud: Sok vén teve van, kik fiatal tevék bőrét hordják hátukon.

953. Borjünyíró pénteken. (1393)

Az az: Soha-napján.

A latin: Ad graecas calendas.

A német: Zu Pöngsten auf dem Eise.

954. Megjártatták vele a borjutáncot.

A borju nagy és szapora ugrálásokat viszen végbe. Hasonlókép a gyerek is midőn egyik kezét megfogják, a másikkal farát egyengetik, ugrándozni szokott, mint a borju.

955. *Bors:* Nem mind bors az, a mit a kalmár ebe hullat.

956. Kicsiny a bors, de erős.

Ovidius: A cane non magno saepe tenetur aper.

A német: Kleine Seutlein sind bald in Harnisch.

957. Borsot tört orra alá.

958. *Borslé:* Maradék-pecsenye borslében más étek.

959. *Borsó:* { Falra hányja a borsót, nem ragad rá.
{ Hiába hintesz borsót a falra, mert nem ragad rá.

Hiába szólsz annak, ki javúlni nem akar, nem fog rajta a szó.
A német: An den ist Dopsen und Rals verloren.

960. Lapát hátával méri a borsót.

Hiábavaló, hasztalan munkát tesz.

961. Akármint hányod a borsót a falra, de nem ragad rajta.

962. *Borúra* derü.

A német: Nach dem Leibe kommt Freude.

963. *Boszorkány*: Borzas hajú böjti boszorkány.

A régieknél — azt mondja Dugonics — mást tartottak csupán boszorkánynak, mást böjti boszorkánynak. A csupa boszorkányok csak a városokban, falukban nyomták meg a fekvőket. A böjti boszorkányok nagy böjtből a Sz. Gellért hegyére éjtszakánként seprűn nyargaltak, s így a nyargalásban borzas haját kaptak.

964. *Bosszankodik*, ha csak a macska reá néz is.

965. *A bosszantás* minden kis embertől kitelik.

966. { *A bosszú* sokra viszi az embert.
 { Néha kis bosszú nagyra viszi az embert.

Barcsai Ákos, erdélyi fejedelemnek — így beszéli Dugonics — oly igaz szolgája vala Cserei Endre, hogy ura javáért magát a legnagyobb veszedelmeknek kitenni is kész volt. Egyszer a fejedelem azon kérdést intéző hozzá: mi vihetné arra, hogy tőle elálljon s hogy őt elárulja. Erre Cserei: uram! nincs a világnak az a kincse, hogy érte fejedelmemet elárulnám; de igen egy pénz ára bosszúság arra vihetne, hogy eláruljam. Ekkor tapasztalta Barcsai a magyarok azon jellemvonását, miszerint fejedelmüktől mindent elszenvetni és minden áldozatra készek, csak ne bosszantsák őket, mert azt nem állhatják.

967. Erőltetni kell a bosszúra.

968. Bosszút állani nem vitézség.

969. *Bosszúság*: Ki a régi bosszúságot elszenvedi, magát újra készíti.

Publius Syrus után: Veteram ferendo injuriam irritam novam.

970. *Bot* nem fegyver.

971. A bot, ha megaranyozzák is, súlyot üt.

972. A bot vastagabb vége még hátra van.

A német: Das dicke Ende kommt nach.

d. Bot alá fogni valakit.

973. Botba ugrani.

Az, az: megjárni.

974. Nem minden botból lesz borotva.

A latin: Non ex quovis trunco fit Mercurius.

975. Minden botnak van fogása.

976. Minden botnak végén, $\left\{ \begin{array}{l} \text{a furkója.} \\ \text{a feje.} \end{array} \right.$

Az az: Végén válik meg, mi lesz a dologból, s azért minden teendőidben a végeredmény legyen szemed előtt s mint a *latin* mondja: „respice finem.” — Az ember ki minden tettének végét nézi, és mindent, mi jövődjére rossz következással lehetne, abba hagy, bizton számolhat szép, boldog életre. Minden nagy emberek tetteikben a jövődőt tartották szem előtt és hitvány az ki, mint az állat, csupán a jelen percének rabja, kit multja nem int, jövődöje nem érdekel.

A német: Das Ende bewahrt alle Dinge.

977. Minden botnak kettő a vége.

978. Késő botnak nagyobb a súlya.

Az az: Ha a bünt nyomában nem éri is a büntetés, azért ez el nem marad; hanem minél későbbre éri utól az embert, annál súlyosabb.

979. A ki verekedni akar, könnyen botot talál.

980. Botfűtől görcs a gondolat.

981. Botsajt: Keserű a botsajt.

982. Botlik: Ki sohà nem botlik, soha egyenesen nem jár.

983. Mihelyt botlik, mindjárt esik.

984. Botlás: A botlásban legjobb a tanácsváltoztatás.

985. Bő: Bőben bűdös, szűkben édes.

A latin: Quod rarum carum.

986. Bög, $\left\{ \begin{array}{l} \text{mint a bika.} \\ \text{mint a marha.} \end{array} \right.$

987. *Bőjt*: A ki nem akarja, annak bőjtöt szab.

Egy helységben tavasszal a hernyók nagyon elszaporodván, a birák, hogy isten ostorát a falutól eltávolítsák, általános bőjtöt hirdettek. Ezt meghallván egy paraszt, azt jallotta a biráknak, hogy ne az emberekre, hanem a hernyókra vessék a bőjtöt.

988. Se bőjti, se téli.

989. *Bökkenő*: { Itt a bökkenő.
 { Ez ám a bökkenője.

A német: Da liegt der Hund begraben.

A francia: C'est là où git le lièvre.

A latin: Hoc opus, hic labor est.

990. Ne kerengesd annyit, mond ki a bökkenőjét.

991. *Bölcs*, mint a Sibilla.

992. Bölcs embernek nehéz a tudatlanok közt szólni.

993. Lám olly bölcs, mint az én macskám.

994. A bölcs ember mindenütt otthon van.

A német: Alle Land' sind des Weisen Vaterland.

995. A tudatlanok közt könnyű bölcs nevet szerezni.

996. Nem kell a bölcslet tanácssal terhelni.

997. A bölcsesség legjobb uti költség.

Mert soha ki nem fogy s az ész mindég talál módot magát a szükségből kivágni. — Aristipp, görög bölcs hajótörés által mindenétől megfosztatván, Dionysiustól kért egy talentumot. Dionysius az alkalmat megragadván, a bölcsen kifogni akara s szemére lobbantá, miszerint öntanja úgy tartja, hogy „a bölcs nem szűkölködhetik.“ Adjad meg a talentumot, akkor felelek, mondá Aristipp. A király megadá. Erre Aristipp a pénzt markába szorítván: No nem mondtam-e helyesen, hogy a bölcs nem szűkölködik?

998. *Bőr*: Rossz bőrben van.

A német: Er steckt in feiner guten Haut.

999. Gyöngé a bőre azt félti.

1000. Bőrében jár a dolog.

Az ő kára vagy haszna.

1001. Meg nem fér bőrében.

1002. Nem lennék a bőrében.

Nem szeretném sorsát magamévá tenni.

1003. Bőrből is kivetköztetné az embert.

1004. Kiki a maga bőrt viszi a vásárra.

Németül: Jeder muß seine Haut zu Markte tragen.

1005. Fordítsd a bőrt, csizma lesz belőle.

1006. Nehéz a molyos bőrt kicsáválni.

1007. Bőrével fizet, kinek pénze nincs.

A latin: Aut in aere, aut in cute.

1008. Megszegték bőrkéssel a kenyeret.

Véletlen vendége érkezett egykor egy gazdának. Ennek szép kenyerét látván a gyermek, szünet nélkül kiáltott a kuc-kóból: szegje meg és adjon neki belőle egy szeletet. Megneheztelt fiúra a gazda; de a vendégtől való szégyeltében semmit sem szólt; azonban a vendég kimenvén, ekkor a gazda nadrágszíjját előrántván a fiút unalmas paraszt kunyorálásaért jól megnadrágolta, ezzel a szobából kiment. Csak hamar aztán bejövén a vendég a gazdát a szobában nem látván, a fiút magához szólítja, hogy megszegvén a kenyeret, neki is adna egy darabot belőle. A gyermek erre: deiszen szelt már apám uram egy bőrkéssel fehér kenyeret.

1009. Bú között született, gond között vénhedett.

1010. A bú se tart örökké.

1011. Egyik bú a másikat éri.

1012. Az egyes élet nem lehet bú nélkül.

1013. Megemészti a bú,

Embert, mint fát a szű

Nincs öröm egész életben.

Soha rosszabbra az ember fejét nem adhatja, mint mikor búnak ereszt. Az egész búsulásban egy betűje sincs a jónak: búsulás a bajokon nem segít, de rendszeren új bajoknak válik kútfejévé. a mennyiben a lélek feszerejét elnyomja, a testet ellankasztja és a mi legveszedelmesh, a szívet elmérgesíti, rosszra hajlóbbá teszi; a miért is jelentékenyen az olasz a bú-gondot mondó kifejezéssel (tristezza) „gyszág“-ot is jelent.

*A német: Sorge frisst den Weissen,
Wie Rost das Eisen.*

1014. Biceg bújában, mint a szárnya szegett liba.

1015. Nem tud hová lenni bújában.

1016. Búját látod, ha másba kapcáskodol.

1017. Búnak eresztette fejét.

1018. A búnak fenekére esett.

1019. Van a búnak is vége.

1020. Van a búnak is ideje.

1021. Minden búnak vége boldog halál szekere.

1022. Nehéz a bút eltagadni.

1023. A bút búval el nem verhetni.

1024. *Búfelejtő*: Felkötötték a búfelejtőre.

1025. *Búgond* országában nevelkedett.

1026. Sok ősz hajat szerez a búgond.

*A német: Sorgen macht graue Haare,
Und altert ohne Jahre.*

1027. Ha nincs búgondod, házasodj meg.

1028. Ki a búgondot keresi, fel is találja.

1029. Ki magát sokba avatja, sok búgondot talál.

1030. *Búcsú* pénzzel jár.

1031. Búcsút vett a kapufától.

Búcsúvéten alattomban odább állott, elillant.

A német: Er hat nach Saufenburg appelliert.

1032. *Buda*: Jo hely Buda.

1033. { Messze Buda sánta ebnek.

{ Sokáig ér a sánta kutya Budára.

Arról mondatik, ki valamire törekedvén, mi tehetségét felülmúja, azt egy hamar el nem érheti.

1034. Több veszett Buda alatt.

1035. Nem egy nap épült Buda.

Az az: Mindenhez idő kell, s ha valaminek hamarjában sikerét nem látod, nem kell azért mindjárt a dologgal végkép felhagynod; mert a mi ma nem történt, megtörténhetik holnap.

A latin: Alta die solo non est exstructa Corinthus.

A német: Rom ward nicht in Einem Tage erbaut (szint-így angolul).

1036. Nem oda Buda.

1037. Budai { mértékkel } fizet.
 { vékával }

1038. Megjárta fejét a budai török vér.

1039. Csak egyszer volt Budán kutyaadás.

1040. Budára is beillene bírónak.

Okos, tanult ember.

1041. Ha Budáról jött volna, se hinném.

1042. Megjött Antal Budáról, zöld ágat hozott orrában.

- Akkori közmondás, mikor még Kis-Mária-Celben, Budán felül azon képe tiszteltetett a boldogságos szűznek, melyet második József császár, a templomot másra fordítván, az ő Budai Sz. Péter és Pál templomába általtatt. Ezen képnek tiszteltetése magyarországnak minden részeiről, különösen pünkösdi napja táján sok magyarok gyűltek Mária Celbe, kik haza térükben zöld ágokat kötöttek pálcáikra. Azt pedig szerencsésnek lenni mondták, ki a zöld ágakkal haza érkezett.

1043. Sokszor vítták Budát.

1044. Bugyor a világ, szatyor a vén asszony.

A vénséget kinevető pajkosnak mondása.

1045. Bujasdot üző soha bölcs nem lehet.

1046. Bujdosik ide s tova, mint az égett lábu eb.

1047. Bujik: Nem bújik ki, mint a kigyó, a bőréből.

1048. Erővel nem bujhatom a földbe.

1049. Bunda: Nem oda bunda.

1050. Nyárra két bunda, télre kankó se,

1051. Burokban született.

Az az: szerencsefi. Régi babona, hogy a ki búrokban jó a világra, annak szerencsés lesz életfolyama. Sőt a rómaiaknál az ügyvédek drága pénzen vették az ily búrokat abban a hiszemben, hogy ily búrok birtokában lévén, pereiket könnyebben nyerendik.

A latin: Albæ gallinae filius.

A francia: Il est né coiffé.

Németül: Sonntagsfind.

1052.	}	mint a dér sültötte dohányy.
1053.		mint a fogóba esett egér.
1054.		mint az elrugdosott ménló.
1055.		mint az erővel szedett katona.
1056.		mint a jégverte búza.
1057. <i>Bús,</i>		mint a kotlós tyúk.
1058.		mint a kárvallott cigány.
1059.		mint a siralom házba kitételet rab.
1060.	}	mint a szüret után a szőlő.
1061.		mint a kereke törött kocsis.
1062.		mint ki hat ökrét vesztette.

1063. Ha bús a gazda, néha annak a gazdasszony az oka.

1064. Búsna bús a nótája, vignak víg

1065. Búsán énekel, mint a szárnya pörkölt szúnyog.

1066. *Búslakodik,* mint a kereke tört paraszt.

1067.	}	mint a gilice a száraz ágon.
1068.		mint a koledátlan kántor.
1069.		mint a tükbe esett cinege.
1070. <i>Búsul,</i>		mint a verembe esett farkas.
1071.		mint kinek hat ökrét szekereből ellopták.
1072.		mint ki török rabságba esett.
1073.	}	mint cigány Sz. Mihály napján

Sz. Mihály tájban az őszi derek beállván, a sátor alatt lakó csórék dideregni kezdenek, így nem csoda, ha Sz. Mihály napját nem nagy örömmel üdvözlük.

1074. Úgy búsul, mintha a macska ette volna meg kenyerét.

1075. mint kit a tömlőcbe vittek.
 1076. mint a pankrót az üres boltban.
 1077. Búsúl, mint ki minden reményét elvesztette.
 1078. mint kinek búzáját elverte a jég.
 1079. mint kinek fejére mondják a kárhoztatást.
 1080. mint országavesztett király.

1081. Már nem búsúl, mint a Tiszába halt ember.

1082. Min búsúlsz, mikor semmid sincs.

1083. Búsúljon, ki magára akarja venni.

1084. Búsúljon a ló, elég nagy a feje.

A német: Laß die Hunde sorgen, die brauchen vier Schuß.

1085. A búsulás még a nagy elméket is földhez veri.

1086. Pénzzel, nem búsulással fizetik az adósságot.

Azért is munkához kell az embernek látnia, hogy pénzt teremthessen, nem pedig hiábavaló búslakodással tölteni az időt.

As olasz: Canto hore di fastidio non pagano un quatrino di debito. (száz óra búsulás egy garas adósságot nem fizet meg)

A német: Hundert Pfund Sorgen bezahlen kein Loth Schülben.

1087. Búza: Sokszor kivész a búza, megmarad a konkoly.

1088. Ritka búza, melyben konkoly nincsen.

A jők között rosszak is vannak.

A német: Kein Korn ohne Spreu.

1089. Nem mind tiszta búza, mi az ő földén terem.

1090. Kevés jó válik az üszögös búzából.

1091. A legszebb búzának is van alja.

A német: Es ist kein Korn ohne Spreu.

As olasz: Ogni grano ha la sua semola.

1092. Búzát vetett, konkolyt aratott.

1093. Ha a búzát korán veded, hamar virít.

1094. Búza kenyér, új sajt, savanyu tej, testre sokat hajt

1095. Búzaféreg: Nagy búzaféreg a henye ember.

Mert emészt a nélkül, hogy utána keresne.

1096. } mint az eszag.
 1097. } mint a banka.
 1098. *Büdös,* } mint a bak.
 1099. } mint a dög.
 1100. } mint a gerény.
 1101. } mint az ördög.

1102. A ki más bűdösségét keveri, maga bűdösödik.

1103. *Büdöskő:* Büdöskövet vetett a tűzbe.

1104. Büdöskövet tűzbe ne hints; megfuladsz.

1105. *Bűn:* A kicsiny bűn is csak bűn.

1106. Ez még nagypénteken sem bűn.

1107. A bűnt nyomában éri a büntetés.

A német: Strafe um Sünde bleibt nicht aus.

1108. *Bűnhődik,* ki ebül cselekedik.

1109. *Bűntet:* A ki egyet bűntet, százat téríthet meg.

A német: Wer einen straft, straft Hundert.

1110. *Bűntetés* tartóztatja embert a vélektől.

1111. A hol nincs büntetés, { szarvat vesz a feslettség.
 { szarvat vesznek a gonoszra.

A német: Wer Verbrechen nicht bestraft, der laßt es zu Hause.

As Olasz: Chi i delitti non punisse, i malvaggi incoraggisce.

1112. A *bűrök* is nagyobbra nő, mint a lóher.

1113. } mint a borbély legény.
 1114. } mint az előhasu menyecske.
 1115. } mint a kan páva.
 1116. *Bűszke,* } mint a paripa.
 1117. } mint a pajkos deák.
 1118. } mint a pénzes szatyór.
 1119. } mint az ujome katona.
 1120. } mint a kompódi menyasszony.

1121. *Bű-bá:* Se bűt, se bāt nem tudott mondani.

A latin: Nec mū nec mā arguitur.

1122. *Bűz*: Régen érzik a bűze.

Régen foly híre gonoszságának.

A német: Es bellens die Kunde in der Stadt,

1123. Főltalálod bűzén a ganéjt.

1124. Rút bűzzel van a jámbor

A latin: Spondyle fugiens pessime pedit.

A német: Er scheidet mit Gestank, wie der Teufel.

C.

1125. *Cégér*: Virágos cégért köt, ki mérget árul.

1126. Jobban ismeri a cégéreket, mint a kereszteket.

Többet jár korcsmába, mint templomba.

1127. Minden cégérhez köszön csulaj.

1128. Hamarább köszön a cégérnek, mint az embernek.

1129. *Cékla*: Az izellen céklához is hozzá szokhatni.

1130. *Cél* nélkül lövöldözni.

1131. Ha elakarod találni a célt, főlebb arányoz.

1132. *Cérna*: A cérnához lá is kell, ha gatyát akarsz varrni.

1133. Cérnaszál nem hajókötel.

1134. *Cifra*, { mint a báb.

1135. { mint a Bálint nadrágja.

Bálintnak nadrágja olyan volt, hogy a temérdek sok
sujtás miatt annak posztója éppen nem látszott.

1136. { mint a jegyruha.

1137. { mint a rác olár.

1138. *Cifra*, { mint a remek ökör.

1139. { mint az eladó leány.

1140. Nem miad szép az, a ki cifra.

1141. Megeszi a cifra ruhát, mint a tehén a poklát.

1142. Mintha csicsóba készülne, cifrán öltözik.

1143. { *Cigány* is a maga lovát dicséri.
 { Minden cigány a maga lovát dicséri.

A latin: Laudat venales, qui vult extrudere merces.

A német: Jeder Krämer lobt seine Waare.

A francia: A la boucherie toutes vaches sont boeufs, et
 à la tannerie tous boeufs sont vaches.

1144. Semmi cigány nem érne vele.

1145. A cigány se mond mindenkor igazat.

1146. A cigány se rágja a döghúst hiába.

1147. Fél cigány a Sz. Mihálytól. (1073)

1148. Ném szokta cigány az eke szarvát.

1149. A bélyeges lóra is fektet a cigány.

1150. Nincs mindenütt a cigánynak csontja.

Mikor a cigányt lopásnak kapják, és semmiért nem sajnálva keresetlen fával agyba-főbe verik, gúnyolva azt mondják: Nincs mindenütt a cigánynak csontja s így bátran verhető minden felől.

1151. Semmi kedve a cigánynak, ha úr dolgára hajtják.

1152. Jól tud szántani a cigányok lován.

1153. Nem nagy hírt nyer az ember cigányokkal való harcban.

Az elávaló ellen folytatott harc, akár nyertes vagy, akár vesztesz, mindég foltot ejt jellemedre; mert maga az, hogy érintkezésbe kellett jönnöd vele, ártalmadra van. Jelesül mondja Luther: contemptus frangit diabolum, observatio infiat, d. h. das Böse befämpfen, zwingt es zu beschauen, und der Krieg selber ist ein Stüd Niederlage.

1154. Beillene vajdának a cigányoknál.

Hazudni szeret, mint a cigány,

1155. Nem kell cigányt lopásra tanítani.

1156. Nem úgy verik nálunk a cigányt.

A beregszászi bírónak lovát ellopta egy cigány. Egy idő múlva vásáron megismervén a bíró lovát a tolvaj alatt, s bal

kezevel megragadván kantárát, a másikkal botját kapta s a mint csak telett tőle, a cigány hátát végig puhogatta. A tolvaj érezvén, hogy jobban vakarják, mintsem visziket, mondja a bírónak: uram, nem úgy verik nálunk a cigányt. Hát hogyan? kérdi a bíró. Mind a két kézzel, felelé a tolvaj. Erre még jobban megbosszankodván a bíró, midőn a cigányt miád a két kézzel verni kezdé, a kantárt eleresztette. A cigány ekkor sarkantyú közé vette a lovát s láb elöl szerencsésen odább állott.

1157. { Cigány cimborá.

1158. { Cigány-sátorban árul.

1159. { Cigány-sátor alatt született.

Nagy hazug.

1160. Hozzá szoktak a cigány gyermekek a szikrához.

A német: Schmidt's Sohn ist der Funken gewohnt.

1161. Hordd el a cigánykereket.

1162. Cigánykereset.

1163. A cigány rajkó is tetszik az anyjának.

1164. Cigányutcára talált.

1165. Cigány-ülön kalapál.

Nagyot fillent,

1166. *Cimbalmos*: Néha a cimbalmosnak is elszakad az öreg húra.

1167. *A cinege* is örül a tükimagnak.

1168. *Cinegének* kóró nyársa.

A kinek kicsi a vagyon, kicsivel kell beérni.

1169. *Cini-fni* Péter bátya, neked hegedülnek.

1170. A cinkjátékban legnagyobb mesterség a velés.

1171. *A cinterem* felé fordult már rúdja.

1172. *Cinterem-cirág* veri a fejét.

Ősz, nem sokáig él.

1173. *Cipó* nem kenyér.

1174. Fehér cipó, sós túróval használ éhes gyomornak.

A latin: Caseus et panis sunt optima fercula sanis.

A német: Käse und Brod macht die Wangen roth.

1175. Nem elég a szó, ha nem elég a cipó.
 1176. *Cirókálással* is lehet ártani.
 1177. *Citrom*: Ha a citromból a levét kifacsarták, elvetik.
 1178. *Cokipohár*: Megadták neki a coki-poharat.
 1179. *Corpus juris*.: Akkor volt boldog a háza, mikor a corpus juris (a törvény könyv) csak egy újnyi volt, de most szekerem kell hurcolni.
 1180. *Cukor*: Süvegben is megbecsülik a cukrot.

Cs.

1181. *Csacsogás*: Nem talál partot nyelve csacsogása.
 1182. *Csacsogó*, mint a szajkó
A latin: Citeria loquacior.
 1183. *Csáki*: Nem Csáki szalmája.
Nem bitang jószág.
 1184. *Csákó*: Öklelj csákó kuraasszony lovát, ha isten fia vagy.
Igy biztatta a paraszt a hátulsó két ökröt az előre fogott két lóra, kik nem akartak a sárban húzni.
 1185. Félre tette csákóját.
A félre tett csákó rátartóságnak, hegykeségnek a jele.
 1186. *Csal*: A ki senkit meg nem csal, könnyen másra bizza dolgát.
 1187. Csald meg, ha lehet.
 1188. *A csalán* és bürök jó pajtások.
 1189. Nyilván csalánra vizellett, hogy olly komor.

1190. *Családrdság*: Nem messze megy ember a családrdsággal.

A német: Wer den andern betrügt, der macht einen Saß,
darin er sich selbst fangen wird,

1191. *Csalás*: Csakással a disznó sem hízik.

1192. *Csapás*: Egy csapással kettőt üt.

A német: Mit einem Schläge zwei Fliegen treffen.

1193. *Csapószékbe* a cigányt be is rántják ugyan, de ki is taszigálják.

1194. *Csárda*: Egy csárdában két dudás meg nem fér.

A német: Zwei Ragen und eine Maus,
Zwei Weiber in einem Haus,
Zwei Hund an einem Bein,
Kommen selten überein.

1195. *Császár*: Hiába eszi ez is a császár kenyérét.

1196. *Csata* után okos a magyar.

Illy okosságot a francisz Anom célzással „esprit d'escalier”-nek (ész a lépcsőn) mond; illy okossággal áldott embernek akkor jönnek legjobb ötletei, mikor a tanács-szobából a lépcsőn lefelé jő. Egyébkint a skótoknak egy példabeszéde, ugyan azt tartja a skót emberről:

A Scottish-Man is ay wise behind hand.

A latin: Rebus peractis Cleon est Prometheus.

A német: Wenn die Perren vom Rathhause kommen, sind sie am Klügsten.

1197. *Csáva*: Fülíg van a csávában.

1198. Egy csávát fordítanak.

1199. *Csatarog*, mint a savó az eb segében.

A provençali az illy nyugtalan emberekről azt szokta mondani: nyugtalan, mint a kliszti.

A tör: Fészkelődik, mint a tyúk a tojáson.

1200. *Cseléd*: Rossz cseléd, melly a sajtot meghántja.

1201. Szoktatni kell a cselédet, ha hasznát akarják venni.

1202. Ismeretes cselédet hét vétékkel, mint ismeretlent egygyel inkább befogadhatni.

1203. A rossz cselédnek kettő a mestere a szó és a korbács.

1204. *Cselekszik*: Mit mással cselekszel, azt várjad fejedre.

A német: Mit der Dinge, wormit du gehst, gehst der Dinger auch.

Psalm. Syrus: Ab altero exspectes, alteri quod feceris.

1205.	}	mint béka a lyukában.
1206.		mint a bőjthén a mézárszék.
1207.		mint a búkfa-láng.
1208.		mint a csillagos ég.
1209.		mint az észnek munkája.
1210.		mint hernyó a levél alatt.
1211. <i>Csendes</i> ,		mint a holdvilág.
1212.		mint az olaj.
1213.		mint a pusztá malom.
1214.		mint télen a mező.
1215.	mint telű a var alatt,	
1216.	mint tyúk a gyomban.	
1217.	mint az üres korsma.	

1218. Csendesnek csendes a barátja.

1219. *Csendesség*: Nagy a csendesség, mint nagy pénteken a mézárszékben.

1220. Jobb egy száraz falat,

Bár ne egyél halat,

Csak lehess csendességben.

Salomon példabeszédekben: Jobb egy száraz falat csendességben, hogy sem lakomák veszekedésteli házában.

1221. Csép, kapa nyavalya, ki nem hiszi, próbálja.

1222. Felkötni a csépet.

Akkor mondatik, haki valamibe fogván, azt mindjárt dombra is üti.

1223. Csépre-kapára termelt ember.

Durva munkatervésre való ember.

1224. *Csep*: { Sok csepből ered az eső.
 { Sok csepből nagy eső válik.

1225. { Sok csep követ vāj.
Kicsiny a csep, de ha mindég hull, a kőben is lyukat vāj.

Gyakor eséssel a kicsiny csep is likat ver.

A latin szerint: Gutta cavat lapidem, non vi, sed saepe cadendo.

A német: Stets tropfen, höhlet den Stein aus.

A francia: Persévérance vient au bout de tout.

As angol: A mouse in lime may bite in two a cable.

1226. *Csepeg:* { Ha nem csurog, csepeg.
Ha nem csurranik, csepenik.

1227. *Cser:* Cserben hagyla.

A cserfának bogyoiból és héjából kavarcokat csinálnak a vargák s a timárok, melybe a bőrt egy ideig áztatják, s ezt cserzésnek mondják. A nagy bőrok közé apró talpakat az asszonyok pedig fonalat is szoktak hányni. Midőn a cserzésnek vége és a bőroket kivették, megcsik néha, hogy némely apró darabok ben felejtetnek, melyek aztán idővel elromlanak. Ezekről szokás mondani, hogy cserben hagyták, az az: javítás végett tették a cserbe és elhagyták romlani. Innen kölcsönzött értelemben, cserben hagyni; annyi mint, valakit reményekkel kecsegtető veszedelmes vállalatba sodorni, s mikor felsült, s benne van a bajban, magára hagyni.

A német: In Stich lassen.

1228. *Cserben* maradt.

1229. *Csere* csal.

A német: Ber tauschen will, hat Lust zum betrügen.

1230. *Cserép* tálhoz, fa kanál.

1231. Eltört a cserép.

Az az: Sírya fakadt a gyerek.

1232. Olyan a cserép, mint a fazék.

1233. *Cserepén* ismerheted, minemű fazék volt.

1234. *Cseresznye:* Cseresznyét az úrnak, magvát a tányérnak.

1235. Eleintén válogatja ember a cseresznyét, végre az alávalót is megcsiki.

1236. *A csetegő embert a szakács se szereti.*

1237. *Csiga-biga told told szarvadat, én is tolom talicskádat.*

1238. *Csiga-biga az ő dolga.*

Nincs semmi komoly foglalatossága.

1239. *Csigán sem mondhatnék egyebet.*

1240. *{Csiga-paripán jár.*

1241. *{Csiga-póstán indul.*

Igen lassu ember.

1242. *A csik is akkor legjobb, mikor megnyakazzák.*

1243. *Csapja csikot a lencsével.*

1244. *Csikó is anyja mellett szokik.*

1245. *Kicsiny ugyan a csikó, de jól húz.*

1246. *Kicsiny csikó nagy derestől hámot vonni tanul röstül.*

A latin: A bove majore discit arare minor.

A német: Wie die Alten fungen, so zwitschern die Jungen.

1247. *Nála minden nap csikókat billegeznek.*

Minden nap becship.

1248. *Déleeg csikóból válik a jó paripa.*

1249. *Rossz csikóból is válhat még jó ló.*

1250. *Csikorog: Mindég csikorog, mint a Temesvári sáncon a taliga.*

1251. *Csillag: Rossz csillag alatt lett.*

A latin: Quarta luna natus.

1252. *Sok a csillag, de föl nem ér egy nappal.*

1253. *Egyik csillag meg nem előzi a másikat.*

1254. *Könnyebb megolvasni a csillagokat.*

1255. *Csin: Minden csinját a karó hegyére kiteszi.*

1256. *Csip, { mint az éh szúnyog.*

1257. *{ mint a mi régen a bundában élődik.*

1258. *Csiri-biri rossz emberek.*

Mátyás király mondása a Mádiakról.

1259. Csiripel, mint a veréb.

1260. A csirke okosabb akar lenni a tyúknál.

A német: Das Cy will klüger sein als die Henne.

1261. A tyúkot tojni ne tanítsd, ha csirke vagy.

1262. Csizma: Nagyobb a csizma, mint a láb.

1263. Új csizma nagyra tartja sarkát, majd félre törik.

1264. Sok csizma szakad egy esztendőben.

1265. Piros csizma táncba való, sárga csizma sérba való.

1266. Csizmában kezdte, bocskorban végezte.

1267. Ritkán van jó csizmája a csizmadinak.

1268. Ha csizmad nincs, bocskort közs.

Tisztességesebb mint a hasonértelmű német:

Wenn man keine Jungfern hat, muß man mit Huren tanzen.

A francia: Fautes d'arbres on s'accroche aux branches.

1269. Csizmáját üresen hagyta.

Az az: meghalt.

1270. Nem akarnék még, hogy szegre akasszák a csizmámat.

Az az: Nem akarnék még meghalni: mert a megboldogult gazda csizmáját rendszeren szegre akasztják, míg a kis paraszt, mint törvényes örökös belé nő. (K. L.)

1271. Csizmadia: Akkor örül a csizmadia, mikor fáradt nuszikust lát.

Mert sok csizma koptatott a tánoban.

1272. Csizmadiát fogni.

Rátúl felsülni, megjárni.

1273. Csodálkozás: A sok csodálkozás tudatlanság jele.

Ellenben „nil admirari“ (semmin nem csodálkozni) kétség kívül nagy műveltségre mutat.

1274. Csók: Hideg {
Karcsu { ruha a csók.

1275. Csóka: Hiába fürdik a csóka, nem lesz hattyu belőle.

A német: Es hilft kein Bad am Haken.

A latin: Ambulet ut cancer recte, haud effeceris unquam.

As angol. A crow is never the wither for washing herself often.

1276. **Csomó:** Kákn csomót keres.

Mindenben gáncsoskodik.

Terentius: Nodum in scirpo quaerit.

1277. A csepün csomót, tojásban szőrt ne keress.

1278. Megkötötte a csomóját.

Megadta a dolognak módját okosan, eszesen.

1279. Csont van a hasában.

Ollyanról mondatik, ki nagy nehezen és lomhán hajol a munkához.

A német elmésen: Er hat ein Schelmeim im Rücken.

1280. Hamis csont.

1281. Ha azt megemészti, lesz más csontja, kin rágódjon.

1282. Meztelen csonton veszekednek.

1283. Egy csontot rágnek.

Egy tisztáget vadásznak.

1284. Csontra hizik.

1285. **Csórál-mórál:** Ne csóráld-móráld, mondd ki igazán.

Ne szépítsd a dolgot, hanem mond ki, a mint van.

1286. **Csóri-csuka,** nincsen mája.

Ezt mondta egykor Mátyás szakácsa, mikor a csuka máját föl nem adta az ebédnél a Palotai udvarban; de erre Mátyás megbosszankodván, azt felelé vissza: Palotai pálea, nincsen száma.

1287. **Csóra:** A hol a csóva, ott a tilalmas.

1288. **Csőbör:** A csőbörből vödörbe szá llott. (477)

1289. **Csődör:** A jó csődör utóljára megvakul.

1290. Tudja két kézre ugratni a csődört.

1291. **Csőszkére:** Köszönje meg, ha csőszkéve jut neki.

1292. **Csőszökör:** Megnyomta a csőszökör a lábát.

Tapasztalta a nyomorúságot.

1293. **Csöttlik-bottlik.**

D.

1311. *Daganat*: Minden kis daganatért nem kell elvágni a kezét.

1312. *Dajka*: A legjobb salatot dajka gyermeknek nem adja.

1313. *Darabos*: Akárhogy simítják a darabost, mégis kitetszik.

A német: Der Bauer stößt ihn immer in den Hacken.

A francia: La caque sent toujours le hareng.

A latin: Rustica turba suos nescit deponere mores.

1314. *Darázs*: Sok darázs a legfutóbb paripát is megöli.

1315. Jó megérett gyümölcs, melyet a darázsok megdonganak.

Egy német költő: Wenn dich des Lästlers Junge sticht,

So laß dir dieß zum Troste sagen:

Schlechte Früchte sind es nicht,

Woran die Wespen nagen.

1316. A darázst ne szurkáld.

1317. Ne bolygasd a darázfészket, megszur.

1318. Darázfészket piszkál.

A latin: Ignem gladio ne fodito.

A német: Man soll seinen schlafenden Hund aufweden.

1319. *Dárius* kincsével bír.

1320. *Daru*: Láss darvat.

Akkor mondatik, ha valaki csodaszerű hiábavalóságok által hírnevet szerezni akar. Hasonló értelmű a *latin*,

„Psaphonis aves,” Psapho királyról, ki szőlásra tanítottatott madarakkal magát istennek kiáltatá.

1321. *Deák* konyha.

Az az: patika.

1322. Fűzfa deák.

1323. Úgy szép a deák, ha rongyos.

1324. Deákot dolgoért, galambot száráért tartani, nem nagy haszon.
1325. Ha a deákot kötve viszik az iskolába, nem lesz pap belőle. (1535)
1326. Nem jobb a deákné vásznánál.

Deáknak neveztek hajdan a falukon azokat is, kik deákul tanítottak. Egy ilyen tanítónak nagy korbély létére derék felesége volt, ki egyszersmind tenyeres talpas asszony lévén, urát gyakran megkongatta meg is súlykozta, s mikor e különös eljárásra szó jött, azt szokta volt mondogatni, hogy az ő férje az ő hetes vászna, s azért gyakran kellene megmosni tót szappannal. A deákné vászna aztán közmondássá vált úgy hogyha ki valamit gyalázni akart, azt a deákné vásznához hasonlította.

A latin: Qualis verve, talis offa.

1327. *Deáktalan:* Nem deáktalannak a könyv.

A latin: Quid coeco cum speculo.

1328. *Dedkul:* A ki deákul tud, a pappal is szólhat.

1329. *Debrecen:* Bihar vármegyébe Debrecenbe pipáért, Szegedre dohányért.

1330. *Dél:* Délben vakoskodik.

A világos, nyilvánvaló do'got sem látja.

1331. *Délben* gyújtasz gyertyát.

Fülsőlegest mívelsz.

A latin: A meridie lucernam adhibere.

A német: Ablass gen Rom tragen.

1332. Ha délig nem, délután sem.

1333. Gyakorta délután vagyon.

1334. *Dér* után tél nem messze.

1335. *Derellye:* A szalonnát ha egyre füstöllik is, nem válik belőle derellye.

1336. *Derék* dolog, három tehén, egy esorda.

1337. *Derékszeg:* Kiesett a derékszeg.

1338. *Deres:* Szélről kötött a deres.

1339. Derül: Alól derül, booskor merül.

Mikor alólról kezd derülni, jele hogy több eső lesz, de ha felőlről dereng, ki fog tisztulni.

1340. Deszka: Földvára ment deszkát árulni. (48)

1341. A deszkát mennél többet gyalulják, annál simább lesz.

1342. Dézsma: Kiadta a dézsmát.

1343. Dicsekedik: Más tollával dicsekedik.

1344. Dicsér: Ki nyilván; sokat dicsér, alattomban gyaláz.

1345. Dicséri, mint török a lovat.

1346. Meggyülölteti magát, ki magát mindig dicséri.

A német: Eigenlob stinkt.

A Latin: Propria laus sordet.

A francia: Qui se loue, s'emboue. (Szintigy olaszul).

1347. Maga dicséri magát.

A latin : Ipse sibi tibicen est.

1348. Jele nem szereti, mert szembe dicséri.

1349. Agya üregét mutatja, ki önnön magát dicséri.

A német: Eigenlob Narrenprob.

1350. Dicséret: A felettébb való nagy dicséret és a hazugság azon egy fának ágai.

A német: Wer ein Ding zu viel lobt, dem trauen nicht.

135 1. Pénzen vett dícséret $\left\{ \begin{array}{l} \text{cifra} \\ \text{ári} \end{array} \right\}$ **hazugság.**

1352. Rossz ember dicsérete nem nagy becsületedre válik.

Anthistenes hallván magát rossz emberektől dicsértetni, mondá: félek nehogy oktalannl valami gonoszt követtem legyen el.

1353. A dicsőség a keresőt kerüli, a kerülőt keresi. (590)

1354. Iei dñom dñom. (míg élek is bánom.

1355. Jáj dinom-danom, { ha meghalok se bánom.

1356. Három napi dínom-dánom, holtig való szánom-bánom.

A lakadalmáról mondtatik, melyly ha meggyándoladnakul tör-

ténik, hamar kifogyhatlan keserűséggé válik, mi rövid ideig
tán édes élvezettel kecsgetetett. Szépen énekelt erről *Schiller*:

Es prüfe, wer sich ewig bindet,
Ob sich das Herz zum Herzen findet;
Der Wahn ist kurz, die Reue ist lang.

A német közmondás: Kurze Lust, lange Reue. (Szingy angolul, franciául és olaszul).

1357. Ej dinom-dánom, tölts! bizony nem bánom.

Borozónak szava járása.

1358. Törd meg a diót, ha a belét megakarod enni.

Az az: Munka nélkül nem férsz semmihez s ha akarod a
jót, ne sajnáld a fáradságot: mert a sült galamb nem repül a
szádba.

A latin: Qui nucleum esse vult, nucem frangat oportet.

A német: Wer den Kern verlangt, muß ihn aufbeißen.

1359. Nem ér egy férges diót.

1360. Nem játszik már dióst.

Túl van a gyermekéveken, elhagyta már a gyerekjátékot.

1361. Azt gondolja, övé mind a diófaág.

Büszke, önhitt emberről szokott mondatni. A kép alkalmas-
int onnan vétetett, hogy a diófákat a határ szélire szokták
volt ültetni.

1362. Nem diósdí már a játék.

1363. Megesett neki a diószegi vásár.

Egy paraszt ember a diószegi vásáron eladván ökreit,
korcsmába tért egy ital bórra, hol azonban többet öntött a ga-
ratra, hogy sem leőrülhetne volna, s megkótyagosodott. Ez-
egy tolvaj észrevevén, kilopta tarisznyájából az ökrök árát.
Feljőzanodván végre a paraszt, midőn tarisznyáját üresen ta-
lálta méltán sohajtott, hogy megesett neki a diószegi vásár.

1364. *Disznó* a pocsétába örömet visszater.

1365. Akkor volt szép a disznó, mikor malac volt.

1366. Mennél rühesebb a disznó, annál inkább vakaródzik.

1367. { A disznó míg él, semmire való,
{ A disznónak és fősvénynek holtak után hasznuk.

Midőn Magyar Balázst, ama nagy emlékezetű vezért, Kosztolán ehen küldte Mátyás király, hogy onnan a cseh ellenséget kiverje, nem tudhatván mennyi ideig tartandana a táborozás, hátra bista házi gazdaságát. A szerencsés hadjárat után haza kerülván Balázs, szívszororodva látta, hogy míg oda volt, fia István temérdek sokpénzt összezsugorgatott. Erre nagyon megnehezte, lát e szavakkal dörgálta meg: fiam! a pazarlás az esztelenségnek gyümölcse, de a fősvényesség alacsonylelkűségnek jele. Fiam! a fősvények hasonlóak a hizalt disznókhoz, mert mind a kettőnek csak holtuk után vehetni hasznukat.

*A német: Den Geizhals und ein fettes Schwein,
Sieht man im Tod erst nützlich sein.*

A latin: Avarus, nisi cum moritur, ad recte facit.

1368. A disznó is néha búza lisztet eszik.

A gazdaság nem mindég a jóknak jut.

1369. Éhes disznó makkal álmodik.

Kinek kinek ott jár esze, a mit kíván szíve (Máté 6. 21)

1370. Nem döglik meg a disznó a maga almától.

1371. Ha szárnya lenne, legjobb madár volna a disznó.

1372. Nem disznó orrára való az arany percc.

1373. A disznó sem mosdik, még is meghízik.

1374. Eszes disznó, mely gyökeret ránta.

Gányszó a hígvölűekre.

A latin: Ne quis nunquam sapientior sit Megarensibus.

1375. A disznó is megeszi a makkot, de fel nem néz a fára.

Minden haladatlanok így tesznek.

1376. Ha tudná a disznó, mért hízlalják, megdöglének bújában.

1377. Jobb a disznó malacostul.

1378. Hitvány disznónak bőre se jó.

1379. Nem hintik a disznó elibe a gyömbért.

1380. Nem disznónak való a gyömbér.

A német: Schweine kümmern sich nicht um köstliche Sachen.

1381. Ki disznó után indul, mocsárba vezettetik.

1382. A nagy disznók mellett apraja is elkel.

1383. Nem őriztem vele disznókat.

Az az: semmi-olly viszony kötünk, hogy velem mint magához hasonlóval, mint pajtásával bánjék.

A német: Wo haben wir zusammen die Schweine gehütet?

1384. Disznón gyapjat keresni.

Ott keresni, a hol nincs.

A latin: Ab asino lanam petere.

1385. A disznónak kedves fürdő a mocsár.**1386. Jó, hogy szarvat nem adott isten a disznónak.**

Mert mindenkit felöltöztetne. Tehetetlen rossz emberekről mondatik, kiknek ha hatalom adatnék, nem volna tőlük az embernek maradása.

1387. Disznót ebért nem adok.**1388. Egy disznót perzselnek.****1389. Nehéz a disznót a mocsárról elszoktatni.**

Horác: Naturam expellas furca, tamen usque recurrit.

A német: Art lößt nicht von Art.

1390. Nem szokás a disznót megnyírni.**1391. Még a disznóalmot is elakarja adni.**

A zsugorikról mondatik, kik mindenből pénzt akarnának csinálni.

1392. Nem lenne jobb madár a disznónál, ha szárnya volna.**1393. Meglesz disznónyíró szombat (953)**

Az az: soha napján.

1394. Disznó-ólra cserép fedél. (1230)**1395. Disznó-orra, arany perec.****1396. Divat: Divatjában van a munka.**

Foly a munka.

1397. Dob: Sokra veri a dobot.**1398. Dobra vonták a bőré.**

Kemény leckére vették.

1399. A dolgot kerülő nem sok kalácsot eszik.**1400. Dolgozik: Egész nap dolgozik, még sem mozdít semmit.**

A latin: Multa agendo, nihil agens.

1401. Ki nem dolgozik, ne egyék. (Pál apost.)

Mert a mint helyesen mondja egy cseh bölcse; „Ha csak egyetlen egy-férfi földet nem művelne, ha csak egyetlen egy asszony nem fonna, valakinek az országban éhséget kellene szenvedni.“

A német. Wer nicht arbeitet, soll auch nicht essen.

As angol: No mill, no meal.

A francia: Pour manger il faut travailler.

1402. Úgy dolgozol, mintha robotban volnál.

A latin: Alienam metis messem.

1403. A hol dolgoztál, ott egyél.

1404. Dolog után édes a nyugalom.

A latin: Dulcis a labore quies.

A német: Nach gethaner Arbeit ist gut ruhen.

1405. Mi közöm hozzá; ő dolga, lássa.

1406. Nem szégyen a dolog.

1407. Megesett dolognak felejtés a vége. (1776. 1800)

1408. Csak egyszer volt dolga, midőn felakasztották.

1409. Dolga miatt, mindenre ráér.

1410. Kinek semmi dolga, akaszsa fel magát.

1411. Nem töri tollát a dolognak.

1412. Szokta a dolgot, mint a cigány a szántást.

1413. Nagy dolgokban csak az iparkodás is dicséretes.

Propert. In magnis et voluisse sat est.

1414. *Domb:* Kit a dombon nem örömet látunk,
Olyat a völgybe taszítunk.

1415. *Dong,* mint a darázs a prücsök közt.

1416. *Dorgák:* A ki mást dorgálni akar, maga feddhetetlen legyen.

1417. *Dorongot* vetettek neki.

Megakadályoztatták szándékát.

1418. *Dög:* Egy dögöt hántanak. (1388)

1419. *Döme*: Megtaknyosodott Döme.

1420. *Dörög*: Hadd dörögjön, csak neüssön.

1421. *Döleszkedik*: Neki döleszkedik, mint egész helyes paraszt.

1422. *Drága*: A mit ember drágán szerez, legkedvesebb.

1423. *Drágaság*: A sok pénz is tehet drágaságot.

1424. *A dúdolás szerint* kell táncolni.

1425. *Dúdoló*: Jó dúdoló, jó köppenő.

A latin: Cantores amant humores.

A német: Ein guter Singer,
Ein guter Schlinger.

1426. *Dugába* dült, mint az Iványi ember kutyája.

1427. *Dúl-fúl* magában, mint a vad kan.

1428. *Duna* pontyja, Tisza kecsége, Ipoly csukája legjobb böjt, ha szeremi borban főtt.

1429. *Dunába* vizet hordani.

Hasztalan munkát tenni.

A latin: Lignum in sylvam ferre.

1430. Dunában keres vizet.

1431. Nagy dolog volna, ha a Dunában nem volna víz.

1432. Sok víz elfoly addig Dunán.

A német: Bis dahin treiben noch viel Wasser den Rhein hinunter.

1433. $\left\{ \begin{array}{l} \text{A melly kúvasz egyszer} \\ \text{átaluszsa a Dunát,} \end{array} \right\} \begin{array}{l} \text{nem fél a víztől.} \\ \text{mászor a tengert is meg-} \\ \text{próbálja.} \end{array}$

$\left\{ \begin{array}{l} \text{Melly eb egyszer a Dunát} \\ \text{átaluszsa,} \end{array} \right\} \begin{array}{l} \text{Balatont is} \\ \text{megpróbálja.} \end{array}$

A kicsi vétekről nagyra lépni könnyű.

1434. *Dús*: A dúsok nem soká uralkodnak.

E.

1435. *Eb a bárka hal nélkül.*

Ebül van, mitsem ér a bárka hal nélkül, s így a többi kővetkező is.

1436. *Eb a bika tehén nélkül.*

1437. *Eb a bíró kaloda nélkül.*

1438. *Eb a cigány csere nélkül.*

1439. *Eb a csikós suba nélkül.*

1440. *Eb a deák könyv nélkül.*

1441. *Eb az élet egészség nélkül.*

1442. *Eb a gatyá ránc nélkül.*

1443. *Eb a juhász bunda nélkül.*

1444. *Eb a kalmár portéka nélkül.*

1445. *Eb a király ország nélkül.*

1446. *Eb a konyha edény nélkül.*

1447. *Eb a mester tanítvány nélkül.*

1448. *Eb a mészárszék hús nélkül.*

1449. *Eb a német kutya nélkül.*

1450. *Eb az oláh disznó nélkül.*

1451. *Eb az olasz famacská nélkül.*

1452. *Eb a pap tanulás nélkül.*

1453. *Eb a szabó gyűszű nélkül.*

1454. *Eb a varga talp nélkül.*

1455. *Eb a vásár-vevő nélkül.*

1456. *Eb a vásznos rőf nélkül.*

1457. *Eb a zacskó pénz nélkül.*

1458. Eb a zsidó kereskedés nélkül.

A német: Ein Birth ohne Wein,
Ein Doctor ohne Latein
Ein Paffner ohne Gefchirr.
Ein Geiftlicher ohne Brevier,
Ein Soldat ohne Degen,
Bringen wenig zu Wegen.

1459. Eb a faszekere, ugyan helyén az esze.

1460. Csak eb a kutya.

1461. Mind egy eb,

1462. Ugat a félénk eb, de meg nem mar.

1463. A félénk eb többet ugat.

A gyáva legtöbbet hetvenkedik, leginkább térmáz.

1464. Mennél többet ugat az eb, annál kevesebbet ért. (367)

A német: Hunde, die viel bellen, beißen nicht.

As angol: Brag is a good dog, but Holdfast is better.

1465. Tudjuk már, mitől döglök az eb.

1466. Nem szereti eb a bőjtöt.

1467. Eb a kutyának soha nem hízelkedik.

1468. Eb ágyából esett.

1469. Eb, a ki bánja, kutya, a ki szánja.

1470. Eb, a ki haragszik.

1471. Bolondság eb után lovat veszteni.

1472. { Eb a kölykét meg nem eszi.
{ Meg nem eszi az eb a maga fiát.

1473. Eb a kutyát könnyen megismeri.

1474. Eb a kutyával hamar összebarátkozik.

A német: Gleich und Gleich gesellt sich gern.

A francia: Qui se ressemble, s'assemble.

1475. Eb a kutyával egy alomba, nem egy járumba illenek.

1476. Eb anyja terhe.

1477. Eb anyának is kutyo a leánya.

1478. Eb apának kutyája fia.

*A német: Wie die Acker, so die Pflanz;
Wie der Vater, so die Söhne.*

1479. Vak eb az, ki a rostán által nem lát.

1480. Eb a bibor között is húst keres vagy kenetet.

1481. Az eb a láncon ugathat, de nem haraphat.

1482. Leforrázott eb az esőtől is fél.

A német: Gebrühte Tage scheut auch das kalte Wasser.

1483. A melly eb botod végét rágja, nem csak szóval, de vé-
réssel is ijeshetted.

1484. Eb ebbel nyájaskodik.

1485. Eb ebnek barátja. (1474)

A latin: Similis simii gaudet.

1486. Eb ebet bolház.

1487. Eb ebtől tanulja az ugatást (292 — 97).

1488. Eb ebre fogja a kárt.

1489. Sok eb egy nyulal könnyen elnyomhat.

A német: Viel Hunde sind der Hasen Tod.

1490. Eb szadzotta kölyök.

1491. { Eb fújja, kutya járja.

{ Eb fújja a nőtát, kutya járja a láncot.

1492. Eb hátán megfordult.

1493. Csak akkor búsul az eb, ha nincs mit ennie.

1494. Eb helye, mi nem én dolgom.

1495. Eb higye.

A latin: Credat Iudaeus Apella.

A német: Das glaube ich anderen.

1496. Eb is szereti a kését.

1497. Eb is venne húst fogára, ha pénze volna.

1498. Az eb is farkával parancsol.

1499. Eb is felhág a ház tetejére, ha az udvarban nagyon megszaszasztják.

1500. Eb is konccal álmodozik.

1501. Eb is a követ harapdálja, mikor az embert meg nem marhatja.

1502. Néha az eb is megalkuszik a macskával.

1503. Eb köszönje { azt neki.

1504. { a jótartást.

1505. Egyik eb, másik kutya.

1506. Hamarább mar az eb, ki nem ugat.

1507. A melly eb megharapta, meggyógyul annak szőrével.

A német: Hundsbiss heilt Hundshaar.

1508. Olyan mint az általszakadt eb, melly még az ugatást is röstölli.

Igen gyáva, hallgatag.

1509. Magadra vesd, ha megharap az eb, mikor vele játszol.

1510. A vén eb ugatására { jó néha kitekinteni.

{ méltó kitekinteni

A latin: Canes vetulo latrante prospectandum.

A német: Wenn ein alter Hund bellt, soll man hinaussehen.

1511. Eb sem rágódik csonton, ha húsrá talál.

1512. Az eb sem hűgyozza meg.

1513. Eb szemébe nem megy a füst.

1514. Eb tudja, eb is mondja.

1515. Nossza eb után komondor.

1516. Eb ura { farkó.

{ kurta.

Nekem nem parancsolsz.

1517. Viszater eb az okádásra, disznó a mocsárra.

1518. Eb utól ki a világból.

1519. Eb vagy kutya, mind egy tatár.

1520. A ki ebbel fekszik, bolhásan kél fel.

A német: Wer mit Hundem schlafen geht, steht mit Flöhen wieder auf.

A rabbik mondása: Csavargóktól pletyka, rongyoktól tetű.

1521. Ki ebbel jár, ugatni tanul.

1522. { Tégy jót ebbel, végre rád mordúl.

{ Vess kenyeret az ebnek, megharap érte.

Sirach: Ne tégy jót a rosszal, s rosszat nem tapasztalsz.

As arab: Ki a hitványnyal jót tesz, ne várjon egyebet, mint ki hiénának menedéket ad magánál.

A chinai: Ha te a tigrist nem bántod, a tigris téged bántand.

A német: Salbe den Echelm, so sticht er dich,

Stich den Echelm, so salbet er dich

Egyébkint ismeretes Aesopus meséje a megdörmedt kigyóról, melyet a jámbor favágó keblében melengetve életre hozott, s jutalmul attól iziben agyon maratott.

1523. A ki ebbel játszik, botot tartson kezében.

1524. Nem lesz ebből szalonna.

As angol: Black will take no other hue.

1525. Két ház ebe.

Arról mondatik, ki ide is, amoda is csap a maga hasznáért.

1526. Ebé az, a mi másé.

1527. Majd felfújja az ebek dalát.

1528. A leghaszontalanabb ebek asztalról élnek.

Illyen a világ folyása. Kik izzadva fáradoznak, szűkön tengnek, míg a dologtalan herék a munkatévő nép keresményén hívza, lakoznak.

1529. Én is voltam az ebek harmincadján.

A latin: Experto crede Ruperto.

1530. Nehéz ebeken szántani.

1531. Ha az eben állana, sok lóhalál történne.

1532. Eben gubát cserélt.

Egy gubás kocsi ebét akart lopni. Hogy könnyebben megfoghassa, ledobta gubáját, s a kutyanak morgolódásai közt ott is felejtette. Haza jöven a kutya ura, ebét ugyan nem, de a gubát a koci mellett lelte. A gazda visszajöttét messziről

látván a tolvaj; nem mert visszamenni gubájáért. Midőn más nap kérdezték tőle pajtásai, hová tette gubáját? Az igazat megvallani szégyellvén, azt felelte, hogy az éjjel ezt az ebet cserélte a gubán.

1533. Ebestül macskástul oda lett.

1534. Az ebet uráért meg kell becsülni.

A német: Man hält einen Hund in Ehren seines Herrn wegen.

A francia: Qui aime Martin, aime son chien.

Az angol: Love me, love my dog.

1535. A melly ebet bottal kell hajtani, nem fog az nyulat.

1536. A ki ebet akar tartani, kenyere legyen.

1537. { A jó ebet nem ütik agyon egy túróért.
 { Egy hegyes túróért agyon nem verik az ebet.
 Ha jó szolgád van, ne adj ki rajta mindjárt első vétkeért.

1538. { Megugratták alatta a kan ebet.
 { Meglódították az ebet.

1539. Ott az ebet, a pap rétjén.

A kutya ott tartózkodik, a hol valamit ehetik. A rétre nem sokat szoktak hordani, ugyan azért a kutyát ottan hiába keresed. E közmondással tehát akkor él az ember, ha valamit állítani hall, a minek hitelt adni nem tud és körülbelől annyit tesz, mint: „azt másnak mondd, a ki hiszi,“ én oly kevéssé hiszem, mint hogy a kutya a réten tartózkodik.

1540. Ha az alvó ebet felköltöd s megmar, azt nyerted vele, a mit kerestél.

1541. Agg ebet nem illet a hintó.

1542. Ebet sem tud felöle.

1543. Rajta érték az ebet a szalonnán.

1544. { Ebet szőréről, madarat tolláról, embert lársáról.
 { Ebet szőréről, rókat farkáról megismerheted.
 Megismerni ebet a szőréről.

1545. Ebet tud hozzá.

1546. Ne tarts ebet, { ha kenyérhadjad nincs.
 { ha kenyérhájad nincs.
 { ha korpád sincs. (1536)

1547. Ki más ebét kötve tartja, kötelét találja.

1548. A hol az ebet leforrázzák, nehezen megy többet oda.

A német: Begossene Hunde fürchten das Wasser:

1549. A melly ebet { elakarnak veszteni, } dühös nevét költik.
 { megakarnak ölni, }

Az az: Ki valakinek ártani akar, hamar ürügyet talál.

Publ. Syr. Malefacere qui vult, nunquam non causam invenit.

A német: Wenn man dem Hunde zu Leibe will, muß er das Feder gefressen haben.

1550. Az ebet azért ütik, hogy tanuljon a kölyök.

1551. Igen köti az ebet a karóhoz.

Nagyon biztat.

1552. Ebnek mondják, eb a farkának, farka azt mondja: eb menjen.

Bökő szó a cselédeknek, mikor a munkát egymásra tolván, teendőjüket nem végzik.

1553. Két ebnek is lehet egy neve.

1554. Nem egy ebnek kurtja a neve.

1555. Több ebnek neve fari.

1556. Ebnek eb a barátja.

Kiki magához hasonlót szeret.

1557. Ebnek eb a munkája.

1558. Vess az ebnek, csórja farkát.

1559. Vess az ebnek, hogy ne ugasson.

1560. Az ebnek ha aranya volna is, hájat vállana rajta.

A latin: Asinus stramenta mavult, quam aurum.

A német: Bauern gehört Haferstroh.

1561. Ebnek vonszszák asztalra a fejét, s ő a pad alá vonszsza.

1562. Bagzó ebnek sok lyuka vagyon.

1563. Ebnek parancsolj.

1564. Fanos ebnek gubás eb a társa.

1565. Fogas ebnek való a koncrágás.

1566. A mely ebnek dühös nevét költik, el kell annak vesznie.

1567. Ne higgy annyit az ebnek, a mennyit farka hízelkedik.

1568. Ne adj annyit az ebnek, a mennyit farkával hízelkedik.

Németül: Man giebt dem Hunde nicht so oft Brod, als er mit dem Schwanze webelt.

1569. Ne higgy az ebnek, ha szomorúnak látod is.

1570. A ki idegen ebnek kenyeret ad, nem veszi jutalmát.

A latin: Canes alens exterius, praeter funiculum nihil habet.

A német: Wer fremde Hunde aufzieht, erntet schlechten Dank.

1571. Ebnek se büdös a maga ganéja.

1572. Nem ebre bizzák a lóhalált. (1531)

1573. Nem ebre bizták { a hájat.
 { a marha mirigyét.

A latin: Canis canistri melius est custos.

A német: Man muß den Hund nicht nach der Wurst schiden, den Brod nicht zum Gärtner machen.

1574. Elég egy ebre egy cölönk.

Aznak mondhatni, ki több hivatalt vállalni akar.

1575. Az ebre nem vetnek hámat, a gondolattól se vesznek vámot.

1576. Nem ebre való a guha.

1577. A vén ebre korpa is vesztegetés.

1578. Tatika és Rezivár dolgát ebre bizták, ebül vették hasznát.

1579. Ebről ebre, papról papra.

1580. Ebhájjal kenték az alfelét,

Hamis, csintalan.

A francia: C'est un fin matois.

1581. *Ebhalállal* veszszén el.

1582. *Ebhendi*.

Semmire való.

1583. *Ebijesztő*: Elért az ebijesztő péntekre.

Húsvét után az első pénteket a magyarok ebijesztő pénteknek mondják. Erre ugyan is hamar eljutván az ebek, azon gondolattal vannak, hogy ismét az elmúlt negyven napi bűjre érkeztek.

1584. *Ebkérdinek* kutya a felelete.

1585. *Ebkonyhára* szorult.

1586. *Eblábon* jár.

Ravaszságot kohol, roszbán töri fejét.

1587. *Eblánc*: Ebláncon vannak mind a ketten.

1588. *Ebláncot* kötöttek egymás között.

1589. *Ebmardsra* kutyaször. (1507)

1590. *Ebrudon* kivetni.

Csúfosan elkergetni, kidobni valakit. Az alföldi lakadalmakban igen sok kutya gyülekezik össze az elhányt kosokba. Marakodásaikat megútván a legények, lyukat csinálnak a nád kerítésen. Ketten aztán egy hosszú rúddal kívül a lyuk elibe állván, az udvarban maradt legények a kutyákat a lyukra hajtják, ezen szóval: lyukra: Ezt elérvén a kutya, midőn a lyukon ki akar bűni, azt a kint álló legények a rúdra felkapják és a levegőbe röpitik. Az ebrudon kivetett kutya nem egy könnyen megy be ismét a lakadalmas házhoz, megelégedvén avval, hogy ép lábhal-fővel, oldalbordával haza ballaghatott.

A német: Einem den Hundesprung zeigen.

1591. *Ebszolga* kutya gazda.

1592. *Ebugatás* nem hallik menyországhán.

Hiába fenyegetsz, nem nyomnak szavaid semmit.

A latin: Canis allatrat lunam, non laedit.

As class: La luna non cura dell' abbajar de' cani.

1593. *Ebugotta*, tót kölönce.

1594. *Ebvásár*: Egyszer esett Bécsben ebvásár.

1595. *Ebül* { forog malma.
van dolga.

1596. { Ebül gyült, ebül költ.
Ebül gyült { marhának } ebül kell elvelsznie.
szerdeknek, }
Ebül gyült szerdeknek komondor a sáfárja.
Ebül gyült marhának farkas a gazdája.

A mint jött úgy elment; nincs szaporája, sikere a bitangnak: nincsen áldás a hamis kereseten.

A latin: Male paria, male discurrunt.

A német: Wie gewonnen, so zerronnen. vagy
Böser Gewinn geht gleich dahin.

Az angol: So got, so gone. vagy
Evil gotten, evil spent.

Az olasz: Quel che viene di bucca in bucca
Se ne va di ruffa in ruffa.

1597. Ebül járt.

1598. Ebül kezdette, kutyául végezte.

1599. Rosszúl hegedülnek, ebül táncolnak ma.

1600. *Ebéd:* Délben kimélt ebéd, jó vacsora lehet.

1601. Hol az ebéd, ott a vacsora.

1602. Szegény ebéd, melynek vacsorája nincsen.

1603. Már akkor kész az ebédje, mikor mások főzéshez fognak.

1604. Elég ebédjére egy madárka meg egy — borjucska.

1605. *Ecet:* Tokorcsan ecetet őrlenek.

Eznek előtte Tokorcsan sok vad gyümölcs teremvén, abból ecetet csináltak, s avval úgy kereskedtek, hogy a vevőknek annyi ecetet adtak, a mennyi házat hoztak. Ezt látván más falubeli ember, azt gondolta, hogy Tokorcsan megőrlik a házat és ecet lesz belőle. Haza érven, megrakott házával egy szekeret, s midőn kérdezték: hová menne? Tokorcsra, mondá, ecetet őrleni.

1606. *Eceles* korszó megtalálta dugóját.

1607. Édes, mint a lépes méz.

1608. A tiszta édes csak gyermeknek való.

1609. Édes italmak keserű az ára.
 1610. Édest keserűvel elegyít a világ.
 1611. Ég és föld között lakik.
 1612. Nem tudom, az ég emelte föl, vagy a föld nyelte el.
 1613. Éget és poklot összekevernek.
 1614. Égnek rendelése, kiűzék hovamenése.
 1615. Égre követ ne vess, mert fejedre fordul. (Sírach 27.
 28) (Szingty az arab).

1616. Az embernek ég a háza, de senki sem látja füstjét.

Alattomos szegyenkedő szegényről mondatik.

1617. Éget: { A mi nem éget, ne fűjjad.
 A mi nem égeti a nyelvédet, ne fűjjad.
A német: Was dich nicht brennt, das lösch nicht
As angol: Don't scald your lips in an other man's pottage.
As olasz: Di quel che non ti cale,
 Non ne dirò nè ben nè male.

1618. Egér nem fér lyukába, s tőköt köt nyakába,

1619. Az egér se fut mindég egy lyukba.

1620. Szegény egér az, ki csak egy lyukra bizza magát.

A német: Das ist eine arme Maus, die nur weiß zu einem Loch hinaus.

As angol: A mouse, that has but one hole, is soon caught
 (szingty a francia).

1621. Vesztere harapta el az egér fejét.

A sok bolond babona közt, mely a nép józan eszét félre veteti, egyik legbolondabb az, hogy ha valaki tavasszal egy eleven egérnek fejét leharapja és nyakába köti, az óvószergyánant lesz a hideglelés ellen. Egy valaki az egér fejét elharapni akarván, az a torkán lecsúszott. E baleset az újságban is kijött és felkértenek az emberbarátok, hogy ha valaki a bajon segíteni tudna, segítsen a balhitnek szegény áldozatán. Egy cigány asszony, ki szinte hallott a dolog felől, csekélységnek állította a dolgot, mert azt mondá: csak macskát kell az embernek torkába az egér után lee resztetni, az bizonyosan megfogja.

1622. Kis egér kis csapással is oda van.

1623. Arra kell vigyáznod, melyik lyukból jő ki az egér.

1624. Megindult benne az egere.

1525. { Szeretnék az egerek, ha kolompot kötnének a macska nyakára.
Szeretnék a kolompot macska nyakán az egerek.

Egyszer az egerek tanácsot ültek, a felett hogy és mikép lehetne legbiztosabban a macskanyavalyától megszabadulniok. Hosszu tanakodás után egy egér azt indítványozta, akasztás-sék minden macska nyakára egy egy kolomp, így csengetés által az egerek jó eleve megtudapdván a macska közeledését, lesz módjuk menekülni. E tanács köztetszést nyert. De erre egy vén egér előlépvn, így szólt: a tanács csakugyan derék, de ki akarja a kolompot a macska nyakába akasztani. E kérdésre mély lett a hallgatás és senki nem akart előállni, s így a jó tanács füstbe ment.

1626. Fogd el az egeret.

1627. Eger : { Elkapta
Felkölötte } az egri nevet.

1552-ben az akkor Budán székelő Ali és a Temesvár felől győzedelmesen előnyomult Ahmet basák egyesült 180 ezer emberre menő erővel Eger várát megszállván, azt 10 napig példátlan tüzzel vívták. De a magyar vitézek, ámbár csak 2522-en voltak, magokat olly emberül forgatták, hogy a törökök a táborukban esett sok károkon elrémülve céleretlen az ostrommal fölhagytak. Innen e közmondás olyannól, ki magáért derékasan kitesz és a derék ember nevét el nyeri.

1628. Egészség: Kelletlen a kincs, hol a jó egészség nincs!

A német: Gesundheit ist bet größte Reichthum.

1629. Bihor, bársony, vendégség; jobb egy napi egészség.

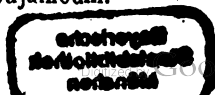
1630. Kinek elesége szűkön, bora és söre, annak van egészsége.

1631. Akkor becsüli ember az egészséget, mikor a betegséget érzi.

Mert a mint az olasz tartja: kinek jó egészsége van, gazdag és nem tudja.

Németül: Gesundheit schätzt man erst, wenn man krank wird.

1632. Három dolog egészséges: eleget nem enni, munkától nem futni s nem bujálkodni.

Hypocrates valakinek, ki egészségének fentartása iránt tőle tanácsot kért, azt mondá: ételed, italod, álmod s minden tetteid mérsékletesek legyenek.

A római: Mater sanitatis indigentia.

A német: Drei Dinge sind gesund:

Wenig esse dein Mund,

Übe dich alle Stund,

Lauf nicht wie ein Hund.

1633. Egészségére válik, mint cigány lónak a rakonca.

1934. Az egészségnek izét a betegség adja elő. (1631).

1635. Egészséges, { mint a hal.
 { mint a mak.

1636. Az egészséges könnyen ad tanácsot a betegnek.

Terentius: Facile omnes, cum valemus, recta consilia aegrotis damus.

1637. Könnyen beszél az egészséges a beteggel.

1638. *Egres* nem szőlő.

1639. bibét fájlnak.

1640. bogrács alá tüzelnek.

1641. bográcsba hánynak.

1642. gyékényen árulnak.

1643. hajóban eveznek.

1644. hűrt pengetnek.

1645. *Egy* követ fúnak.

1646. lantot pengetnek.

1647. malomban őrlenek.

1648. nótát fúnak.

1649. nyomon járnak.

1650. pórázon futnak.

1651. regét dúdolnak.

Egy kézre dolgoznak, egymás kezére adják.

1652. Egy dologból ketőt ne csinálj.

1653. Egy maga.

1654. Egy titok, kettő tanács, három széles adta világ.

1655. Néha egy is sok.

1656. Egyből többet is tanulj.
1657. A mi egyen megtörténik, máson is megeshetik.
1658. Egyet mondok, kettő lesz belőle.
1659. Egynek elesése, másnak felkelése.
1660. Ki egynek árt, sokakat fenyeget.
1661. A mi egynek sok, másnak kevés lehet.
1662. Egybeáll, mint a fővény.
1663. Egybegyültek a jó szültek.
1664. *Egyenlőség*: Sok jót szül az egyenlőség.
1665. *Egyesség*: Az egyesség a kicsit is nagyra emeli.
Sallustius: Concordia res parvae crescunt, discordia magnae dilabuntur.
1666. A polgárok egyessége legjobb köfala a városnak.
 Agesilaus kérdezte tétvén, mért nem véteti körül Spártát köfállal? ő az egyeslelkű polgárookra mutatván: „ezek — felélé — Spártának köfalai.”
Az olasz: Niun muro è tanto forte, quanto l'unita, e la concordia.
1667. A jó egyességért, csendes békeségért sokat elhallgat az ember.
A latin: Audi, vide, tace, si vis manere in pace.
1668. Egye-bugya.
 Össze-visza álló idomtalan, eseten.
1669. *Egyik* bűdös vaj, a másik kukacos szalonna, egybe illenek.
1670. eb, a másik kutya.
1671. dolmánszűr, a másik szűrdomlán.
1672. gubás, a másik subás,
1673. kanász, a másik kondás,
1674. *Egyik* kapsi, a másik hapsi,
1675. kökény, a másik galagonya.
1676. költő, a másik préda.
1677. részeg, a másik tántorog.
1678. tizenkilenc, a másik egy híján húsz
 Nem jobb egyik a másiknál; egyik olyan, mint a másik

1679. Egyik be-, a másik kifogta a lovat.
1680. Egyik dül, a másik fül.
1681. Egyik után ástózik a másik.
 Az az: ragadós a példa; legtöbb ember a teendőkre nem helyes önelhatározás után, hanem másoknak vak követéséből indíttaik.
1682. Egyik egyben, a másik másban különbözteti meg magát.
1683. Egyik észszel, másik kézzel keresi kenyerét.
 De dolgozni a jó kenyérért mindenkinek kell.
1684. Egyik munkálkodik, s a másik veszi hasznát.
1685. Egyik tehén a másikat nyalja.
1686. Egyik sir, a másik ri.
1687. Az egytermémészettek könnyen összebarátkoznak.
 (1474)
1688. Az együgyű ember ritkán megy bíró elibe.
1689. Könnyű az együgyűt rászedni. (854)
1690. Együtt cséplik a lúzát.
1691. Együtt húzzák az igát.
1692. Együtt járják { a búcsút.
 { a táncot.
1693. Együtt járnak kelnek.
1694. { sütik a fánkot.
1695. Együtt { szántják a földet.
1696. { szelik leves alá a kenyeret.
1697. { verik a hideg vasat.
1698. Együtt tették a tűzhez, együtt emészszék.
1699. Éhes: Kenyérhéj is mézes falat gyanánt esik éhes embernek.
 A német: Hunger macht hart Brod zu essen.
 Az olasz: L'asino che a fame, mangia d'ogni strame.
 A francia: A bon gout et faim, N'y'a mauvais pain.

1700. Ha éhes vagy, sokat ne papolj.

1701. Ha éhes vagy, ne válogass a lében.

1702. Az éhes embernek étel gyanánt esik az alvás.

1703. Az éhes farkasnak élesebb a körme.

1704. Nem kérdi az éhes has, hányat ütött az óra.

1705. Nem egyiránt énekel az éhező a jólakottal

1706. Éhező embernek nehéz a várakozás.

A német: Dem Hungrigen ist „harr“, ein hart Wort.

1707. Nem jó az éhező embernek sokat papolni.

A német: Dem Hungrigen ist nicht gut predigen.

1708. Éhkelhalás: Nagy nyavalya az éhkelhalás.

1709. Az éhség csak úgy veszi, a mint éri.

1710. Mindent kigondoltat emberrel az éhség.

A német: Hunger lehrt geigen.

1711. Az éhség jó ízt ad az ételnek.

A német: Der Hunger macht alle Speisen süß, nur sich selbst nicht.

1712. Jó fűszerszám az éhség.

A német: Hunger ist die beste Würze.

1713. Legjobb szakács az éhség.

A német: Hunger ist der beste Koch.

1714. { Éhség a farkast is kihajtja a bokorból.
{ Az éhség kihajtja a farkast a berekből.

A német: Hunger treibt den Wolf aus dem Walde.

1715. A keserű bahot is édessé teszi az éhség.

1716. Éj: Az éj mindennek ellensége.

A német: Die Nacht ist keines Menschen Freund.

1717. Ha éj nem volna, a napot nem szeretnék annyira.

1718. Éjjel jár, mint a bagoly.

1719. Éjjeli bátor.

Tréfás elnevezése a macskának.

1720. Éjszaki: Nem mindig-fü az éjszaki.

1721. Éjtszaka minden téhen fekete.

Ovidius: Nocte latent mendae.

As angel: John is as good as my lady in the dark.

A német: Nachts sind alle Thagen grau.

As olasz: Ogni cuffia è buona per la notte.

1722. Ekce-monca.

Össze hányt-vetett haszontalan holmi.

1723. *Eke*: Sok érdemes legény, hogy értéke szegény, fogja az eke szarvát.

1724. Nem tud az én ekémen szántani.

Az az: Nem tud eszem szerint eszelekedni, szándékomat eitalálni.

1725. Ekklézsiát követni.

Megesett személy bűnhődése, mely abban áll, hogy templomban a nép előtt földig fátolozva vétkeért könyörög.

1726. *Él*, mint a fa, nevedik, mint a barom.

1727. A ki jól él, királyt sem fél.

A német: Ehue Recht, fürue Riemand.

As olasz: Fa il dovere, e non temere.

A francia: Fais bien et laisse dieu le monde.

1728. Úgy él, mint hal a vízben.

1729. A ki sokáig él, sok veszély éri.

1730. A ki élni tud, az tud valamit.

1731. Ki az élni nem akarót megölteti, annyit tesz, mint azt megölni.

1732. Gondold meg, hogy ezután is élned kell.

1733. Úgy élnek egymással, mint a kutya meg a macska.

1734. Sokáig élt, halni meg nem tanult.

1735. Világon csak az élt soká, a ki jól élt.

Németül: Wer fromm gelebt, hat lange gelebt.

Plautus: Ut bene vivitur, dia vivitur.

1736. Éldegél, mint a Mike malaca a piacon.

Mike malaca oda-baza semmit sem kapván, a piacra szokott. Ott a kofák asztalait feldöntötte s úgy evett. De kijutott is ám neki sokszor a dorongokban.

1737. Elázott.

Megrészegedett.

1738. *Elbessél* egy óráig a kutya farkáról.

1739. *Elbízni*: Bíz el magadat, ha szégyent akarsz vallani.

A német: Hochmuth geht vor den Fall.

As angol: Pride goes before, and shame follows after.

1740. Úgy elbízta magát, hogy alig lehet vele gyalog beszélni.

1741. Ki elbízza magát, könnyen megszégyenedik. (1739)

1742. *Elbujt*, mint Vászón Pál.

Vászón Pál bujósdit játszván, azt fogadta társai előtt, hogy úgy elbúvik, hogy soha nem akadnak rá. Ezzel társait oda hagyván, a kútrovason leereszkedett, de lába elcsuszánván, belehalt a vízbe.

1743. *Elég* egy falon egy rés.

1744. Jobb az elég, mint a sok.

A német: Xluzviel ist nicht genug.

1745. Soha nem sok, a mi nem elég.

1746. {Torkig } elég.
 {Untig }

1747. Nyomorult az, kinek nem elég, a mie vagyon.

Elmésen az arab: Ki kívánságait kielégíthetni hiszi, ha azoknak birtokába jutand, miket ohajt, hasonló ahoz, ki tüzet szalmával akar oltani.

A talmud: Kinek egy forintja van, százat kíván; ki százal bír, ezrek után sovárog.

1748. Elég egy sütésben egy lángos.

1749. Elég egy malomba egy molnár.

1750. Nem kíván sokat, kinek elege van.

1751. Soha nincs elege, mint a koldusgyomornak.

1752. Az isten sem tehet eleget mindennek.

A latin: Ne Jupiter quidem omnibus placet.

A német: Wer's allen recht machen wollte, müßte früh aufstehn.

As angol: One cannot please every one.

As elass: Bisogna che si levi di buon ora, chi desidera piacere a tutti.

1753. Nehéz soknak eleget tenni.
 1754. Királynak, jobbágnak eleget tenni terhes munka.
 1755. *Elél* az ember, ha nem tovább is, legalább holtáig.
 1756. A ki másképp el nem tud élni, vagy barátta vagy katonává legyen.
 1757. *Éles*, mert Bécsben beretva a bátyja.
 1758. *Éles*, { mint a tatár kard.
 1759. { mint a török kés.
 1760. Ollyan *éles*, { mint a kés foka.
 1761. { mint a beretvafok.
 1762. Ne fend az élest.
 1763. *Elesik*: A ki el nem esett, nem szükség, hogy felkeljen.
 1764. *Élet* és halál közt lenni.
 1765. A halál halálnak barátja, az élet életnek.
 1766. Bújdosás az embernek élete.
 1767. Bizonytalan kocka az ember élete.
 1768. Futó szemmel tekint immár életére.
 1769. Markában hordozza életét.

A katonáról mondatik:

1770. Ki életét megvetheti, soha bölcsen nem élt.
 1771. Az éltet inkább szereti az öreg, mint a fiatal.
 1772. Az életrevaló ember még a köszikla tetején is élél.
 1773. Elevenjére hágtak. (717).
 1774. *Elfelejt*: A mit vissza nem hozhatsz, helyre nem állíthatsz, legjobb elfelejtened.
 1775. *Elfelejtette*, mint a tegnapi álmot.
 1776. Megesett dolognak legjobb orvossága az elfelejtés.
A német: Vergessen ist für Schaben gut.
A latin: Irreparabilem felix est oblivio rerum.

1777. { Az elfelejtésnek és nem-értésnek csak egy bérét
szabhatni;
{ Az elfelejtésnek és nem-tudásnak egy a fizetése.

1778. *Elfér* egyik a másik mellett.

1779. *Elhisz*: Mindent elhinni, s semmit sem hinni mind a
kettő gyarlóság.

1780. Hidd el magadat, { ha szégyent akarsz vallani. (1738)
{ ha veszni akarsz.

1781. *Elhoppozta* az esküdtetés előtt.
Megesett személyről mondatik.

1782. *Ellakott*, mint a dob.

1783. *Az ellenkező* dologban válik meg, ki mire való.

1784. *Ellenség*: Becsüld ellenségedet; ő mondja ki hibádat.

1785. A mosolygó ellenségedet kerüld.

A német: Man hüte sich vor solchen Tagen,
Die vorne lechen und hinten fraßen. (szintigy az
olasz).

1786. Ellenségemnek se kívánnám.

1787. Arany hidat csinálj futó ellenségnek. (szintigy a francia.)

1788. Maga után hajtja az ellenséget.

1789. Kicsiny ellenséget sem jó megvetni.

A török: Ha ellenséged csak akkora is, mint a hangya, ele-
fántok közé számítlád.

1790. A ki ellenségével cimborál, forrónt öntenek alája, ha
eszén nem jár.

1791. Nem tanácsos ellenséggel társopoharat inni.

1792. Mosolygó ellenségnél nincs ártalmasabb.

A német: Steuch lachende Feinde und trügelnde Freunde.

1793. *Elmászott*, mint a kajdi ködmön.

1794. Vén elme, fiatal erő veri meg a hadat.

1795. Az érettebb elme későbbben hisz.

Montagne: A fél tudós igen szűkrd véleményeiben, ki pedig fenebb lépett a tudományokban kételkedni kezd azon dolgokról, mikről az előt meg volt győződve.

1796. *Elment*, mint a tavali hó.

1797. *Elmetsz*: Ő is elmetszi, a hol meg nem sült.

1798. *Elmúlt*, mint a tavaszi hó.

1799. A mi elmúlt, arra ne vássek fogad.

1800. Elmúlt dolognak feljtés a vége. (1796)

1801. A mi volt, s elmúlt, talán ebre fordúlt, kalmár azt nem fontolja.

1802. { Mindég jobbaknak tartatnak az elmúlt esztendők.
 { Az elmúlt esztendők mindég jobbak.

Dicsérik az öregek a multakat, ócsárolják a jelent.

1803 *Elneret*: A ki hamar elneveli magát, nem messze van a bolondságtól.

1804. *Elő*: Munkának jó eleje, a dolognak veleje. (1877)

1805. Se eleje, se utólja.

1806. Az eleje mindennek édesebb, mint az utólja. (1877)

Ellenkezöleg a latin: Omne initium durum.

A német: Anfang ist ein gut Behagen,

Die East, die muß das Ende tragen.

1807. Jól meg kell elejét, végét a dolognak kötni.

1808. A ki előbb jön, előbb örül.

A latin: Prior tempore, prior jure.

E közmondás intésül van a hanyagoknak, hogy teendőikben késedelemsek ne legyenek, különben mások által megelőztetnek. Különösen a mint a világ állapotja jelenben van, a tolokodás minden életkörben oly nagy, hogy fáradhatlanul előre kell törekednünk, habogy mások által a pályáról letolatni s céljainktól elűtetni nem akarunk.

1809. Ki szüntelen előbbre nem törekszik, az hátra marad.

1810. Elöl víz, hátul tűz.

1811. Előre lásd, kivel legyen dolgod.

1812. Jobb előre félni, mint utoljára rettegni.

1813. A mi előre van, ahhoz leghamarább férhetni.

1814. Minden ember előre kívánczik, csak a fellajtár kíván hátra ülni.

1815. A mi előtted van, arra vigyáz.

1816. *Élődik*, mint Toldi Miklós csikója.

Nyomorog, eszik, hol mit kap.

1817. *Előmozdítás*: Szapora előmozdítása akármelly dolognak, megérdemel egy pár keztyűt.

1818. *Élő*: Az élet a holtak hágdossák.

Midőn az embert bikacsókkal egyengetik, az ember élő, a bikacsók pedig holtak maradványa. Ez a mondás igen kedves szavajárása volt *Plantas*nak: dum vivos hominēs mortui incursant boves.

1819. *Elpirult*, mint a piros pipacs.

1820. *Elpirulás*: Legszebb szín az elpirulás.

Mert a miut más közmondás tartja: a pirulás festéke a jó erkölcsnek.

1821. A föld is kiokádja gyomrából az elrejtett dolgokat.

1822. *Elsomfordálni*.

Az az: odább állani, a német „er ist schon fort“ból elcsavarított kiejtéssel képezve.

1823. Valamit eltagadni, annyit tesz, mint lopni.

1824. *Eltalálta*, mint Balázs pap a vecsernyét.

Erzsébet királynénak udvari papja, Balázs, Leleszi apát egyszer kelleténél többet öntvén a garatra, a vecsernye helyett a misét kezdé énekelni.

1825. *Eltalálta* a szárvá között a tölgyet.

1826. *Eltűnt*, { mint a szivárvány.

1827. { mint egy tündér.

1828. *Elugrotta*, mint a Perki tót leány a férjhez-menést.

Perken, Nyitra megyei faluban hallván egy tót leány, hogyha Sz. Iván napján este a tüzet átalugorja, a jövő farsangon minden bizonynyal urat kap; úgy ugrotta át, hogy agrása köz-

ben egy erős ifjával szembe ütközvén, a tűzbe esett és egész képét összeégette, miért is rútsága miatt férjhez többé soha sem mehetett.

1829. *Elvállik*, mint a szar a májtól.

1830. *Elver*: Ugy elverték, mint a lisztes zsákok.

1831. *Elveti* magát, mint juhász kutya a homokon.

1832. *Elvitte*, mint gólya a fiát.

1833. *Emelkedik*. Mint a szárnyaszegett lúd nem emelkedik.

1834. Ember emberrel jó.

Attól várhat viszonyos segedelmet.

A latin: Homo homini deus.

1835. Ember a lenben, de nem a kenderben.

1836. Minden ember ember, de nem minden ember emberséges ember.

1837. Hollóhozta semmiházi ember.

1838. Ember kell a gátra.

1839. Ember ő a gáton.

1840. Egy ember nem szám.

A latin: Unus vir, nullus vir.

A német: Ein Mann, kein Mann.

1841. Egy ember halála ki nem üti a világ fenekét.

1842. Ember a dologra, madár a szólásra termett.

A német: Der Mensch ist zur Arbeit, wie der Vogel zum Fliegen gemacht.

1843. Olcsó ott az ember, { a hol sokan vannak.

1844. { a hol nem ismerik.

1845. Ember szava, nem isten szava.

1846. A kicsiny ember sem szalmaszál.

Sőt, kicsiny a bors, döerős tartja egy másik példabeszéd.

1847. Olyan ember mint a falat kenyér.

Jó ember, ki senkinek nem vét.

1848. Ember bőréből fűzné bocskorát.

1849. Sokat él az ember, míg él.

1850. A rossz ember hamar megijed.

1851. Ember embertől, nyúl az eblől nem lehet bátorságos.

A latin: Homo homini lupus.

1852. Ha sok az ember, sok a halott is.

1853. Terem az ember, } mint a háti bőr.
 } mint a subagallér.

1854. Nincs oly szép ember, kiben valami gáncs nem volna.

A német: Es ist kein Mensch ohne ein Ader.

1855. Bászli ember.

1856. Ember légy a talpodon.

1857. A mi egy emberen történhetett, rajtam is megeshetik.

A latin: Homo sum, nihil humani a me alienum puto.

1858. Az embert hordozza a ló, éteti az ökör, ruhazza a juh, védelmezi a kutya, követi a majom, megeszi a pondró.

1859. Minden szereti a jó embert.

1860. Nem minden szemeten találsz illy embert.

1861. Embertől embernek mindég kell tartani. (1851)

1862. Emberül fog mindenhez.

1863. Emberül lát a dologhoz.

1864. Emberbélből kámolja a húrokat.

1865. *Emberhalál:* Most egy emberhalál nem igen nagy csorba a világon.

Ahoz az időköz képest tudniillik, midőn Káin megölte volt Ábelt, s így az akkori embereknek egyszerre egy negyedet ütötte agyon. (Dug).

1866. Emberhússal hájasodik.

Igen kegyetlen, embertelen.

1867. *Emberség* által senki sem sértetik meg.

1868. Kinél vékony az emberség, vastag az embertelenség.

1869. Nagyobb az emberség a kaposztás koncnál. (591)

1870. Minálunk is csak a sógorok singjére mérik az emberséget.

1871. Sűrűn vetik magvát az emberséges embernek, de vékonyan kél.

Juvenalis : Rari quippe sunt boni : vix sunt numero totidem,
quot Thebarum portae vel divitis ostia Nili.

1872. Csak mégis több velünk az emberszám.

A latin: Nos numerus sumus.

1873. Emészti, mint a fát a szű.

1874. *Eminens*, mint juhok közt a szamár.

1875. Emleget: Ott is emlegetik az embert, a hol szidják.

1876. Encsem-bencsem.

Sok haszontalan portéka.

1877. Ének: Jól kezdett ének nem nehéz kántornak.

A latin: Dimidium facti, qui bene coëpit, habet.

1878. Az új éneket örömet éneklük.

A német: Das Neue klingt, das Alte klappert

A francia: Tout nouveau, tout beau.

1879. Minden éneknek van nótája.

1880. Enged: Azon egyenlő ostobaság mindennek mindént,
mint senkinek semmit sem engedni.

1881. Jobb az enyém egy, mint a másé kettő.

1882. *Enyészik, mint a füst.*

1883. *Ene*: Nincs enője. *S* mint a galambnak.

1884. *Epe: Nincs epéje,* { mint a galambnak,
mint a verébnek,

1885. Több epéje, mint vére.

1886. *Eper*: Hires eperre { nem kell kosárral menni,
ne kosárral.

Mert bizonynyal megszédtek már mások.

1887. Epret szed más keblébe.

1888. Kiki maga keblébe szedi az epret.

Minden ember csak a maga hasznát nézi.

1889. Ér: Jól megtapogatták az erét, vér is jött belőle.

1890. Megtalálták az erét.

1891. } egy fapénzt.
 1892. } egy férges diót.
 1893. } egy hajító fát.
 1894. Nem ér } egy kopott rokkatalpot.
 1895. } egy lyukasogyorót.
 1896. } egy molyette kucsmát.

1897. *Ér*: Kit egyben rajta érnek, többet is reá gyanítanak.

1898. *Érdemlés* után fizet az isten.

1899. *Erdő*: Erdőre visz fát.

Felesleges, hasztalan munkát tesz.

A talmud: Megölt oroszlánt öl, örlött lisztet örlől, égő várost gyújtogat.

1900. Erdőt szánt s gyepet sem szánthat.

1901. Más erdejét szabadjába ne vágd.

1902. *Erdei* fülemile.

Tréfás elnevezése a farkasnak.

1903. *Eredet*: Gonosz eredetnek gonosz a vége.

Ellenkezőleg: jó kezdésnek jó hagyás a vége.

1904. Jó bornak, jó embernek eredetét ne keresd.

1905. Sok vizet meg kell utálnod, ha eredetét nézed.

1906. *Érez*: Hadd érezze, ha hallani nem akarja.

A német: Wer nicht hören will, muß fühlen.

1907. *Erkölc*s: Az erkölcs hamar barátságot szerez.

1908. A rossz erkölcs megvesztegeti a jó elmét is.

1909. Az erkölcs sokat szenved; de soha sem senyved.

1910. A szép köntöst inkább mocskolja a rossz erkölcs, mint a sár.

1911. Sok hijjával van a jó erkölcsnek ára.

1912. *Ernyő*: Fen az ernyő kas nélkül.

Bökő szó az olyanokra, kik hiábavaló cifrákra költvén, a legszükségesebbekben szűkölködnek.

1912. *Erő*, munka sokat győz.

1913. Sok erő szakad meg ezért.

1914. Fontonként fogy az erő, de lassanként jő vissza.

1915. Nem sokat ér az erő okosság nélkül.

A német: Stárte ohne Rath ist tobt.

1916. Még a maga kenyerére sem erőlködik.

Nem iparkodó, gyáva.

1917. *Erőltetés:* Minden erőltetés visszaélés.

1918. } mint a bika.

1919. } mint a csont.

1920. } mint a kőfal.

1921. } mint a medve.

1922. } mint az oroszlán.

1923. } mint az ökör.

1924. *Erős,* } mint az oláh ecet, melly az oláhban a balálos
vétket is előli.

1925. } mint az óriás.

1926. } mint a sörecet, kilenc itce egy főzet.

1927. } mint a szikla.

1928. } mint a szélvész.

1929. } mint az ülővas.

1930. Nincs olly erős, kinek társa nem válnék.

1931. Nincs olly erős, ki veszedelmét ne várhassa az erőtlentől is.

Ezen okos mondással intették N. Sándort a Szittyák, midőn ellenük hadat indítani akart.

1932. *Erőszak* az igazság nyakán.

1933. *Erőtlen* ember az, ki maga erejében bízik.

1934. } mint a beteg.

1935. } mint a bőréből kivetkező kigyó.

1936. } mint a gyermek.

1937. *Erőtlen,* } mint a hold-világ.

1938. } mint a nád-oszlop.

1939. } mint a tót kaszás.

1940. Erőtlen az erős csak a zsákba rázza.

1941. Erre közelebb, amarra hamarabb.

Sietvén a faluba egy futár, találkozott egy vén asszonnyal, kitől megkérdezte: merre érhetne leghamarább a bírósághoz? Az asszony két utat mutatott: erre — úgy monda — közelebb, de amarra hamarabb. A közelebb utat választván a futár, iszonyú nagy pocsétára akadt, melyben mennél tovább ment, annál inkább süllyedt. Csak most midőn a bajból kigúzelni is alig tudott, értette el voltaképen az öreg asszony mondását s igaznak is tapasztalta.

A latin: Saepe via brevior recta, quae flexa videtur.

A német: Ein guter Weg um ist kein Irrtum.

1942. Erszény: Jobb egy erszény mint két barát.

1943. Könnyű az erszény, ha üres.

1944. Legjobb uti társ a tele erszény.

1945. Ebszíjjal kötött az erszénye.

Igen fukar.

1946. Tele van erszénye pókhálóval.

1947. Maga erszénye mellett hazudni.

Dicsekedni avval, a mi nincs; különösen hogy valamit feleletle olcsón vásároltunk.

Németül: In seinen eigenen Beutel lügen.

1948. Kinck tele az erszénye, elég tudós az.

1949. Ka üres az erszényed, kerülöd a vendégséget.

1950. Kinek üres az erszénye, üres a szekrénye.

1951. Erszényemben vagyon.

Az az: pénzemben van.

1952. Lapos { gula } ütötte meg az erszényét.
 { menykő }

Az az: Üres az erszény, összelapult.

1953. Nyisd meg az erszényt, meglesz a mit kívánsz.

A francia: Qui a de l'argent, a des pirouettes.

1954. Erszényt fejö alakos.

1955. Érti mint a Venekei asszony a spárga főzést.

Ex zöld tetejét a spárgának lemetélte, gondolván, hogy éretlen s a tövét főzte meg.

1956. Ért hozzá, { mint Balázs Máté a tánchoz.
 { mint cigány a búza vetéshez.

1957. Érzékiség: Hol ez érzékiség nyertes, vesztes a nyugodalom.

1958. És az és, fűj a fűj.

1958. f. Esik, mint csatornán önt. nék.

1959. Örömeztöbb esik, a hol nedves.

1960. Neki esett, minl tót gyermek a törés szagatottnak.

1961. Ollyat esett, mint a zsák.

1962. Úgy esett, mint a vén ebnek a vaj alja.

1963. Ha hamar estél, hamar kelj fel.

1964. Esküszik, szabódik, { mint a répa.
 { mint a vörös hagyma.

1965. { A ki sokat esküszik, annál inkább nem hisznek neki.
 { A ki mesterségesen esküszik, mesterségesen hazudik.

Carbo, a római népnek valamin nagy esküvel és átkozódással fogadott, de a nép fogadásának hitelt nem adván, azt válaszolá: mi pedig esküszünk, hogy neked nem hiszünk.

1966. Eső előtt kell a köpönyegről gondoskodni.

1967. Eső tavaszkor mind annyi arany csep.

A latin: Aprilis hominibus, Majus jumentis pluít.

1968. Nem mindenkor fog az eső esni.

1969. Eső után szép idő szokott lenni.

1970. Ki az esőt kerüli, sokszor vízbe esik.

Sokszor kis bajt elkerülni akarván, nagy bajba esik az ember.

A latin: Incidit in scyllam, qui vult vitare charybdin.

A német: Aus dem Regen in die Traufe; aus dem Staube ins Feuer kommen.

1971. Adál uram esőt, nincs köszönet benne.

Akkor mondják azt, mikor istentől esőt kérnek, azomban jégeső jő és elveri a vetéseket.

1972. Este van a faluban; farkas lakik a bokorban.

A német: Tace! Die Sauerei lauern. vagy

Nicht gegeben! es sind Schindeln auf dem Dache.

1973. Tök is este virágzik.

A német: Abends pußt sich des Ruhbirten Frau.

1974. Te nem tudod, estig mi talál.

A német: Wer weiß, was der Abend bringt.

1975. Ész, fegyver és érték.

Ez a három érték,

Mindent végbe vihetnek.

1976. Az ész nagyobb az erőnél.

A német: Der Kopf ist stärker denn die Hande.

1977. Első boldogság a jó ész.

1978. Jobban ész mint a kéz kötözi meg az oroszánt.

1979. Csak háltni jár bele az ész, egész nap kódorog.

Nincs helyén az esze, bolond. Így a következők is.

1980. Négy pusztá vármegyében nincs nagyobb ész.

1981. Törött fejéből kiugrott az ész.

1982. Keveset adnak az észből egy pénzen.

1983. Észből pénzből áll a kereskedés.

1984. Egy mákszemnyi esze nincs.

1985. Egy morzsa esze nincs.

1986. Több esze van egy cserebogárnak.

Franciaul: Étourdi comme un hanneton.

1987. Alánőtt az esze, mint az ökör farka.

1988. Megtúrósodott az esze.

1989. { Könyökébe } szállott az esze.

1990. { Szárába } szállott az esze.

1991. Lapockája alá szorúlt az esze.

1992. Fél tehenet sem ér az esze.

1993. Még két holnapig kellett volna anyjában maradnia, talán jobban megért volna az esze.

1994. Fogytán van az esze, mint az ecetes bor.
 1995. Nyúlfark az esze.
 1996. Nem talál utjára az esze.
 1997. Sületlen malé az esze.
 1998. Kifutott esze velőstül.
 1999. Kiparállott az esze.
 2000. Betegsége után esze, haja elment.
 2001. Kificamodott az esze.
 2002. Esze kerekei elkoptak.
 2003. Nincs annak esze, kit a leláncolt medve megkap.
 2004. Nincs esze, mint a lónak.
 2005. Kása az esze.
 2006. Hosszu a haja, rövid az esze.
 2007. Bujdosik
 2008. Elment
 2009. Elesett
 2010. Futkos
 2011. Kotlik
 2012. Megbotlott
 2013. Megkócsagosodott
 2014. Hagymázba van az esze.
 2015. Anyja hasában sem volt esze.
 2016. Szélmalommal vetekedik az esze.
 A francia: Avoir du vif argent dans la tête.
 A német: Einen Sporn zu viel im Kopfe haben.
 2017. Zsiros zacskóban van az esze.
 Ezt egy régi verselő következő versekbe foglalta:
 Péter bácsi a szakállát fél vállra vetette,
 A mi kis esze volt zacskóba kötötte,
 A zacskó zsiros volt, a kutya megette,
 Már most Péter bácsinak oda az esze.
2018. Kinek esze nincs, nagy marhája nincs.

2019. Suhai malom az esze.

A Suhai száraz malomban a lovak valamitől megijedvén, ijedtükben úgy kezdtek rohanni, hogy az egész malmot szinte össztörtölték. A bentlévő molnár a hirtelen támadt iszonyú zenebonának okát nem tudván, nagy lármával kiszökik a malmából és tele torokból kiáltja, hogy a kerekek megbolondultak.

2020. Tűz az esze, mint a Bari cigány lovának.**2021. Minden hijjával van, ki esze hijján van.**

Egy rabbi: Ha ész hijján vagy, mit szereztél; ha eszed van, minek vagy hijjával?

2022. Kinek esze van, hamar észre veszi magát.**2023. Megtébolyodott esze, útjára nem talál.****2024. Szép a kinek esze van, de még szebb a kinek nincs: nem vesződik vele.**

A latin: In nihil sapiendo jucundissima vita.

2025. Jobb ha embernek esze van, mert tud vele élni.**2026. Esze nélkül van, mint Mucak lova.**

Mucak lovának esztelensége abban állott, hogy szüntelen keringett, ha szabadon volt. De hogy aztán főkörtörre vették, elsöben ugyan meggondolta magát; de ehhez is hozzá szokott és ismét keringett. Midőn végtére befogták, akkor észére jöni, látszott, de nem sokára ismét keringett.

2027 Kinek esze nincs, aranyon se fordíthat valamit.**2028. Akkor jó meg az eszed, mikor kemencén vásár lesz.****2028. h. Neked is volt valaha eszed.****2029. Bolondság fért az-eszéhez.****2030. Isten hozzád édes eszem.**

Borozónak szája járása, mikor már kótyogosodni kezd.

2031. Áltáleszt az eszén.**2032. Túl van immár eszén.****2033. Csak néha van eszén.****2034. Mindent kölcsön adhat eszén kívül.****2035. Nem hihet eszének, ha kérdezi is.**

2036. Nem tudja eszének hasznát venni.

2037. Hat pénteken se jöhet eszére.

2038. Nem hordozza tarisznyában az esztét.

Szemes, vigyázó ember.

2039. Kit az isten meg akar verni, esztét veszi el.

A német: Wenn Gott einen strafen will, thut er ihm die Augen zu.

2040. Mikor szükséges, elő tudja venni esztét.

2041. Hogy el ne lopják, szekrénybe zárta esztét.

2042. Szűr újjában tartja az esztét.

2043. Interesse adta az esztét, tőkepénzével oda lett.

2044. Elszalasztotta esztét.

2045. Legelni küldte az esztét.

2046. {Árendába } adta az esztét.

2047. {Hitelbe }

A francia: Avoir des chambres à louer dans sa tête.

2048. Esztétől tanácsot nem kérhet.

2049. Búcsút vett esztétől.

2050. Megmentették az esztétől.

2051. {Hat bolond } föl nem érhet esztével.

2052. {Tizenkét ökör }

2053. Nem bír az esztével.

2054. Nem tud esztével számot vetni.

2055. Jobb észre vigyázni, mint lábra.

2056. Még most veszi észre hányat ütött az óra.

2057. Észszel indulj, okkal járj.

2058. Észszel hozzá, fiam, ha erőd nem bírja.

2059. Többet észszel, mint erővel.

Schiller mondása: Rohan az erő ész nélkül, soha semmi épet nem szül.

Horatius: Vis consilii experts mole ruit sua.

2060. Venne egy pénzen észt, de nem kaphat.

2061. Kár hogy észt nem árulnak a vásárban.

2062. Ha a patikában árulnák, ott is venne észt.

2063. Nem minden föld termi az észt.

2064. Ígyuk le eszünket.

2065. Eszeveszett vármegyének bolond az ispánja.

Egy helység számára vízi puskát csináltatott a vármegye. De minthogy aztán soká tűz nem támadt, úgy megrozsdásodott, hogy később hirtelen tűz kitörvén, a vízi puskának semmi hasznát venni nem lehetett. A veszedelem után a helység elei a dolgot a vice-ispányuk bejelentvén, ez azt javasolta, hogy máskor a tűz előtt három nappal mindég a vízi puskát meg kell próbálni. Haza térvén a helység elei, midőn a javaslatot foganatba venni akarnák, a parancs ostobaságát átlátták, s akkor mondták: eszeveszett vármegyének bolond az ispánja,

2066. *Eszik*: Nem azért él ember, hogy csak egyék.

2067. Ne egyél benne, megfiadzol tőle.

2068. Ehetnék, mint a farkas.

2069. Legjobb akkor enni, mikor éhezik az ember.

2070. Ha sokat akarsz enni, keveset egyél.

A német: Je weniger man ißt, je länger ißt man.

2071. Többet ölt meg a rendetlen eszem-iszom, mint a kard. (904)

Jelesen mondja a *chinai* példabeszéd: Minden ember elsiápad a méreg szó hallattára, pedig tíz ezer ember közül alig hal meg egy méreg által, míg ezersen vesznek el mértékletlenség következtében: mégis az egész világ mértékletlenségnek adja magát.

A spanyol: Da hambre a nadie vi morir, de mucho comer a cien mil (soha sem láttam senkit éhen halni, de száz ezreket, kik sok evéstől haltak.)

2072. Eszem-iszom ember.

2073. Eszem-iszom törzsükből származtak elei,

2074. Ugy eszik, mintha soha jól nem lakott volna.

2075. Olly szorgalmasan eszik, mintha aranyat kívánna termeszteni belőle.

2076. Ki kelleltinél többet eszik, nem táplálja magát.

2077. Mikor akar, eszik a gazdag; a szegény, mikor vagyon.

2078. Ette haszna, aludta bére.

2079. Egyszer evett cifrán, megbánta egy hétig.

2080. Nem evett egyest hasával.

2081. *Eszköz.* Nincs olly hitvány eszköz, mellynek hasznát ne lehetne venni.

2082. *Esztendő:* { Sok darab kenyeret kíván egy esztendő.
 { Sok költséget kíván egy esztendő.

A német: Hausvater sei nicht faul;

Das Jahr hat gar ein großes Maul.

A latin: Anni magnum os.

A francia: Il faut bien tirer la courroie pour aller jusqu'au bout de l'an.

2083. Sok nap van egy esztendőben.

2084. Sok kell egy esztendőre.

2085. *Esztelen:* Néha az esztelen többre mehet az eszesnél.

Ismeretes Gellert meséje a gazdag atyáról, ki halálán lévén, egész vagyonát okosabbik fiának hagyományozta, az oktalannak pedig semmit sem hagyott, mert — azt mondá végrendeletében — ez pénz nélkül is elboldogul a világon ostobasága által.

2086. Csak egy híjjával van az esztelen.

2087. Az eszteleneknek bú járásuk szerencsétlenség uti társuk. (842).

2088. Az esztelennek könnyü szeget ütni fejébe.

2089. *Esztelenség:* Erőt vett rajta az esztelenség.

2090. *Étel,* ital, álom, { szükséges ez a három.
 { nem pusztá szokás.

2091. Uraknak való a drága étel.

2092. Legjobb ízű a panaszos étel.

2093. A szolgának panaszos étele legjobb ízű.

2094. Egészséges s a beteg nem egy ételt szeretnek.

2095. A panaszos ételtől { kövéredik a koca is.
csak a koca hízik.

2096. Éva: Ritka Éva Ádám nélkül.

2097. Még akkor Éva is menyasszony volt.

2098. Ez ám, a mi.

2099. Ezüst: A szárnyatlan ezüst szenteket elszárnyaltat.

Macedói Fülöp jelmondása volt: Nincs oly erős kőfal, mellyen arannyal terhelt számár át ne rontana.

F.

2100. Fa: Egy fa nem erdő.

2101. Ha a fa elszárad, nem nyersül az meg.

2102. Egy fa sem tetszik senkinek, hogy reá akadjon

A német: Es mußte ein schöner Baum sein, an den Einem
geklüffte zu hängen.

2103. Jó fa jó gyümölcsöt terem.

2104. A száraz fa mellett a nyers is elég.

2105. Nincs oly magas fa, melyre föl nem kapaszkodhatni.

2106. Ha vastag a fa { hasítsd meg.
meg kell bárdolni.

Diogeneshez egy nemes görög elhozta fiát, hogy azt iszonyu goromba viseletétől elszoktassa. Diogenes a dolgot könnyűnek találta s azt mondá: ha goromba, van a fa meg kell bárdolni. Elfogta aztán a gyereket atyjához s azt kegyet-

lenül megpáholta. Erre visszaadta atyjának azon utasítással, hogy ha ismét gorombáskodik, hozza el ő hozzá. A gyermek megjavult.

2107. A tűz mellett minden fa elég.

2108. Jobb fa, jobb gyümölcsöt hoz.

2109. Nagy fa nagy gyökér.

2110. Fa garas.

Hasztalan dolog.

2111. Fa Jankó.

Otroma bonfordi, ki épen ott nem tudja elő venni esztét, hol legszükségesebb.

Németül: Zölpef.

2112. Fa koha. (2110)

2113. Bátrabb fa kannából inni, mint arany pohárból.

2114. Ott hagyták a fa képnél.

2115. Megültették vele a fa lovat.

Egy tolvajt a fa ló megülésére kárhoztatták a bírák. Sokan szemlélgették a falovas katonát, de meguntán a hitványt, mindnyájan baza mentek, kivéven egyet, ki amazoknak elmentük után is ott maradt s a lovasra úgy nézett, mintha szemének minden erejét abban akarván elvesztegetni. Erre megharagudván a tolvaj, terejes szavakkal megintette az ácsorgót, hogy ő is a többi után takarodjék el. De ennek merészségét csodálván az ácsorgó, rárivalt; ha nem akarsz hogy nézzelek, mért nem nyargalsz más utcára lovadon?

2116. Fa pénzzel várat nem építhetni.

2117. A kemény fába úgy verd az éket, hogy szemedbe ne pattanjon.

2118. Nehéz fába vágta a fejszét.

Néhéz dologba fogott.

2119. A melly fából horog akar lenni, idején meggörbül.

2120. Nehéz agg fából gúzszt tekerni.

Nehéz az öreg embert megszokott kerékvágásából kikapartatni és újításokra bírni.

A német: Alte Bäume sind schwer zu biegen.

2121. A görbe fához a héjja legeggyenesebben hozzá áll.
2122. Akkor jó a berkenye s a naspolya, mikor megfől a fája alatt.
2123. A fák miatt az erdőt se látja.
2124. A nagy fák soká nőnek, de hamar eldőlnék.
2125. A melly fák csak levelet hoznak, nem gyümölcsöt, nincsen bélük.
2126. Sokat egy fán ne nyess.
2127. Ezek is azon fának ágai.
2128. A jó fának ága idején virágzik.
2129. A jó fának is van férges gyümölcse.
2130. { Nehéz az élő fának ledönttét várni. (2614)
 { Nehéz a nyers fának száradtát várni.
 Az az: nehéz a hosszú reménység.
 A *talmud*: Míg a kövér megsoványodik, a sovány elhal.
2131. Rossz fának több levele, mint gyümölcse.
2132. Sok kemény fának lágy a gyümölcse.
2133. Vad fának vad a gyümölcse.
2134. Körmetlen lévén, nagy fára ne hágj.
 Ne vállalkozál erőd, tehetséged felett.
2135. Fől ne menj a fára, s nem esel le.
2136. Fáról szakadt ember.
 A *latin*: Ex quercubus et saxis prognatus.
 A *német*: Man weiß nicht wer seine Enten oder Gänse sind.
2137. Nem kell azt a fát rázni, melly magától is hullat.
2138. Nagy fát mozgat, nehezen bír vele.
 Nagy vállalatba fogott, nehezen fogja kivihetni.
2139. Ne vágj több fát, sem mint birod.
2140. Kemény fát kemény ékkel hasítják.
 Az az: Nyakas, megátalkodott emberekkel keményen kell bánni.

A latin: Clavus clavo rejiciendus est.

A német: Auf einen groben Nock gehört ein grober Reil.

A francia: A vilain vilain et demi.

As olasz: A carne di lupo zanne di cane.

2141. Maga alatt vágja a fát.

Másnak ártani akar, és magát ejti bajba.

2142. Fát vághatnak a hátán.

2143. A fát gyümölcséről, az embert erkölcséről könnyen megismerheted.

As angol: A tree is known by its fruit.

2144. A fát sem vágják le egy vágással.

A kínai: Ha első csapásra nem esik, meg ne állj a másikonál.

2145. Nehéz az agg fát gyökerestül kirántani.

2146. { A ledőlt fát még a gyermek is kopácsolja.
{ A ledőlt fának fejét a gyermek is ráncigálja.

Az az; Ha kit balsors lesújtott, abba minden ember kapcskodik, s a szerencsétlenségbe esett nagy emberen még az utzasaprők is packáznak.

A latin: Arbore dejecta quivis ligna colligit.

A német: Siegt der Baum, so klaubt jederman Holz.

2147. Rossz fát tett a tűzre.

Csint tett.

2148. Vad fától nem lehet jó gyümölcsöt várni.

2149. Faj: A jó faj idején kimutatja magát.

2150. Fajra jár az ész is.

2151. A jó faj nem hagyja el fáját.

2152. Fáj: A kinek hol fáj, ott tapogatja.

2153. Fájós: Ráakadtak a fájósára.

Eltalálták a bibéjét.

2154. Fáklya: Midőn legszebben ég a fáklya, leginkább fogy akkor.

2155. Fakó: Többet költ fakóra, mint érdemli fara.

2156. { A fakó is von, de a fakót is vonják.
 { Fakót is vonják, de a fakó is vonja.
2157. *Fal*: Négy fal, négy szem közt sok történik.
2158. Dülő falhoz ne támaszkodjál.
2159. Akár falnak mondd, akár nekem.
 Titokban marad, soha ki nem mondom.
2160. *Falat*: Sok jó ízű falatot evett, míg annyira meghízott.
2161. *Falu* nem város.
2162. Több a falu, mint a város.
2163. Nem falu, hogy feldúlják.
2164. Ritka falu, mellyben k.....a nincsen.
2165. Falu fejében kardot fogni nem mindenkor tanácsos.
2166. Falu nyele.
 Az alföldi csikós úgy nevezi a falu toronyát.
2167. Oda vagyunk falustul.
2168. A vén falusi mester is végre kikotlik a tanításból.
2169. *Fánton* fánttal fizetnek.
A latin: Malo nodo, malus quaerendus, cunens.
A német: Auf einen groben Klotz gehört ein grober Keil.
2170. *Fara* fáj, fejét nem bírja.
2171. Bothól kötötték fara koszoruját.
2172. Farából fejébe verték az észet.
2173. Jól szegtek a farából.
2174. Megtörték farán a mogyorót.
2175. Megadták farának az övét.
2176. Úgy farára sült, hogy a Duna sem mossa le róla.
2177. Új nadrágot szabtak farára.
2178. Ugy farára száradt, hogy a Melak kutya se nyálja le róla.
2179. Megalapították farát.
2180. Faolajjal gyógyították farát.

2181. Hasra ültették, s farát egyengették.
 2182. Megingatták a farát.
 2183. Megrakták a farát.
 2184. Megijesztették hegyke farát.
 2185. Fasindellel fődözték be farát.
 2186. Meghamuzták farát égetlen hamuval.
 2187. Farba rugták.
 Kiadtak rajta.
 2188. Békével szenvedí a farbarugást is.
 2189. *Fáradt*, mint habok közt a hajó.
 2190. Fáradt embernek édes méz az álma.
 2191. Fáradt embert könnyü haragra indítani.
 2192. Fáradt ló is elébb jár farkánál.
 2193. Fáradt lónak farka is nehéz.
 2194. *Farag*: A ki sokat farag, sok forgácsot ejt.
 2194. *i. Fáré*. Sok fárén járt.
 Sokan ment keresztül, sokat tapasztalt.
 2195. *Fark*: Oda mind farka, mint füle.
 2196. Farkát csóválja, mint a róka.
 2197. Farkával az eb is parancsol.
 2198. *A farkas* ha koplal is, még sem cserélne a kalmár ehével.
 As angol: A poor freedom is better than a rich slavery.
 2199. Csak akkor nem eszi meg a farkas a bárányt, midőn el nem éri.
 2200. Szaladj farkas inadban az igazság.
 2201. Úgy szereti a farkas a bárányt, hogy szeretetből megeszi.
 A német: Wer Liebe frist der Wolf das Schaf.
 A olasz: Il corbo piange la pecora, e poi la mangia.
 2202. A farkas, ritkán eszik sült húst.
 2203. Lehányja szőrét a farkas, de bőréhez igen hozzá szokott.

2204. Sok bárányt visz el addig a farkas, míg vérembe kerül.

2205. A farkas szőrét, nem akaratját változtaja.

Az az: Kinek vérében a gonoszság, ritkán válik abból jó.

A német: Der Fuchs ändert den Balg
Und bleibt ein Schalk;
Der Wolf ändert das Haar
Und bleibt wie er war.

A latin: Lupus pilum mutat non mentem.

A francia: Le loup mourra dans sa peau.

2206. Nem jó a farkas fiát magnak tartani.

2207. A farkas mennél vénebb, annál maróbb.

2208. Az olvasott juhok is megeszi a farkas.

A latin: Non curat numerum lupus.

A francia: Brebis comptées, le loup les mange.

2209. Nem él a farkas pénzzel.

2210. Farkas is bárányok kövérét szereti.

2211. Gyakorta a farkas is jühőrbe öltözik.

2212. Kemény télnek kell akkor lenni, mikor egyik farkas a másikat megeszi.

A német: Es muß ein harter Winter sein, wo ein Wolf den andern frisst.

A latin: Lupus lupum non est.

A francia: Les loups ne se mangent pas.

2213. A farkas szájából ritkán esik ki nyálazatlan a malac.

2214. Báránynyal a farkas soha meg nem békélhet.

2215. Farkasnak $\left. \begin{array}{l} \text{aklot} \\ \text{berket} \\ \text{erdőt} \end{array} \right\}$ mutatni.

Okosabbat oktatni.

A latin: Delphinum natare, aquilam volare doces.

A német: Den Hühnern die Schwänze aufbinden.

2216. Farkasnak mondják: Pater noster, azt feleli: bárányláb.

A német: Samm! Samm! ist des Wolfes Besperglode

2217. Farkasnak farkas a fia.

2218. Farkasnak soha sem lesz bárány fia.

2219. Bakonyi rőfűgés, farkasnak rettegetés.

2220. Nehéz a farkasnak magvát szakasztani.

2221. Ki a farkasok közt segyvertelenül jár, elvész.

2222. Hamar elűnyja az, ki farkason akar szántani.

2223. Nehéz vén farkason szántani.

2224. A ki farkassal él, vele együtt ordít. (475)

A német: Wer unter den Wölfen ist, muß mit den Wölfen heulen.

2225. Nem könnyen ejted meg a vén farkast.

2226. Nehéz a farkast a báránynyal összebékíteni.

2227. Farkast emlegetnek, kert alatt kullog.

A latin: Lupus in fabula,

A német: Wenn man den Wolf nennt,
So kommt er gerennt.

A francia: Quand on parle du loup, on en voit la queue.

As angol: Talk of the devil, and his imp appears.

2228. A farkast aklodba ne zárd.

2229. Farkast birkásnak állítani

A latin: Agnitis lactibus alligere canem.

A német: Den Boß zum Gärtner machen.

2230. Farkasfog is végre aranyat színt.

2231. Farkasfogra kelt.

Örökre elveszett.

2232. Farkaségére ment.

2233. Farkaskaszára vetette.

Veszendőbe adta.

2234. Farkaskaszával gyűjti a kincset.

Ragadozással, rablással gazdagodik.

2235. Farkaskomaság igazi sógorsággá vált.

2236. Ennek csak farkasmarta kell.

Alávaló hitványságról mondatik.

2237. Farkasnevetés: Ez csak farkasnevetés.

Erőltetett, kelletlen nevetés, mikor közelebb vagyunk a sírúshoz, mint a nevetéshez, de jó szájizt kell mutatnunk a keserühez.

2237. j. *Farkas szemet nézni.*

Egymásnak merőn szembe nézni.

2238. *Farol*: Nem farol, mint a szán.

2239. *Farsang* farkán csúszik a faszán.

2240. Koros, szegény leánynak mindég rövid a farsang.

2240. k. Farsangon kívül is esik leányvásár.

2241. *Fátyollal* törlik a sebet.

2242. *A fattyu* ágak mély gyököt nem vernek.

2243. *Fazék*: Nosza rajta kis fazék, ugyan felrottyantál.

2244. Kicsiny fazék hamar felforr.

Kicsi ember hamar megharagszik.

A német: Kleine Töpfe kochen leicht über.

2245. Törött fazék tovább tart. (2253)

A francia: Pot fêlé dure long tenu.

2246. Az új fazék, mi szagot magához veszzen először, megtartja azt utolsó cserepeig.

Milyen erkölcsöt veszzen valaki gyermek korában kitör belőle öreg korára is.

A latin: Quod nova testa capit, conveterata sapit.

A német: Was zuerst in den Pfafen kommt, darnach schmeckt er allweg.

2247. Feldőlt a tele fazék.

2248. Kiki maga fazeka mellé szítja a tüzet.

Kiki maga javát keresi, csak maga hasznát nézi.

A latin: Amor incipit ab ego.

2249. A fazekak is hamar összezőrdülnek, de hamar megbékélnek.

2250. Mindenütt találatnak töredezett fazekak.

A német: In allen Enden findet man zerbrochene Töpfe.

2251. Fazekat kongásán, az ökröt vonásán válogatjuk vásárban.

2252. Ha magad döntötted el a fazekal, ne kend másra annak zsírfát.

2253. Törött fazékkal óva bánunk.

2254. Fazekas korongról, varga kaptáról beszél.

2255. Ritkán tiszta a fazekas, noha mindég mossa kezeit.

2256. Itt van mind fazekastul.

2257. *Fázik*, mint az eb.

2258. Nem fázik, noha reszket.

2259. Úgy fázik, hogy foga is vacog belé.

2260. *Fecske*: Egy fecske nem } tesz tavaszt.
 } szerez nyárt.

As olasz: Una noce sola non suona in un sacco.

A német: Eine Schwalbe macht keinen Frühling.

2261. Elment a fecske, itt maradt a tűzog.

2262. Sok fecske ősznek jele.

2263. Nem jó fecskének a verébbel pörlekedni, a fecske elrepül, a veréb megmarad.

2264. *Fedelem*, kebelem nem kigyónak való.

2265. *Fegyver*: Egyik fegyver tartóztatja a másikat hüvelyében. (621)

A német: Ein Schwert erhält das andre in der Scheide.

2266. Nem fogja a fegyver.

2266. 1. Kinek más fegyvere van a kezében, nem hány szemetet ellensége szemébe.

2267. } mint a galamb.

2268. } mint a hó.

2269. } mint a lilium.

2270. *Fehér*, } mint a méz.

2271. } mint a patyolat.

2272. } mint az alabastrom.

2273. } mint Svatopluknak lova.

2274. Fehér a ház, fekete a kenyér.

A német: In goldenen Häusern hölzern Leben.

2275. Leghamarább piszkosodik a fehér.

2276. Fehérről a kérdés, feketéről felel.

2277. Nehéz a fehérből a mocskot kivenni.

2278. Fej: A ki keményen fej, vért ereszt

2279. Fej: Feje nélkül jár.

2280. Már benőtt a feje lágya.

A német: Er hat die Kinderschuhe schon zerissen.

2281. Mákos a feje.

2282. Fél tanács a feje.

2283. Nagy a feje, mint a Beledi ebnek

2284. Nagy a feje, de kicsiny veleje.

2285. Száraz vám a feje.

2286. Kemény a feje bőre.

2287. Nehezebb feje, mint fara.

2288. Senki feje úgy nem illik az ember nyakához, mint a magáé.

2289. Korpával tele a feje.

2290. Vas a feje, hogy azt meri cselekedni.

2291. Feje már nem szédeleg, meggyógyította a hóhér.

2292. Ugyan füstölög a feje belé.

2293. { Forgó széllel tele a feje.
 { Széllel béllett a feje.

A francia: Avoir du vif argent dans la tête.

A német: Einen Sporn zu viel im Kopfe haben.

2294. Kinek reggel fáj a feje, jele, hogy a múlt este nem tartott jó mértéket.

2295. Nyírpóznával van megpóznázva feje.

Ősz, fehér, mint a nyírfa héjja.

2296. Torkig tanúlt, de fejébe semmi sem ment.

2297. Zsellért fogadott a fejébe.

A francia: Avoir un quartier de lune dans la tête.

2298. Csupa csiriz a fejében.

2299. Az ő fejéből főtt az ki.

2300. Nem a te fejedből sült ki az.

[gítségül.]

Nem a te eszed szüleménye; másnak elméjét vetted se-

2301. Fejedre ne szólj.

2302. Mást fejedre ne taníts.

2303. Fejéhez szólnak.

Halállal fenyegetik.

2304. Egy süveg alatt nehezen egyeznek két fejek.

Olly asszonyoknak mondatik, kik férjeik akaratját számba nem véve uralkodni akarnak a háznál.

2305. Akár miben vétenek a fejek, a lábak adják meg az árárt.

A német: Wenn die großen Herren raufen, müssen die Bauern die Haare dazu hergeben.

2306. Vágták a nyírt fejeket, mint a nyers tőköt.

2307. Nem káptalan a fejem.

Nem tudhatok mindent.

2308. Nem verem falba a fejemet érte.

2309. Fejénél kezd a hal bűdösödni. (2568)

A latin: A capite foetet piscis.

2310. Ugyan fejére mondották ám a birák.

2311. Fejére tanította, mint bojtárját Guba.

Sokat lopott Guba bojtárjával együtt, ki is a mesterségét úgy megtanulta, hogy felkapván ő is a gulyásságra, Gubának minden marháit ellopta.

2312. Magad fejére sulykot ne csinálj.

2313. Fejére parancsoltak.

2314. Maga fejére hányja a földet.

2315. Megmosták a fejét szappan nélkül.

2316. Feltette fejét, nem hajol.

Az az: Megkötötte a magát.

2317. Fenhordja fejét, mint a kutya, kinek a tejes fazekon ütötték meg orrát.

2318. Keress bár magadnak fejet, nekem az enyim is jó.

2319. Nem arra való, hogy posztóba varrják a fejét.

Az az: nem sokat ér az esze, szalma van a fejében.

2320. Méltó volna, hogy besindeleznék a fejét.

Esztelen fecsegőkről szokták mondani.

2321. Úgy lecsapták a fejét, mint a káposztát.

2322. { Ne borulj lábához, ha fejével, szólhatsz.

{ Inkább beszélek a fejével, mintsem a lábával.

A német. Es ist besser zum Schind, als zum Schindeln.

A francia: Il faut s'adresser à dieu plutôt qu'à ses saints.

2323. Méltó volna hogy száz rétű pálcába varrnák fejét.

2324. Tökkel ütötték a fejét.

Ostoba, nincs esze.

A német: Er hat ein Brett vor dem Kopf.

A latin: Cucurbitum caput.

2325. Lába eleibe tették a fejét.

2326. Nem jó embernek fejével játszani.

2327. Fejesnek kell lenni annak is, kit felakasztanak.

2328. Egy fejjel rövidebbre szabták.

Az az: Lenyakzták.

2329. Két fejre egy kalap.

2330. *Fejkötő:* Lévai fejkötő.

az az: Pofleves, pofoncsapás. Onnan mondatik, hogy a Lévai kofák hajdan, ha összevesztek, kemény fejkötőiket fejkőről lerántván, azokkal verték föbe egymást.

2331. *Fejsze:* Minden Fejszének akad nyele.

2332. Veszett fejszének még a nyele is jó.

2333. Veszett fejszének nyele fordult

A nagy kárból valami kevés került vissza.

2334. *Fejt:* Fejtsd fel a mit ebül varrtál.

2335. *Fék:* Hol a féket megkapják, a lovat is ott szokták keresni.

2336. } mint a cigány.
 2337. } mint az éjfél.
 2338. } mint a kémény.
 2339. } mint a kulimáz.
 2340. } mint a katlan.
 2341. } mint a korom.
 2342. } mint az ördög.
 2343. } mint a szerecsen.

Fekete,

2344. A fekete képnek fekete a füstéke.

2345. Nem mondja az a feketét fehérnek.

Igazmondó ember.

2346. Megtudja már a feketét a fehértől választani.

2347. *Fekszik*: Mindég fekszik, mint a kigyó.2348. *Fél*, mint Samu a nadrágjától.

Samu nevű együgyű irhás nadrágot csináltatott magának. Midőn egyszer az uton nagyon megázott s elfáradt, bement egy közel lévő erdőbe pihenni. Míg ott jószűn aludt, addig az irha megszáradt, s mikor megindult zörögni kezdett. Samu a zörgést valami utána iramló vad csörtetésének gondolván, szaladásra vette a dolgot. De minél jobban futott, annál jobban suhogott az irha, annál nagyobb volt a félelme. Alig volt lélek benne, midőn a faluba ért, hol történetét elbeszélvén, jószűt nevettek a bohóságon, mely az ótától fogva példabeszéddé vált.

2349. } mint a béka a dértől.
 2350. } mint cigány a korbáctól.
 2351. } mint cigány a Sz. Mihálytól. (1073)
 2352. } mint eb a bottól.
 2353. } mint egér a macskától.
 2354. } mint farkastól a bárány.
 2355. } mint kecske a késtől.
 2356. } mint kormányos a széltől.
 2357. } mint ördög a tömjéntől.
 2358. } mint zsidó a keresztől.

Fél,

2359. Fél, mint német gyermek a Sz. Miklóstól.

Még maig is fen van a németeknél az a szokás, hogy Sz. Miklós előtt való nap egy valaki püspökruhába öltözik, melléje vévén klerikusait s az ördögöt. Ekép felkészülve eljárják a házakat, oktatják a kisdedeket s büntetik a rosszakat. Midőn a csöngetéseket és láncok zörgését hallják a gyerekek, szinte kiüti őket a nehézség.

2360. } hogy kalapáccsal sem lehet egy zabszemet a
seggébe verni.

2361. Ugy fél, } mintha tövisen ülne.

2362. } mint kit az ítélet elibe visznek.

2363. } mint mostohájától.

2364. Fél tőle, } mint a szekérkenőtől.

2365. } mint tüzes vastól.

2366. Kétannyit fél, ki élhetetlenül fél.

2367. A ki fél, az él.

2368. Soktól fél, a kitől sokan félnek.

Mert a mint Ovid helyesen mondja: a kitől félünk, annak vesztét ohajtjuk.

A német: Fürchte, die dich fürchten.

2369. Hiába attól félni, minek meg kell lenni.

2370. Bolondság attól félned, a mit el nem mellőzhetsz.

2371. Annak is dolga van, a kit felakasztanak.

2372. *Felakaszt:* Ha valakit felakasztanak, csak a varju mondja feje fölött, hogy kár.

Tréfának jó, de igazságnak szomorú. Hogy a nép az akasztófával tréfáját űzi legjobban mutatja, milly rossz népnevelési rendszer az, mellyben az akasztófa az első rendű nevelési eszközök közé tartozik. A társaság, melly egy ellene vétett emberfiát megöleti, aligha nem úgy cselekszik, mint a gyerek, ki a követ üti, mivelhogy megbottlott benne.

2373. *Fél:* Néha jobb a fél mint az egész.

Például büntetésből.

2374. Fele se barátság utálatos dolga.

2375. Fele se emberiség, a mit cselekszik.

2376. Felét feliből, felét harmadából.

2377. *Felejt*: Fenn felejtették.

Az az: felakasztották.

2378. *Felejtés*: Megesett dolognak felejtés a vége.

Themistoklest arra akart valaki tanítani, hogy jó emlékezetű legyen. Barátom, mondá, inkább arra taníts, mint felejtsem el búmat és aggodalmimat. — Valóban sok bú és fájdalomtól megkíméltetnék az ember, ha a múltat igazán múlttá tenni tudná, és nem foglalkodtatná lelkét múlt bajok emlékezetével.

2379. *Feléled*, mint légy a verő fényre.

2380. *Felelj*: Akkor felelj, mikor kérdeznek.

2381. *Félelem*: Hol a félelem, ott a szemérem.

A német: Wo Furcht, da Scham; wo Scham, da Ehre.

2382. Egy pénz ára félelem megvesztegetheti.

2383. *Felelet*: Néha az okos nem-felelet is felelet.

A német: Keine Antwort ist auch eine Antwort.

Rabbik: Hallgatás annyi mint bevallás.

Az olasz: Il silenzio è la risposta de' savi.

A francia: Le silence vaut une reponse.

2384. Fogóval sem húznád ki belőle a feleletet.

2385. *Félénk*, mint az eb.

2386. Olly félénk, hogy még a nyúl is taszigálja.

2387. A félénk nem győz ellenséget.

2388. A félénkre nagy dolgot ne bizz.

Mert „a félelem — a mint *J. Caesar* mondja — az embert eszétől s tanácsától megfosztja, tagjait elerőtleníti,“ s így nagy dolgok kivételére hasznavehetlenné teszi.

2389. *Félénkebb* a nyúlnál.

2390. *Feles* feletlent játszani.

Gyermeki módra cselekedni.

2391. *Feleség* fele segítség.

2392. Okos feleség nagy isten ajándéka.

2393. Se felesége, se fia.

2394. Jámbor feleséget csak az isten adhat.

A német: Ein frommes Weib, des Lebens Heil.
Man findet's aber selten feil.

2395. Rabja ne légy, ha ura lehetsz feleségednek.

2396. Malmon, ifju feleségen minduntalan kell igazítani.

2397. Ha feleséget veszesz, bútól üres nem leszesz.

Egy valaki nagy örömmel jelenté Diogenesnek, hogy megházasodott, mire Diogenes: elég kis vigasztalást, de nagy gondot nyertél.

A német: Wem zu wohl ist, der nehme ein Weib.

2398. A ki fegyvert viselhet, feleséget is vehet.

2399. A ki feleségét nem félti, nem igen szereti.

2400. *Felettebb való*, l. Fölöttébb való.

2401. *Felfűtták*, mint az oláh dudát.

2402. *A felfuralkodás* szélzagadás.

2403. *Felfűzték*, mint a koppót.

2404. *Felhág*: Jól felhágott a város szeme láttára.

2405. *Felház*: Üres a felház.

A francia: Il a des chambres vides dans sa tête.

2406. Nem minden felhőből } lesz eső.

2407. } hull a menykő.

A latin: Non stillant omnes, quas cernis in aere nubes.

A német: Nicht alle Wolken regnen.

Az olasz: Non tutte le nuvole fanno pioggia.

2408. *Félkalap*: Azt se mondta: félkalap.

Megvetve semmit se szólt, számba se vette az embert.

2409. *Felleg*: Néha kis felleg nagy esőt hoz.

2410. *Fellegvár*: Kiszöktek a fellegvárból. (2405)

Az az: Elment az esze.

2411. *Felmagasztalták* az ég felé.

2412. *Felnő*, mint a vad kender.

2413. *Felpattan*, mint a sajtkukac.

2414. *Felnyakravalózták*.

Felakasztották.

2415. *Félő* dolog.

2416. *Felpörösnek* soha se tégy törvényt.

2417. *Félre* bajusz, jön a szakáll. (l. szakáll.)

A német: Seller, laß den Pfennig sitzen.

A latin: Cede majori.

2418. *Félre* kunyhó a ház elől.

2419. *Félre* pchely, jön a bajusz.

2420. *Félre* putri, jön a gunyhó.

2421. *Félre* bokor, jön az erdő.

2422. *Félre* kocsi, jön a hintó.

2423. *Félre* taliga, jön a kocsi.

2424. *Félre* zsidó, paraszt jő.

2425. *Félsz* van a seggében.

2426. A félsz a hasat is elcsapja.

2427. Néha a katonán is erőt vesz a félsz.

2428. Katonának legnagyobb ellensége a félsz.

2429. A nagy félsznek fele is sok.

2430. Néha a félszgyökér hasat is csap.

2431. A ki féltében meghal, annak tudod, mivel harangoznak.

2432. A világból is kiszaladna féltében.

2433. *Félti*, mint beteg Bálint a haját.

Bálint betegségbe esván, meghallotta a mellette suttogó barátitól, hogy hagymáz betegsége után a haja bizonyosan elmegy. Föllábalván, hogy hajszökését meggátolja, szobája ajtaját, ablakait bezáratta

2434. *Felvesz*: Fel sem kell venni, mint kerten a lyukot.

2435. *Felvirrad*, hiszem az istent, nekem is felvirrad egyszer.

Jóra fordul még valahára az én dolgom is.

Horatius: Non si male nunc, et olim sic erit.

2436. *Fenjárkál*, mint a vízi buborék.

2437. *Fenűszik*, mint a tök.

2438. *Fenek*: Fenekében áll a dolog.

2439. Fenekére látni a pohárnak.

A német: Auf den Nagel trinfen.

A francia: Boire rúbis sur l'ongle.

Egy orosz pópa maga s neje számára olly serleget készítettett, mellynek fenekén egy Krisztus-fő díszlett. A papné, ki nagyon szerette a tütüt, gyakran nagyon is fenekére látott a pohárnak, s férjének ki ezért őt megszólítá, azt válaszolá: „Hát az üdvöztőt nem kell-e mindég szemünk előtt tartani?” — A pópát első pillanatra legyőző az elmés felelet, de alattomban az elébbihez egészen hasonló serleget készítettett, fenekére azonban a Krisztusfő helyett az ördögöt véseté. Hiába! a papné szintolly gyakran kacsintott a pohár fenekére mint előbb, azt hozván fel mentségül, „hogy ő biz egy csep bort sem hágy az ördögnek.” — „Ugyan ki képét téttessem hát a pohár fenekére, kérdé a szegény férj kifakadva, hogy ritkábban tekints fenekére, te borkancsó?” — „A tiedet, felelé a nő.”

2440. Fenekére vertek.

2441. Fahájjal kenték meg a fenekét.

2442. Nagy feneket kerített beszédjének, nehezen bontakozik belőle.

2443. *Fenekig* belát az emberbe.

2444. *Feneketlen*: Fúrják száját, oldalát mégis feneketlen hágyják.

2445. *Fenyegét*: Némellyik mást fenyeget, maga reszkettében alig áll.

A francia: Tel menace, qui tremble.

As olasz: Tel ha paura, che minacciar osa.

2446. A ki sokat fenyeget, soktól félhet.

2447.	{	mint a bogrács.
2448.		mint a gyémánt.
2449. <i>Fényes</i> ,		mint a holdvilág.
2450.		mint a nap.
2451.		mint a tükör.

2452. egy azon erdőben két tolvaj.
2453. egy hüvelyben két hegyes tör.
2454. *Fér*: Nem fér meg egy korcsmában két dudás.
2455. egy párnán két vallás.
2456. egy szeméten két kakas.
2457. A féreg is védelmezi magát.
2458. A féreg is meggyűri magát, ha } ráhágnak.
 } tapodják.
 A német: Es ist kein Wurm so klein, daß er sich nicht
 krümmt, wenn man ihn tritt.
 As angol: Tread on a worm, and it will turn
 As olasz: Ogni serpe ha 'l suo veleno.
2459. A tormaába esett féreg azt gondolja, hogy nincs annál
 édesebb gyökér.
2460. Vagyon férge az ő szerencsájének is.
2461. *Férfi*: Kitér rajta a férfi-szellet.
2462. *Férges*: Hadd hulljon a férgese.
2463. A festő fekete kézzel fehér pénzt keres.
2464. *Fészek*: Jobb a fészekkel anyját is megfogni.
2465. Fészken kívül ne terjedj.
2466. Fészken kívül tollaszkodik.
2467. Sok sasnak egy fészken nehéz megalkudni.
2468. *Fészkestől*, tyúkmonyostul oda van.
2469. *Fészkelődik*, mint a tormaába esett féreg.
2470. *Fiatal*: Régen volt ő fiatal.
2471. Jámbor fiatalból válik a csendes öreg.
2472. Oda a fiatal-piros.
2473. *Fickándozik*: Ne fickándozzál, mint a polturás malac a
 garasos tányéron.
2474. *Fillent*-regimentjében tisztet viselhet.
 Nagy hazug.

2475. *Fillér* is pénz.

2476. *Fillérrel* kímélik az aranyat.

Csehül: A garas legjobb öre a tallérnak.

A német: Wer den Pfennig nicht achtet, wird keines Gulden Herr.

2477. Soha aranyakat nem gyűjt, ki a fillért meg nem becsüli.

2478. *Fing*: Maga fingja nem olly бүдös.

2479. Pénzen vett fingnak drága az illatja.

2480. *Fityeg*, mint a palóc szent a pecsétnyomón.

Egy palóc Egerbe ment pecsétnyomót metszetni. Tudakolá a művész, mit vészen rá s milly nagyságban? A palóc egy szentet nevezett, s azt kívánta, hogy azt életnagyságban vésse a pecsétnyomóra. A művész megjegyzésére hogy így rá nem fér a pecsétnyomóra, a palóc „se baj — viszonzá — hisz a mi rá nem fér le is fityeghet.“

2481. *Fütyet* hány az orra alá.

A német: Einem ein Schnippchen schlagen.

2482. *Fiú*: A rossz fiú atyja koporsójának egyik szege.

2483. Több fia, mint csirkéje.

2484. Néha a nagy embernek hazavesztők a fiai.

2485. Volt az apjának, de nincs a fiának.

2486. A ki fiát szereti, nem kíméli ostarát tőle. (2837)

2487. *Fizet*: Csak „isten fizessé“-vel fizetett.

2488. *Fodor* a haja, sík a szája.

Hazug, kétszínű.

2489. *Fodros*, mint a flandriai kárpit.

2490. *Fog*: Beletört a foga.

Pórusl járt, rosszul sült el a dolga.

2491. A melly foga fáj embernek, arra teszi a nyelvét.

A német: Wo der Schmerz ist, da greift man hin.

2492. Nem vásik benne a foga.

Nem kerül keze alá, meg nem nyeri azt, a mire törekszik.

2493. Kimutatta a foga fehérét.

2494. Hiába fáj arra a fogad.
Hasztalan kívánod, nem éred el.
2495. Csikorgatja fogait, mint a Rókus kutyája.
2496. Fogat fogért.
2497. Nem fáj már akkor a fogam.
Az az: már akkor nem élek én többé.
2498. Nem fér a fogára.
Nem tetszik neki, szája íze ellen van.
2499. Ott hagyta fogát.
2500. Jó foggal rosszat harapott.
2501. Verd ki fogát, bele fektetheted a bölcsőbe.
2502. Lyukas fogba is kevés.
2503. *Fog:* Sem kard, sem puska nem fog rajta.
2504. *Fogad:* Ember fogad fogadást, agg eh, ki megállja.
A német: Versprechen ist Eins und halten ein Andres.
2505. A mit lóháton fogad, gyalog meg nem állja.
A latin: Saepe quis aliud stans, aliud sedens.
A német: Mancher bleibt bei seinen Worten, wie der Hase bei der Trommel.
2506. *Fogadás:* Meg nem fordíthatni a fogadást, mint a zsákot.
2507. *Fogás:* Minden rossz puskának van fogása.
Az az: Minden hiba talál mentséget.
2508. Nagyon alatt jár a fogással.
2509. A fogásra akadt.
2510. *Foglalatoskodik:* Ki sokban foglalatосkodik, keveset hajt végre. (453)
2511. *Fogó:* Fogd a fogót, hogy kezedet meg ne égesd.
2512. *Fogy,* mint a megkezdett szalonna.
2513. *Fogyatkozás:* Senki sincsen fogyatkozás nélkül.
Az olasz: Non fù mai farina senza semola, ne nocella senza scorza, ne grano senza paglia, ne uomo senza difetto.
2514. A napnak fogyatkozását a paraszt is észreveheti.

Az az: Gáncsoskodni könnyű. Helyesen mondja Hegel: mivelletlen embereknek kedvük telik okoskodás és gáncsoskodásban, mert gáncsot találni könnyű, de nehéz a jót s ennek benső szükségességét kiismerni. Eredő műveltség mindég gáncsoskodással kezdődik, a befejezett mindenben a pozitívumot látja.

2515. *Fohászkodik*, mint a kárvallozt cigány.

2516. *Fokhagyma*: Jobb a fokhagymát sülttel enni, mint magát

2517. *Foldoz*: Ki sokat foldoz, keveset költ.

2518. *Folt* nem ruha.

2519. *Folt* hátán *folt*.

2520. Nem minden *folt* illik minden ruhára.

2521. A napban is *foltokat* láthatni.

Az az: Nincs oly derék dolog, melyet piszkálni ne lehetne. Zeus, Prometheus és Athena — így mesél a mese apja, Aesop — a teremtéshez hozzá fogván, Zeus bikát, Prometheus embert, Athena házat készített, bíról pedig Mómust választották. Ez a teremtményekre irigykedvén, először is monda, Zeus abban hibázott, hogy a bika szemeit nem szarvaira rakta, hogy láthatná, hol ökleljen; Prometheus, hogy az ember bensejét ki nem titította, hogy a gonoszok titkon ne maradnának, s minden nyilván lenne, kinek mire van szüksége. Harmadszor, monda, Athenának a házba hágsót kellett volna tenni, hogy a kinek rossz szomszédja van, könnyen lemelessen. Kire Zeus kajánságáért megharagudván az Ólympusból kidobta.

2522. *Foltonként* szállankoznak, mint a vert hadak.

2523. Becsüld meg a *foltot*, hasznát veheted.

2524. A ruha *folttal* tart.

2525. Sok *folttal* tartós a ruha.

2526. *Foltos*: Jobb a *foltos*, { mint a semmi ruha.

2527. { mint a lyukas zsák.

2528. *Foltos* száju.

Nagy hazug.

2529. *Folyó*: Minden folyók végre a tengerbe omlanak.

A német: Alle Flüsse laufen ins Meer.

2530. Kís folyókból erednek a nagy vizek.

2531. A legnagyobb folyónak is kicsiny a kútfeje. (734—35)

2532. A folyó viz vezeti embert a tengerre.

2533. A nagy folyó vizek csendességgel folynak.

Az az: Nem kell mindég együgyűnek hinni embert ki hallgat; gyakran a hallgatóság alatt a legmélyéségesb ész lappang.

A latin: Altissima flumina minimo sono labuntur.

2534. *Font:* Fontra ád mindent, mint katona a szénát.

2535. *Fordítófa:* Hozzá láttak a fordítófával.

2536. *Fordúl:* Gyakorta fordúl, mint péntek-szombat.

2537. Nem hull a forgács faragás nélkül.

Az az: Közhir ritkán szokott egészen hamis lenni, mindég van valami igaz benne.

A latin: Et partem veri fabula semper habet. vagy
Fabula non temere spargitur.

A német: Wo man blöden hört, sind Schafe im Lande.

Az olasz: E non si grida mai al lupo, che non sia in paco.

Elmésen mondja La Bruyère: Je veux bien croire au fond, qu'il ne se passe rien; mais enfin on en parle, et cela n'est pas bien.

2538. Könnyen megég a száraz forgács.

2539. Kiki lába alá vágja a forgácsot. (2248)

2540. Ki mennyit farag, annyi a forgácsa.

2541. Ki okosan farag, forgácsol.

2542. *Forgat:* Nem párnahaj, hogy úgy forgasd, a mint akarod.

2543. *Forgolódik* körülette, mint a macska a forró kása körül.

Németül: Er geht drum herum, wie die Kage um den heißen Brei.

A francia: Tourner autour du pot.

2544. *A forgott* ember nem csak hátra, hanem előre is néz.

2545. *Forint:* Jó forint, melly százat kímél.

A német: Es ist ein guter Wagen, der einen Gulden erspart.

Az angol: The penny is well spent, which saves a great.

2546. Forintja sincs, ezerekről beszél.

2547. Ne vedd forinton, a mit garason vehetsz.

2548. *Forma*: Egy formában öntötték.

2549. { mint a forgó szél.

2550. *Forog*, { mint a kerék.

2551. { mint macska a meleg kása körül.

2552. { mint a rossz pénz az országban.

2553. Ha nem jól forog lábán, pufog a bot hátán.

2554. *Forrás*: Sehol nem jobb a víz, mint tulajdon forrásában.

2555. Te is azon forrásból buggyantál.

2556. Ki a forrásból eleget ivott, háttal fordul hozzá.

2557. A szent forrásnak égből az eredete.

2558. Ha forrásod vagyon, ne igyál patakból.

2559. A forrást fel ne zavard.

2560. *Forró*: Kerüli a forrót.

2561. *Forrót* önteni az ember alá.

A német: Einem ein schlimmes Bad zurichten

A francia: Mettre quelqu'un en de beaux draps.

2562. *Fortély*: Ha karddal nem lehet, fortélylyal neki.

A latin: Vulpina pellis assuenda, si leonina non sufficit.

A német: Wo Stärke nicht hilft, muß man's mit List versuchen.

2563. *Fő*: Ha fő vagy, ne kívánj fark lenni.

Bölcsebben arabbik: Inkább légy oroszlának farka, mintsem rókák feje.

2564. Sok fő sokat főz.

Horatius: Quot vivunt capitum, totidem studiorum millia.

2565. Sok fő, sok értelem.

A latin: Quot capita, tot sensus.

A német: Viel Köpfe, viel Sinn.

A francia: Tant de gens, tant de sens.

Az angol: Many men, many mind.

2566. Jobb a hajatlan, mint a velőtlen fő.

2567. Főben járó dolog.

2568. Fötlől árad a víz.

Az az: Főnököinek példája után indul a nép, és a nemzet eleijében és rosszban a sokaságnak vezérei.

A latin: A capite foetet piscis.

A német: Der Fische fängt am Kopfe an zu stinken.

2569. Fővel jött a világra, de fejetlen ment ki.

2570. Egy fővel kevesebb lett.

2571. Föld terhe.

Semmi haszna, hitvány ember, ki a földön élődik, a nélkül hogy valami munkát tenne.

2572. Nem minden föld terem meg mindent.

2573. Még a föld is elagg, hibáz vetemény mag, egek is fogyatkoznak.

2574. Nyugodt föld jobban termi a búzát.

2575. { Fekete } földben terem a jó búza.
{ Hantos }

Vigasztaló szó az igen barna menyecskének.

A német: Braune Äder die besten.

2576. Még a földben sem mer eleget enni, mint a béka.

2577. Jobb földben jobb búza terem. (2108)

2578. Ő is beéri három sing földdel.

2579. Nyugodt földnek jobb a termése.

2580. A ki a földön ül, nem nagyot esik.

2581. Ha lehetne, a földre sem háгна.

Olly annyira fen jár az esze, olly felette büszke.

2582. Földes úr volt, de elhordták a fazekasak a földét.

2583. Fölöttébbvaló: Semniben sem jó a fölöttébbvaló.

Miltonnak „vesztett paradicsom“ című halhatatlan költeményében Ádám tudakolja Gábor arkangyaltól, valjon hosszúra nyúland-e élete? Igen is felelé ez, ha vigyázol ez életszabályra: „semniben nem jó a fölöttébbvaló.“

A német: Xluguviel ist ungesund.

A latin: Nequid nimis.

2584. A fősrény mindent drágábban vesz.

2585. Fösvény többet költ.

2586. A fösvény duplán költ, a röst duplán jár.

2586. *n.* Csak azért nem szól, mert a szóban is fösvény.

2587. *Fösvénynek* gyakorta tékozló a fia.

A latin: Condus quaerit promum.

A német: Sparer muß einen Berthuer haben.

A francia: A père avaré enfant prodigue.

2588. A fösvény a nélkül is szűkölködik a mie van, a nélkül is a mie nincs.

A német: Geiz ist die größte Armuth.

2589. A fösvény magának se jó, hogy lenne másnak.

2590. A fösvény kívánsága aranyos szegénység.

A német: Der Geizige ist ein reicher Bettler.

A francia: Homme chiche n'est jamais riche.

2591. A fösvénynek semmie sincs.

2592. A fösvénynek soha sincs elege.

A latin: Avarus semper eget.

2593. Fösvénynél nincs vétek.

Nem gondol vele akárhogy, csak gyűjthessen.

2594. A fösvénység sok rosszra vezeti az embert.

2595. *Főz:* A ki keveset főz hamar elkölti.

2596. Be megenném a szép asszony főztét.

2597. { mint a csfk.

2598. { mint a fürj.

2599. *Fris,* { mint a nyelv.

2600. { mint a tolvajláb.

2601. { mint az evét.

2602. *Fris,* mint az ólom galamb.

2603. *Frissen* jár, mint egy úr.

2604. *Fucsra* ment, mint az Ondódi vakarcs.

2605. *Fú:* Neki fújja magát, mint a pocokos béka.

2606. *Fulánk:* Van fulánkja szavának.

2607. Ki fulánkját könnyen bocsátja, nyílkal várhat helyébe.

2608. *Fürt fejü.*

2609. *Fürt refejü.*

Az az: Akaratos, öneszü ember.

2610. *Fut:* Szégyen futni, de hasznos.

Igen a gyávának, kinek beestelen élet is: élet: de azt is tartja a példabeszéd, hogy

2611. *Futás:* Nem mindenkor hasznos a futás, a további

2612. *Futó:* A jó futót is eléri a halál.

2613. A könnyen futó sem érhet mindenhová.

Jeles Horatiusnak mondása:

Nempe et fugacem persequitur virum,

Nec parcit imbellis juveniae,

Poplitibus tamidoque tergo.

2614. *Fű:* Míg a fű megnő, meghal addig a lő.

E mondat jelesül festi a hosszas remények hiúságát.

A német: Inessen das Gras wächst, ist der Hengst tot.

A francia: En attendant les souliers d'un mort, on va long téms nu-pied.

2615. A rossz fű legnagyobbra nő.

2616. A rossz fű mindég jobban nő, mint a jó.

A német: Unkraut wächst in jedermans Garten.

A francia: Mauvaise herbe croit toujours.

2617. A keserű füvet lúggal szokták leforrázni.

A latin: Amaram bilem remedia amara proluunt.

2618. *Fűhez-fához* { kapkod.
 { ragaszkodik.

2619. Fűnek-fának elbeszélte.

2620. Fűnek-fának reménykedik.

2621. Rossz fűre hágott.

2622. Harmattal nem kell nézni a füvet.

2623. A fűge nem terem tövisen. (I. Máté. 7:16)

Németül: Man sieset nicht Feigen vom Dornenbaum.

2624. Fris füget orrára.

2625. Kőpöngyeg, slatt fügét mutatni.

A latin: Postica sanna.

A nêmet: Einem einen Efel bohren.

2626. Fugg: Csak egy $\left\{ \begin{array}{l} \text{cérnaszálon} \\ \text{hajszálon} \end{array} \right\}$ függ.

2627. Eredj, találj fügelevelet, ha nem akarsz pirúlni.

2628. Fül: Sok fül, hosszú kéz.

2629. Az erdőnek is van füle s a mezőnek szemc.

Az az: Ha titkos dolgod van, légy mindig és mindenütt vigyázattal, mert erdő közepett s távol mezőn is megleshetnek.

A nēmet: Büsche haben Ohren,
Felder Augen.

2630. Két egyarányos füle van.

Igazságos bíró, mind a két felet egyenlő lélekkel meghallgatja.

2631. Nagyobb füle, mint farka.

2632. Résen & Füle.

Mindenre hallgatódzik, mindent vigyáz.

2633. Ha nagy füle volna, épen csacsi lenne.

2634. Mindenkor viszket a füle.

Soha sincs kedve az adáshoz. Midőn a fűvénytől valamit kérnek, a füléhez nyúl s azt vakargatja, mintha valami más dolgai volnának.

2635. Se fûle, se farka.

A'francia : H n'y a là ni rime, ni raison.

3636. E munkának füle-farka van.

2637. Ha fülem nem volna, nem is hallanám.

2638. Megfúrom a füledet.

Az az: megtanítják vigyázni a szóra.

2639. Megcsendült a fülem, jó hírt hallok.

2640. Egyik fülelmen beeresztem, a másikon ki.

Anfmet: In einem Ohr hinein, zum andern wieder heraus

2641. Megragni a fülét valakinek.

Valakit bizonyosággal hinni vagy fogni.

2642. Még a fülét sem mozditja.

2643. Még a fülét sem vakarja.

Igen szorgalmas; dolgaitól még arra sem érkezik.

2644. *Füfel*, mint a nyúl a bokorban.

2645. *Fülhegygyel* hallottam.

2645. *m.* Fülhegyre vettem.

2646. Füles paripa.

Számár gúnyneve.

2647. *Fülemile*: Örül a fülemile, hangyatojást lát.

2648. *Füst* árán szelet ad el.

Szájas, hiú emberről mondatik, ki nagy dolgokról beszél,
a kicsit sem bírja; sokat ígér és keveset tesz.

A latin: Fumum vendere.

A német: Wind machen.

2649. Azon füst alatt.

Egy alkalommal.

2650. A füst nem hat a kutya szemébe.

2651. *Füstből* tűzbe esni.

A német: Aus dem Regen in die Traufe kommen.

2652. Nincsen füst tűz nélkül.

Németül: Kein Rauch ohne Feuer.

2653. *Füstbe* ment a dolga.

2654. Füstbe megy ennek a szele.

Elenyészik a híre.

2655. Nagyobb a füstje, { mint a lángja.

{ mint a pecsenyéje.

Nagyobb híre, nosza, mint a valóság.

2656. Ha ki tüzet szeret, füstjét is szenvedje.

Ki a hasznót akarja, egy kis alkalmatlanságot ne röstöljön.

Németül: Wer's Feuer haben will, muß den Rauch leiden.

A francia: Il n'y a point de feu sans fumée.

2657. A ki a füstöt nem szenvedheti, nem melegszik..

2658. *Füstnyomon* érték.

Németül: Man hat ihn bei der That ertappt.

2659. *Fűtő*: A ki fűtőben hál, mást is ott keres.

Az ember magáról itél másokat, s a mihen valaki bűnös, azt hamar másra is fogja.

A német: Es sucht keiner den Andern im Saß, er habe denn selbst darin gesteckt.

2660. *Fűtő*: Reáakadt a fűtőjére.

2661. *Fűtőölés*: Megadták neki a fűtőölés árát.

Két tolvaj lopni indulván, megegyeztek abban, hogy ha valamely udvarba bemennek, egyike a kapuban maradjon, a másika pedig, ha bent valamire talált, azt fűtőölés által jelentse. Egy udvarba bemenvén az egyik tolvaj, kanpulykára akad, s fűtőöléssel jelt ad a másiknak. De erre a pulyka szokása szerint elhurkolta magát s így a tolvajokat kézre kerítette.

2662. *Fűzfa* hegedűhez nádvonó illő.

2663. Az én kardom sem fűzfa.

A német: Auch mein Saß hat Hörner.

G.

2664. *Galamb*: Senkinek sem reptül szájába a sült galamb.

Az az: Az ember mit sem talál készen és mindenhez csak munka és fáradság után férhet.

Németül: Tauben fliegen Einem nicht gebraten ins Maul.

2664. *n.* A szelid galambban is van epe.

2665. Szegény úrnak galambház a mézsárszéke.

2666. Nem galambkosár a világ.

Másott is élélhetni, nem csak itt.

A német: Hinten den Bergen wohnen auch Leute.

2667. *Gallér*: Csak gallérja is alig maradt.

2668. Nem varrták ingem gallérjához.

Nincs hozzám megkötte.

2669. *Gáncs*: Mindenben gáncsot talál.

2670. *Ganēj*: Csúnya a ganēj, de szép cipó terem utána.

2671. { Legjobb ganēj, az mellyet a gazda saruján visz a földre.
Nincs annál jobb ganēj, mint mellyet a gazda maga lábán visz ki a szántóföldre.

Az az: Legtöbbet mozdít a gazda, ha maga lát dolgához.

A német: Des Herrn Fuß düngt den Acker wohl.

A francia: L'oeil du fermier vaut fumier.

2672. Érett ganēj, öreg leány hamar hasznót hajt.

2673. Mindenek előtt másnak ganéja sokkal bűdösebb.

2674. A ganéjt is megenné, ha bűdös nem volna.

A túlságos fűszvényről mondatik.

Az arab: Napokig elül a ganéjhalomnál, nehogy egy veréb egy szemnyit elhordjon belőle.

2675. Ne piszkáld a ganéjt, ha mindjárt régi is.

2676. Ne piszkáld a ganéjt, { ha bűzét nem tűrheted.
úgy is bűdös.

Ha valaki rozsz fát tett a tűzre s e mellett még ártatlanságával sátorozva hányja-veti magát, akkor az olyannak, e közmondással azt jelentjük, hogy soha se érintse egy szóval se azt, minek ha végére járnánk, becsületet nem vallana.

A latin: Ne moveas camarinam, etenim non tangere praestat.

A francia: Plus on remue la merde, plus elle pue.

2677. Hiába tömjénezed a ganéjt.

2678. *Garas*: Az jó garas lehet, ki aranyat nyerhet.

A német: Es ist ein guter Pfennig, der einen Gulden erspart.

2679. Segíts rajta jó garas, ne légy görbe, se varas.

2680. Őt garasa sincs, mégis kevély.

2681. Van a garasok közt is cigány.

2682. Mit garason megvehetsz, ne adj tallért érte.

2683. Egy bagaras garast sem ér.

2684. *Garat*: Jól felöntött a garatra.

Jól eltöltözött, sokat ivott.

A német: Er hat tüchtig poculirt.

2685. Gáspár van a sajltban.

A latin: Xenocratis caseolus.

2686. Gát: Száraz gáton nem sok vámot szedhetsz.

2687. Kamber ő a gáton.

Németül: Er steht seinen Mann.

2688. A zsiros borsó elcsapta a gátot.

2689. Legény kell a gátra.

2690. Gátya: Szoros a gátya.

Körül van véve a nyomorúságtól, nem tudja, hová kapjon.

2691. Jó helyre tette a gatyát.

Jól házasodott.

2692. Jól felkötni a gatyát.

Derekasán hozzálatni a dolgozhoz.

2693. A gatyamadzagját német nem félti latortól.

2694. Gaz anyának váltott gyermeke.

2694. b. Mindentűt terem a gaz.

Az olasz: Cattiva herba nasce dappertutte.

A német: Unkraut wächst in Zebermans Garten.

2695. Gazt aratnak azon a földön, melyet nem szántlanak.

2696. Gazt vetett reá.

Az az: Eldugta, elsikkasztotta.

2697. Ott is terem a gazember, a hol nem vetik.

2698. Mászt rostál abból, mivel maga gazos.

2699. Sűrű gazda, ritka gátya.

Ez oly szolgálkról mondatik, kik uraikat gyakran változtatják. Sűrű tehát náluk a gazda, de mivel így alig virradnak egy kis hérré, alig jut nekik gatyára való is.

2700. Gazda nélkül vet számot, mint az esztelen szolgál.

2701. Nyomorúlt gazda az, kit a szolgál tanít.

2702. { A jó cselédes gazda koránt felkeljen, s későn feküdjék le.
{ A jó gazda korán kél, későn fekszik.

2703. Nincs otthon a gazda.

2704. Nem jó a ház gazda nélkül.

A spanyol: Donde no hay dueño, hay duelo. (melly háznak gazdája nincs, van szomorúsága).

2705. Jobb a gazda szeme, mint a szomszéd szeme.

2706. Gazda szeme hízlalja a lovat.

Ex példabeszéd Aristotolestől van. Scipio Nasica és Popilius censorok a lovasság felett szemlét tartván, egy rendkívül gyorsnyult görhes gebén igen testes, jó kinézésű lovagot láttak a sorban. Hogy van az, kérdék, hogy magad oly jó lévén, lovad oly rossz állapotban van? Ez önön van, viszony a lovag, hogy magamról én magam gondoskodom, holott lovamnak csak inasom viseli gondját.

A francia: Face d'homme fait vertu.

As olasz: L'occhio del padrone ingrassa il bestiamo, e il piè il campo.

2707. Részeg a szolga, a hol késedelmes a gazda.

2708. Nem kereshet annyit a jó gazda, a mit a rossz gazdasszony el nem tékozolhat.

2709. Kisebbik gazda.

Ugy nevezetnek a gazda fia, vagy öccse.

2710. { A hol kedvére él a gazda, lusta a szolga.
{ Henyélő gazdának álmos a bérese.

A német: Fauler Herr hat träge Knechte.

2711. Szabad a gazda a maga házául, ha mindjárt egy szüvik is.

2712. Nem jó gazda nélkül számot vetni.

2713. Ha szomorú a gazda, van oka.

2714. Minden portékának van gazdája.

2715. Vigyázó gazdának kegyetlen híre támad.

2716. *Gazdasszony:* Rossz gazdaasszony az, a ki a ház körül dolgot nem talál.

2717. Nem jó egy hajlékban két gazdaasszony.

A német: Zwei Ragen und eine Maus,
Zwei Weiber in einem Haus,
Zwei Hunde an einem Bein,
Sehen selten Freundschaft ein. (szintígy angolul),

2718. Hotsza gazdaasszony a gyermeket, ne neked a dárda.

A latin: Si tu in legione bellator, ego in culina.

2719. Gazdag hízik, szegény pedig fázik.

2720. Gazdag ember gyermeke ritkán sír igazán apja halálán.

2721. Gazdag lehet, ha neve Lázár is.

2722. A gazdag könnyen talál barátot.

2723. Elég gazdag, ki senkinek sem adós.

Franciául: Est assez riche, qui ne doit rien.

2724. Elég gazdag, ki a magáéval megelégedhetik.

A német: Reich ist genug, wer sich genügen läßt.

Lucretius: Divitiae grandes homini sunt, vivere parce aequo animo.

A rabbik: Ki a gazdag? ki megelégszik azzal, a mi neki osztályrészül jutott.

A francia: Est assez riche, qui est content.

2725. Magán áll a jó emberen, hogy gazdag legyen.

2726. A gazdag ember kövér ökröt hizlal.

2726. p. Több gond vagyon a gazdag fejében, mint szörszal nyusztos süvegében.

2727. Nincs olly nagy gazdag, ki valakire néha ne szoruljon.

2728. A leggazdagabb, ki semmit sem kíván.

2729. Gazdaggá hirtelen semmi jámbor nem lett. (Menander után)

Sylla szegény származásu lévén, nagyon elgazdagult, mit neki eként vetettek szemére: hogy lehetsz te becsületes ember, holott atyádtól semmit sem öröklöttél, s még is olly igen gazdag vagy.

Elmésen a francia: Soha nem árad a folyó, hogy vize meg ne zavarodjék.

A latin: Dives aut iniquus est aut iniqui haeres.

A német: Groß Gut muß zwei Schelme haben, einen, der's gewinnt; einen, der's verthut.

2730. A gazdagnak akárki is rokona akar lenni.
2731. Gazdagnak sok a kísérője.
2732. A gazdagnak egere is kövérebb.
2733. A gazdagnak is keltő az orra'lyuka, mint a szegény ember disznájának.
2734. Mesterség a gazdagnak mérsékletesen élni.
2735. A gazdagot is a szerencse néha egy ingben hagyja.
2736. Nehéz hirtelen igazán gazdagodni. (2729)
2737. A gazdagság nem teszi szerencsésé az embert.
2738. A gazdagság jó szolgáló, de rossz uralkodó.
Publius Syrus: Pecuniae oportet imperes, non servias.
2739. A gazdagság sok kevélyt és bolondot tesz.
2740. Igyekezeten áll a gazdagság.
2741. Okosság szüli a gazdagságot.
2742. Szükön költve, minden nap szerezvő, nevelkedik a gazdagság.
2743. *Gelence s Velence.*
Azt teszi, hogy két dolog féltette különböző egymástól, valamint Gelence, melly csak falu orbai székben, különbözik Velencétől, melly híres város olasz országban.
2744. *Genye-gunya.*
Sok mindenféle lim-lom.
2745. *Geze-mice.*
Mindenféle giz-gaz, mellyel a szegénység télen fűteni szokott.
2746. A kinek gézen-gúz az ura, kótyom-fity a szolgálja.
Az az: millyen a gazda, olyan a szolga.
As angol: Trim tram like master, like man.
2747. *Gilissta:* Kis gilisztával nagy halat fog az ember.
2748. *Gomb:* Gombját elütötték.
2749. A gomba mag nélkül is terem.
2750. Tegnapi gomba.

2751. Hamarább érik a gomba, mint az otromba.
 2752. Nem minden gomba, jó gomba.
 2753. Minden gomba jó gomba, csak az ember göromba.
 2754. Bolond gombát evett.
 2755. *Gombház*: Csekély dolog gombház, ha elszakad, lesz más.
 2756. *Gond* nem játék.
 2757. *Gond* ez, nem játék.
 2758. A gond idő előtt megvénbeszti az embert. (1026)
A német: Unnüge Sorge macht früh alt.
 2759. A gondok idővel öregbednek.
 2760. *Gondviselés*: Az isteni gondviselés tovább terjed a csirkének a tojásból való kipattanásánál.
 2761. *Gondol*: Azt gondolja, hogy ő ölte meg a gúnárt.
Sokat képzelődik maga felől.
 2762. Körül gondolta, mint Préda a barátok szénáját.

A szegedi barátoknak Préda nevű udvari szolgájuk azt hallá egyszer a Gvárdiánnak predikációjában, hogy az ember nem különben vétkezik gondolatjával, mint cselekedetével, mivel a gondolat egy a cselekedettel. Ezt ő sokáig főzte, de el is hitte, mert a Gvárdiánt okos embernek hallotta. Történt azomban, hogy a barátok szénáját a bikák megkezdették. Megparancsolá tehát Prédának a Gvárdián, hogy magával eleiséget véve, menjen ki és árkolja körül a kazalt. Kiment tehát Préda, de míg az eleségben tartott, a széna mellett hason lakozott, és semmit sem dolgozott. Ezek után a klastromba vissza tért s a kérdésre, hogy elvégezte-e dolgát? azt felelé; hogy a kazal körül, úgy körül gondolta az árkot, hogy jobban se kell. Kevés idő múlva ismét üzenik a Gvárdiának, hogy szénájának harmada sincs már. Erre a Gvárdián kiváén magával Prédát, mivel semmi árkot nem látott, neki esett a röst szolgának és hazugsága miatt kegyetlenül lehardta. Nem hazudtam uram, monda Préda, hiszen a predikáció szerint a gondolat egy a cselekedettel, én pedig a kazalt helyesen körül gondoltam.

2763. *Gondolat*: A jó gondolatoknak nincs mindenkor jó kimenetelük.

A latin: Optima cogitata pessime saepe cadunt.

A német: Es kommt nicht immer, wie mans denkt.

2764. A gondolatól nem vesznek vámot.

A német: Gedanken sind goldfrei.

A latin: Cogitationum poenam nemo patitur.

As angol: One may think, that dares not speak.

2765. Gondolkodik, mint a verembe esett farkas.

2766. Mindég hátra, előre soha sem gondolkodik.

2767. Ki miről gondolkodik, arról gyakran álmodik.

2768. Gondolom-leres.

2769. Gonosz a gonoszt hamar megismeri.

2770. A gonosz a törvényt, a jámbor a szerencsét féli.

2771. A jót is rosszra magyarázza a gonosz.

2772. Sokszemű lánc a gonosz.

Mert a rossz rosszat szül, s egy vétek a másikat vonja maga után. Esß dich den Teufel bei einem Haare fassen — mondja a német — und du bist auf ewig sein.

2773. A jónak árt, ki a gonosznak kedvez.

2774. Sok mentsége a gonosznak.

2775. Ne becsüld azt, kit gonoszok dicsérnek.

2776. Rühét vakar, ki a gonoszt dicséri.

2777. Azon gonoszság mindent mindenkinek megengedni, mint senkinek semmit.

2778. A gonoszságot vétekek fedezi.

Képmutatóról mondatik.

2779. Goromba: Minden goromba otromba.

2780. Görbe, mint a bünös útja.

2781. Görbeszáju, ritkán szól egyenest.

2782. Görbén beszél.

2783. Görcs: Előre hányja e görcsöket.

Tréfás kifejezés, melly annyit mond, mint: rohanva fut.

2784. Gödény: A sok gödény a tavat is elhordja.

2785. *A görög* mindég görög, még sem malacozik.
 2786. *Guba*: Egymás gubáját vonják.
 2787. *Gulya*: Nagy gulyája van a ráncában.
 2788. *Gúnár*: Egy-gúnárt melleztenek.
 2789. Azt gondolja, ő ölte meg a gunárt.
 2790. *Gunya*: Elég a gunya, de rongyos.
 2791. *Gunyhó*: Tulajdon gunyhó jobb a más palotájánál.
 2792. Bár szalmás legyen is gunyhód és füstös is, jobb más palotájánál.
 2793. *Guta*: Űtné meg a Guta.
 Guta Jakob igen híres haramia a 14-dik században Szabolcs megyei Komorói születés, ki a parittyát úgy tudta forgatni, hogy a kit célba vett, az ott is hagyta fogát. Elsőben Komoró mellett kezdette gonosz mesterségét űzni, a hol is alattomosan sok jó embereket leparittyázott az úton. A parittyázás után lelapúlni szokván, azt a közmondást szerzette: Lapapult, mint Komoróban a Guta. Mikor az embert a szél megüti hirtelen, azt is gutaütésnek nevezik.
 2794. *Gúzs* az nem kolbász.
 2795. Egy gúzst kötni.
 2796. A kétszeres gúzs nehezebben szakad.
 2797. A gúzsna a természete a görbeség.
 2798. Tekert gúzsza nehéz tormát ásni.
 2799. *Gügyü*: Egy gügyü nem kéve.

200. A gyakorlás { okossá teszi az embert.
mesterré tesz.

A francia: En forgeant, on devient forgeron.

2811. *Gyapju*: A kinek gyapju kell, utána jár. 1892

2812. A vékony gyapjunak is van árnyéka.

2813. *Gyarló* az ember, mint az érett nádszál.

2814. Ha gyarlók nem volnának, vétkesek se volnának.

2815. A gyarlónak hetven hétszer is megengedhetni.

2816. *Gyáva*: Szükség idején a gyáva is megbátorodik.

2817. *Gyékény*: Egy gyékényen árulnak.

2818. Elrántották alóla a gyékényt.

A német: Er hat ins Gras gebissen.

A francia: Il a mordu la pousseière.

2819. Azt nem tudja, hogy mikor rántják el alóla a gyékényt.

A gazdagok és hatalmasokról mondatik, hogy nem tudják, mikor hálak meg, vagy mikor esnek szerencsétlenségbe.

2820. *A gyémánt* is elolvad, nem csoda, ha a jég.

2821. *Gyeplő*: Szedd beljebb a gyeplőt.

Zaboldázd meg a nyelvedet s ne beszélj olly szabadon.

2822. *Gyermek* nem suttyó.

2823. A melly gyermek megijed, anyja ölébe siet.

2824. Száz esztendő's gyermek fél bolond.

2825. Megholt a gyermek, oda a komaság.

[Ende.

A német: Bennis Kind todt ist, hat die Gvatterschaft ein

As olasz: Doglia passata comare dimenticata.

2826. Kis gyermek, nagy méreg.

A német: Kleine Kinder, kleine Sorgen,

Große Kinder, große Sorgen.

2827. Későn való gyermek, korán való árva.

2828. Gyermek, bolond igazat szokott mondani.

Németül: Kinder und Narren sagen die Wahrheit.

2829. A gyermek is csak azt kiáltja, hogy megverték, de nem mondja, hogy miért.

Németül: Das Kind sagt wohl, das man's schlugt, aber nicht, warum.

2829. r. Gyermek vagy, tyúkmonyhoz gyónjál.

2830. Keze égett gyermek irtózik a tüztől.

Az az: A ki egyszer benne volt a veszedelemben, nem rohan többé vaktában belé. Jelesen *Ovidius*:

*Nec procul a stabulis audet discedere, si qua
Excussa est avidi, dentibus agna lupi.*

(Nem megyen a bárány aklától messzire, a mely
Éhes farkasnak volt foga közt az elfött.)

A német: Ein gebranntes Kind fürchtet des Feuers. (szintígy
az angol és a francia)

As olasz: Chi s'è scottato una volta, l'altra vi soffia sù.

2831. Jobb a gyermek sírjon, mintsem szülei.

Jobb hogy sírjon a gyermek büntetés, mintsem szülei gonosz-
ságai okiért, mikor felnő.

A német: Es ist besser das Kind weine, denn der Vater.
(szintígy olaszul és franczián)

2832. Ha tudná a gyermek, mire nevelkedik, a finca helyett
inkább sírna.

2833. Otthon kedvére nevelt gyermek végre, borjúból ökörré
válík.

A német: Heim erzogen Kind,
Ist bei den Leuten wie ein Stind.

2834. Legkésőbbre érő gyümölcs a gyermek.

2835. A mely gyermek se intéssel, se vesszővel nem jobbul,
azt a borjúk mellé kell csapni.

2836. Korán okoskodó gyermek ritkán szokott megélni.

Plinius: Senilis juvenia praematurae mortis signum.

A német: Frühweise Kinder leben nicht lang.

As angol: Soon old, soon with god.

2837. Mennél kedvesebb a gyermek, annál élesebb legyen a
vessző. (Salam. példab. 13. 24)

Sirach: Az aranynak verés kell, a gyermeknek ütleg.

Németül: Je lieberes Kind, je schärferes Ruthe.

A francia: Qui aime bien, châtie bien.

2838. Sok a gyermek kevés a cipő.

2838. q. A ma született gyermekben is ben a véték.

2839. Sok idő telik, míg a gyermekből ember lesz.

2840. Gyermek a tyujuktól, a mit hallanak s anyjuktól, arról
szólnak az utcán.

2841. *Gyermekért*, ehért nagy villongás támad néha a szomszédságban.

A német: Ein Kind wie eine Maus,
Macht einen Haßer wie ein Haus.

2842. A gyermeket szokták kankussal ijeszgetni.

2843. Jó a gyermeket jóra szoktatni.

2844. Nem kell a gyermeknek a fürdővel kiönteni.

Az az: Nem kell a hiábavaló mellesleggel a fő dolgot is elvetni.

Németül: Man muß nicht das Kind mit dem Bad ausgießen.

A francia: Jetter la manche après la coignée.

A spanyol: A kátfan után vetni a kötelet.

2845. Gyermeknek legjobb feleség a nyirfa vessző. (2837)

2846. A gyermeknek fegyvere a sírás.

2847. Kedves gyermeknek sok a nevé.

2848. Néma gyermeknek anyja sem érti szavát.

2849. Tar gyermeknek megnyóli a haja.

2850. Sok volna gyermeknek nyaka bőrostul.

2851. Gyermekre verebet, vén emberre ifju menyecskét, németre bort nem jó bizni.

2852. A gyermeknevelés dolgot ad.

Csak értsen is az ember a dologhoz.

2853. A gyermekszeretletben is lehet gyarlóság.

2854. { *Gyertya* is embernek szolgál }, de magát emészti.
{ *A gyertya* szolgál másnak }

2855. *Gyertyáz*: Nem sokat gyertyázott a könyvek mellett.

2856. *Gyilkos* vezeti a tolvajt a fogházba.

E közmondást — úgy tartják — Diogenes szerzette, midőn egyszer poroszlókat látott, kik egy tolvajt vezettek; Nézzetek, mondá, itt nagy tolvajok egy kis tolvajt vezetnek.

A német: Große Diebe heften die Kleinen. (szintén a francia és olasz)

2857. *Gyini-gyom* ember.

Hitvány, gyáva ember.

2858. *Gyomor*: Nem kérdi a gyomor, hányat ütött az óra.

2859. Jó gyomor kell sok megemésztésére.

2860. { Farkas }
2861. { Pokol } gyomor.

2862. Kutya gyomor a csontot is megemésztí.

*A német: Er hat'en Pommer'schen Magen, er verbaut
Eisen und Kieselsteine.*

2863. Csak azt bánja, hogy két gyomra nincs.

2864. Nem törökország az ember gyomra.

2865. Gyomra a patkószeget is megemésztetheti.

2866. Akár a tégláégető, akár az ő gyomra.

2867. Farkasnak kell laknia tágas gyomrában.

2868. Semmi feneke gyomrának, mint a kürtőnek.

2869. Mintha kaptafára verték volna gyomrát.

Olly telhetetlen.

2870. *Gyors*, mint a karika csapás.

2871. *Gyömbért* viszek, félre bolond, nem neked való.

2872. *Gyöngé*, { mint az árvacsalán.

2873. { mint a légy.

2874. Gyöngébb az írósvajnál.

2875. Gyöngén bánik vele, mint a tojással.

2876. *A gyöngy* csak gyöngy, ha sárba esik is. (322)

2877. *A gyönyörűség* nem homlokkal, hanem háttal fordúlva ismerteti meg magát.

2878. Parányi gyönyörűség, sereges baj.

2879. *Győzedelem*: Nem kell a győzedelem előtt tapsolni.

*A német: Singe nicht Victoria bevor der Sieg erfodhten ist.
(szintígy franciául és olaszul).*

2880. *A győzedelmes* szabhat regulát a békéllésben.

2881. Az út közönséges, de csak a győzedelmes járhat bátrabban rajta.

2882. *Gyűjtő*: Minden gyűjtőnek esik tékozlója.

2883. Feledékeny gyűjtőt a tél hozza észre.

Az az: Szükség idején bánjuk meg, a mit elmulasztottunk.
Ismeretes Aesop meséje a prűcsők és a hangyákról. Egy télen megnedvesedett életüket szellőztették a hangyák. A prűcsők megéhezvén, hozzájuk koldulni jött. Mondának a hangyák neki: Mért nem gyűjtöttél nyáron ennivalót? Felele amaz: Nem értem rá, mért akkor dúdoltam volt. Mire ezek nevetve: Hja ha nyárban dúdoltál, télben táncolj.

2883. s. *Gyűlöl*: A ki mit gyűlöl, annak vesztét kívánja.

2884. *Gyümölcs*: Nem minden gyümölcs jó, melly szépeh pirosodik.

A német: Auch rothe Äpfel sind wurmfressig.

Az olasz: La castagna di fuori è bella, e dentro ha la magagna.

A latin: Fallax fiducia formae.

2885. Néha a legszebb gyümölcs legártalmasabb.

2886. A jó gyümölcs mellett a rossz is elkél.

2887. Nem messze esik a gyümölcs a fájától.

A német: Der Äpfel fällt nicht weit vom Baume.

A latin: Non procul a proprio stipite poma cadunt.

Az olasz: La scheggie ritraa del ceppo.

2888. A szelid gyümölcs is vad, míg meg nem érik.

2889. Az a gyümölcs legédesebb, mellyet a féreg megrág.

2890. Nem a te kertedben termelt gyümölcs. (2300)

2891. *Gyűrű*: Az aranyból nem lesz gyűrű, ha csak össze nem verik.

Az az: Nagyra menni szenvedéssel jár.

2892. *Gyűszű*: Mennél kisebb a gyűszű, annál hamarább telik.

H.

2893. *Ha*: Ha a „há“ nem volna, { koldus is úr volna. [volna.
 { minden szegény gazdag

A latin: Si nisi non esset, perfectus quilibet esset.

A német: Wenn das Wörtlein „Wenn“ nicht wär,
 Wär mancher Bettler ein reicher Herr.

A francia: Avec un si on mettrait Paris dans la poche.

2894. A „há“-ra semmit sem adnak.

2895. *Háboruság*: Jobb a tisztességes háboruság, mint a színes barátság.

2896. *Haboz*, mint esztelen.

2897. *Had*: Ugyan kinéz szeméből a had.

A latin: Pyrrhichen oculis prae se ferens.

2898. Hagyjuk a hadat a királya.

2899. Nincs a hadban semmi Péter bátya.

A latin: Certamen non accipit exoscultations.

A német: Im Kriege schweigt Geseß und Recht.

2900. A hadban legtöbb a vágott hús, legkevesebb a káposzta hozzá.

2901. Csak annak tetszik a hadakozás, a ki nem próbálta.

A latin: Dulce bellum inexpertis.

A német: Spinter'm Ofen läßt sich gut vom Kriege reden.

2902. A hadakozásban jobb lovadat az ellenség sövényéhez, mint a magadéhoz kötöd.

- Az az: Jobb ha ellenség földén foly a háboru.

2903. *Hadi* szerencsét, fiú-magzatot, jó házasságot az isten választja.

2903. *t. Hág*: A ki nagyot hág, nagyot esik.

2904. *Hágó*: Mennél nagyobb a hágó annál félelmesebb a lejtő.

2905. Nagy hágónak nagy a lejtője.

Az az: Magas polcra! nagyobb az esés.

2906. Minden hágnak van lejtője.

2907. *Hagy*: Még most lesz a hadd el hadd.

A latin: hic opus, hic labor est.

2908. *Hagyj* ma, minden nap jó.

2909. Ott hagyta, mint Sz. Pál az oláhokat.

2910. Úgy hagyták, mint a szedett tőkét.

2911. *Haj*: Kinek nem haj, annak nem jaj.

2912. Belől a haja, mint az oláh kecskének.

Az oláh kecskének szőre egészen elment hajastúl; mikor aztán áruba bocsátotta az oláh, azt hazudta, hogy kecskéjének szőre mind belől vagyon télen, mint a bundának; mert így jobban megtartja a meleget.

2913. *Hajszál*: Egy hajszál sincs jó benne.

2914. Előtte a hajszál is durong.

2915. Hajszálat hasogat.

2916. Csak egy hajszálon függött.

Németül: Es hängt an einem Haar.

2917. Nincs annyi hajszála, a mennyiszer megbánta.

2918. Ha életének annyi esztendei lennének, mennyi hajszálai vannak a fején; úgy tetszenék, mintha mai napon született volna.

2919. A hajszálat is meghasítja, úgy adja el.

2920. A miatt nekünk egy hajszálunk sem bomlik.

Avval semmit sem gondolunk, az nekünk épen nem árt.

2921. *Háj*: Kívül a hája.

Cifrább, mint gazdagabb, szósbb mint eszesebb.

2922. Belől a hája, mint az oláh kecskének. (2913)

A német: Er hat's in sich, wie die Siegen das Gett.

2923. Megszegték a hájat, rájáznak.

2924. *Hajas* szekér hosszú út.

2925. *Hájazni* kell, hogy a kerék jól fordúljon.

A német: Wer gut schmeert, der gut fährt.

2926. *Hajintófa*: Nem ér egy hajintó fát.
2927. *Hajlék*: Egy hajlékban két gazdasszony meg nem fér.
2928. *Hajadon*: Régen volt ő hajadon.
2929. *Hajdu*: Igen tud a hajdu harangot önteni.
A latin: *Asinus ad Lynam.*
2930. *Hajja-hujja*, vak is talált egyszer patkót.
2931. Eljön a hajnal, ha a kakas nem kukorékol is.
2932. *Hajó lesz*, ha jó lesz.
2933. Jó a hajó mellett úszni, ló mellett gyalogolni.
2934. Rosz hajó az, mellynek dereglyéje nincs.
2935. Egy hajóban eveznek.
2936. A törött hajót elhagyják az egerek.
2937. A hajótörés után okosabb a révész.
2938. Könnyű szárazról nézni a hajó-töröket
2939. *Hákom-bákom.* (140)
A német: *hocus-pocus.*
2940. *Hal*: Átkozott a hal a harmadik vízben.
Első víz, a mellyben felnövekedett; második a mellyben főtt; harmadik mellyet rá iszol. Azért is „jó bor kell halnak.”
2941. Mindenkor legszebb hal volt az, melly kiugrott a hálóból.
2942. Akkor szokja meg a hal a horgot, midőn legelsőben felfalja.
2943. Halak mellett a béka is elkél.
2944. Víznek öregében fogják a nagy halat.
2945. *Hal* barát, hal számár változik az apáturság.
Az az: mindeneken változtat a halál.
2946. Élni sem tud az, ki nem tud halni.
2947. *Háladó* szív sok jótéteményt várhat.
A német: *Wer dankbar ist für eine That,
Der mehr noch zu erwarten hat.* [marad.
2948. *Halad*: A ki megyen, az halad, s a mi halad, az el nem

2949. Háladatlansággal fizet a világ.

2950. Halál ellen nincs orvosság.

A latin: Contra vim mortis non est medicamen in hortis.

2951. Halál ellen nincs fá a patikában.

2952. Nincs halál ellen bátor sánc.

2953. Jobb halál előtt, mint soha meg nem jobbúlni.

A talmud: Térj meg ha csak haláloed előtt egy nap is. Az az : jobbúlj minden nap, miután minden nap halál előtti nap lehet, mert „ki a márt adta, holnapot nem igérte.“

2954. Kinek kinek a halál büntetése.

2955. Ha későn jön is a halál, még is korán jő.

Minél öregebb valaki annál jobban ragaszkodik az élethez, s mennél közelebb van az ember, hogy életét veszítse, annál jobban félti azt.

2956. Halál halálnak, élet életnek barátja.

2957. A halál kezére adták.

2958. Halál után szünik a gyűlölség.

A német: Mit den Todten kann man nicht hűnen.

2959. Halál kutyái ugatnak ki belőle.

2960. Minden dolognak véget vet a halál.

A német: Der Tod macht mit Allen Feierabend.

2961. Nem akkor jő a halál, mikor mi akarnók.

2962. Öregnek az ajtóban, ifjúnak lesben a halál.

2963. Jó volna halál után küldeni.

Későn jár és lassan.

2964. Még a halál háza is kiültött rajta.

2965. Senkinek sincs homlokára írva a halál.

2966. Tudja a halál, hogy csak sár az arany.

2967. A halál szekere minden búhárat elvisz.

A német: De Tod, das Ende aller Noth.

2968. Jobb néha a hamar halál a hosszú életnél.

Ha a hosszú élet kínlódással jár.

2969. Későre érkezett annak szerencséje, kit csak halála tett nagygyá.
2970. Egy ember halála ki nem üti a világ fenekét.
2971. Halála előtt ne mondj senkit boldognak.
2972. Világi dicsőség, pompa és fényesség nem használta halálban.
2973. A halállal senki sem ivott áldomást.
2974. Jó volna halálnak.
2975. Nem fog halálon az ajándék.
2976. A ki gyakran gondolkodik a halálról, hamar megveti a világot.
2977. Nem lehet a halált ajándékkal megkérlelni.
2978. Egy szomorú, két bús, három halálkép.
2979. Kezet adott immár a halálverbungnak.
2980. *Halász*: Halászból lett bányász.
2981. *Halászat*: Jobb halászat esik a zavaros vízben.
2982. *A halasztás* megveszti ízét a nagy ajándéknak is.
Ellenben „iziben minden jó.”
2983. *A haldokló* is szereti az életet.
2984. *Halkkal* jobb cselekedni, mint hirtelenséggel.
2985. Halkkal jár, mint farkas a kaszán.
2986. *Hall*: { Hallotta, hogy lőttek, } de nem tudja, hol.
 { Hallott harangozni. }
- A német*: Er hat lauten gehört, aber nicht zusammenhängen.
2987. *Hallgat*: Hallgass nyelvem, nem fáj fejem
A német: Von Schweigen thut dir die Zunge nicht weh.
2988. { mint a bálvány.
2989. { mint a fa.
2990. { mint a pap a ládában.
2991. *Hallgat*, { mint a süket disznó a rozsban.
2992. { mint a tyúk a gyomban.
2993. { mint a tetű a var alatt.

2994. A bolond is bölesnek látszik addig míg hallgat.

A német: Könnte bet Narr Schweigen, so wär er weis.

2995. A ki hallgat, megegyez.

2996. A ki hallgat, annyi mintha megvallotta volna. (szintígy a talmud)

A latin: Qui tacet, consentire videtur.

A francia: Qui ne dit mot, consent.

2997. Hallgatás, fontolás anyja az okosságnak.

9998. A hallgatás senkinek be nem töri a fejét.

2999. Nem mindég hasznos a hallgatás.

A német: Schweigen thut nicht allweg gut.

As angol: Hallgató hajós legénység nem kiált: föld. S így könnyen veszedelembé hozhatja a hajót. Az angol példabeszédben tehát példa is van rá, mikor nem hasznos a hallgatás. [gatás.

3000. A veszedelmes igazságnak legjobb rejtéke a szoros hall-

3001. Hallgatással szép az asszony-ember.

A német: Schweigen steht den Weibern wohl.

3002. Hallgató: A szorgalmas hallgató teszi a papot szorgalmassá.

A latin: Excitat auditor studium.

A német: Fleißige Zuhörer machen fleißigen Prediger.

3003. Hallgatva meg nem botlasz szódban.

A latin: Silentii tutum praetium.

A német: Mit Schweigen verredet sich Niemand.

3004. Hallom-mondom: Nem sokat ér a csupa hallom-mondom.

3005. Háló előtt halász nem fogja csukáját.

3006. Hálódát mély vízbe vetetted.

Nagy dologba fogtál, ki nem viszed.

3007. Sok lyuk a hálón, ha új is.

3008. Jó helyen vetette meg a hálót.

3009. Hályogot húzok a szemére.

3010. Hamar, míg lelket érsz benne.

3011. Ki hamar jár, hamar érkezik.
 3012. Hamar kezdi, hamar megúnja.
 3013. Elég hamar eszik, ki jól lakik.
 3014. Hamar hamvas, késő kedves.
 3015. Hamar lett, rosszúl lett.
 3016. Hamar múlik, mint a pünkösdi királyság.
 3017. Ki hamar kél, hamar száll.
 3018. Két hamar senkinek nem jó: hamar hinni, hamar itélni.
 3019. Elég hamar, ha elég jó.

A latin: Sat cito, si sat bene.

A német: Schnell genug, was gut genug.

Az olasz: Chi fa bene quel che ha da fare, non è mai tardo

3020. { A mi hamar készül, nem tart; a jónak idő kell.
 { Melly nő hamar kész, hamar vész.

A latin: Quod cito fit, cito perit.

Az olasz: Presto finito, presto perito.

A német: Gut Ding will Weile haben.

3021. Ki hamar kezdi a lopást, hamar felakad.
 3022. Vak légy, ha hamar akarsz járni.

Az az: A ki hamar akar valahová érni, ide s tova né-
 zégéljen, hanem csak egyenesen előre iparkodjék.

3023. A hamar evő jó dolgos.
 3024. Megbánásra siet, ki hamar szól.
 3025. Hamarább jár hírénel.
 3026. Hamarább járt a gondolatnál.
 3027. A hamarban egy betűje sincs a jónak.
Az olasz: Presto e bene, non si conviene.
 3028. Ki hamarébb mer, hamarébb nyer.
 3029. Hamarébb meglesz, mint a kakuk szól. —
 3030. Ki hamarébb ér a malomba, hamarébb örül. (1808)
 3031. Nem hínak engem hamarnak.

3032. A hamarkodásnak kora megbánása.

3033. A hamarkodásnak elválhatlan társai a hiba s a megbánás.

3034. A ki hamarkodik, hamar botlik.

3035. A hamarkodó ebnek vakok a kölykei.

A disznó és eb azon pörölt, melyik fázik könnyebben. Az eb azt vitatta, hogy minden földi állatok közt legkönnyebben kölykezik. Válaszolt erre a disznó. De mikor ezt mondod, azt sem kell feledned, hogy vakokat kölykezel. [Sunge.

A német: Gifte ble Händin nicht, so wüßte sie nicht blinde.

3036. Hamar ebédnek hamar a vacsorája.

3037. Hamarjáró, hamar fáradó.

3038. Hamar-kezdetnek hamar a vége.

3039. Hamar-mise, kurta predikáció, hosszú kolbász.

3040. { Ritkán szokott a hamar-munka jó lenni.
Kevés szokott hamar-munkában jó lenni.
Hamar-mű hamis szokott lenni.

3041. Hamar-munka, késő haszon.

3042. Semmi ítéletben nem jó a hamarság.

3043. Hamar-tanácsnak hamar-bánás a vége.

A német: Man thut geschwind, was lange reut.

3044. Hamar-vevés, hamar-únás.

3045. Hamis, mint a sátorbeli cigány.

3046. Csak hamis az ember míg eleven.

3047. A hamis embernek áll ma a világ.

3048. Nem sokat fiadzik a hamis kereset.

3049. Hamis keresmény nem száll harmadik ágra.

3050. Hamis keresménynek kincse nem száll harmad örökösre.

A latin: De male quaesitis non gaudet tertius haeres.

A német: Unrecht Gut kommt nicht an den dritten Erben.

A francia: Les biens mal acquis s'en vont à vau l'eau.

3051. Egy hamis pénz százat emészt.

3052. A hamis embert előbb megfogják a hamisságban, mint a sánta ebet a lopásban.

3053. A ki sánta csak sántikál, de a hamisat utól éri.

3054. A hamislelkűt a sánta kutya is utoléri.

3055. *Hamu*: Ne vedd hamvát, ha jól ég.

3056. *Hamupipőke*.

Mesés lény, melyet örökké a tűzhelyen éltetnek, s szája fárcsa-beszédeket adnak.

3057. *Hangya*: Elég sok a hangya, de kevés a haszon benne.

3058. Sok hangya az oroszánt is megemészti.

3059. Nem a hangyákért vágyon a menyország.

3060. Sok hangyának sok a tojása.

3061. A hangyának is vágyon haragja.

A német: Auch Ameisen haben Galle.

Az olasz: Anche la mosca ha la sua collere.

3062. *Hánt*: Ne hánts, ha nem hámlik.

3063. *Hantos* hátú.

3064. *Hányja-reti* fejét, mint a legyes ló.

3065. *Hányják-retik*, mint a dézmán szedett gabonát.

3066. *Hánykolódik*, mint polturás malac a garasos tányéron.

3067. *Harag*: Emberben van a harag.

3068. Nagyra viszi embert a harag. (966)

3069. Hasztalan harag az, kinek nincs ereje.

A német: Zorn ohne Macht wird verächt.

Az angol: Anger can't stand,
Without a strong hand.

3070. Rossz tanácsos a harag

A német: Zorn thut nichts mit Rath.

3071. Nincsen harag az asszonyok haraga felett.

3072. Hol a harag nyertes, vesztes a nyugalom.

3073. Nagyobb haragja, mint ő maga.

3074. Haragja, mint a sebes láng.
 3075. Haragos, ha magához tér, magára haragszik.
 3076. Olly haragos, mint az ördögkötötte rokka.
 3077. Haragosnak kettő a része: meg is verik, enni sem adnak.
 3078. A haragost kevés, de a mérgest sok ideig kerüld.
 3079. A ki nehezebben haragszik meg, tovább tart haragja.

A talmud: Négyféle lelkületűek az emberek: ki könnyen megharagszik s könnyen megengesztelődik, hibája felér érdemével; ki nehezen haragszik meg s nehezen békül ki, érdeme felér hibájával; ki nehezen haragszik meg s könnyen békül ki, jámbor; ki könnyen fölgerjed s nehezen engesztelődik, istentelen.

A német: Welche langsam zürnen, die zürnen lang.

3080. Haragszik a fényes napra is.
 3081. *Harami*dt mellette kegyesnek mondhatni. [megy.
 3082. A *harang* is hi másokat a templomba, de maga nem Arról mondatik, ki mást jóra int, maga nem cselekszi.
A német: Die Glöcke ruft zur Kirche kommt aber selbst nicht hinein.

3083. Megfizet a nagy harang.

Az az: Az adósság fejében, nem kapsz egyebet, mint a harang hangját, midőn halála után adóssodat kiviszik.

3084. Nem szól a harang is, ha nyelve nincs.
 3085. A harangok se szólnak egyformán.
 3085. *u.* Nem mindenkor ég, mikor a harangot félre verik.
 3086. Ha felkötötted a harangot, harangozz.
 3087. Már a harangozó pénz néz ki orrából.
 Közel van a koporsóhoz, rövid idő múlva meghal.
 3088. Elhullottak már a menyecske harapófogai.
 3089. *Haraszt:* Nem zörög a haraszt { szél nélkül. (2537)
 { ha nem fú a szél.

A latin: Publica fama, non semper vana.

A német: Man redet nicht allerwegen von einem Ding, es muß etwas daran sein.

3090. *Harc*: Egy harc nem győzelem.

A latin: Praelio victus non bello.

3091. Elcsik a harcban vagy egy vagy más.

3092. *Haris*: { A harist az ő maga szaván fogják meg.
Nyelvén fogják el a harist.

A latin: Suo ipsius indicio perit sorex.

A német: Den Vogel erfennt man am Gefange. (szintigyl
olázzul és franciául).

3093. { címere.

3094. *Három* fa { gyümölcse.

3095. { virága.

Akasztófűrávaló.

A német: Galgenbengel.

3096. Három görög, három török, három zsidó: kilenc pogány.

3097. Három lábra szorult.

Elaggott vén, ki bot, mint harmadik láb nélkül már nem járhat.

3098. Hárman csendesen, ketten szerelmesen.

3099. Harmad napra mind a hal, mind a vendég bűdös.

3100. Hármas kötél nehezen szakad. (Predikátor 4 f. 13. v.)

A német: Aller guten Dinge sind drei.

3101. *Harmat* nem eső.

3102. *Hárs*: Feslik neki a hárs.

Az az: Jól foly a dolga.

3103. *Has*: Legtöbb gondot ad embernek a has.

Igen, ha csupán hasának él.

A német: Der Bauch macht den Leuten viel zu schaffen.

3104. Keveset hall az éh has. (3109)

Már Cato mondá: nehéz a hasnak beszélni, kinek nincs füle.

A francia: Ventre affamé n'a point d'oreilles (szintigyl
angolul).

3105. Nem kérdi az üres has, hányat ütött az óra. (2858)

3106. Megadták a has ellenének.

Megpáholták a hátát.

3107. Istenét is megtagadja hasáért.

3108. Teli hasnak nem sok kedve van a tanulásra.

A latin: Pienus venter non studet libenter.

A német: Ein voller Bauch, ein fauler Bauch.

A angol: Fat paunches make leane pátes. (kövér has so-vány egyvelő).

3109. Nincs füle a hasnak.

Az az: Az éhező nehezen hallgat az erkölcs szavára s a természet követelési ellen keveset bír a törvény. Az éhség az a valódi szükség, mely törvényt ront. — Szerencsére, a természet kevéssel megelégszik és követelései könnyen teljesíthetők, csak ne akarjunk túl tenni a mértéken. — Mikor a has már egyszer kenyérrel be nem éri, ott többé a romlatlan természetnek semmi szava és a szenvedély bitorolja az uralmat.

Gellius: Venter caret auribus.

A német: Der Magen nimmt keine Vorstellungen an.

3110. Üres hasnak nem elég egy szép szó, hanem egy cipő.

A német: Von Worten wird der Bauch nicht voll.

A francia: Le ventre ne se rassaisie point de paroles. (szintígy angolul és olaszul.)

3111. { Teli hassal könnyű a bűjtöt dicsérni.
Könnyű teli hassal a bűjtről papolni

A latin: Qui satur est, pleno laudat jejunia ventre.

Az olasz: E bello predicare il digiuno a corpo pieno.

A német: Voller Bauch lobt das Fasten.

3112. Kedvellen szánt a szőke üres hassal.

3113. Hasonló hozzá, mint egy csep viz a másikhöz.

3114. Hasonló hasonlóval hamar összebarátkozik.

A latin: Similis simili gaudet.

A német: Gleich und Gleich gefellt sich gern.

Az olasz: Pari con pari bene sta e dura.

A francia: Qui se ressemble, s'assemble.

3115. Korom koromhoz nem hasonlóbb.

3116. Használ: Annyit használ, mint ebnek a fakéreg.

3117. Haszon: Szűnik a haszon, támad a kár.

A latin: Lucrum cessans, damnus emergens.

3118. Pokolba is elmenne a haszonért.

3119. Szeretné a hasznót, de fut a munkától.

A latin: Fici gratae avibus sunt, quae plantara rēcusant.

3120. Minden szereti a hasznót, kevés a munkát.

3121. *Hat* ház nem falu.

Igen is: mert van egy mező város, mellyet *Hatháznak* neveznek, ez tehát nem falu.

3122. Haton kéred, ötön adja.

3123. Nem mindenkor vet hatot a kocka.

3124. Befogta mind a hatot.

3125. Egynek hatot, másnak vakot vet a világ kockája.

3126. Vagy hatra vagy vakra.

Azoknak szokott mondása, kik már mindenre elszánnák.

3127. *Hát:* Viszket fekélyes háta: érez valamit.

3128. Akár akkor lássam, mikor hátam közepét.

3129. Megegyenesítették a görbe hátát.

3130. Megegyengették a darabos hátát.

3131. A famenykő ütötte meg a hátát.

3132. Megsimogatták a szömörcsös hátát.

3133. Felruházták hátát hupikékkal és jajvörössel.

3134. Hátát fejét egyiránt.

3135. Hátán háza, kebelében kenyere, mint a cigánynak.

3136. Hátán kamarája, mint lótnak a boltja.

3137. { Dohányt lehet aprítani } a hátán.

3138. { Fát lehet vágni. }

Felette jámbor, türelmes természetü.

3139. Minden hátnak egy a hasa.

Ezt főképen azoknak szokták mondani, kiknek mindég szájkban van az a szó: hát.

3140. *Hátalt* volna, ha hasát verték volna.

3141. *Háti bőr:* Ugyan megizzasztották a háti bőrt.

3142. Somfa-hájjal kengették a háti bőrt.

3143. { Lefaragták. } a háti görcsöt.
 { Legyalulták. }

3144. *Hátulsót* harapják az ebek.

3145. *Hatalmas*: Tudatlan hatalmas, mindennek ártalmas.

3146. Náladnál hatalmasabbra bolondság haragudnod.

3147. A hatalmasnak hátat ne fordíts. (3069)

3148. *Határ*: Sági határnak hány nyele van? Felelet: hat.

3149. *Hattyú* apától, galamb anyától származott.

3150. *Ház*: A mit a ház ellop, elő is adja.

3151. Fehér a ház, de kenyere fekete.

3152. Jobb a fekete ház fehér kenyérrrel, mint a fehér ház fekete kenyérrrel.

A német: Sammt am Kragen,
 Kleyn im Magen.

3153. Rossz ház az, melyben esős időben köpönyeg kell.

3154. Valahány ház, annyi szokás.

3155. Sok ház ég belül és kívül nem lobog. (3158)

3156. Szomorú látmány az elégett ház.

3157. Hátán háza.

3158. Ezen embernek ég a háza, de senki sem látja a füstét.

Ollyanról mondatik, ki szerencsétlenségeit takargatja és jó szájízt mutat a keserühez.

3159. Se háza, se tüze, mégis vendégeket bí.

3160. Kiki maga háza előtt seperjen.

A német: Jeder kehre vor seiner Thür, so werden alle Gassen rein.

Az olasz: Chi vuol dir mal d'altrui, pensi prima di lui.

3161. Még is talál mit seperjen maga háza előtt.

3162. A kit házában eső ver, azt még az isten sem szánja. [het.]

Az az: kit saját hanyagsága miatt baj ér, azt szánni nem lehet.
Németül: Wer sich in seinem eigenen Hause beschneien läßt, dessen will Gott nicht erbarmen.

3163. Neked is csak sorban a házad.

Nem vagy különb másoknál.

3164. Más házánál szemes, magáénál vaksi.

3165. Uraság dolga, ki maga házánál lakhatik.

3166. Sással fődött házban bátorságos alunni.

Igen is, képleg, a mennyiben az alacsony sorsa nem nagyot
bukhatik; de valóságban csak biztosabb a cserép fedél.

A latin: Humilius sed tutius.

3167. Egy házban két gazda meg nem fér.

3168. Sok háznak ékes a homloka, de hideg a konyhája.

3169. Minden háznál más szokás, minden faluban más törvény.

3170. Haragos asszony, sűrű füst, lyukas tál, ártalmas a háznál.

Németül: Eine zornige Frau, ein Gamin voll Rauch und
eine löcherige Pfanne sind schädlich im Hause.

3171. Haza jár, mint Buki lova az abrakra.

Jó paripája mellett egy hitván lovat is tartott a gazda.
Ez, midőn a jobbakat abrakolták, ha nem látták, felütközött orrá-
val a szekrényt s jóllakott. Mikor aztán a fűre hajtották, ak-
kor is haza járt az abrakra és derék ló vált belőle.

3172. Csak az jár haza, a mit a farkas meg nem emészti.

3173. Hazája embernek, hol jól folyik dolga.

A deák szerint: Ubi bene, ibi patria. Ezt fordítatlan is
hagyhatták volna tudós eleink!!

A német: Wo es mir wohlgeht, da ist mein Vaterland.

Az olasz: La patria è ove si ha del bene.

3174. Gyakran embernek maga hazája mostohája.

3175. Sokat élt, ki hazájáért meghalt.

3176. Édes hazánknak szerelme.

[tüze.

3177. Hazának füstje is kedvesebb, mint idegen országnak

3178. Házhely: Kimérték neki a házhelyet.

Az az: Közel van a halálhoz.

3179. Háztűz-nézni.

Miután a leány megkérgetett, annak szülei elrándulnak a
vőlegénynek állapotját a értékét megnézni: ez mondatuk
háztűznézésnek.

3180. Házasodik: Ha házasodni akarsz, hasonlót keress.

De miben álljon e hasonlóság? ezt még nem tudta megmondani senki. Alphonsus, Arragoni király, azt tartotta, hogy tökéletes egyetértés a házas párok közt csak akkor volna elérhető, ha hogy a férj siket, az asszony pedig vak volna, hogy így amaz feleségének zsémbelését nem hallaná, emez férje botlásait nem látná.

A latin: Si vis nubere, nube pari.

A talmud: Szállj alább egy lépcsővel és végy feleséget, szállj fölebb egy lépcsővel és válaszszz barátot.

3181. Ha korán házasodol, korán bánod meg.

3182. Hosszu alku a házasság.

3183. Gyümölcs nélkül való házasság osak kevés vigasság.

3184. Egyenetlenek közt veszedelmes a házasság.

3185. Észszel, nem szemmel kell a házasságot kezdeni.

3186. Hét tél, hét nyár választja meg a házasságot.

3187. Házasság rabság; özvegység rabságtól mentiség; szüzesség tiszta nemesség.

3188. Egyenellen házasságnak ritkán van jó kimenetele.

3189. A házasság-szerzést csak az úr isten mutatja meg.

A német: Ehen werden im Himmel geschlossen.

A francia: Les mariages sont écrits en ciel.

Az olasz: Nozza e magistrato dal ciel è destinato.

3190. Ha a házi gazdának kedve nincs, az egész ház szomorú.

3191. Hazud: Annyit hazud, mint a bomlott óra.

3192. Ki örömet hazud, örömet lop.

A német: Wer lügt, der stiehlt; wer stiehlt, der lügt.

A francia: Montre moi un menteur et je te montre un larron. (szintígy angolul)

3193. Hazudik, { mint a kalmár.
 { mint rossz tükör.

A francia: Il en donne de vertes.

3194. Akkor is hazudik, mikor gyónik.

3195. Egy állóhelyében ezrel hazudik.

A francia: Il a menti cent pied dans sa gorge.

3196. Az egek rovására is hazudik.

3197. A mennyiszer száját tátja, annyiszor hazudik.

3198. Még álmában is hazudik.

3199. Mikor maga van, magának is hazudik.

3200. Már maga is hiszi, a mit hazudik.

3201. Ritkán hazudik, ha igazat mond.

3202. Nem mind igaz, a mit hazudik.

3203. Rovás nélkül hazudik.

3204. Sebes futtában is hazudik.

3205. Hazudj egyet: állj elébb.

3206. Ha néma volna, akkor is hazudna.

3207. { A ki hazudni akar, jó emlékezése legyen annak.
Jó fejűnek kell a hazugnak lenni, hogy mindenütt
egyiránt hazudjon.

Ki egyet hazudik, mondja az angol Swift, nem gondolja meg, mily nagy dologba fogott; mert kéntelen húsz uj hazugságot feltalálni, hogy az egyben rajta ne kapassék.

A német: Wer lügen will, muß ein gut Gedächtniß haben.
(szintgy olaszul és franciául).

Quintil: Mendacem memorem esse oportet.

3208. { Messzünnen jöttek, szabad hazudni.
A messziről jöttek szabadabban hazudnak. (3357)
A ki bátran akar hazudni, messze országi bizonyságokkal bizonyítson. [közik. *

A talmud mondása: Ki hazudni akar, távol tanukra hivat-

A német: Bon Fern

Eügt man gern.

olaszul)

A francia: A beau mentir, qui vient de loin: (szintgy

3209. A ki hazudni szokott, a lopást sem szégyenli..

3210. Ollyat hazudott mint a bécsi torony.

3211. Ha mennyiszer hazudott, annyiszor egy hajszála veszett volna el, még anyja hasában megkopaszodott, s e világra parókásan jött volna.

3212. A szentesi mester a sz. írásból is hazudott.

A katolika anyaszentegyházban virágvasárnapra rendelt passióban az énekeltetik Jézus személyében: tudjátok, hogy három nap múlva húsvét lesz. Ezt hallván egy tanulatlan ember, azt mondta mellette ülő pajtásának: ez a kántor a sz. írásból is tud hazudni; mert ezen mostani virágvasárnap után nem három, hanem hét nap múlva lesz a húsvét.

3213. A hazug csak akkor mond igazat, midőn magát hazugnak mondja.

3214. A hazug embernek az a nyeresége, hogy mikor igazat mond, sem hisznek neki.

Ez okból valaki azt állította, hogy a hazugra a titkot legtanácsosabb bízni, mert ha kifecségi is, senki sem hisz neki.

Egyébkint ismeretes Aesop meséje a juhász fiuról, ki hogy szomszédait megijeszte, gyakran minden ok nélkül kiabálni kezdett: „itt a farkas! segítség!” Mikor aztán a közellévő pásztorok nagy sebbel löböl összeszaladtak, hahotára fukadt a pajkos, hogy így rászedte őket. Egyszer igazán megjelent a farkas, de akkor a fiú segítség utáni kiabálásait senki többé hallni nem akarta, s így a farkas egész bátorságban kedvére lakozott a bárányok húsából.

Cicero: Mendaci homini ne verum quidem dicenti credere solent.

A német: Einem Lügner glaubt man nicht,
Wenn er auch die Wahrheit spricht.

3215. { Könnyebb utólélni a hazug embert, mint a sánta ebet. Hamarabb utólélni a hazugot, mint a sánta kutyát.

A francia: Le menteur ne va pas loin.

3216. A hazug csakugyan hazug marad, ha az igazmondónak ruháját veszi is fel

3217. Béres hazug.

3218. Eljöttek a hazug napok.

Nyári meleg napok, melyekben a munkás hamar meghazudtolja magát, igéri hogy más nap elmegy dolgozni és leszolgálja adósságát, azonban más nap is oda megy, a hol fizetnek.

3219. Asztal } hazugja. 3220. Város }

3221. A hazugnak szájából az igazság is hazugság.

3222. Hazugabb a Kis Ilus fiánál.

Kis Ilus fiának ezek voltak leghíresebb hazugságai: 1-szor azt találta valaki előtte mondani, hogy a nyulat szaladtságban elfogta; Kis Ilus fia ezt csekélységnek mondta, mivel maga a futó nyulat simogatni szokta, sőt mikor kedve tartaná, farkánál fogva maga előtt üzné, míg anyjának udvarába nem vinné. 2-szor midőn egy lovas katona azzal kérkedék, hogy Pírók lova olly szaladásu lenne, hogy ha egyszer sarkantyúba veszi, bár záporosan esnék is az eső, se magára, se lovára, egy csöpet esni nem hagyja, mert kardját is úgy tudná forgatni, hogy azzal a csöpeket mind elhárítaná. Ezt Kis Ilus fia kétségbe nem vonta; hanem a katonától csak azt kérdezte; vajjon arról a Pírók lováról lenne-e a beszéd, melyet ő tegnap előtt sebes futásban megpatkolt.

3223. Akkor se hisznek a hazugnak, mikor alszik.

3224. A hazugnak szavát gyakran megróstatják.

3225. A hazugnál hazugabb.

3226. A hazugon leghamarább kifognak.

3227. Nyelvén fogják meg a hazugot.

3228. *Hazugság*: A sok hazugság sem tesz egy igazat.

3229. Mint a sebes víz, úgy foly előtte a hazugság.

3230. Megrögzött hazugság, idővel igazság.

3231. Mennyi szó annyi hazugság.

3232. Nem állandó a hazugság.

A német: Eügen zerschmelzen wie Schnee.

A latin: Mendacium non veterascit.

3233. Markába szakadt a hazugság.

[folt.

3234. Annyi benne a hazugság, mint a koldusköppönyegen a

3235. Ugyan mász előtte a hazugság.

3236. Egyik hazugság a másikat utóléri.

3237. Kenyere a hazugság.

3238. A hazugságban kopott el nyelve.

3239. Nem messze megy ember a hazugsággal.

3240. Csak fél lába van a hazugságnak.

Azért bicog és nem jár egyenesen.

A talmud: A hazugságnak nincs lába, — De épen azért felkapják és ölben hordják.

A német: Eügen haben kurze Beine. (szintígy olaszul).

3241. Bomlott hazugságnak jeles edénye.

3242. Kutya hazugságnak eb a hitele.

3243. Melegében rajta kapták a hazugságon.

3244. Torkába verték a hazugságot.

3245. Nem illik más a hazugságra csak a nyakon csapás.

3246. Kofásan árulja a hazugvakarcsot.

3247. *Hegedű:* Szépen szól a hegedű, de üres belől,

3248. *Hegedűl:* Rosszul hegedűlnek, ebül táncolnak ma.
Veréssel fenyegetnek.

3249. Hegedült arról Sz. Dávid, el is énekelte.

3250. *Hegedűs:* A jó hegedűs nem szenved az énekest.

3251. A vén hegedűs minden nap egy nótát felejt, a mit húz is hibásan húzza.

3252. Ritkán van a hegedűsben bor-nem-issza.

A latin: Cantores amant humores.

A német: Ein guter Singer,
Ein guter Schlinger.

3253. Titkos hegedűsnek kevesen süvegelnek.

3254. Nincs drágább a hegedűszónál, mert meg is fizet az ember érte el is fárad utána.

3255. *Hegy:* Vajudik a hegy, majd egeret szül.

A latin szerint: Parturiunt montes, nascitur ridiculus mus.

A német: Viel Lärm, nichts dahinter.

Az angol: Much ado about nothing.

3256. Nincs az a nagy hegy, melyet idővel el nem lehetne hordani.

3257. Némelly hegyek akkor is égnek belől, mikor már tetejüket ellepte a hó.

A latin: Et senes habent igniculos.

3258. Hegyen völgyön egyaránt.

3959. Lefelé jár immár a hegyen.

3260. Minden hegynek lejtője is szokott lenni.

3261. { mint a harmat-hasító lőt bocskor.

3262. { mint a dorosmai túró.

3263. { mint a nyíl.

3264. *Hegyes,* { mint a torony.

3265. { mint a lőt süveg.

3266. { mint a tör.

3267. { mint a tüzes mennykő.

3268. Be hegyes, mint a begyes galamb.

3269. Árkon kívül hegy mester. (350)

A latin: Aedilitatem gerit sine populi suffragio.

A német: Er mengt sich in ungenügte Eier.

3270. *Héjjas* féreg.

Tréfás elnevezése a ráknak.

3271. *Hely:* Helybehagyta, mint Viski szakács az ételt.

A viski lakadalomban megparancsolta az uraság, hogy mai nap helybe hagyja szakács az ételeket. Tót lévén a szakács, azt gondolta, hogy talán más szakácsot fogadtak, magának pedig azt parancsolták legyen, hogy a helyet elhagyja. Ebédkor vették észre a félreértést.

3272. Még helye sem hült meg.

3273. Meg se melegedett helye.

3274. Helyén keresd, föltalálod.

3275. { kereskedik.

3276. Jó helyen { tapogat.

3277. { vetette meg a hálót.

3278. Nem jó helyen fogott.

3279 A mit ember kicsiny helyen megfordíthat, annak széles feneket ne kerítsen.

3280. A mit kis helyen megfordíthatsz, annak nagy helyet ne kívánj.

3281. Minden helynek vagyon füle s szeme.

A szurdék is elárul ha vétkezel.

A német: Die Felber haben Augen, Bälber haben Ohren.

A francia: Les murs ont des oreilles.

3282. Csak hült helyét találtam.

[nyerét.

3283. Olly helyre tették, hol a komondor el nem kapja ke-

3284. *Henye:* Nagy tolvaj a henyé ember.

{ *Henyélés* gyökere a gonoszságnak.

3285. { *A henyélés gonoszság veleje.*

Henyélés és heverés mindenben ártalmas: a heverő vas megrozsdásodik; a heverő fát szű eszi; a heverő ruhát moly emészt; a heverő viz megposhad; a heverő földet gyom lepi; a heverő házi úgy elvész és a heverő ember nyomor és szegénységnek mártalékja.

A német: Müßiggang ist aller Eafter Anfang.

A latin: Nihil agendo male agere discimus.

Az angol: An idle brain is the devils shop. (Henyé'ő fej az ördögnek ka'márboltja).

3286. A henyélés minden rossz gondolatoknak anyja.

3287. Henyéléssel senki meg nem gazdagodik.

3288. Henyelőkkel szokott a Venusasszony társalkodni.

3289. *Herce-hurca.*

Kínlódás, bajos életmód.

3290. *Hére-hóra* kihíni.

Az az: Bottal való verekedésre hívni ki.

3291. *Hét* országra szól, mint a löcsei kalendárium.

3292. Hét tél, hét nyár megpróbálja őket.

Új-házasokról mondják, kiknek együtt maradásokról kevés a reménység.

3293. Hét: A nagy hét kutya gyötirelem.

Mert a nagy héten nem járhatnak a templomba. Virágvasárnap a barka vesszőktől félnek; nagy pénteken a pilátust verik; nagy szombaton magokat csapdossák az emberek. Eze-

ken felül félnek a törönyi kereplőktől is, és húst sem a mé-
szárszékben nem látnak, sem otthon nem főznek az emberek.
E gyötrelmek közt bevonják magokat otthon egy lyukba s egy
utatást ki nem venni belőlük egész húsvétig.

3294. Sem hete, sem hava s már is parancsol.

Arról mondatik, ki most származott ide, s mindjárt úr
akar lenni.

A latin: De Aesopi puteo modo venis, et jam exclamas.

3295. *Heten* vannak, { mint a Gersei ördögök.

3296. { mint a Markotai ördögök.

Markotán, Győr vármegyében hét nevezetes zsidó volt,
kiket mivel soha kézre nem keríthettek, ördögfiának lenni
mondották.

3297. *Hetes* eső, hármás ünnep, jó gyomor;
Gazda-morgás, béres-alvás, komondor.

Hetes eső ellen méltán morog a gazda, mert szolgálai sem-
mit sem dolgoznak, szintígy a hármás ünnepen, hever, alszik
a béres s a mellett a gyomor még is megkívánja a jótartást,
mi ha ki nem jár, morog, mint a komondor.

3298. *Hetet-hovat* összehord.

3299. *Hetvenkedik*, mint az árpacipó a kemencében.

3300. *Heverő* ökör után nem vetnek holdot.

Heverve, kezét ölébe dugva nem gazdagodik meg senki.

3301. *Heverő* testben bujdosik az elme.

3302. *Heres* vármegyéből való.

3303. *Hevet-hovat* összehord. (3298) [találni.

3304. *Hiba*: Halat szálla nélkül, embert hiba nélkül nem lehet
Gellért: Mindenkinek vannak hibái; legjobb ember az,
kinek legkevesebb van.

A spanyol: No hay harina sin salvado, ni nuez sin cas-
cara, ni arbol sin corteza, ni grano sin paja, ni aun hombre
sin mancha. (Nincs liszt korpa nélkül, sem dió héj nélkül,
sem fa kéreg nélkül, sem búza szalma nélkül, sem ember hiba
nélkül).

3305. Szemes legyen, ki hibát talál benne.

3306. *Hibáz*: Ha hibáztál, búbánatúl cselekedj valami jót.

3307. *Hid.* A mit a hidon nyert, azt a váron elvesztette.

3308. } mint a jég.

3309. } mint a farkasordító.

3310. *Hideg,* } mint a béka-vér.

3311. } mint a kocsonya.

3312. } mint a márvány.

3313. Se hideg, se meleg.

3314. Hidegen veri a vasat.

Hasztalan munkát tesz.

3315. Ki hideget ad, subát is ad hozzá.

A német: Gott giebt nicht mehr Groß, als Kleider (szint-
így angolul.)

A francia: À brebis tondue Dieu mesure le vent.

3316. Gyakran leli a zöld hideglelés.

Negyedik Henrik, a francia királyok közt nevezetes fejedelem, nem akarta Süllit (ministerelnökét) magához ereszteni, noha jól tudta, hogy az ország dolgaiban jár, s azt üzenté neki, hogy a hideg leli. Idő múlva beeresztette őt és ismét azt mondta, hogy a hideglelés éppen most jagyta el őt. Sülli már ennek előtte neheztelevén a késedelmes beeresztésért azt felelé rá, hogy csakugyan éppen ez előtt látta a hideglelést zöld ruhában kijőni a király benyilójából. Tudni illik a királyi vadászoknak leánya jött onnan ki, kit Henrik szeretett.

3317. } mint a halász-lé.

3318. } mint a koldus leves.

3319. } mint a kaszás-lé.

3320. *Hig,* } mint a levegő.

3321. } mint a savó.

3322. } mint a tiszta víz.

3323. } mint az esztelennek veleje.

3324. *Hím:* Nincs ennek híme, hogy eszedbe ne foglalhasd.

Nem oly szövénéyes dolog, hogy eszeddel fel ne érjed.

3325. *Hímez-hámoz.*

Az az: hűledezve beszél, szépíti a dolgot.

3326. *Himfán,* palotán, kis ablakon 'kukucsál.

3327. *Himlő:* Verje meg a hólyagos himlő.

A csúnya szitkoknak egyik cifra példája.

3328 *Himpellér*: Ki mindenbe kap, mindenben himpellér.

As olasz: L'animo à molte cose rivolte, o le trascura, o non ha vigore di eseguirle.

A finn: Őt hivatal, hat hiba.

3329. *Hinár*: Kint van immár a hinárból.

3330. Kiszedték a hinárból.

Utólérték a csinon.

3331. *Hintó*: Nem mind hintó az, a mi hintáz.

3332. *Hip-hop* hírével jár. (3424)

3333. { Drága kincs a jó hír, valaki avval bír.

{ Jobb a jó hír a nagy gazdagságnál.

A német: Ein guter Name ist ein reiches Erbtheil.

As angol: A good name is better than riches.

A francia: Bonne renommée vaut mieux que ceinture dorée.

As olasz: Val più un oncia di reputazione, che mille libre d'oro.

3334. Gonosz hír szárnyan jár, lötsut, senkit nem vár, elűzi a mentséget.

A finn: Messze hallik a jó harang, még messzebb a rossz hír.

3335. A nagy hír sokszor nagyot fillent.

Seneca: Semmi sem olly nagy, a mint hírlik.

3336. A hirtelen hír ritkán szokott igaz lenni.

3337. A rossz hír szárnyan repül, a jó pedig kullogva is alig jár.

3338. A rossz hír és a szerencsétlenség leghamarább terjednek.

3339. Nagy a híre mint a tatárjárásnak.

3340. Sokkal szebb termete, de lucskos a híre.

3341. Már híre is meghalt.

3342. Csak azért kap a híren, hogy ismét elszórhassa.

3343. Gonosz hírnek sebes szárnya.

3344. Ha hírt akarsz szerezni, akaszd fel magadat.

3345. A söprött szeméttel nem jó a hírt is kihordani a házból.

3346. Könnyű a jó hírt elvesztetni, de nehéz visszanyerni.

A francia: On a beau se lever le matin, quand on a le renom de dormir la grasse matinée.

Plutarchus: A jó hírnév olyan mint a tűz: ha felgyújtották, könnyen fentartatik, de ha elaludt, nehéz újra felélesztetni és lángra lobbantani.

A latin: Fides ut anima, unde semel abiit, redire nequit.

Az olasz: All'onor chi manca d'un momento, no lo ripara in anni cento.

3347. Kevesen vannak, kiknek egyenlő hírük legyen eleitől fogva utóljáig.

3348. Ki híren-neven nem kap, nem derék ember.

A német: Wer sich um den guten Namen nicht wehrt, ist wenig werth.

3349. A jó hír-nevet nem gátolja meg a sövény.

3350. *Hírharang.*

Ki egyiktől a másikhoz hordozza a beszédeket.

3351. *Hirtelen,* { mint a záporosó.
 { mint a szél és fürgeteg.

3352. *Hisz:* Ki hamar hiszen, hamar megcsalatozik.

3353. A ki könnyen hisz, könnyen megcsalatik.

3354. Higyye a kurta.

A latin: Credat Judaeus Apella.

3355. Meglásd kinek higyyj.

A német: Frau, schau wem.

A latin: Fide, sed cui, vide.

3356. A ki nem szokott hazudni, hamar hisz.

3357. Inkább elhiszem, sem hogy oda menjek.

3358. Maga se hiszi, a mit mond.

3359. *Hű:* Se hite, se lelke, mint a hajóhúzó lónak.

3360. Se hite, se oltárja.

3360. r. Kinek szél a hite; tömlő az országa.

3361. Nincs hited, mint a rácnak.

3362. Nem veszi pénzen a hitet.

3363. Fordítja hitét, mint a kását.

3364. *Hitel*: Ritka hitel parasztban,
Mint a hal a harasztban.

3365. Ki egyszer hitelét elveszti, ~~nem minden~~ sővény mellett találja meg.

3366. } mint a bormérő.

3367. *Hitetlen*, } mint a pogány. 6.

3368. } mint a szabó.

3369. *A hivatal* nem csal.

Csak viszont mi se csaljuk a hivatalt.

3370. Ha kevés a gondod, lépj hivatalba.

3371. *Hivés*: Kimélve adj helyet a hívésnek.

As olass: Chi troppu fida, spesso grida.

3372. *A hízelkedés* mérge a barátságnak.

3373. Rossz tükör a hízelkedés, hamisan mutat.

3374. *A hízelkedő* alattomos ellenség.

Azok, így nyilatkozik *Marcus Antonius elmékedésiben*, kik gyűlölik egymást, hízelkednek egymásnak, — s azok, kik egymás fölibe emelkedni akarnak, meghajolnak egymás előtt.

3375. *A szerfelett hízelkedő* vagy megcsalt vagy megcsalni akar.

A hízelkedés ámitó erejét igen jól festi e következő anecdotá: Egy mészárosnak fia volt, ki atyja mesterségét folytatni nem akarván, minekután egyet mást megpróbált volna, végre színész lett, de olly csekély szerencsével, hogy vagy csak mint néma személy vagy legfőlebb inasi szerepekben lépetett fel. — Az atya mind a mellett igen kevély volt rá, hogy fia illy dicső művészpályát választott. Egyszer a mészárszékre jő egy asszony és két garas ára kolbászt kér. A mészáros elővesz egy hosszú vastag kolbászt és vágni akar belőle a kért áráért. Epen midőn a kést belőlvágni akarja, az asszony kivetí a hálót: „Kedves mészáros úr, nemde a kegyed fia színész? A minap játszani láttam őt”. — „Ugy-é? szót kedvtelve a mészáros és feljebb csúsztatja a kést. „Ő igen felségesen játszik”. — A kés ismét feljebb csúszik. — „A megboldogult Sz. P. híres színész volt, de a kegyed fia felülmúlja.” — A kés már a kolbász közepén állott. — „L-ről sokat beszéltek annak idejében, de a kegyed fia még jelesebb színész lesz”. — A kés

ismét feljebb ment. — „G. játékát ország-világ bámulja, de a kegyed fiával még sem mérközhetik.“ — Már e sok volt egy atyai szívnek, a mészáros a kést elveti és az asszony, hazug-ságait az egész község kapja.

As olass: Chi ti fa carezze più che non suole,
O ti ha ingannato, o ingannar ti vuole.

3376. A hízkelő nyel, nyakra ejti a sebet.

A latin: Pessimum inimicorum genus, laudantes.

3377. Hó hátán is kincset ás és talál.

3378. Magyarországon legtöbb hó van.

Mert minden hó-napban esik.

3379. *Hó:* Feljött a hava. (860)

3380. *A hóhér* is kifáradna rajta.

3381. Hóhérpallos címere.

3382. Befogadta a hóhér oszlopos palotájába.

3383. Hóhérfalatja.

3384. Hóhérnak panaszkodni.

A latin: Apud novercam queri.

3385. *A hold,* hol nő, hol fogy, hol megszarvasodik, nehezen lehetne rá köntöst szabni.

Az az: Nehéz a szeles bolondokkal boldogulni, kiket hó-bortosságuk miatt a holdhoz hasonlít a sz. irás.

3386. A hold ha elfogy is, megmarad a neve.

3387. Már a hold a nappal egészen összement.

Az az: Vénység miatt bajusza és szakállja mint a hold meg-fehéredett; kopasz feje bőre meg, mint a nap, fényessé lett és így hold a nappal összement.

3388. Addig tündöklök a hold, míg a nap helyre ér.

A német: Wenn der Meister kommt daher,

Gilt das Meisterlein nicht mehr.

As angol: The moon's not seen where the sun shines.

A francia: Où le soleil luit, la lune n'y a que faire.

3389. Hadd homályogjon a hold, csak a nap tartson igazat.

3390. *Holló* a hollónak nem vájja ki szemét.

Az az: Bűncinkosok nem bántják egymást bűn miatt. Jelesül az *angol*: Ask my fellow, whether i be a thief. (kérdesz pajtásomtól, vajjon tolvaj vagyok-e!).

Németül: Eine Krähe bisset der andern die Augen nicht aus. (szint így olaszul és franciául).

3391. Ritka dolog a fehér holló.

3392. A farkas után a holló is akar élni.

3393. Holló volt, hattyúvá vált.

3394. Holló hozta ember.

3395. Hollók és varjúk eledelelévé lett.

3396. Hollók vendégeskednek szeme kaponyáján.

3396. x. Fekete hollónak fekete a fia.

3397. Holnap is felvirrad.

3398. Holnap is lesz nap.

Van még ideje a dolognak.

3399. A holnap nap senkinek sincs homlokára írva.

3400. Holnapra is kell a ló.

Intés ahoz, ki igen mohón költ, hogy továbbra is kell uézni.

3401. Holnapról hódára halaszt.

3402. Holt hagyja, élő osztja.

3403. A holt embernek elegendő földje vagyon, de az élőknek nincs.

3404. Holt holtnak barátja.

3405. A holt senkinek sem dughatja be a száját.

3406. Nem tudja ember holta napjáig mire jut.

3407. Még holta után se mondhatnék jót rá.

3408. Mit tesz az eleven, ha holtak is vigadnak.

3409. A holtakkal ne hadakozz.

3409. y. A holtakkal társalkodik.

Az az: Olvasással foglalkodik mert a könyvek holt tanítóknak mondataiak.

3410. A holtaktól is adót kér. (70)

A latin: A mortuis tributum exigit,

3411. Holtomiglan holtáiglan.

3412. Nem fáj foga többé a holtaknak.

3413. *Hólyag*: Nem hólyag, hogy csak felfújják.

Nem ejthetik meg hirtelenében, idő kell hozzá,

3414. Egy hólyagba fúnak.

3415. *Homály*: A legnagyobb világosságban is vagyon homály.

3416. Még a napfényben is homályt keres.

3417. Ha ma homályos volt, talán holnap felderül.

3418. *Homlok*: Nagy a homloka vagy ember, vagy ökör.

3419. *A homok* is elissza az esővizet, de semmit sem terem.

3420. Homokból ostort akar fonní.

Lehetetlen dolokban törni a fejét.

3421. Ha csak a homokföld terem, szükön telik meg a verém.

3422. Apró homokporokból válik a nagy domb.

3423. *Hon* lakják, ki kedvére akar élni.

A latin: Domi manere oportet belle fortunatum.

A német: Wer will bleiben in Ruh, der bleibe bei seiner Ruh.

3424. *Hopp* hopp hírrel jár.

Régi hal hit azt tartotta, hogy vannak emberek, ki egy időben két helyt is lehetnek és ilyenekről mondták, hogy hopp hírrel járnak.

3425. Hopp itt is, amott is, házam előtt is.

3426. Hoppon maradt.

Az az: Célját el nem érte, megcsalatkozott.

3427. Akkor mondj hoppot, mikor átugortad az árkot.

A német: Rufe nicht: Fisch! du habest ihn denn hinter den Kiefern.

A francia: Il ne faut pas se moquer des chiens, qu'on ne soit hors du village.

3429. Hordó: Csepenként a hordó is megtelik.

3430. Üres hordó mindég { jobban kong.
legjobban hangzik.

Minél tudatlanabb az ember, annál szajásabb; minél kevesebb érdeme van valakinek, annál többet póffeszkedik. Elmésen fejezte ki e gondolatot a *talmud* hővetkező példázatban: Minden fa mikor ég, semmi nesztét nem hallani, csak a tüske nagy ropogva ég s fennnyen hirdeti: én is fa vagyok!

A Latin: Eloquentiae flumen, sapientiae gutta.

A francia: C'est gros Jean, qui remontre à son cure.

3431. Tizenkét akós hordó, néz ki a pofáján.

Az az: Borcsiszár, igen részeges.

3432. Sok kell a nagy hordóba.

3433. Néha a rossz hordóba is bort töltenek.

Az az: Sokszor a rosszra is vesztegetik a jó intést.

**3434. Meddig hordód teli, addig leszesz deli, de ha egyszer
üres, megvet minden rühes.**

Ovidius: Donec eris felix, multos numerabis amicos,
Tempora si fuerint nubila solus eris.

3435. Lyukas hordót tölteni.

3436. *Hordozóskodik*: A ki sokat hordozóskodik, nehezen gazdagul meg.

3437. Kétféle hordozóskodás egy égis.

3438. *Horog*: A melly fából horog akar lenni, idején alá nő.

A német: Was ein guter Haken werden will, krümmt sich bei Zeiten.

3439. Arany horoggal horgász.

3440. Elnyelte a horgot.

3441. Egy horgot vetnek.

3442. *Horgas*: Legkisebb gondja az; horgasan esik-e? avagy egyenesen.

3443. Horpász: Teli tölt a horpásza.

Feldomborodott a hása.

3445. Hosszú (mint a hármastánc.

3446. *Hosszú,* { mint a kolbász.

0110. (Mitt. & Kovacs).

3447. } mint a nagy bőjt.
 3448. *Hosszú* } mint az éjjeli út.
 3449. } mint a Rákóci lakodalma.
 3450. } mint a Sz. Iván éneke. (679)

3451. Mennél hosszabb, annál rosszabb.

A német: Die Länge hat die Güte.

A francia: Au long aller petit faix pèse.

Az angol: Light burdens far heavy.

3452. Se hossza, se vége.

3453. Hosszabb lett mint ezelőtt volt.

3454. *Hoz:* Ha hoztál bejöhetsz, ha nem hoztál kin maradhatsz.

3455. *Hozó familia* ez, neki kéri.

Ez nem kivisz, hanem behoz.

3456. *Hozd* foghatsz, a mi el nem fáraszt.

3457. Kevés van nála hozzá foghatóbb.

3458. *Hozd* ragad, mint bojtorján a lóserényhez.

3459. *Hőrcsök:* Összeakadt hőrcsök a horzzal.

3460. *Hupikék* a háta, jajbőrös a combja.

3461. Szabtak neki hupikék nadrágot jajvörös posztóból.

3462. *Húr:* Egy húron pendülnek.

3463. Egy húrt pengetnek.

3464. Mennél vékonyabb a húr, annál hamarább szakad.

3465. *Hurok:* Hurkot vetettek elibe, bevárják.

2466. *Hús* a húst eszi.

3467. Mennél puhább a hús, annál keményebb a csontja.

3468. Lefaragod a húsat, de meg nem eszed a csontját.

3469. Mivel húsrá nem talált csonton rágódik.

3470. { Másott is lerágják a csontról a húst.
 { Másott is leszoktak enni a húst a csontról.

3471. Jó lével adják fel a bűdös húst.

3472. Fekete vasárnapot ül húsvét napján is.
Mocskos ruhában van.

3473. Húzódozik, mint az eb a pozdorján.

I.

3474. Ide: Se ide, se oda.

3475. Idegen idegennek ritkán árt.

3476. Az idegen paripáról még a tenger közepén is le kell szállani.

3477. Idő: Nincs annak ideje, [ki mindenkor időre várakozik.

3478. Mindennek rendelt ideje vagyon. (szintígy angolul, olaszul és franciául)

A német: Jedes Ding will seine Zeit haben. (l. Préd. 3. 1—9).

3479. Ki idején kezd, idején végzi.

3480. Idő a bolondot is észre hozza.

A német: Mit der Zeit wird man klug.

A francia: Avec l'âge on devient sage.

3481. { Az idő folyton foly, meg nem eszi a moly.
{ Az idő járton jár, semmi szóra nem vár.

A latin: Fugit irrevocabile tempus.

Az angol: Time fleets away without delay.

Az olasz: Il tempo passa e se ne porta il tutto.

3482. { Szolgál ugyan az idő, de nem várakozik.
{ Az idő senkit nem vár.

A finn: Nem gondol az idő az emberrel, ha csak az ember nem gondol az idővel.

Az angol: Time and tide tarry for no man.

A német: Zeit, Ebbe und Fluth wartet auf Niemand.

3483. Az idő mindent megemészt.

Ovidius: Tempus edax rerum.

3484. Egyik idő ellensége a másiknak.

3485. Leszedi arcáról az idő a kedves szint.

3486. Egyik idő a másiknak mestere.

3487. Az idő hozza a jó tanácsot.

A német: Kommt Zeit, kommt Rath.

As olasz: Il tempo consiglia.

A latin: Mora omnis odio est, sed facit sapientiam.

3488. A mit az ész meg nem gyógyíthat, meggyógyítja az idő. (szintígy olaszul)

A német: Die Zeit heilt alle Wunden.

A latin: Sensim sine sensu senescit dolor.

A francia: Le temps est le médecin de toutes les douleurs.

3489. Eljő az idő, midőn megázik a tüdő.

3490. Hűl az idő, majd innét is, onnét is megkérdezik, hol szolgáltál.

3491. Hol tisztul, hol borul az idő.

A latin: Nunc pluit, et claro nunc Jupiter aethere fulget.

3492. Száraz időben tetszik ki a forrásnak jobbika.

3493. Nincs drágább az időnél.

3494. Nagy időről emlékezik.

3494. v. Időtől kell várni, tanáestól hallgatni.

3495. Idővet a vas is megvásik.

3496. { Idővel a naspolya is megérik.

{ Idővel és dérral a kőkény is megérik.

Várakozva, magát türtelve mindent elérhet az ember; de kell is hogy megadjuk mindennek a kellő idejét s ne kívánság gyümölcsét szakítani a fának, melyet csak az idő ültetünk. Ez egyszerű bölcsesség az, mely korunkban leginkább hiányzik. A mohóság, mely a kívánság első ébredésével íziben a célnál leanni akar, a rohanó tolatódás, mely nevezetesen a szellemi munkásság mezőjén minden legkisebb fáradságért

azonnal jutalmát várja, semmiféle törekvést nélkülözve megérni nem hágy, s általában annyi korbajoknak szülő oka, hogy nem lehet eleget küzdeni ellene.

A német: Zeit bringt Rosen.

A francia: Avec temps et la paille les nattes murrissent.

As olasz: Bisogna dar tempo al tempo.

3497. Idővel a legkedvesebbet is elfelejthetni.

2498. Idővel, pénzzel takarékosan kell bánni.

3499. *Ifjantan:* Ki ifjantan jól gyűjt, vénségére jól fűt.

3500. A mit ember ifjantan tanul, azt aggodtan is nehezen felelji.

A talmud: A mit ifjantan tanul az ember, hasonló a tintához, mellyel tiszta papirosra íratott, de a mit éltesb korban tanulunk, olyan mint a tinta, mellyel vakart papirosra irtak.

Az elsőre rá tapad a tinta s az írás tiszta, olvasható; az utóbbin összefoly s az írás olvashatatlan).

Németül: Was man in der Jugend lernt, vergißt man nicht leicht im Alter.

A francia: Ce qu'on apprend au berceau,
Dure jusqu'au tombeau.

3501. A kit isten szeret, ifjantan meghal.

3502. *Ifjú;* Az ifjak kölcsön is fölveszik a vétket.

3503. *Ifjúnak* ereje, vénnek esze sokat tehet.

A német: Der Jungen That, der Alten That,
Der Männer Muth, sind immer gut.

A latin: Vota senum, consulta virorum et facta juventae.

As olasz: Fatti di giovani e consigli di vecchi.

3504. A jámbor ifjúból jó öreg ember szokott lenni.

3505. Sokra mehetne az ifju, ha eszével mindenkor tudna élni.

3506. Ifjú úr, új csizma kedvesebb az ónál.

3507. Ifjú szokás, öreg gyakorlás.

A német: Jung gewohnt, alt gethan.

Horatius: Quo semel est imbuta recens, servabit odorem
testa diu,

3508. *Ifjúság* bolondság.

3509. Az ifjuság arany alma, méltó megőrizni.

3510. Ifjúságban erőnkkel; vénségünkre eszünkkel.

3511. Igába fogták.

4512. Kitöri az igazságot.

3513. Igaz vagy hazug; egy áron kel nála.

3514. Ha igaz sem hiszem.

Aristoph. Non persuadebis, ne si persuaseris quidem.

3515. Olly igaz: hat cigány is le tehetné hitét mellette.

3516. Ha igaz nyomon jársz, nem fáradsz.

3517. Mondj igazat, betörik a fejed.

Régi időben nagy pénteken szokásban volt processio alkalmával Krisztus kínszenvedéseit comédiában előadni. Illy alkalommal egyszer Mező Kövesden egy molnárt, ki Krisztus szerepét viselte a vásáron kívül felfeszítettek; gúnyolták a szegényt, megköpték, csábítónak, néplázítónak és mindenféle rossznak mondogatták. Mind ezeket molnár urunk békével eltűrte. De egy valaki azt találván mondani neki, hogy *lissz-lópó tolvaj*, arra úgy felpattant, hogy a hallgatást se tűrhethén tovább, a keresztről leszökött és az igazmondót úgy fejbe kulantotta, hogy a veleje is kilátszott.

A latin: Veritas odium parit.

A német: Wer die Wahrheit geigt, dem schlägt man die Geigt an den Kopf.

A francia: Il n'y a que la vérité, qui offense.

3518. Ki az igazat hangosan hegedüli, vonóval a feje hamar megvoníttatik.

3519. Nem szégyen az igazat mondani.

3520. Tréfából is lehet igazat mondani.

3521. A megbotlott nyelv is igazat mond.

3522. Nevetve is megmondhatni az igazat.

3523. Ki nem állja az igazat.

3524. Akkor se hisznek neki, mikor igazat mond.

3525. Ritka fog, ritkán mond igazat.

3526. Megszakadna tőle, ha igazat mondana.

3527. Ha most igazat mondasz, a légy is számár.
 3528. Addig állja meg az igazat, míg az ajtón kilép.
 3529. Szája se áll arra, hogy igazat mondjon.
 3530. Nincs annyi ereje, hogy igazat mondjon.
 3531. Néha a szóztalan hal is mondhat igazat.

Egy fufangos ifju ebédet evett pénteken plébános atyánál, s minthogy a hal igen bűdös volt, a tányérjára vett fejdarábhoz le le hajlott néha mintha tőle valamit kérdezne. Ennek okát kérdezvén a pap bácsi, következő feleletét vette öccsének: két nap előtt nekem bele holt a Tiszába egy igen jó barátom, azt kértem tehát a haltól: hallott-e felőle valamit? erre azt felelé: hogy semmit sem hallott biz ő, mert több egy hetinél, hogy kifogatott.

3532. Elállott az igaztól.
 3533. Fél az igaztól, mint a tűztől.
 3534. *Igazmondás* nem emberszólás.
 3535. Nincs szerencséje az igazmondáshoz.

Nagy hazug.

A német: Er sagt keine Wahrheit, sie entwischt ihm denn.

3536. *Igazság*: Nem minden pecsét alatt hever az igazság.
 3537. Legtovább mehet ember az igazsággal.

A német: Mit der Wahrheit kommt man an weitesten.

A latin: Veritas optimum vitae viaticum.

3538. Nem sok mentség kell az igazsághoz.

Zeno mondása: Az igazságnak nincs szüksége sok szóra, s a kevés szókkal kimondottat állandóbban megtartjuk.

A latin: Veritatis simplex oratio.

A német: Wahrheit giebt kurzen Bescheid, Eagen macht viel Redens.

3539. *Igér*: Ki könnyen ígér, nehezen ad.

3540. Ki sokat ígér, keveset ad.

Az illy sokat ígérőre elmésen mondja

a francia: Il se ruine a promettre et s'acquitte à ne rien donner.

Az olasz: Chi troppo promette, nulla attende.

3541. A mit gyalog ígér, lóháton meg nem állja.

3543. Azt igéri, a mi nála sincsen, otthon sem hagyott.

3544. Hol sokat ígérnek, keveset nyújtanak.

A német: Versprechen ist herrlich, halten ist baurisch.

A latin: Regia, crede mihi, res est promittere multum.
At servare fidem, rusticitatis opus.

A francia: Promesse de grand n'est pas heritage.

3545. Az ígélet adományt vár.

2546. Ígélet adóssá tesz.

A német: Zusagen macht Schuld.

A francia: Chose promise est due.

A latin: Promissum cadit in debitum.

3547. Az ígélet senki meg nem szegényít.

3548. A sok ígélet nem teszi gazdaggá a szegényt.

Olly üres szószátyárkodásról egy keleti bölcs azt mondja:
„Hallom a malom zörgését, de nem látok lisztet.”

A német: Worte füllen den Bauch nicht.

Az olasz: Le parole non bastano.

3549. Az ígélet szép szó, ha megadják, akkor jó.

A német: Versprechen ist Eins und halten ein Anderes.

Az angol: Brag is a good dog, but hold fast is better.

A francia: Cen'est pas tout de promettre, il faut tenir.

3550. A sok ígéretek hitelt vesztenek.

3551. A fényes ígéletnek legkevesebbet higgy.

3552. Igézt ne legyen.

3553. Iggyel-bigygyel.

3554. Ihot venni.

Valakin felül kerekedni s számba sem venni.

3555. Ij: Erősen felvont íj hamar elpattan.

A francia: Qui tire trop fort au corde, la rompt.

A német: Man muß den Bogen nicht überspannen und den
Efel nicht überladen.

3556. Ha madárta tárgyal, íjjadat ne pengesd.

3557. A ki madarat akar löni, nem pengeli íját.

A latin: Non tundit nervum, qui vult transfigere corvum.

A német: Wenn man Vögel fangen will, muß man nicht mit Prügel drein werfen.

3558. *Ijedt: Az ijedt ember a maga árnyékától is fél.*

3559. *Ijedtében azt sem tudja, fiu-e vagy leány?*

3560. *Ijedtében egyik a másikba búj.*

3561. *A ki ijedtében meghal, annak tökkel harangoznak.*

3562. *Ijedtében elütötte magát.*

3563. *Ijedtében lova helyett tehenót kantározta.*

3564. *Ijedtében megaludt benne a vér.*

3565. *Ijedtében neki ment a tengernek is.*

3566. *Ijesztő: Ijesztőnek se volna jó.*

3567. *Ikra nem tojás.*

3568. *Illá berek, nád a kert.*

Félelemből csak félig ejtett szavak ilyenhez, ki a szaladásra veszi az utat. Igazán kimondva így hangoznak: illants amott a berek, a kert pedig csak náddal van bekerítve, s így átugorhatod.

3569. *Illára vette a dolgot.*

Odább állott, megszökött.

3570. *Illet: Nem illet agg ebet a hintószekér.*

3571. *Illik, { mint az aranyrojt a szobranci gubához.*

3572. *{ mint egy szekérben hat kerék.*

3573. *Úgy illik hozzá, { mint bot a tegezhez.*

3574. *{ mint aranyos sarkantyú a bocskorhoz.*

As olasz: Avvenirsi come a buo a far santà.

3575. *Igen jól illik a szomszéd emberhez a boros korsó.*

3576. *Jobban illik pintes korsó kezébe, mint imádság a szájába.*

3577. *Gyermekhez a játszás, legényhez dolgozás illik.*

3578. *Nem illik arany percc a disznó orrára.*

3579. *Nem illik { ebre } a bársony nyereg.*

3580. *Nem illik minden mindenre.*

3597. Sem ingem, sem gallérom.

Nem rokonom, semmi közöm hozzá.

3598. *Ingó-bingó.*

3599. *Ingyen* fejében ritkán hajlik egy ember máshoz.

3600. Jó az ingyen.

3601. A Krisztus koporsóját sem őrizték ingyen.

Kiki jutalmat vár szolgálatjáért.

A német: Umsonst ist der Lob; aber er kostet das Leben.

A francia: Point d'argent, point de suisse.

3602. Kiki örül az ingyennck.

3603. Minden ember szereti az ingyent.

3604. *Inkább* elhiszem, mintsem oda menjek kérdezni.

Akkor mondatik, mikor valaki valami hitel féletti do'got beszél, mely igen messze történt.

3605. *Inkább* lábad, mint nyakad törjön.

A német: Besser ist den Arm brechen, als den Hals.

Az olasz: E meglio esser ferito, che morto.

3606. *Inkább* ott hagyná orrát, mint sem kivallandá.

3607. Iplikre kotyogtatni.

Az az: A sarkantyú nélküli csizmát a táncban összeütüi.

3607. *z. Iny:* Nem ragadt inyéhez a nyelve.

Szós-beszédes.

3608. *Ir:* Sem íre, sem szelencéje a választételhez.

3608. *a.* Sem íre sem szelencéje, még is gyógyít.

3609. Nem lehet minden sebet egy írrel meggyógyítani.

3610. Arany irt kenni a bíró kezére.

Aranynyal megvesztegetni a bírót.

3611. *Írás:* Régi írás, elkopott

3612. Sok írás, kevés igazság.

Nesze neked burocracia!

3613. Az írott virágot sokan dicsérik, de senki sem szagolja.

3614. *Ireg-forog,* mint a fing a gatyában.

3615. *Irgalmatlan*: Irgalomból irgalmatlannak lenni kell, ki javítani akar.

3616. *Irha*: Hord el az irhádát.

Az az: Tükarodjál.

3617. } mint a lakadalmas leány.

3618. *Irigy*, } mint a mirigy.

3919. } mint az ördög.

3620. Irigy nélkül szerencsés.

3621. Irigy szem az erkölcsöt is gáncsnak nézi.

3622. Olly irigy szemmel nézte, majd kicsöppent a vér szeméből.

3623. Az irigy nyelv bika alá is borjút tehet.

3624. Szegény sors az, mellynek irigye nincs.

A latin: Male cum eo agitur, qui caret invidia.

3625. Minden jónak vagyon irigye.

A német: Reid ist der Tugend Gefährte.

A francia: L'envie suit la vertu, comme l'ombre suit le corps.

Az olasz: Nè fiamma senza fumo, nè virtù senz' invidia.

3626. Az irigy előtt csak azért is vétkes vagy, hogy nem vételtél.

3627. } Jobb egy irigy száz szánakodónál.

3627. } Inkább legyen irigyed, mint szánakodód.

3627. } Jobb ha irigylik szerencsédet, mintsem ha szánják.

Mert irigységre, boldogság, szánakodásra boldogtalanságunk ad alkalmat s a mint *Publius Syrus* mondja:

Az irigység nélküli állapot legnyomorultabb.

A német: Besser zeh'n Reiber, als ein Mitleider.

A francia: Il vaut mieux faire envie que pitié.

3628. Az irigyek meghalnak, de az irigység sohasem.

3629. *Irigyel*: Azt is irigyli, hogy a nap az égen van.

3630. *Irigység*: A nagy erkölcs után sántít az irigység.

3631. Ha az irigységet elkarod kerálni, titkold szerencsédet.

3632. *Író*: Némelly írónak több tudománya van könyvében, mint fejében.

A latin: Doctior est domino bibliotheca suo.

3633. *Iskola*: Járt ez is fekete iskolában.

Sok bajon ment keresztül, sok szerencsétlenséget tapasztalt.

3631. Olvasni nem tud és iskolamester akar lenni.

3635. A röst nem szereti az iskolázást.

3636. *Ismerik*, mint a rossz pénzt.

Németül: Er ist bekannt, wie ein böser Pfennig.

A francia: Il est connu, comme le loup gris.

3637. *Ismertes* társodat, régi barátodat holtig szeresd.

3638. Két istáphoz bátrabban támaszkodhatni.

A német: Ein Schiff steht an zweien Ätern fester als an einem.

As angol: Good riding at two anchors men have told.

For if one break, the other may hold.

3639. *Isten* kegyelme nagy gazdagság.

A német: Gott und genug.

3640. Az isten holt lábbal se fordítson arra.

3641. Isten nem késik, se nem siet.

3642. Isten { igazába } hagyni.
 { számába }

Akkor mondatik, midőn valami bitangra van eresztve, úgy hogy arra senkinek semmi gondja s csak istenre van bízva.

3643. Jó az isten, jót ad.

3644. Csak az isten jó.

3645. Jó az isten, kopasznak is haját ad.

3646. Az isten ott ad esőt, a hol akarja.

Szintgy franciául: Là où dieu veut, il pleut.

A német: Wenns Gott gefällt, so wird es Tag.

3647. A kenyérnek legjobb dugsztója az isten.

Ha jó búzát ad isten, abból esik a jó dugsztás.

3648. Lassan jő az isten, de ugyan elérkezik azért.

A görög: Későre őrlenek ez isten malmai, de hamarra őrlenek.

3649. A hol isten őriz, pókháló is oltalom.

3650. Ha isten akarja, az ablakon is beveti.

3651. Ha isten akarja a puskatok is elsül.

A német: Wenns Gott will } *trägt eine Krt unter der Banf.*
grünt ein Beseßtiel.

3652. Ha isten velünk, ki ellenünk.

3653. Kinek mit ad isten, azt más el ne falja.

3654. A kinek isten mit ad, ember nem veheti el.

A német: Hat mirs Gott bescheert, so nimmt mirs Sanct Peter nicht.

3655. Kinek isten adja, pap is annak adja.

Németül: Dem Gott wohl will, dem will Sanct Peter nicht übel.

3656. Él még a régi isten.

Ulyannak szava, ki noha nyomoruságba van, de reméll még.

3657. Kinek isten barátja, könnyen üdvözl.

A német: Dem Gott hilft, dem ist leicht geholfen.

3658. Mindent szentül és igazán ítél meg isten.

3659. Kinek isten nem adja, Kovács istók nem koholja.

Hol isten adta természetes ész hibázik ott hiába vesztegeted az oktatást. Az emberneveléssel általában úgy vagyunk, mint a mezei guzdassággal. Felszánthatod lehető legcélszerűben földedet, bevetheted gondosan, s mégis, ha isten áldását nem adja, nem lesz aratásod.

3660. Most is veri az isten, de nem érzi.

3661. Nyavalyás ember az, kire az isten haragszik.

3662. Isten háta megelt lakik.

Igen félre eső helyen van lakása.

3663. Kinek isten nem adott, attól ember sem várhat.

3664. Isten nevében.

Az az: Ingyen.

3665. Isten nevében fonásért.

Az az: Ajándék a neve, de sokat kellett dolgoznom érte.

3666. Szeme sem áll isten igazában.

Az az: Szeméből is kiolvashatni a gazságot, arca is gazembert mutat.

3667. Isten-taszította ember.

3668. Kinek isten nem adott, embertől se várjon.

3669. Jobb egy isten száz papnál.

3670. Kinek isten akarja, az ablakon is beveti.

A német: Wenn Gott gönnt, der wird schlafen reich.

3671. Tudja isten, kinek sübát, kinek gubát.

3672. Mikor isten nyulat teremtett, a bokorról is gondoskodott.

*A német: Gibt Gott Häschen,
Gibt er auch Gräschen.*

A francia: A brebis tondut, Dieu mesure le vent.

3673. Kinek mit ad az istén, azt más el ne falja.

3674. Úgy megverte az isten, hogy a botot is rajta felejtette.

3675. Él még a magyarok istene. (3656)

A latin: Coelum adhuc volvitur.

3676. Tudja isten, minek hogy kell lenni.

3677. Bizzál istenbe, elő gyámolt.

3678. Ki istenben bizik, meg nem csalattatik.

*A német: Gott vertraut,
Wohl gebaut.*

3679. Sem istene, sem lelke.

Lelkiismeretlen, rossz ember.

3680. Minden embernek van egy házi istene.

3681. Egy istened, de több barátid legyenek.

3682. { Mi nem istenem, hogy imádjam?
{ Hogy isteneljem, a mi nem istenem?

3683. Jaj istenem! mire jutánk, kilenc gyermekből tíz maradt.

3684. Istennek, atyádnak és hű tanítódnak soha meg nem fizethetsz.

3685. Istennek szavát nem alku megvetni.

3686. A hol az istennek temploma van, ördögnek is szokott lenni kápolnája mellette.

Az az: Minden valóság némi babonával jár.

Németül: Wo der liebe Gott eine Kirche baut, da baut der Teufel eine Capelle daneben. (szintígy angolul és olaszul).

3687. A ki istennel kezdi, istennel végzi.

3688. Nem jó istennel { követ vetni.
 { újjat vonni.

3689. Hadd istenre dolgozz, búból vigasztalást hoz.

A német: Gott vertraut, wohl gebaut.

A francia: Espère en dieu,
 En chaque lieu.

3690. A mit az istentől szánsz, elviszi az ördög.

3691. Istentől elrugaskodott ember.

3692. Néha istenünk se barátunk.

3693. Jobb az isten ölte, mintsem ember ölte.

Cigányok szava, mikor a miatt faggattatnak, hogy mindenféle, döglött jószágot megesznek.

3694. Mindenütt Istók.

3695. Iszák: Nem látjuk hátunk mögött az iszákot.

As alasz: A púpos nem látja maga púpját, de látja a másét.

3696. Maga hátán nem látván az iszákot, mást csúfolja annak terhével.

3697. Más vállát terheli maga iszákjával.

3698. Iszik: Igyál torok, nincs pokol.

3699. Igyál míg élsz; más világon nem adnak.

3700. Igyál, míg három újjadat láttod.

3701. Igyál, ne hörpögesd a bort.

3702. Igyuk le eszünket.

3703. Igyuk meg még szent János áldását

3704. Igyunk egyet búelfelejtésre.

3705. Igyunk még egyet jó éjtszaka fejébe.
 3706. Igyunk egyet országunk boldogulásáért.
 3707. No még egyet igyunk karakánságból.
 3708. Inni akar, ki az evő embert köszönti.
 3709. Nem keveset iszik, hanem sokszor.

3710. *Iszik* mint a csap.

A francia: Il boit comme une epouse.

3711. Iszik, mint a Berényi török.

3712. { Iszik előre mint a Ványai tanács gödényre.
 { Isznak előre, mint a Ványaiak a gödényre.

Déva-Ványa határos Túrral. A ványaiak a túriak pedig viszont a ványai határon kölcsönös elnézéssel legeltették marháikat. Egyszer azomban, mint a monda tartja a túriak behajtották szomszédjaik marháját, kik e miatt bosszúra ingerülve, állg. várták, hogy a kölcsönt visszaadhassák. Egy vasárnap délután a ványaiak mesziről valamit fehérteni látván, a bosszú vágy elhitette velök, hogy a fehér csoport nem lehet más mint a túriak marhái. Nagy volt az öröm Ványán; boldog boldogtalan indult a túri marhákat behajtani; mielőtt azomban a falut elhagynák a behajtási díjak fejében előre áldomást ittak s költségbe verték magokat. De mennyire elcsodálkoznak, midőn a rét széléhez érve a vélt marhák felröpentek, — igen, mert a fehér csoport ez egyszer nem túri marhák, hanem valószínű gödények voltak.

3713. *Iszom-kárász.*

Részezes.

3714. *Ital:* Édes italnak keserű az ára.

3715. *Itce:* Igen eljár ő is az olly itcével.

Szemtelen, buja ember.

3716. *Itél:* Bánatra siet, a ki hamar itél.

3717. Ne tégy arról ítéletet, a mihez nem értesz.

3718. Ki az ítéletlől fél, kimutatja gonoszságait.

3719. *III* elhagyják költened, másolt a torkodba veszik.

3720. Itt mézet, ott mérget főz.

A latin: Altera manu fert lapidem, altera panem ostendit.

A német: Born lecht er, hinten tragt er.

3721. Is: Sem íze, sem büze.

3722. Elvette isten a szája ízét, mint a Pápai birónak.

3723. Izetlen, mint a csepregi ital.

Csepregen a bétég vizelletét a boros üveg mellé tették;
azomban jó egy paraszt s borral kínálják; ez a bor helyett a
vizelletes üveget fogja s megiszsza nagy rázkódva.

3724. Izibe minden jó.

A latin: Bis dat, qui cito dat.

3725. Ő neki is íziben esett.